

Zatajené popravky

Češi a českoslovenští občané popravení na sovětské Ukrajině: z historie Velkého teroru na Volyni a v Podolí

Mečislav Borák

Opava, Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik 2014. 351 s.
ISBN 978-80-7510-037-5.

Práce vznikla s podporou Grantové agentury ČR v souvislosti s řešením výzkumného projektu reg. č. 409/09/0555.

*Tato elektronická verze knihy je určena pro studijní a badatelské účely. Neobsahuje žádné obrazové přílohy, rejstříky ani formátování finální sazby. V citacích prosím vždy uvádějte oficiální tištěnou verzi knihy.
Více informací na www.mecislavborak.cz.*

Obsah

Úvod

1. Téma práce a zdroje informací

Vymezení tématu a způsob jeho zpracování
České migrace na Ukrajinu
Literatura o politických represích
Martyrology a elektronické databáze obětí
Archivní fondy a specifika vyšetřovacích spisů
Ukrajinské paragrafy smrti a utajování poprav

2. Politický teror sovětského režimu na Ukrajině a jeho oběti (1918–1938)

Občanská válka a dvacátá léta
Likvidace kulaků a hladomor
Příprava, průběh a specifika Velkého teroru na Ukrajině

3. Vinnycja – symbol zločinů sovětského režimu

Objevení hromadných hrobů
Průběh Velkého teroru na Vinnycku
České oběti represí

4. Rok Velkého teroru na Žytomyrsku (září 1937–září 1938) a jeho české oběti

„Výroba zločinců“ na žytomyrské správě NKVD
České oběti represí
Pátrání po předcích

5. Největší hromadná vražda Čechů na svátek svatého Václava 28. září 1938

Vymyšlené spiknutí
Přehled obětí zločinu
Obtížné hledání pravdy

6. Zakončení Velkého teroru na Žytomyrsku (září – říjen 1938)

Další české oběti
Návraty paměti

7. Popravy Čechů ve Chmelnycké (Kamenec-Podolské) oblasti

Činnost oblastní „trojky“ NKVD
Přehled českých obětí

8. Češi a českoslovenští občané popravení v ostatních oblastech Ukrajiny (1937–1938)

Kyjev a Bykovnja – centrum politických represí a poprav
Další oběti z Centrální Ukrajiny
Oběti z východní Ukrajiny a Krymu
Oběti z území mimo Ukrajinu

9. Popravy po připojení Západní Ukrajiny k SSSR (1939–1941)

Pacifikace Západní Ukrajiny

Katyňský případ (Charkov, Bykovnja)

Popravy po německém útoku na SSSR v roce 1941

Závěr

Poznámky

Seznam zkratk

Seznam literatury a pramenů

Seznam a původ fotografií a fotokopíí

Příloha: Češi, českoslovenští občané a obyvatelé českých zemí zastřelení na Ukrajině
v letech 1919-1941

Úvod

V totalitních režimech se občas stává, že jim z dějin vypadnou některé události a lidé s nimi spojení prostě zmizí. A když se ty režimy nakonec rozpadnou, bývá obvykle dost obtížné obnovit ztracenou paměť a navrátit historickou spravedlnost.

Tato kniha se pokouší vrátit dějinám jména Čechů, jejichž předkové či oni samotní odešli kdysi za prací či z jiných důvodů na Ukrajinu, až už za cara nebo za sovětů, a byli zde v době mezi světovými válkami popraveni z politických důvodů. Komunistický režim v bývalém Sovětském svazu tyto své zločiny po desítky let přísně utajoval a lhal i rodinám obětí. Úřady jim vystavovaly zfalšované doklady o příčině, době a místě smrti jejich blízkých, až těm lžím mnozí z rodinných příslušníků obětí uvěřili a někteří jim možná věří ještě dnes. Většina Čechů se po válce z Ukrajiny vrátila do vlasti předků, což proces zapomínání jenom prohloubilo. Ale ani mnozí z těch, co na Ukrajině zůstali, nedokázali zjistit pravdu. Bylo jistě snazší uvěřit úředním zprávám, že jejich blízcí zemřeli na nemoc či stářím až za války či po ní někde na Sibiři, než znát trpkou pravdu, že byli zcela bezdůvodně zastřeleni už krátce po svém zatčení a leží zakopaní v jamách hned za městem, v němž kdysi společně žili. Nicméně mnozí o tu pravdu přesto stáli, neměli však sebemenší šanci se jí dopátrat.

Tak došlo k paradoxní situaci, že dnes už máme k dispozici poměrně přesné seznamy padlých vojáků i civilních obětí války, nacistické i banderovské perzekuce, ale konkrétní oběti perzekuce sovětské neuvádějí např. ani nejnovější přehledy novodobých dějin volyňských Čechů, o Češích z jiných končin Ukrajiny ani nemluvě. Některé vzpomínkové práce sice postižené rodiny občas připomenou, ale k přesnému výčtu obětí to mívá hodně daleko. Teprve až v posledních letech se na Ukrajině začaly objevovat výsledky studia vyšetřovacích spisů osob poslaných na smrt či do gulagu pouhým rozhodnutím bezpečnostních orgánů, a bylo tak možno konečně označit i oběti politických represí jejich konkrétními jmény.

Podařilo se nám shromáždit jména Čechů a československých občanů popravených na Ukrajině, ale tento seznam ani zdaleka není ještě úplný, neboť se stále objevují nové archivní zdroje. K bližšímu vylíčení okolností jejich smrti a jejich životních osudů jsme mohli přikročit až po prostudování jejich vyšetřovacích a rehabilitačních spisů, což se nám prozatím zdařilo jen pro část oblastí sovětské Volyně a Podolí, kde žily početné české kolonie. A v době zcela nedávné ovlivnily výzkum i politické události, když byla

z rámce Ukrajiny odtržena Autonomní republika Krym a oblasti Luhanskou a Doněckou zachvátila válka. V našem přehledu jsme však ony regiony ponechali, a to tím spíše, že jsme v každém z nich zjistili početné oběti politických represí z řad místní české menšiny.

Přestože informace zjištěné v archivech byly v řadě případů příliš skoupé a torzovité, pomohly značnou měrou zrekonstruovat některé u nás dosud jen málo známé události, jež by neměly zůstat v zapomnění. Patří k nim např. bližší povědomí o tom, že Češi byli i mezi oběťmi známého zločinu ve Vinnyci, odhaleného světu za německé okupace Ukrajiny. Jiným takovým příkladem může být i svědectví o osmdesáti členech české fiktivní protistátní skupiny, společně popravených na svátek svatého Václava v roce 1938 v Žytomyru. I když to byla jedna z největších hromadných poprav v českých dějinách, neznali jsme její pozadí, oběti ani pachatele.

Do textu se promítly i dopisy příbuzných obětí, kteří pátrali a mnozí dosud pátrají po jejich osudu, někdy už ve třetí či čtvrté generaci. Právě oni pomohli v mnoha případech oživit svými vzpomínkami a doplnit osobními postřehy úřední dokumenty z archivů, z nichž se na oplátku zase oni dověděli skutečná fakta o tragickém konci svých blízkých. Dostávali jsme takové prosby o vyjasnění osudů nezvěstných členů rodiny během posledních let docela často, a dodnes po každém veřejném vystoupení ještě přicházejí. Snažíme se jim vyhovět, někdy složitě a dlouho hledáme odpověď v archivech a jiných zdrojích informací, abychom s nimi, dnes většinou již potomky obětí politických represí společně sdíleli radost, když se nám některý životní osud nakonec podaří objasnit.

Bývá to sice jen malé a dílčí vítězství v nesnadném a dlouhém úsilí o navrácení historické spravedlnosti, ale pro každou konkrétní rodinu má takové zjištění pravdy, po mnoho let marně hledané, význam zcela mimořádný. Víc než kdy jindy si v takových chvílích uvědomujeme, že dějiny tvoří osudy konkrétních lidí. A je pro nás ctí, že je s pomocí své profese můžeme vracet na místo, které jim patří.

V Ostravě, 6. července 2014.

Mečislav Borák

1. Téma práce a zdroje informací

Tato práce pojednává o osudech Čechů, československých občanů a obyvatel českých zemí, kteří se v době mezisvětovými válkami nacházeli na území Ukrajiny a byli z politických důvodů popraveni sovětským režimem. Po vymezení tematických východisek se v této kapitole pokusíme stručně objasnit, proč se Češi na Ukrajinu vydávali, a podáme přehled o literatuře a pramenech k problematice politických represí, kterým byli před druhou světovou válkou vystaveni. Zmíníme především odbornou ukrajinskou a ruskou literaturu, z níž tato monografie vychází, stejně jako soupisy obětí represí, ať již vydané knižně či v podobě elektronických databází. Podáme rovněž stručný popis využitých archivních fondů a charakteristika nejdůležitějšího zdroje informací – archivních vyšetřovacích spisů. A připomeneme jejich ukrajinskou specifiku, stejně jako specifiku ukrajinské politické justice.

Vymezení tématu a způsob jeho zpracování

Naše analýza politických represí sovětského režimu ponechává stranou většinu z nich – věznění v gulazích a jiných táborech nebo věznicích, mobilizaci do pracovních kolonií, vysídlování do vzdálených míst země, vypovídání za její hranice. Soustředila se pouze na nejvyšší typ represe – popravu zastřelením, vykonanou ať již z rozhodnutí soudních orgánů (soudů a jejich vojenských kolegií a tribunálů) nebo orgánů mimosoudních (komise, kolegia, zvláštní porady a pověstné „trojky“ a „dvojky“ bezpečnostních orgánů, někdy ve spolupráci s orgány prokuratury), které vynesly většinu rozsudků trestu smrti. Důvodem tohoto výběru byla nejen potřeba co nejdříve poznat počty a jména popravených osob a okolnosti jejich smrti, ale především zjištění, že doklady o popravách byly pečlivě vedeny a obvykle i dobře uchovávány v archivech přímo na území Ukrajiny, zatímco dohledání osudů vězňů gulagů nebo vysídlených osob by vyžadovalo i náročné pátrání v archivech daleko za ukrajinskými hranicemi. Také dosavadní soupisy perzekvovaných většinou přednostně zaznamenávaly případy poprav, takže i náš soupis mohl být díky tomu úplnější. Do celkového počtu popravených však stále ještě zbývá doplnit údaje z některých oblastí a z některých období, zvláště ze dvacátých let.

Zde je namístě připomenut, že všeobecně užívaný pojem „poprava“ není v našem v případě adekvátní skutečnosti, neboť dotyčné osoby nebyly popraveny na základě rozsudků řádných soudů a za svá skutečná provinění, nýbrž poslány na smrt většinou mimosoudními orgány, které se zároveň i podílely na zfalšování jejich obvinění. I pokud se jednalo o rozsudky vojenských kolegií řádných soudů, byly žalobní důvody většinou vykonstruované a doznání obviněných vynucená, takže i zde to spíše než popravy byly likvidační akce. Doufáme, že tento významový rozdíl budou mít čtenáři na paměti, stejně jako fakt, že oběti nebyly většinou nikdy pochovány a v řadě případů dodnes leží zakopány v hromadných hrobech, často na nedůstojných místech.

Mezi popravenými jsme sledovali především Čechy a československé občany, ať již šlo o příslušníky české menšiny na Ukrajině, české kolonisty do někdejšího carského impéria nebo jejich potomky, často i v několika generacích, o bývalé válečné zajatce z českých zemí, kteří se tu po první světové válce usadili, nebo o československé občany, kteří se sem dostali až mezi světovými válkami z důvodů hospodářských, profesních, politických či jiných, byť mnozí z nich již byli donuceni k přijetí občanství sovětského. Zahrnuli jsme k nim též další obyvatelé českých zemí, které peripetie dějinného vývoje přivedly na Ukrajinu (např. v rámci tzv. katyňského případu), a také několik Ukrajinců, popravených za špionáž pro Československo nebo v jiných podobných vazbách (zvláště v souvislosti s ukrajinským exilem v předválečné ČSR). V našem soupisu jsou tedy osoby, které se na území meziválečné ČSR narodily nebo tam delší dobu žily, poté působily na Ukrajině a byly tam zastřeleny, stejně jako příslušníci české menšiny, kteří se na Ukrajině narodili nebo tam v meziválečném období žili, a byli tam i zastřeleni. V rámci těchto dvou skupin jsme sledovali i případy, kdy k zastřelení oběti došlo mimo Ukrajinu, na jiném místě Sovětského svazu, vždy ale v nějaké ukrajinské souvislosti zdůvodňující zařazení oběti do ukrajinských soupisů, z nichž jsme vycházeli. Národnost obětí zmiňujeme pouze v případě, když je jiná než česká, nebo když to z popisovaného kontextu není zřejmé (např. Češi mezi polskými obětmi „katyňského zločinu“).

Chronologické vymezení sledovaných poprav je dáno rozmezím let 1919 až 1941. První Čechy popravené sovětským režimem na Ukrajině známe z roku 1919 (oběti občanské války a banditismu ponecháváme stranou). Statistiky obětí politického teroru ze dvacátých let, zvláště z jejich první poloviny, jsou bohužel značně neúplné a nespolehlivé, a dokumentační materiály k nim jen obtížně (pokud vůbec) dohledatelné. Naopak dokumenty z klíčového období Velkého teroru let 1937–1938 jsou dobře

uchovány v archivech a umožňují výzkum. Protože poprav y z těchto let tvoří zhruba 80 procent všech námi dosud zjištěných poprav, bylo možné uskutečnit i hlubší analýzy těchto událostí v některých regionech. Za závěrečný mezník by bylo možno vzít rok 1939, kdy se sovětský režim hned na počátku světové války zmocnil polských území a přisvojil si Západní Ukrajinu. Protože zde totalitní režim zavedl stejné metody politických represí jako na ostatním sovětském území, jevílo se účelnějším vzít za závěrečný mezník až rok 1941, kdy v souvislosti s německým útokem na Sovětský svaz docházelo k likvidaci politických vězňů. Okupace Ukrajiny pak toto období ukončila, válku a poválečný vývoj už charakterizovala jiná specifika, i když politické motivy poprav bychom našli i tehdy.

Teritoriální vymezení sledovaného území zahrnuje celou dnešní Ukrajinu, rozdělenou do 25 správních celků (24 oblastí a Autonomní republika Krym); všechny tyto celky mají samostatně vedou evidenci obětí politické perzekuce, z níž jsme vycházeli. Ponechali jsme v našem soupise Krym, přestože až do roku 1954 do Ukrajiny oficiálně nepatřil a v roce 2014 z ní byl za velmi sporných okolností znovu vyňat, nicméně jeho oběti politické perzekuce již byly zpracovány v rámci jednotného ukrajinského systému, včetně četných popravených z řad místních Čechů. Nebyl rovněž důvod ponechávat stranou ukrajinské oblasti Luhansk (někdejší Vorošilovhrad) a Doněck (někdejší Stalino), postižené občanskou válkou. Sledovali jsme odděleně vývoj represí na Volyni a v Podolí, kde žila nejpočetnější česká menšina (oblasti Žytomyr, Vinnycja a Chmelnyckyj [dříve podle druhého centra oblasti Kamenec-Podolský]). Samostatně byl pojednán vývoj v ostatních oblastech Centrální Ukrajiny (Kyjev, Černihov, Poltava, Kirovohrad [v oblastech Čerkassy a Sumy jsme české oběti poprav nezjistili]), na Východní Ukrajině (v oblastech Charkov, Dněpropetrovsk, Doněck, Luhansk, Záporoží, Oděsa a Autonomní republika Krym [v oblastech Cherson a Mykolajiv jsme české oběti poprav nezjistili]) a od roku 1939 i na Západní Ukrajině (Lvov, Ivano-Frankivsk [dříve Stanislav], Luck, Rovno, Tarnopol [v Užhorodu a Černovicích nebyly české poprav y zjištěny]). Mimo území Ukrajiny byli Češi původem z Ukrajiny popraveni na 15 místech v Rusku, na dvou místech v Karélii a po jednom v Kazachstánu a Baškírii.

Základem pro zpracování tematické analýzy bylo nashromáždění faktických údajů o obětech a jejich náležitá verifikace. Byl proveden rozsáhlý průzkum odborné ruské a zvláště ukrajinské literatury k tématu politických represí, zčásti i literatury dobové,

včetně vzpomínkových prací. Nejpracnější část výzkumu představovalo nalezení a prostudování nejrůznějších soupisů obětí, ať již na úrovni místní a profesní, regionální a oblastní, republikové, či na úrovni bývalého Sovětského svazu, vytvářených nejrůznějšími občanskými a vlastivědnými sdruženími, částečně i s pomocí státních institucí. Bylo zapotřebí projít statisíce jmen v publikovaných soupisech i v ručních nebo elektronických katalozích obětí, soustředěných zvláště v Moskvě a Kyjevě, a vytvořit jednotnou pracovní databázi, sdružující na konci výzkumu již téměř čtyři a půl tisíce konkrétních jmen českých a československých obětí represí. Z ní jsme pak převzali základní údaje o 661 osobách popravených v souvislosti s Ukrajinou, jež se staly podkladem pro konkrétní práci v archivech. Pro oblast Volyně a Podolí se díky archivním výzkumům podařilo vytvořit i modely vývoje represí v období Velkého teroru a popsat jejich důsledky. Ostatní oblasti bohužel zůstaly je u zobrazení základních faktů o průběhu represí a o jejich obětech, především z důvodů časových, neboť by si to vyžadovalo dalšího archivního studia. Již zjištěná a roztríděná fakta však mohou být pro případné další studium dobrou východní základnou.

Jistým problémem byla volba vhodného přepisu jmen a zeměpisných názvů do češtiny. Pro transkripci jmen a názvů z ukrajinštiny a ruštiny jsme se obecně řídili doporučením v Pravidlech českého pravopisu.¹ Snažili jsme se česká jména uvádět v jejich české podobě, zvláště u osob původem z českých zemí, někdy však nebylo možné podobu jména jednoznačně určit. U zeměpisných názvů, jež se k nám dříve dostávaly hlavně ve své rusifikované podobě, jsme vycházeli především z jejich ukrajinské verze přepsané do češtiny, s výjimkou jen některých v češtině ustálených názvů větších měst (např. Kyjev, Charkov, Lvov); u všech ostatních názvů jsme použili jejich dnešní ukrajinskou podobu, a to i v případech, kdy si místní Češi vytvořili vlastní české názvy některých obcí. Rozdíly částečně vysvětluje rejstřík, za případná nedorozumění vzniklá z důvodu transkripce jmen a názvů se omlouváme.

České migrace na Ukrajinu

České vystěhovalectví na Ukrajinu má bohatou tradici už z dob, kdy byla součástí ruského impéria. První české kontakty byly spíše sporadické, až ve druhé polovině 18. století se skupiny českých osídlenců objevily v první německé kolonizační vlně, jež

¹Pravidla českého pravopisu. Praha 2000, s. 77-80.

směřovala do Povolží. Vedly je k tomu hlavně důvody náboženské. K mnohem silnějšímu vystěhovalectví na východ však došlo až o sto let to později, ve druhé polovině 19. století, především z důvodů hospodářských. Nabídka carského Ruska na získání půdy a kolonizaci některých pohraničních území říše byla lákavá: osídlenci mohli odkoupit půdu od majitele velkostatku, nebo získat do dědičného užívání rodiny státní přiděl půdy, která se stala vlastnictvím kolonie. Kromě této zemědělské emigrace směřovali do větších měst i čeští vychovatelé a učitelé, obchodníci, hudebníci, sládci, mlynáři, zahradníci aj. Koncem století se v Rusku při sčítání lidu přihlásilo k české a slovenské národnosti přes 50 tisíc osob, v naprosté většině Čechů. Usadili se především ve Volyňské gubernii a na území dnešní Ukrajiny, kde jim carské úřady poskytly dobré existenční podmínky, ale zároveň je záhy začaly nutit k přijetí pravoslaví a státní příslušnosti k Ruské říši.²

Na začátku první světové války už většina českých starousedlíků ruskou státní příslušnost i pravoslaví přijala, což platilo zvláště o komunitě volyňských Čechů. Na Čechy, kteří sem přišli až nedlouho před válkou, se pohlíželo jako na rakouské občany, příslušníky nepřátelského státu; vztahovalo se na ně carské nařízení o deportaci a zabavení majetku, vydané už v prvních dnech války. Proto se i oni snažili získat ruské občanství a někdy přijímali i pravoslaví.³ Carské úřady schválily návrh české komunity na vytvoření České družiny, dobrovolné české vojenské jednotky v rámci ruského vojska, vedený též snahou o podporu státoprávních nadějí Čechů a Slováků v Rakousko-Uhersku. Později se k místním Čechům přidávali i čeští a slovenští váleční zajatci, kteří postupně vytvořili další početnou skupinu našich krajanů v Rusku, podporující vedení československého exilu na Západě. Po bitvě u Zborova daly ruské úřady souhlas ke vstupu zajatců do československé armády. Měla bojovat na straně Dohody na západní frontě, ale nakonec byla vzhledem k vývoji války a poválečných poměrů transportována do vlasti přes Sibiř a Vladivostok.

Mnozí zajatci se zapojili do života českých kolonií a usadili se v nich, jiní zde zůstali z nejrůznějších příčin (z důvodu onemocnění, sňatku, pracovní příležitosti, nabytí majetku, touhy po dobrodružství, politických aspirací atd.), a stali se příslušníky české menšiny. Někteří si ponechali rakouské občanství či vyřídili československé, později vesnės přijali občanství sovětské, neboť je k tomu koncem třicátých let úřady přinutily.

²Valášková, Nad'a: Češi v Rusku. In: Češi v cizině, sv. 9, 1996, s. 33.

³Vaculík, Jaroslav: Dějiny volyňských Čechů. Díl II. (1914–1945). Praha 1998, s. 5-6.

Naopak asi deset tisíc českých krajanů se vrátilo zpátky do vlasti, většinou v obavách před občanskou válkou, hladomorem a bolševickým režimem. Krajanům, kteří zde zůstali, poskytla československá vláda hmotnou pomoc a úvěrovou akci v hodnotě 15 milionů korun, jež umožňovala českým kolonistům bezúročný pětiletý úvěr na nákup hospodářských strojů a osiva. Pomoci využili čeští zemědělci zvláště na Ukrajině, kteří zavedením zemědělských strojů zvýšili prosperitu svých hospodářství.⁴ Později však úvěrová pomoc paradoxně přispěla k ostré perzekuci českých usedlíků, neboť byli právě pro své úspěšné hospodaření označeni za kulaky.

Po první světové válce ztratilo Rusko své západní gubernie, především ve prospěch Polska a Rumunska, v nichž údajně žilo asi 30 tisíc Čechů a Slováků. Při prvním sčítání lidu v Sovětském svazu v roce 1926 bylo zjištěno přes 27 tisíc Čechů a Slováků, a stejný počet jich tu pobýval i při sčítání lidu v roce 1939. Nejvíce jich žilo na území sovětské Ukrajiny – přes 16 tisíc, z toho asi 7 tisíc na Volyni.⁵ Rozdělení Volyňské gubernie řížským mírem 18. března 1921 mezi SSSR a Polsko způsobilo, že Češi ve východní Volyni byli striktně odděleni od svých sousedů v Polsku, což znamenalo i mnohé rodiny, a po celé meziválečné období sdíleli svůj osud společně s ostatními obyvateli země sovětů, včetně politických represí. Jejich postavení se po rozvratu světové a občanské války dočasně změnilo k lepšímu, když byla zavedena tzv. Nová ekonomická politika, umožňující zemědělcům soukromé hospodaření a prodej přebytků. Pomohla jim i zmíněná úvěrová akce, takže české osady patřily k nejbohatším na Ukrajině. Došlo k rozšíření práv národnostních menšin, koncem dvacátých let měli Češi své národnostní rady již ve 13 obcích, organizovali kulturní a osvětovou činnost, včetně ochotnických divadel, měli 19 českých škol.⁶

Na počátku dvacátých let se předpokládalo, že po urovnání politických poměrů bude možné navázat na dřívější české obchodní a podnikatelské aktivity.⁷ Hospodářské potíže přiměly sovětskou vládu k hledání možností, jak přivést do země kvalifikované odborníky do různých výrobních odvětví. Sovětské úřady lákaly do SSSR též zemědělské i průmyslové přistěhovalce a slibovaly jim výhodné pracovní podmínky. Nově zřizované

⁴Šedivý, Ivan.: Sdružení Čechů a Slováků z Ruska a československá vláda 1919-1929. (Podpory, subvence, dotace, odškodnění). Československý časopis historický, 36, 1988, č. 2, s. 212-237; Sládek, Zdeněk: Odškodňovací akce Čechoslováků z Ruska. Slovanský přehled 52, 1966, s. 257-263.

⁵V polské části Volyně žilo podle sčítání lidu z roku 1921 asi 25 tisíc Čechů. Vaculík, J.: Dějiny volyňských Čechů, s. 32, 81, 82.

⁶Tamtéž, s. 85, 90, 93.

⁷Valášková, N.: Češi v Rusku, s. 38, 45.

zemědělské a průmyslové podniky se musely podříditi sovětským zákonům a dodržet kolektivní formu svého hospodaření. Myšlenka budování družstev ale nevzbuzovala nedůvěru, neboť navazovala na evropské tradice, takže z mnoha západních zemí včetně Československa sem proudili dobrovolníci do komun a družstev přistěhovalců. Ukrajiny se však budování československých komun a družstev netýkalo, neboť transporty s kolonisty směřovaly dál do vnitrozemí. Zato v průmyslových oblastech Donbasu se usídlilo mnoho československých specialistů i kvalifikovaných dělníků, o jejichž zkušenosti byl mimořádný zájem. Nacházeli tu práci i mnozí bývalí členové československých komun, které zanikly.

Úspěšní čeští podnikatelé a sedláci záhy těžce doplatili na svůj úspěch i na své iluze, neboť byli označeni za vykořisťovatele a kulaky, navíc jako podezřelí cizinci nebo bývalí legionáři byli pokládáni za zjevné odpůrce sovětského režimu a neměli v nastávajících perzekučních kampaních žádnou možnost úniku. Od třicátých let ničila násilná kolektivizace vztahy na venkově, způsobila zánik individuálního hospodaření a z prosperujících rolníků udělala třídní nepřátele, vystavené ostrým represím. V menšinové politice se začal potírat údajný buržoazní nacionalismus neruských národností, což nakonec vedlo k zániku národnostního školství. Docházelo ke zostřování politické perzekuce všech osob a skupin, jež režim svévolně označil za protisovětské živly. Zvláště období Velkého teroru v letech 1936–1938 těžce postihlo i české komunity.

Po zániku Československé republiky a válečném rozdělení Polska v roce 1939 došlo k zásadní změně v charakteru i v rozsahu československé emigrace do SSSR. Takřka zmizela emigrace hospodářská, v politické tvořili komunisté už jen malou část a převažovali v ní spíše utečenci před terorem německých a maďarských okupantů (z českých zemí a z Podkarpatské Rusi). Nové projevy perzekuce bývalých československých občanů souvisely především s přísným trestáním nelegálního překročení sovětské státní hranice a se zaváděním sovětského režimu na územích, jež Sovětský svaz anektoval v sousedních zemích. Některé české skupiny se do SSSR nedostaly ze své vlastní vůle, ale kvůli sovětské expanzi na západ, jako příslušníci tradičních českých menšin na území Polska a Rumunska (což se týkalo zvláště početných Čechů na západní Volyni a menších komunit v Bukovině a Besarábii), vojáci Svobodova legionu internovaní na ústupu z Polska stejně jako polští důstojníci, později povraždění v Katyni, nebo Židé zahnaní nacisty z tábora v Nisku přes San a Bug do SSSR.⁸

⁸Blíže viz např. Borák, Mečislav: České stopy v Gulagu. Z výzkumu perzekuce Čechů a občanů ČR v Sovětském svazu. Opava 2003, s. 58-101.

Literatura o politických represích

Informace nezbytné pro poznání charakteru politických represí komunistického režimu byly po půl století přísně utajovány v sovětských archivech, a teprve pád komunistického režimu umožnil historikům zásadně změnit, podstatně doplnit a opravit dosavadní výklady této problematiky. Během krátké doby vznikla řada nových prací, pokrývajících dnes již většinu tematických okruhů historie politických represí. Týká se to především ruské a také ukrajinské historiografie, kterým volnější přístup k archivům a poměrně svobodný výzkum v posledních dvou desetkách let umožnily dosáhnout pozoruhodných výsledků. Lze konstatovat, že historikům se již podařilo prozkoumat a alespoň v hrubých obrysech popsat skutečné příčiny, průběh, rozsah i následky politických represí sovětského režimu, a to jak v podmínkách někdejšího Sovětského svazu, tak ve většině jeho regionů. Přístup do bezpečnostních a resortních archivů však i v této době podléhal různým proměnám, tak jako podpora tohoto druhu výzkumu ze strany státu, takže stále ještě zbývá mnoho témat vyžadujících pozornost historiků. Týká se to zvláště poznání osudů všech obětí politických represí, kde jsou mezery v dosavadním výzkumu asi nezřetelnější. Občanské a nestátní organizace, které se této problematice věnují, se zde bohužel nemohou bez účasti státu obejít.

Čtenářům této knihy by jistě bylo zbytečné připomínat díla všeobecně uznávaných znalců problematiky politických represí sovětského režimu, z nichž některá byla vydána i v českém překladu, jako např. věhlasná *Černá kniha zločinů komunismu* a práce Roberta Conquesta, Nicolase Wertha, Jörga Baberowského, Alana Bulloca, Anne Applebaum, Michaela Geyera a Sheily Fitzpatrickové, Lynne Violové či Timothyho Snydera. S překlady ruských odborníků to je u nás horší, kromě klasického díla Alexandra Solženicyna máme k dispozici jen několik titulů, např. od Alexandra Jakovleva či Olega Chlevňuka.⁹ Ukrajinské autory neznáme vůbec. A právě nová díla ruských a ukrajinských historiků byla pro vznik této práce vedle materiálů z archivů stěžejním zdrojem informací. Proto lepší orientaci připomeneme alespoň některá z nich.

Mimořádnou pestrost a rozsáhlost produkce ruských titulů věnovaných problematice politických represí shrnuje už řada bibliografických soupisů. Jeden z nich byl už před časem zveřejněn i u nás,¹⁰ ale nejlepší analýzu výsledků ruské historiografie

⁹Tituly prací jsou uvedeny v závěrečném soupisu literatury.

¹⁰Belenkin, Boris I. – Vasiljeva, N.: Výběrová bibliografie k problematice politických represí v SSSR. In: Borák, Mečislav (ed.): Výzkum perzekuce československých občanů v Sovětském svazu (1918–1956). Opava 2007, s. 125–266.

k tomuto tématu provedl nedávno Alexej Těpljakov, který ji zasadil do mezinárodním kontextu, včetně kritiky některých pokusů o falzifikaci výkladu represí.¹¹ Sergej Kropačev ve svých přehledech prací o ztrátách obyvatelstva SSSR podrobně zmínil i literaturu k perzekucím.¹² Představu o tom, jak obrovské množství publikací na toto téma bylo již v zemích bývalého Sovětského svazu vydáno, si lze učinit třeba z elektronického katalogu publikací o totalitním sovětském režimu, jež se nacházejí ve fondu knihovny sdružení Memorial v Moskvě.¹³ Poměrně četné jsou ruské překlady děl západních historiků, obeznámených s metodikou výzkumu, kteří konečně mohli využít přímých archivních zdrojů. Některé práce vznikly v mezinárodní spolupráci s ruskými historiky, např. Francouz Nicolas Werth se podílel na monumentálním sedmidílném encyklopedickém dílu o historii GULAGu, jehož první svazek podrobně charakterizuje masové represe v bývalém SSSR,¹⁴ a vydal i monografii o systému stalinismu.¹⁵ Anglický historik Terry Martin analyzoval souvislosti národnostní politiky sovětského režimu a politických represí.¹⁶ Švédský historik Lennart Samuelson se podílel na monografii analyzující přípravy a cíle ztřeštěných represí v letech 1936–1938.¹⁷ Častá je spolupráce s německými historiky, např. Victor Dönninghaus podrobně prozkoumal specifický vztah sovětského režimu k „západním“ národnostním menšinám,¹⁸ Mark Junge s Rolfem Binnerem odkryli technologii a působení mechanismů Velkého teroru¹⁹ a Karl Schlögel plasticky popsal první rok jeho praktické aplikace v Moskvě.²⁰ A to jsme zmínili jen některé výrazné příklady.

¹¹Těpljakov, Alexej: *Epocha repressij: subjekty i objekty*. In: *Meždu kanunami. Istoričeskiye issledovanija v Rossii za poslednije 25 let*. Pod red. Gennadija Bordjugova. Moskva 2013, s. 1135-1169.

¹²Kropačev, Sergej A.: *Od lži k pokajaniju. Otěčestvennaja istoriografija o masštabach repressij i potěrjach SSSR v 1937–1945 godach*. Sankt-Peterburg 2011; Kropačev, Sergej – Krinko, Jevgenij: *Potěri naselenija SSSR v 1937–1945 gg.: masštaby i formy. Otěčestvennaja istoriografija*. Moskva 2012.

¹³Viz <http://lib.memo.ru/biblio/cat>.

¹⁴Vert, N. – Mironěnko, S. V. (edd.): *Istorija stalinskogo Gulaga. Koněc 1920-ch – pervaja polovina 1950-ch godov: Sobranije dokumentov v 7-mi tomach. T. 1. Massovyje repressii v SSSR*. Moskva 2004.

¹⁵Vert, Nikolas: *Terror i besporjadok. Stalinizm kak sistema*. Moskva 2010.

¹⁶Martin, Terry: *Imperija „položitelnoj dějatelnosti“*. Nacii i nacionalizm v SSSR, 1923–1939. Moskva 2011.

¹⁷Chaustov, Vladimir – Samuelson, Lennart: *Stalin, NKVD i repressii 1936–1938 gg*. Moskva 2010.

¹⁸Dönninghaus, Viktor: *V těni „Bolšogo Brata“*. Zapadnyje nacionalnye meňšinstva v SSSR 1917–1938 gg. Moskva 2011.

¹⁹Junge, Mark – Binner, Rolf: *Kak terror stal „Bolšim“*. Sekretnyj prikaz № 00447 i tehnologija ego ispolněnija. Moskva 2003.

²⁰Šljogel, Karl: *Terror i mečta*. Moskva 1937. Moskva 2011.

Ještě rychleji rostla produkce ruských historiků. Např. Oleg Chlevňuk vydal monografii o úloze nejvyššího stranického vedení v mocenském systému země, o Stalinově podílu na vyostřování represí a stručnou historii Gulagu,²¹ Nikolaj Morozov zpracoval tábory v republice Komi a popsal systém Gulagu z národnostního hlediska,²² Galina Ivanova zařadila Gulag do systému totalitárního státu,²³ Alexandr Smykalin blíže popsal sovětské věznice a „kolonie“,²⁴ Jurij Stecovskij se pokusil popsat celou historii politických represí v SSSR,²⁵ Alexandr Vatlin naopak zdůraznil význam zkoumání mechanismu represí v podmínkách mikroregionu a na příkladu Němců prozkoumal průběh národnostních operací NKVD²⁶ atd. Abychom ale zůstali u našeho tématu: monografie Vladimira Kudrjavceva a Alexeje Trusova o politické justici v SSSR osvětlila okolnosti vzniku represivního aparátu v sovětském Rusku,²⁷ A. V. Malko a S. V. Žilcov přehledně zpracovali vývoj trestu smrti v Rusku a Sovětském svazu,²⁸ Alexej Těpljakov se zabýval praktickým výkonem trestu smrti v Sovětském svazu.²⁹ Z mnoha dalších analýz represivní politiky sovětského režimu lze zmínit alespoň monografie Olega Mozochina, vycházející z materiálů bezpečnostních archivů a všímající si dosti podrobně i poměrů na Ukrajině.³⁰ Těmi se ostatně zabývalo i mnoho jiných ruských prací a významných sborníků, např. k problematice Velkého teroru.³¹

²¹Chlevňuk, Oleg V.: Politburo. Mechanizm političeskoj vlasti v 1930-je gody. Moskva 1996; Týž: Chozjain. Stalin i utverždenije stalinskoj diktatury. Moskva 2010; Týž: Historie GULAGu. Od kolektivizace do „velkého teroru“. Praha 2008.

²²Morozov, Nikolaj A.: GULAG v Komi kraje 1929-1956. Syktyvkar 1997; Morozov, N. A.: Mnogonacionalnyj GULAG. Žizn nacionalnostej, 1996, č. 4, s. 36-39; Morozov, N. A.: Osobyje lagerja MBD SSSR v Komi ASSR (1948-1954 gody). Syktyvkar 1998.

²³Ivanova, Galina M.: Gulag v sisteme totalitarnogo gosudarstva. Moskva 1997.

²⁴Smykalin, Alexandr S.: Kolonii i tjurmy v Sovetskoj Rossii. Jekaterinburg 1997.

²⁵Stecovskij, Jurij I.: Istorija sovetskich represij. T. 1-2, Moskva 1997.

²⁶Vatlin, Alexandr J.: Terror rajonnogo masštaba. „Massovyje operacii“ NKVD v Kuncjevskom rajoně Moskovskoj oblasti 1937–1938 gg. Moskva 2004; Týž: „Nu i něčist“. Německaja operacija NKVD v Moskve i Moskovskoj oblasti 1936–1941 gg. Moskva 2012.

²⁷Kudrjavcev, Vladimir N. – Trusov, Alexej I.: Političeskaja justicija v SSSR. Moskva 2000.

²⁸Malko, A. V. – Žilcov, S. V.: Smertnaja kazň v Rossii. Istorija. Politika. Pravo. Moskva 2003.

²⁹Těpljakov, Alexandr G.: Procedura i ispolnjenje smertnych prigovorov v 1920–1930-ch godach. Moskva 2007.

³⁰Mozochin, Oleg B.: Pravo na repressii. Vnėsudėbnyje polnomočija organov gosudarstvennoj bezopasnosti (1918-1953). Moskva 2006 a 2011; Týž: Borba sovetskich organov gosudarstvennoj bezopasnosti s terrorizmom. Moskva 2011.

³¹Např. „Čerez trupy vruga na blago naroda“. „Kulackaja operacija“ v Ukrainskoj SSR 1937–1941 gg. T. 1.: 1937 g. Podgotovka prikaza № 00447, pervyj etap „kulackoj operacii“. T. 2.: 1938–1941 gg. Vtoroj etap repressij. Zaveršenie Bolšogo terrora i vosstanovlenije „socialističeskoj zakonnosti“. Moskva 2010; Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009.

Stěžejní význam pro poznání průběhu a důsledků politických represí v konkrétních podmínkách jednotlivých oblastí Ukrajiny má nová ukrajinská odborná literatura k tomuto tématu. Dnes lze již vybírat z obrovského množství titulů, neboť na každé univerzitě se koná výzkum tohoto typu, v každém regionu se jím zabývají vlastivědné organizace a muzea. Jeden z novějších bibliografických soupisů literatury o politických represích na Ukrajině v době sovětského režimu zahrnuje přes čtyři tisíce položek, publikovaných po osamostatnění Ukrajiny.³² Jiný soupis se dokonce vrací až k článkům z doby procesů třicátých let, má pět a půl tisíce položek a je v něm i studie ukazující postupné proměny historiografie od dob gorbačovské perestrojky ve druhé polovině osmdesátých let.³³ Přehled o starších titulech, včetně literatury exilové, podal Serhij Bilokiň.³⁴

Je krajně nesnadné z takové zásoby informací vybrat byť jenom díla obecného charakteru, proto zmíníme alespoň některá, nezbytná pro utvoření celistvého obrazu problematiky politických represí. Společenský a politický rámec oné doby na Ukrajině vylíčil především Jurij Šapoval,³⁵ represivní a trestní systém sovětského režimu na Ukrajině zhodnotil Ivan Bilas,³⁶ a masový teror v letech 1917–1941 na Ukrajině popsal jako prostředek správy sovětského státu Serhij Bilokiň.³⁷ Všichni tři jmenovaní napsali řadu dalších významných prací k problematice represí, např. S. Bilokiň se podílel na zmapování činnosti represivního aparátu a vytvoření biografií vedoucích pracovníků bezpečnosti.³⁸

Je vcelku pochopitelné, že vzhledem k rozsahu a tvrdosti represí Velkého teroru je tomuto období věnována největší pozornost. Výsledky výzkumu této problematiky,

³²Babyč, Jevdokija – Patoka, Valentyna: Represiji v Ukrajinі (1917–1990 rr.). Naukovo-dopomižnyj bibliohrafičnyj pokazčyk. Kyjiv 2007.

³³Kalytko, S. – Rublov, O. – Podkur, R. – Ševčenko, L. (upor.): Polityčni represiji v Ukrajinі. (1917–1980-ti rr.). Bibliohrafičnyj pokazčyk. Kyjiv 2007; Podkur, R. Ju. – Rublov, O. S.: Istoriohrafija polityčnych represij v Ukrajinі (druha polovina 1980-ch – 1990-ti rr.). In: Tamtéž, s. 4-35.

³⁴Bilokiň, Serhij: Istoriohrafija děržavnoho teroru j terorizmu v SRSR: problemy systematyzaciji j periodyzaciji. In: Babyč, Jevdokija – Patoka, Valentyna: Represiji v Ukrajinі (1917–1990 rr.). Naukovo-dopomižnyj bibliohrafičnyj pokazčyk. Kyjiv 2007, s. 11-31.

³⁵Šapoval, Jurij I.: Ukrajina 20–50-ch rokiv: storinky něnapisanoji istoriji. Kyjiv 1993.

³⁶Bilas, Ivan: Represyvno-karalna systema v Ukrajinі 1917–1953. Suspilno-polityčnyj ta istoryko-pravovyj analiz. Kn. 1–2. Kyjiv – Lybid 1994.

³⁷Bilokiň, Serhij: Masovyj těrор jak zasib děržavnoho upravlinnja v SSSR (1917–1941 rr.). Džereloznavčė doslidžennja. Kyjiv 1999.

³⁸Šapoval, Jurij I. – Prystajko, Volodymyr I. – Zolotarov, Vadym A.: ČK–DPU–NKVS na Ukrajinі. Osoby, fakty, dokumenty. Kyjiv 1997.

dosažené na Ukrajině v posledních letech, zmapoval a zhodnotil Petro Troňko.³⁹ Zásadní význam pro studium tohoto období má sborník *Ukrajina v dobu „Velykoho teroru“ 1936–1938 r.r.*,⁴⁰ sborník *Polityčni represiji v Ukrajiniskij RSR 1937–1938 rr.*,⁴¹ stejně jako dvoudílný výbor dokumentů „Velykyj teror“ v Ukrajině. „Kurkulska operacija“ 1937–1938 rr.⁴² K jeho vydání se spojil německý badatel Mark Junge s výtečným znalcem problematiky Serhijem Kokinem. Ten se podílel na vydání několika podobných dokumentačně zaměřených sborníků k dalším represivním akcím NKVD, např. proti Polákům,⁴³ a společně s Vasylem Danylenkem vydali obsáhlý přehled dokumentů sovětské bezpečnosti z let 1939–1941.⁴⁴ Represivní činností bezpečnostních orgánů na Ukrajině se zabýval i Volodymyr Nikolskyj, který zkoumal i národnostní aspekty represí.⁴⁵ Historici se zaměřovali na konkrétní významná místa spojená s historií represí, např. na Bykovnju u Kyjeva, kde leží tisíce obětí (např. Andrij Amons, Oleg Bažan, Mykola Lysenko, Mykola Roženko), a postupně zpracovávali historii represí v jednotlivých oblastech Ukrajiny nebo se věnovali konkrétním dílčím tématům této problematiky.⁴⁶ Výtečným pomocníkem při publikaci výsledků výzkumu se stal odborný časopis „Z archivů VUČK–GPU–NKVD–KGB“, který začal vycházet v roce 1994 (do konce roku 2013 bylo vydáno celkem 41 čísel).⁴⁷

Českého čtenáře možná překvapí zjištění, že se objevilo hned několik ukrajinských historiků, kteří se začali zabývat politickými represemi vůči příslušníkům české menšiny na Ukrajině. Největší pozornosti se dočkal osud Čechů na Žytomyrsku, jemuž se

³⁹Troňko, Petro T.: Doslidžennja „velykoho teroru“ u nakovo-dokumentalnij seriji kniž „Reabilitovani istorijeju“. In: Istoriohrafični ta džereloznavči doslidžennja deržavnoho teroru v USRR-URSR. S. 4-17.

⁴⁰Bohunov, S.–Zolotarov,V.–Rafalska, T.–Radzyvil, O.–Šapoval, Ju.(edd.): Ukrajina v dobu „Velykoho teroru“. 1936–1938 r.r. Kyjiv 2009.

⁴¹Bažan, Oleh H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukrajiniskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013.

⁴²Kokin, Serhij – Junge, Mark (edd.): Velykyj teror v Ukrajině. „Kurkulska operacija“ 1937–1938 rr. Č. 1-2. Kyjiv 2010.

⁴³Kokin, S. A. – Podkur, R. Ju. – Rublov, O. S. (upor.): Sprava Polskoji Organizaciji Vijskovoji v Ukrajině. 1920–1938 rr. Zbirnyk dokumentiv ta materialiv. Kyjiv 2011.

⁴⁴Danylenko, Vasyl – Kokin, Serhij (upor.): Radjanski orhany deržavnoji bezpeky u 1939 – červni 1941 r. Dokumenty HDA SB Ukrajiny. Kyjiv 2009.

⁴⁵Nikolskyj, V. M. : Represyvna dijalist' organiv džeržavnoji bezpeky SRSR v Ukrajině (kiněc 1920-ch – 1950-ti roky.). Istoryko-statystyčne doslidžennja. Doněck 2003; Týž: Nacionalni aspekty polityčnych represij 1937 r. v Ukrajině. Ukrajiniskij istoričnyj žurnal, 2001, No 2, s. 74-89.

⁴⁶Konkrétní tituly zmiňujeme přímo v textu a v závěrečném soupisu literatury.

⁴⁷Žurnal „Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB“, <http://www.reabit.org.ua/magazine/>. Některá čísla časopisu na webových stránkách bohužel chybí.

věnovali Larysa Kopijčenko,⁴⁸ Jurij Ševčuk,⁴⁹ Jurij Luckij⁵⁰ a zvláště Majja Lutaj, jež vyšla ze studia vyšetřovacích spisů obětí v žytomyrském státním archivu a vydala na toto téma samostatnou monografii.⁵¹ Osudu Čechů na Podolí si všimnul Serhij Kalytko,⁵² dva obsáhlé přehledy českých obětí perzekuce sestavil Alexej Keler (Köhler), který zdůraznil též osudy Čechů z oblasti Oděsy.⁵³ Podobný soupis se z martyrologu moskevského Memorialu pokusila vytvořit pro Čechy popravené na území SSSR (a hlavně Moskvy) i ruská historička Lidija Golovkova.⁵⁴

Od českých historiků bychom srovnatelné práce na toto téma bohužel sotva našli, neboť podmínkou jejich vzniku je výzkum v ukrajinských archivech, a k němu dosud až na pár výjimek nedošlo. Proto i těch nemnoho českých prací o represích vůči Čechům na Ukrajině stojí jen na zmínkách z domácích archivů a hlavně na využití vzpomínek repatriantů. Ty ovšem bývají ošidné a nepřesné, zvláště s tak velikým časovým odstupem od popisovaných událostí i od repatriace v prvních poválečných letech. Obvykle připomínají jen několik málo konkrétních případů perzekuce Čechů, o nichž pisatelé slyšeli od příbuzných a známých, nebo o nichž se dočetli v rodinných a obecních kronikách. Přesto jsou mimořádně cenným dokladem vhodně dokreslujícím onu dobovou atmosféru strachu a teroru.⁵⁵ Mnohem častější ale bývají vzpomínky na věznění

⁴⁸Kopijčenko, Larysa Arsentijivna: Represiji sered českocho naselennja Žytomyrščyny. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2. Žytomyr 2008, s. 7-18.

⁴⁹Ševčuk, Jurij: Polityčni represiji proty českoji intelihehenciji Žytomyrščyny na rubeži 1920–1930-ch rr. XX st. Ukrajinskij istoryčnyj zbirnyk. vyp. 11, 2008, s. 241-250; Týž: Polityčni represiji proty českoji intelihehenciji Žytomyrščyny v dobu „Velykoho teroru“. In: Istoryko-heohrafični doslidžennja v Ukrajinі. Instytut istoriji Ukrajiny, 2009, № 11, s. 223-237.

⁵⁰Luckij, Jurij: Česki spravy (1930–1937 rr.). In: Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB, 1999, № 1/2 (10-11), s. 156-168; Týž: Čechy na Ukrajinі (1917–1933): Trahedija hospodarja. In: Chronika-2000. Ukrajinskij kulturologičnyj almanach. R. 8, vyp. 29-30. Ukrajina–Čechija, č. II. Kyjiv 1999, s. 119-133; Luckij, Jurij – Lutaj, Majja: Polityčni represiji ščodo českocho naselennja Žytomyrščyny (1920–1950-i rr.). In: Chronika-2000. Ukrajinskij kulturologičnyj almanach. R. 8, vyp. 29-30. Ukrajina–Čechija, č. II. Kyjiv 1999, s. 139-145.

⁵¹Lutaj, Majja: Čechy na Žytomyrščyni. Istorija i sohodennja. Žytomyr 2008.

⁵²Kalytko, Serhij L.: Hirka dolja podilskich čechiv. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnyca 2006, s. 831-838; Týž: Polityčni represiji sered českocho naselennja Volyno-Schidnopodilskoho porubižžja. In: Čechy na Volyni. Istorija i sučasnist'. Nauk. zb. Žytomyr – Malyn 2001. T. 24.

⁵³Keler, Alexej N.: Repressirovannyje čechi. Vypusk 1. Odessa 2007; Týž: Repressirovannyje čechi po materialam otkrytych archivnych fondov. In: Česká rodina/Чеська родина. Husivski čytannja – 2010. Odesa 2010, s. 31-66.

⁵⁴Golovkova, Lidija A.: Čechi i uročency Českoslovakii v SSSR. 1920-e – načalo 1950-ch godov. Moskva 2010. [Článek pro časopis Volja].

⁵⁵Např. Širc, Václav: Minulost zavátá časem : kronika českých Dorohostajů a přilehlých osad Libánovky a Máslenky. Louny b.r.v.; Šimek, Václav: U nás na Volyni. Sokolov 1993; Týž: Volynáci. Sokolov 1995; Žáková, Miloslava – Kytli, Václav – Zápotocký, Václav: Kupičov – Jak nám o něm vyprávěli. Fakta a jména. Praha 1997; Petříček, Vladimír: Domov v cizině. Kronika Podcurkova, Rapatova a českého Ulbárova, tří

v gulagu od někdejších uprchlíků do Sovětského svazu, zvláště od Rusínů, propuštěných z táborů rovnou do československého vojska.⁵⁶ Snahou o vyšší odbornou úroveň bylo motivováno hned několik prací: Evžen Andres uvedl desítky jmen obětí kolektivizace,⁵⁷ Vladimír Dufek byl editorem sborníku „Kapitoly z dějin volyňských Čechů“, kde publikoval přehled o represích Čechů na západní (polské) Volyni,⁵⁸ zatímco východní Volyni se zabýval Vladimír Hostička;⁵⁹ příklady represí uvedl i Alexandr Ent,⁶⁰ Jiří Hofman⁶¹ nebo Jiří Větrovec; ten sice odhaduje počet Čechů, kteří následkem perzekuce v obcích východní Volyně zahynuli, na 2 500 osob, ale uvádí jen několik jmen obětí.⁶² Drobné zmínky o represích jsou i v některých pracích čistě etnografických.⁶³ Patrně bychom k české historiografii měli přidat i dva ukrajinské Čechy, spjaté s vedením České besedy ve Lvově i s Českou republikou, a to tím spíše, že jejich práce vyšly v češtině. Alexandr Drbal⁶⁴ zmínil oběti jen okrajově, ale Evžen Topinka⁶⁵ se politickou perzekucí

spřízněných českých obcí na ukrajinské Volyni. Podbořany 2004; Kšicová, Danuše – Vaculík, Jaroslav (edd.): Rodinná kronika volyňských Čechů. Brno 2006 (2008); Ornst, Jaroslav: Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině. Praha 2009; Andrš, Bohuslav: Česká Alexandrovka. Vzpomínky na život české vystěhovalecké komunity na Rusi. Praha 2009; Nosek, Josef: Žili jsme na sovětské Volyni. Holoveň Česká. Karlovy Vary 2011; Doleček, Jiří: Popraviště aneb Zpověď volyňského Čecha. Praha 2014.

⁵⁶Např. Demčík, Jan: Můj útěk do gulagu. Praha 1995; Luťanský, Štěpán: Pečorlag. Útěk do ráje (1939–1942). Praha 1999; Pavlíč Jiří: Přežil jsem Gulag. Kruh v Podbezdězí 2000; Kričfaluši, Michal – Richter, Karel. Účtování s časem. Díl I. – V náručí Gulagu. Praha 2004; Fiala, Jindřich: Na frontu přes gulag. Praha 2007; Hajdur, Vasil: Z gulagu přes Buzuluk do Prahy. Vzpomínky a zážitky frontového vojáka. Praha 2011.

⁵⁷Andres, Evžen: Zločiny proti lidskosti spáchané komunistickou stranou Sovětského svazu na Čechách a Němcích žijících na území bývalé Volyňské gubernie. In: Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu. Praha 1991, s. 166-170.

⁵⁸Dufek, Vladimír /ed.): Kapitoly z dějin volyňských Čechů, Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. Praha 1997

⁵⁹Hostička, Vladimír: Volyňští Češi a jejich perzekuce v Sovětském svazu. In: Kapitoly z dějiny volyňských Čechů. Praha 1997, s. 97-110; Týž: Volyňští Češi a jejich perzekuce v SSSR. In: Střední a východní Evropa v krizi XX. století. Praha 1998, s. 47-60; Týž: Vzpomínky volyňské Česky na život na Ukrajině a na Sibiři. In: Za svobodu a demokracii. I. díl: Odpor proti komunistické moci. Uspořádali J. Cuhra a V. Veber. Praha 1999, s. 276-290.

⁶⁰Ent, Alexandr: Východní Volyn v letech 1918 – 1947. In: Dufek, V. (ed.): Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. Praha 1997, s. 90-95.

⁶¹Hofman, Jiří: Češi na Volyni. Základní informace. Praha 2007.

⁶²Větrovec, Jiří: Perzekuce volyňských Čechů v SSSR. Zpravodaj Konfederace politických vězňů, r. 4, 1997, č. 5.

⁶³Např. Uherek, Zdeněk – Valášková, Nad'a – Bažant, Andrej – Vávra, Jiří – Klípa, Ondřej: Češi na jižní Ukrajině. Český lid, 87, 2000, č. 4, s. 320-347.

⁶⁴Drbal, Alexandr: Češi na Ukrajině. In: Češi v cizině. Sv. 12, 2004, s. 44-68; Týž: Češi ve Lvově. Slovanský přehled, 78, 1992, č. 2. s. 171-174; Týž: Kazatelé Pujmanovi z Bohemky a český pobělohorský evangelický exil na jižní Ukrajině. Zveřejněno na webových stránkách Ministerstva zahraničních věcí České republiky v rubrice Historie krajanů.

⁶⁵Topinka, Evžen: Některá fakta o represáliích proti Čechům v bývalém Sovětském svazu. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Praha 2000, s. 63-66; Týž: Topinka, Evžen: Oběti perzekuce z řad Čechů na Ukrajině. In: Borák, M. a kol.: Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR. Sborník

Čechů na Ukrajině zabýval jako člen ukrajinských občanských sdružení *Memorial* a *Pošuk* už od počátku 90. let a stal se i spolupracovníkem českého výzkumného týmu. Nejlepším a nejobsažnějším popisem politických represí vůči volyňským Čechům však dosud zůstává monumentální práce Jaroslava Vaculíka „Dějiny volyňských Čechů“, v jejímž druhém díle je uvedena i řada konkrétních jmen obětí represí.⁶⁶ Neměl sice možnost čerpat z ukrajinských archivů, ale dobře využil všech dosavadních českých prací, domácích archivů, vzpomínek, dochovaných kronik i rukopisných záznamů.

První práce, které již vycházely ze znalosti nové ruské historické literatury o politických represích a stručně zachycovaly i situaci na Ukrajině, vznikly až v rámci výzkumného projektu Slezského zemského muzea a Slezské univerzity v Opavě,⁶⁷ který pokračoval i výzkumem na Ukrajině a široce využíval nejnovější ukrajinské odborné literatury; jeho výsledky jsou poprvé představeny v této publikaci. V posledních letech se tématem prezekuce Čechů a československých občanů v bývalém Sovětském svazu začali zabývat i historici v Ústavu pro studium totalitních režimů v Praze. Ukrajiny se týkal výzkum v archivech na Podkarpatské Rusi, který umožnil uspořádat úspěšnou výstavu „Čechoslováci v gulagu“,⁶⁸ dokumentující tragické osudy utečenců do Sovětského svazu po roce 1939, kteří byli za nelegální přechod hranic posláni do nápravných táborů. Další okruh výzkumu představoval „český“ charkovský proces z roku 1931, kdy se historikům Adamu Hradilkovi a Jan Dvořákovi podařilo zdokumentovat osudy některých souzených osob a získat vzpomínky jejich příbuzných. Navázali na předválečné vzpomínky učitele Jiřího Bezděka⁶⁹ a studie svých předchůdců o tomto procesu,⁷⁰ který ukázali v širších souvislostech.⁷¹ Začali rovněž úspěšně mapovat

příspěvků. Praha 2003, s. 314-321.

⁶⁶Vaculík, Jaroslav: Dějiny volyňských Čechů. Díl II., Praha 1998.

⁶⁷Borák, Mečislav: České stopy v Gulagu. Z výzkumu perzekuce Čechů a občanů ČSR v Sovětském svazu. Opava 2003; Týž a kol.: Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR. Praha 2003 [Sešity Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, sv. 38]; Týž: Popravy jako součást politických represí v SSSR a dosud zjištěné oběti z řad Čechů a československých občanů. In: Borák, M. (ed.): Perzekuce československých občanů v Sovětském svazu (1918–1956). Část I. – Vězni a popravení. Opava 2007, s. 117-236.

⁶⁸Čechoslováci v gulagu, viz <http://www.ustrcr.cz/cs/cechoslovaci-v-gulagu>.

⁶⁹Bezděk, Jiří: Ze Soloveckých ostrovů do východní Sibiře. Širým světem, 15, 1938, s. 267-273, 321-325, 379-382, 437-441, 510-514, 555-560; Týž: Domů ze sibiřského vyhnanství. Širým světem, 16, 1939, s. 664-680.

⁷⁰Filip, Zdeněk: Proces s českými učiteli na Ukrajině v roce 1931. In: Historia magistra vitae, vita magistra historiae. Praha 1998, s. 62-69; Týž: Případ učitele Bezděka. Severomoravský příspěvek k dějinám stalinských represí. Severní Morava, 59, 1990, s. 23-38; Filip, Zdeněk – FILIP, Jiří: Tam na východě vidí oči spásu. (Severomoravský příspěvek k dějinám Interhelpa). Severní Morava, 15, 1967, s. 9-18.

životní osudy další významné postavy charkovského procesu, Antonína Vodsed'álka.⁷² Nově navázaná spolupráce ústavu s Archivem Bezpečnostní služby Ukrajiny dává naději na získání informací, jež by dosavadní výzkum perzekucí Čechů a československých občanů na Ukrajině mohly podstatně zkvalitnit.

„Martyrology“ a elektronické databáze obětí

Oběti politických represí v Sovětském svazu byly sice již od poloviny padesátých let postupně úředně rehabilitovány, ale přísné utajování rozsahu a skutečné podoby politických represí stále přetrvávalo. Až ve druhé polovině osmdesátých let se společenská a politická situace v zemi začala měnit. V duchu větší otevřenosti tehdejší společenské *perestrojky* (přestavby) se z iniciativy akademika Andreje Sacharova zrodilo občanské sdružení *Memorial*, jež si uctění památky obětí represí vytyčilo jako jeden ze svých hlavních cílů. Už koncem roku 1988 se začaly utvářet organizace Memorialu i na Ukrajině, v Charkově a v Kyjevě, kde se zakládající konference uskutečnila v březnu 1989. Ve statutu z roku 1992 se mu dostalo i jména Vasyla Stuse,⁷³ a zpočátku se hlásil k celoukrajinské působnosti.⁷⁴ Zásadním zlomem ve společenském přístupu k problematice politických represí se stalo přijetí zákona ze 17. dubna 1991 „O rehabilitaci obětí politických represí na Ukrajině“. Nejvyšší rada Ukrajiny přijala o rok později usnesení o vydání vědecko-dokumentační edice knih o obětech represí. Vědecko-metodickým zabezpečením přípravy edice byla pověřena Akademie věd Ukrajiny a její Ústav historie Ukrajiny, který vyškolic spolupracovníky v jednotlivých regionech. Vznikla Hlavní redakce kolegia vědecko-dokumentační edice knih „Rehabilitování historií“ (*Reabilitovani istorijeju*), v jejím čele stál akademik Petro T. Troňko.⁷⁵

⁷¹Dvořák, Jan – Hradilek, Adam: Když pochopíte, nebude váš osud tak bolestný. Učitel Bezděk v soukolí totalitních režimů. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, r. 5, 2011, č. 4, s. 89-107.

⁷²Dvořák, Jan: Antonín Vodsed'álek a proces s českými učiteli na Ukrajině. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, r. 7, 2013, č. 4, s. 97-108.

⁷³Ukrajinský básník a spisovatel, který byl 12 let z politických důvodů vězněn a zemřel v táboře v Permské oblasti (6. 1. 1938–4. 9. 1985). Viz http://uk.wikipedia.org/wiki/Стус_Василь_Семенович

⁷⁴Memorial V. Stuse v Kyjevě, <http://www.memorial.kiev.ua>

⁷⁵Podkur, R. Ju. – Rublov, O. S.: Istoriohrafija polityčnych represij v Ukrajinі (druha polovina 1980-ch – 1990-ti rr.). In: Kalytko, S. – Rublov, O. – Podkur, R. – Ševčenko, L. (upor.): Polityčnī represijī v Ukrajinī. (1917–1980-ti rr.). Bibliohrafičnyj pokažčyk. Kyjiv 2007, s. 15.

Knihy všech 24 oblastí současné Ukrajiny a Autonomní republiky Krym měly dodržet jednotnou strukturu, což se vcelku podařilo: stati v prvním svazku popisují vývoj v příslušném regionu s důrazem na jeho specifika, včetně historie represivních orgánů a jejich činnosti, dále následují životopisné medailonky perzekvovaných regionálních činitelů z oblasti vědy, kultury, politiky, ale i rodin dělníků a kolchozníků, aby vznikl celého rozsahu „sociálních čístek“ tehdejší společnosti. Oddíl „Řečí dokumentů“ poskytuje představu o průběhu represí, o součinnosti státních, stranických a bezpečnostních struktur při organizaci teroru. Nejvýznamnější součástí knih však jsou soupisy obětí represí, sestavené z archivních vyšetřovacích spisů rehabilitovaných obětí, jež jsou uloženy v ukrajinských státních a bezpečnostních archivech. Řazeny jsou abecedně obvykle za celou oblast, jindy podle jednotlivých okresů, a uvádějí stručné životopisné heslo s odkazem na archivní zdroj.⁷⁶

První soupisy obětí se zpočátku zveřejňovaly zejména v denním tisku, ale od počátku devadesátých let se začaly objevovat i v podobě pamětních knih, jimž se s ohledem na ruské i ukrajinské pravoslavné tradice říká také „martyrology“.⁷⁷ Staly se během let pro badatele natolik významným pramenem, že se bez nich dnes už žádný výzkum obětí represí neobejde.⁷⁸ Začaly vznikat v průběhu osmdesátých let nejprve v Rusku, dnes už pokrývají všechny oblasti bývalého Sovětského svazu a jejich počet stále roste.⁷⁹ Na Ukrajině vznikly některé z nich ještě před rozhodnutím o edici Rehabilitování historií nebo nezávisle na ní a mnohdy užívají jiná kritéria pro záznam údajů o obětech. Např. soupis obětí Kyjeva neuvádí jejich národnost, což znemožňuje identifikaci českých obětí.⁸⁰ Podobné martyrology, nezávislé na jednotné edici, sledují oběti represí podle měst a regionů, podle profesí, vyznání a jiných charakteristik.⁸¹

⁷⁶Reabilitovani istorijeju, http://www.reabit.org.ua/aboutus/about_reabit/

⁷⁷Z původního řeckého slova pro seznamy křesťanských mučedníků s vyličením jejich života a mučednické smrti.

⁷⁸K otázce martyrologů jako historického pramene viz Borák, M.: Popravy jako součást politických represí, s. 118-120.

⁷⁹Přehled prvních martyrologů viz Knižně vydané soupisy zastřelených a perzekvovaných osob, evidované ve sdružení Memoriál v Moskvě. In: Borák, M. a kol.: Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR, s. 153-201; třikrát tolik (626 titulů) uvádí bibliografie Gruzděv, J. P. – Razumov, A. J. (edd.): Knigi pamjati žertv političeskich repressij v SSSR. Annotirovannyj ukazatel. Sankt-Peterburg 2004; aktuální přehled lze najít na internetové stránce projektu Vozvraščonnije imena (Navrácená jména), <http://visz.nlr.ru/links.html>; tematicky členěný přehled martyrologů podle zemí a regionů je na stránkách Memoriálu: Bibliografija knig pamjati, <http://www.memo.ru/library/bkmemory/list.htm>.

⁸⁰Žertvy repressij. Kijev 1993; Abramenko, Leonid (ed.): Kyjiv: žertvy represij. T. 1. Kyjiv 1997, T. 2. Kyjiv 1999.

⁸¹Např. Vinnyckyj martyrolog. Knyha pamjati žertv polityčnych represij na Vinnyččyni (20–50 rr. XX st.). Vinnyčja 2001; Oděsskij Martirolog. Dannya o repressirovannych Oděssy i Oděsskoj oblasti za gody sovětskoj vlasti.. Sost L. V. Kovalčuk, G. A. Razumov. T. 1-2. Oděssa 1997, 1999; Vsech poimenno nazvat' (o

Vydané soupisy obětí, sestavené zpracovateli přímo z regionů, znalými místních specifik a s přístupem k jinak jen obtížně dosažitelným archivním zdrojům, byly pro poznání českých obětí represí mnohdy jediným spolehlivým zdrojem informací. Jejich prostudování je však poměrně obtížné, neboť v knihovnách bývají zastoupeny jen sporadicky.⁸² Přímé vyhledávání českých obětí v mnoha tisících životopisných hesel je však mimořádně namáhavé a vždy s sebou nese možnost omylů a přehlédnutí. Vždyť jen podle zprávy na webových stránkách redakčního kolegia *Reabilitovani istorijeju* bylo už vydáno 91 knih této edice (z plánovaných více než 100 titulů), jež shromáždily údaje o více než 700 tisících perzekvovaných. Proto badatelé jistě uvítali, když byla edice zpřístupněna na internetu, a bylo možno vyhledávat potřebné údaje elektronicky, což významně urychlilo hledání a omezilo chyby. Tato vstřícnost k badatelům bohužel má své limity: na internetu bohužel chybí z neznámých příčin asi 15 z dosud vydaných svazků edice martyrologů, které je tudíž zapotřebí prostudovat přímo z knih, bez pomoci vyhledávače. Elektronické soupisy obětí jsou tedy neúplné, což se bohužel týká i oblastí s početnou českou menšinou.⁸³ Rovněž elektronické vyhledávání údajů v soupisech je velmi obtížné, neboť kódování má asi dvacet variant, často i v rámci jednotlivých svazků téhož titulu.⁸⁴ Přes všechny uvedené potíže jsou ale martyrology mimořádně užitečnou pomůckou.

Jinou možnost, jak zjistit jména konkrétních obětí represí a základní údaje o nich, představují veřejně přístupné elektronické databáze. Nejobsáhlejší z nich je databáze „Oběti politického teroru v SSSR“, kterou už od roku 1998 vede moskevské sdružení Memorial. Vychází z informací nashromážděných v pamětních knihách a soupisech obětí ze všech regionů bývalého SSSR, ať již vydaných knižně, v podobě elektronických přehledů či jiných soupisů připravených ke zveřejnění. Vytvoření jednotné evidence

žertvach političeskogo terrora g. Mariupolja i Prazovka. Sost. G. M. Zacharova. Mariupol 2002; Čaplickij, Bronislav – Osipova, Irina: Kniga pamjati. Martirolog katoličeskoj cerkvi v SSSR. Moskva 2000; Zacharova, G. M.: Rasstreljannoje parochodstvo (Repressii organov NKVD v Azovskom morskem parochodstve. 1937–1938 gg.). Mariupol 1998.

⁸²V Moskvě mají dobrou sbírku ukrajinských martyrologů v knihovně sdružení Memorial a v knihovně Muzea A. Sacharova, nicméně obě mají do kompletnosti hodně daleko. Lepší to je v Kyjevském Memorialu nebo v příručních knihovnách ukrajinských státních a bezpečnostních archivů, patrně nejlepší pak v Národní knihovně Ukrajiny V. I. Vernadského v Kyjevě, kde jsou martyrology přímo ve studovně.

⁸³Zcela chybí oběti za město Kyjev, Lvov a Volyňskou oblast, Charkov je sleduje jen do roku 1934, soupisy obětí prozatím končí u Krymu písmenem C, u Vinnycké oblasti písmenem M, u Žytomyrské písmenem U, u Mykolajivské písmenem S, u Rivnenské písmenem V, u Černihivské písmenem D. Ivano-Frankivská (Stanislavská) oblast v elektronických soupisech není vůbec uvedena, ač její dva martyrology již vyšly.

⁸⁴U některých svazků Doněcké a Chersonské oblasti nelze elektronické vyhledávání údajů použít vůbec, protože jsou na internetu jen ve fotografickém formátu.

všech obětí, jež by byla přístupná i prostřednictvím internetu, se však záhy ukázalo jako úkol nadmíru obtížný, takže jsou pravidelně zveřejňovány alespoň dílčí dosažené výsledky.⁸⁵ První kompaktní disk této databáze byl vydán v roce 2001 a zahrnoval přes 130 tisíc jmen obětí ze 26 regionů Ruska a soupisy dalších 210 tisíc jmen. Zatím poslední, čtvrté vydání z roku 2007, obsahovalo už přes 2 miliony 600 tisíc jmen obětí,⁸⁶ což však podle tvůrců databáze činí stále jen asi 20 % z celkového počtu obětí státního teroru v bývalém Sovětském svazu. Aktualizovaná verze databáze doplněná o nové přírůstky už zahrnuje asi 2 miliony 700 tisíc jmen a lze ji najít na internetových stránkách moskevského Memorialu.⁸⁷ Bohužel z ukrajinských obětí politického teroru jsou v databázi pouze ty, jejichž jména byla publikována v martyrologiích vydaných v ruštině, tedy jen v malé části publikací z devadesátých let, před jednotnou edicí *Reabilitovani istorijeju*, vydávanou již (s výjimkou Autonomní republiky Krym) pouze v ukrajinštině. Databáze Memorialu je vedena v ruštině, záznamy v jiných jazycích s ní nejsou kompatibilní a zpětný překlad záznamů do původní ruštiny by mohl způsobit nové chyby. Proto jsou v databázi Memorialu jen oběti z Autonomní republiky Krym, z Oděské oblasti a některé dílčí soupisy z Charkova a Mariupole, jež byly vydány v ruštině. Z této databáze vycházel A. Keler, který zjistil 715 Čechů a československých občanů perzekvovaných v SSSR.⁸⁸

Některé oběti z Ukrajiny lze najít i ve specifické databázi obětí „Stalinské soupisy zastřelených“ (*Stalinskije rasstrelnyje spiski*), poprvé vydané sdružením Memorial a Archivem prezidenta Ruské federace v roce 2002. Právě v tomto archivu se dochovaly 383 soupisy zahrnující asi 44 a půl tisíce osob, jejichž trest osobně schvaloval J. V. Stalin a někteří členové politbyra ÚV VKS(b) – Molotov, Kaganovič, Vorošilov, Ždanov aj. Naprostá většina souzených byla zastřelena. První soupisy pocházejí už z podzimu roku 1936, většina pak z let 1937–1938. Později bylo nalezeno ještě pět soupisů z let 1940, 1942 a 1950, jež byly do databáze přidány. Soupisy zhotovily orgány NKVD a rozhodnutí politického vedení pak převedlo do formálního výroku Vojenské kolegium Nejvyššího

⁸⁵Kirillov, V. M. – Kovalčuk, L. V. (sost.): Meždunarodnyj projekt sozdanija jedinogo elektronnoho banka dannych žertv političeskich repressij „Vozvraščonnyje imena“. Nižnij Tagil 2003.

⁸⁶Žertvy političeskogo terrora v SSSR. Izd. 4-e. Moskva 2007. Vedoucím projektu je J. Z. Račinskij, vědeckým vedoucím A. B. Roginskij, tvůrcem programu je V. A. Krachotin, grafické zpracování provedl A. A. Kulakov.

⁸⁷Viz <http://lists.memo.ru>. Kirillov, V. M. – Kovalčuk, L. V. (sost.): Meždunarodnyj projekt sozdanija jedinogo elektronnoho banka dannych žertv političeskich repressij „Vozvraščonnyje imena“. Nižnij Tagil 2003.

⁸⁸Keler, A. Repressirovannyje čechi, s. 5-64.

soudu SSSR. Kopie originálních dokumentů uvádějí jen jméno, příjmení a jméno otce odsouzeného, rozhodnutí o výroku, a podpisy členů politbyra. Nové vydání z roku 2013 opravilo některé nepřesnosti, doplnilo data o soudním jednání a výkonu rozsudku a rozšířilo biografické poznámky o obětech, mezi nimiž je několik desítek Čechoslováků.⁸⁹

Jednou z nových elektronických databází domácí ukrajinské provenience je Národní banka údajů o obětech politických represí sovětského režimu na Ukrajině (*Nacionalnyj bank danych žertv polityčnych represij radjanskoji doby v Ukrajinі*), zkráceně nazývaná též Národní banka perzekvovaných (*Nacionalnyj bank represovanych*). Koordinátorem projektu je Irina Stavnjuk. Projekt vzniká přičiněním Hlavní redakce vědecko-dokumentační série knih Rehabilitování historií (*Reabilitovani istorijeju*), databáze obsahuje prozatím jen 206 423 jmen obětí. Umožňuje vyhledávání jmen podle abecedy, podle místa narození a bydliště oběti; lze v ní tedy najít 87 osob narozených v Česku a Československu, ale Čechy narozené na Ukrajině nikoliv, protože národnost perzekvovaných databáze neuvádí, a bohužel ani druh represe.⁹⁰

Další elektronická databáze se jmenuje „Ukrajinský martyrolog XX. století“ (*Ukrajinskyj martyroloh XX veka*) a je přístupná pouze v Informačně-poradenských sálech Resortního státního archivu Bezpečnostní služby Ukrajiny a jeho oblastních poboček. Shrnuje informace čerpané z celkem 174 401 vyšetřovacích spisů, jež se týkají 236 044 perzekvovaných osob. Databáze sleduje 27 rozlišovacích kritérií včetně národnosti a badatel A. Keler v ní našel 269 Čechů (z toho 30 zastřelených).⁹¹

Archivní fondy a specifika vyšetřovacích spisů

Nejvíce dokladů o politických represích na území dnešní Ukrajiny bylo již naštěstí převedeno do státních archivů v jednotlivých oblastech země, takže jsou již delší dobu k dispozici badatelům. Podmínky pro přístup k dokumentům se sice v minulých letech několikrát měnily, nicméně možnost studia např. archivních vyšetřovacích spisů obětí politické perzekuce stále existovala. Nejvíce takových dokumentů shromažďuje Ústřední státní archiv nejvyšších státních a správních orgánů Ukrajiny (*Centralnyj dëržavnyj*

⁸⁹Stalinskije rasstrelnyje spiski. Moskva, Memorial 2013; soupisy lze najít též na disku Žertvy političeskogo terrora v SSSR. Izd. 4-e. Moskva 2007, nebo na <http://stalin.memo.ru>.

⁹⁰Nacionalnyj bank represovanych, <http://www.reabit.org.ua/nbr/>

⁹¹Keler, A.: Repressirovannyje čechi po materialam, s. 36-65. Autor bohužel ve svém soupise druh represe neuvedl, takže zastřelené osoby nelze zjistit.

archiv vyšších orgánů vlády a správního úřadu Ukrajiny) v Kyjevě, ale spisy konkrétních perzekvovaných osob jsou obvykle uloženy ve státních oblastních archivech v každé ze 24 oblastí Ukrajiny, odkud dotyčné osoby pocházely a kde byly souzeny místními orgány. Pro tuto monografii byly podrobněji prozkoumány pouze příslušné fondy v archivu Žytomyrské a Vinnycké oblasti, takže všem dalším badatelům této problematiky se naskýtá příležitost k prozkoumání dosud nezpracovaného a mimořádně rozsáhlého archivního materiálu.

Na podobném principu jsou vybudovány i ukrajinské bezpečnostní archivy. Resortní státní archiv Bezpečnostní služby Ukrajiny (*Haluzevyj dëržavnyj archiv Služby bezpeky Ukrajiny*) v Kyjevě uchovává archivní vyšetřovací spisy rehabilitovaných, především pokud jde o významnější a skupinové případy, nicméně většina jednotlivých vyšetřovacích spisů obětí represí již byla předána do oblastí. V každé z nich sice existuje pobočka archivu Bezpečnostní služby Ukrajiny, ale tam se nacházejí jen některé významnější spisy, neboť většina materiálů o perzekucích byla již předána státním oblastním archivům. Bezpečnostní archivy, zvláště ten resortní v Kyjevě, jsou však nezastupitelné pokud jde o materiály k činnosti NKVD a jiných bezpečnostních orgánů, hlášení a statistiky, personální spisy příslušníků bezpečnosti apod.

Mimořádným zdrojem informací je rovněž Muzeum sovětské okupace a Kyjevský Memoriál V. Stusa (*Muzej sovětskoji okupaciji, Kyjivskyj Memorial im. V. Stusa*) sídlící ve stejné budově a personálně propojené. Lze v nich najít nejen dobrou knihovnu literatury o perzekucích a řadu dokumentů o této problematice, ale též elektronickou Databázi obětí politických represí na Ukrajině a speciální Databáze obětí na kyjevském pohřebišti Bykovnja, z jiných zdrojů jen obtížně dosažitelnou. Národní knihovna Ukrajiny V. I. Vernadského (*Nacionalna biblioteka Ukrajiny im. V. I. Vernadskoho*) je patrně jedinou veřejnou knihovnou, v níž lze bez problémů studovat všechny svazky edice *Reabilitovani istorijeju* i veškerou dosud vydanou literaturu o politických perzekucích.

V Ústředním archivu FSB Ruska v Moskvě (*Centralnyj archiv Federalnoj služby bezopasnosti Rossii*) sice dosud nelze volně zkoumat spisy osob, jež byly popraveny na základě rozhodnutí ústředních orgánů bezpečnosti, ale už na počátku devadesátých let se podařilo předat do Státního archivu RF (*Gosudarstvennyj archiv Rossijskoj federacii, GARF*) archivní vyšetřovací spisy rehabilitovaných obětí represí, jež byly vedeny správou bezpečnostních orgánů pro Moskvu a Moskevskou oblast za celé období sovětského režimu, tedy orgány VČK, OGPU, NKVD i KGB. Tento fond představuje téměř

sto tisíc archivních jednotek, v nichž jsou vyšetřovací materiály na více než 120 tisíc osob.⁹² Jsou mezi nimi i spisy několika v Moskvě popravených Čechů a československých občanů původem z Ukrajiny.

Dokumenty o politických represích (včetně jejich československých souvislostí) lze samozřejmě najít též v mnoha dalších ruských státních a resortních archivech. Pro naše téma byl dobrým zdrojem informací Ruský státní archiv sociálně-politických dějin (*Rossijskij gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii*, RGASPI), zvláště korespondence orgánů Kominterny, jejich součinnost s orgány bezpečnosti a osobní spisy komunistů, kteří se stali oběťmi represí.⁹³ Mimořádný význam pro poznání osudů perzekvovaných měl i Archiv sdružení Memoriál v Moskvě (*Archiv Meždunarodnoho obščestva Memorial*), v jehož tématické části „Archiv historie politických represí v SSSR 1918–1956“ je uloženo již přes 60 tisíc osobních spisů obětí (mezi nimi i více než padesát těch „československých“), včetně kopií dokumentů a korespondence s příbuznými obětí.⁹⁴

Z domácích archivů byl pro téma této knihy nejužitečnější Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky, v němž se nacházejí např. dokumenty k diplomatickým intervencím ohledně československých občanů zatčených, internovaných či vězněných v Sovětském svazu, o jejichž osudu se úřady nějak dověděly.⁹⁵ Bylo mezi nimi i několik osob popravených na Ukrajině. V Národním archivu je mnoho materiálů k emigraci, internaci a repatriaci československých občanů a příslušníků české menšiny v SSSR,⁹⁶ stejně jako ve Vojenském ústředním archivu (v jeho součásti Vojenský historický archiv) najdeme materiály k internaci příslušníků československé vojenské jednotky v SSSR a k činnosti vojenských orgánů po amnestii československých občanů vězněných v Gulagu.⁹⁷

⁹²Státní archiv Ruské federace (Gosudarstvennyj archiv Rossijskoj federacii, GARF), fond č. 10035, opis č. 1-2. Přístupné jsou rovněž speciální fondy k historii Gulagu a nucených migrací, běženců, bělogvardějců, repatriantů, fondy Prokuratury SSSR aj.,; Vatlin, A. J.: „Nu i něčist“, s. 19.

⁹³Ruský státní archiv sociálně-politických dějin (Rossijskij gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii, dále jen RGASPI), fond 17 (Ústřední výbor KSSS), opis 98 (Komise pro převod bývalých členů komunistických stran v letech 1920-1940), fond 495 (Výkonný výbor Kominterny), opis 71 (Komunistická strana Československa 1919–1945).

⁹⁴Blíže viz <http://www.memo.ru/s/63.html>.

⁹⁵Archiv Ministerstva zahraničí ČR, fondy Zastupitelského úřadu v Moskvě, Teritoriálního odboru SSSR, Politických zpráv, II. sekce MZV 1918-1939 (katalogy 1, 2 a jmenná spisovna) aj.

⁹⁶Blíže viz Borák, M.: České stopy, s. 27.

⁹⁷Blíže viz Vališ, Zdeněk, Čechoslováci v táborech a věznicích NKVD za druhé světové války. Výběr dokumentů z fondů Vojenského ústředního archivu a Archivu Ministerstva vnitra ČR (materiálová studie). In: Borák, M. (ed.): Perzekuce československých občanů, část II. – Zajatci a internovaní, s. 201-324.

Základem pro poznání osudů popravených obětí politických represí jsou dochované archivní vyšetřovací spisy bezpečnostních orgánů [*archivno-sledstvennyje děla*, ASD]. K jejich hodnověrnosti sice mívají historici vcelku oprávněné výhrady, nicméně v mnoha případech jsou vlastně jediným pramenem k poznání praktické realizace politického teroru. Spory se vedou hlavně o protokoly z výslechu zatčených, jež bývají ze strany vyšetřovatelů účelově zkreslené, zmanipulované i zcela zfalšované. Navíc i vyšetřovaní měli své důvody k tomu, aby chránili sebe, rodinu a přátele a podávali neúplné, zavádějící a někdy i nepravdivé výpovědi. Příliš často byli ke svému „doznání“ přinuceni mučením i nevybíravým psychickým nátlakem, aby vyšetřovatelé mohli splnit aktuální politické zadání represivních kampaní. Tyto politické tlaky výrazně ovlivňovaly průběh vyšetřování a zaměřovaly ho na odhalování konkrétních kategorií nepřátel režimu, jejichž počet se stále rozrůstal. Vyšetřovací spisy se v různých obdobích vzájemně poněkud liší, nicméně je z nich zřejmé, že období činnosti prvních orgánů VČK a GPU, kdy doklady ve spisech bývaly neúplné a chaoticky seskupené, bylo na přelomu dvacátých a třicátých let ukončeno zavedením jednotného a systematického členění spisů, jak to ostatně odpovídalo i nově přijatému trestnímu zákoníku a trestnímu řádu.

Vytvoření jednotné metodiky studia archivních vyšetřovacích spisů by za zmíněných okolností jistě bylo krajně nesnadné, nicméně se o to již mnozí badatelé pokusili. Ruský historik Alexej Litvin prosazoval názor, že vyšetřovací spisy unikátním historickým dokumentem totalitní epochy a pramenem, bez jehož studia se sotva lze obejít.⁹⁸ Také jeden z nejlepších znalců této problematiky, Alexandr Vatlin z Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova, ve své kritické analýze spisů uvedl, že „materiály ASD jsou dnes téměř jediným zdrojem spolehlivých informací“ o teroristické činnosti orgánů NKVD, a tudíž i o obětech represí.⁹⁹

To se v podstatě shoduje i s názorem ukrajinských historiků, kteří již v roce 1996 uskutečnili konferenci vědců z akademických institucí a archivů, pracovníků Bezpečnostní služby Ukrajiny a prokuratury i zástupců Memorialu a politických vězňů, aby posoudili vědecko-metodické aspekty využití vyšetřovacích spisů perzekvovaných

⁹⁸Litvin, Alexej L.: Sledstvennyje děla sovetskich političeskich procesov kak istoričeskij istočnik. In: Problemy publikacii dokumentov po istorii Rossii XX veka. Materialy Vserossijskoj naučno-praktičeskoj konferencii naučnych i archivnych rabotnikov Moskva, 1–2 ijunja 1999 g. Moskva 2001, s. 336.

⁹⁹Vatlin, Alexandr J.: Archivno-sledstvennyje děla UNKVD Moskovskoj oblasti kak istočnik po istorii „massovyh operacij“ 1937 – 1938 gg. In: Materialy k seminaru-treningam. Sbornik materialov dlja učastnikov partnerskoj seti projekta „Vozvraščonnyje imena“. Sost. V. M. Kirillov. Nižnij Tagil 2002, s. 190–221; Týž: Sledstvennyje děla 1937–1938 gg. In: Butovskij poligon 1937 – 1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 8. Moskva 2004, s. 183–218.

osob. Stanyslav Kulčyckyj zde zdůraznil, že při studiu spisů je třeba mít na paměti, že činnost bezpečnostních orgánů měla především preventivní charakter; neměla odhalovat ani tak pachatele konkrétních protistátních činů, jako spíš potenciální protivníky režimu, kteří mu mohli být nebezpeční svými individuálními schopnostmi a životními zkušenostmi, sociálním postavením či původem.¹⁰⁰ Jaroslav Kalakura připomněl nutnost provést vnitřní kritiku obsahu spisových dokumentů, včetně její analytické a syntetické fáze, aby mohla být zjištěna informační hodnota pramene a hodnověrnost relací. Pokládal za důležité vzít v úvahu všechny komponenty spisu včetně rehabilitačního řízení a případných nových výsledků svědků a vyšetřovatelů, a doporučil provádět i textologickou práci s dokumenty, protože různé úpravy, doplňky a redakce textu mohou souviset s falzifikací jeho obsahu.¹⁰¹ Ruslan Pydhir a Olga Grankina se zamysleli nad kritérii hodnověrnosti spisového materiálu: je nutné zjistit vzájemnou souvislost uvedených údajů se schematem obvinění (pokud k němu tyto údaje nemají bezprostřední vztah, mohou být zfalšované), zda sociální status obviněného je adekvátní inkriminovanému zločinu, zda výpovědi zapsané ručně a jejich strojopisný přepis jsou identické, zda je odůvodněná náhlá ochota k přiznání po vytrvalém popírání viny; také oni zdůraznili význam dodatečného vyšetřování případu v souvislosti s rehabilitačním řízením.¹⁰²

Významná badatelka historie represí Lidija Kovalčuk z Oděské národní univerzity tvrdí, že problém vyšetřovacích spisů spočívá nejen v pravdivosti, ale též v úplnosti pramene. Při předávání spisů do státních archivů vyňaly orgány KGB ze spisů některé dokumenty „kvůli zachování tajemství operativní práce a vyšetřování“, v původních spisech často chybí udání, agenturní svazky a hlášení. V případě, že vyslýchaný nedával potřebné přiznání, se protokoly ani nepořizovaly, nebo se falšovaly. Sotva lze tedy spoléhat na to, že dochované spisy jsou objektivním a dostatečně úplným zdrojem informací. „Přesto však i v takovém stavu jde o pramen mimořádně důležitý jak pro rehabilitaci milionů obětí represí, tak i pro pochopení zákonitostí fungování sovětského

¹⁰⁰Kulčyckyj, Stanyslav V.: Metody roboty DPU USRR ta vidobražennja jich u službovij dokumentaciji. In: Archivno-slidčij spravj represovanych: naukovo-metodyčnij aspektj vykorystannja. Zbirnik naukovych prac. Kyjiv 1996, s. 12-18.

¹⁰¹Kalakura, Jaroslav S.: Osoblyvosti džerelo-znavčoji krytyky archivno-slidčich dokumentiv. Tamtéž, s. 19-23.

¹⁰²Pyhir, Ruslan Ja. – Grankina, Olga V.: Archivno-slidčij spravj represovanych jak istoryčnej džerelo: naukovo-metodyčnij aspektj vykorystannja. Tamtéž, s. 24-29.

represivního systému.“¹⁰³ Další badatelé provedli kritické analýzy spisů přímo ve specifických podmínkách jednotlivých oblastí: Valerij Lacyba a Ihor Melnyčuk na vyšetřovacích spisech obětí represí ze Žytomyrska velmi důkladně popsali mechanismy vyšetřovacího procesu i všech následujících kroků včetně rehabilitace,¹⁰⁴ spisové materiály oběti represí z Oděské oblasti podrobně prozkoumal Eduard Petrovskyj.¹⁰⁵ Specifiku dokumentů z období Velkého teroru, kdy se vyšetřovací proces urychloval a zjednodušoval, přiblížil Heorhij Papakin.¹⁰⁶ Olga Grankina se zabývala analýzou vyšetřovacích spisů příslušníků národnostních menšin, jejichž obvinění se nakonec „zhušťovala“ do krátkého odstavce na listu z „alba“, do kterého vyšetřovatelé jednotlivé listy sešili, aby tak nejvyšším orgánům usnadnili vynesení výroku.¹⁰⁷ Archivní výzkum vyšetřovacích spisů se během let na Ukrajině rozšířil natolik, že nakonec vyšla i metodická příručka k jejich studiu. Sestavili ji Roman Podkur a Viktor Čepcov, a postupně v ní probírají otázky přístupnosti dokumentů bezpečnostních orgánů, okolnosti jejich vzniku, a podrobně charakterizují jejich druhy, s důrazem na vyšetřovací a soudní dokumenty.¹⁰⁸

Struktura i vnější a vnitřní podoba spisů se v průběhu let sice mírně měnila, nicméně vyšetřovatelé museli podle služebních předpisů dodržovat jejich základní výčet a zachovat i jejich sled.¹⁰⁹ Pro praktickou ukázkou dokumentů, tvořících obvyklou náplň

¹⁰³Kovalčuk, Lidija V.: Metodičeskije rekomendacii po opisaniju archivno-sledstvennyh děl. In: Materialy k seminaru-treningam. Sbornik materialov dlja učastnikov partnerskoj seti projekta „Vozvraščonnyje imena“. Sost. V. M. Kirillov. Nižnij Tagil 2002, s. 54-88.

¹⁰⁴Lacyba, Valerij P. – Melnyčuk, Igor P.: Formuvannja džerelnoji bazy doslidžennja polityčnych represij na Vinnyččyni. 1918–1980-ti roky. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3. Vinnyčja 2010, s. 7-12.

¹⁰⁵Petrovskyj, Eduard: Dokumenty archivno-slidčych sprav jak džerelo vyvčennja metodiv provadžennja slidstva orhanami NKVS na Odeščyni v period „velykoho teroru“ 1937–1938 rr. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 172-204.

¹⁰⁶Papakin, Heorhij V.: Džerela z istoriji „Velykoho teroru“: problemy klasyfikacyji. In: Bažan, Oleh. H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukrajiniskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013, s. 13-28.

¹⁰⁷Grankina, Olga: Archivno-slidčij spravnyj druh polovyny 1937 roku ščodo predstavnykiv nacionalnych menšyn Ukrajinny. Džereloznavčyj analiz skladu dokumentiv. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 1998, č. 1-2, s. 174-182.

¹⁰⁸Podkur, Roman – Čepcov, Viktor: Dokumenty organov gosudarstvennoj bezopasnosti USSR 1920–1930-ch godov: istočnikoivedčeskij analiz. Ternopol 2010.

¹⁰⁹Spisy jsou vedeny výhradně v ruštině. Jsou sešité a každý list je ručně očíslován, ale vzhledem k několika číselným řadám, jež vznikly v různých dobách kompletace spisu, uvádějí badatelé v odkazech obvykle jen číslo spisu, aby tak předešli omylům. Do spisu jsou vloženy archivní formuláře – Kontrolní list prověrky přítomnosti dokumentů ve spise (počet zjištěných listů a příloh k datu prověrky), Soupis listin nacházejících se ve spise, Doklad o prohlídce archivního vyšetřovacího spisu (se jménem a podpisem badatele, datem a účelem prohlídky).

vyšetřovacího spisu, jsme zvolili namátkou vybraný spis Jaropluka Malečka ze Žytomyru.¹¹⁰ Začíná přehledem všech dokumentů, které jsou ve spise, tehdy vedeném jako № 87 417, uloženy.¹¹¹

Ustanovení o volbě preventivních opatření a vznesení obvinění (*Postanovlenije ob izbranii mery presečenija i predjavlenija obvinenija*) bylo prvním z povinných dokumentů. Tiskopis vyplněný strojopisně udával, ve kterém městě, kdy a kdo z operativních pracovníků příslušného útvaru NKVD vedl šetření, zaznamenával základní biografická data obviněného včetně bydliště (stručný životopis v asi pěti řádcích), a stručně charakterizoval předpokládanou trestnou činnost, jež byla vyjádřena ve zcela obecné podobě.

V daném případě rozhodnutí vydal náčelník 1. oddělení 3. odboru UGB a potvrdil je náčelník UNKVD Grišin, ústně bylo sděleno vojenskému prokurátorovi 8. střeleckého pluku. Maleček je podezřelý „z provádění špionážní činnosti ve prospěch jedné ze zahraničních zemí“ a musí být zatčen, protože by se mohl skrývat před výslechem a soudem.

Informace k vazbě (*Spravka na arest*) podrobněji popisovaly údaje kompromitující podezřelého a zdůvodňovaly nutnost vazby. Někdy je tento dokument zařazen jako první v pořadí. Ani tady neměl chybět podpis náčelníka oddělení a prokurátora. Oba zmiňované materiály bývají někdy doplněny udáním trestné činnosti obviněného, ať již od státních a stranických složek, nebo od soukromých osob.

Rozhodnutí o Malečkově zatčení potvrdil vojenský prokurátor 8. střeleckého pluku a bylo rozhodnuto, že bude 14. 12. 1937 zatčen a držen pod stráží v žytomyrské věznici.

Zatykač (*Order na arest*) byl standardní tiskopis uvádějící, komu bylo uloženo příkaz provést (příjmení operativního pracovníka bezpečnosti) a za jakým účelem (prohlídka a zatčení osoby uvedené jménem, otčestvem, příjmením a adresou). Měl své přidělené číslo, bylo na něm datum vydání a vymezení doby platnosti, obvykle dva až pět dnů a nocí (*sutok*). Měl být opatřen podpisy náčelníka oblastního a okresního oddělení bezpečnosti a jejím kulatým razítkem. Součástí formuláře bylo i „Poučení o povinnosti občanů SSSR poskytnout držiteli zatykače spolupráci při plnění povinností na něho

¹¹⁰DAŽO, f. P-5013, op. 2, spr. 25163p (19765).

¹¹¹Při obecném popisu dokumentů jsme vycházeli ze studie Borák, Mečislav: Popravy jako součást politických represí, s. 117-236.

vložených“. Na zadní stranu se podepisoval zatčený a uvádělo se tam někdy i datum a hodina zatčení.¹¹²

Zatčením Malečka a provedením prohlídky byl pověřen pracovník NKVD UGB Rudenko, zatykač je datován dnem 15. 12. 1937.

Protokol o prohlídce (*Protokol obyska*) se vyplňoval tužkou do tiskopisného formuláře, bývá proto někdy špatně čitelný. Obsahoval údaje o tom, kdo, kdy, na základě kterého zatykače, kde a u koho prohlídku provedl. Musel být opatřen podpisy dvou úředních svědků (obvykle domovníka, sousedů, či pracovníka domovní správy). Mělo se zaznamenat vše zabavené během prohlídky – osobní doklady, „kontrarevoluční“ literatura, korespondence, ale též cennosti, peníze, psací stroje a fotoaparáty, zbraně a střelivo. Zvláště v bytech umělců či inženýrů byl soupis zabaveného majetku obsáhlý. Pokud žil zatčený v bytě sám, byl byt zapečetěn a nezřídka pak zůstal ve správě NKVD. Zatčený měl právo se vyjádřit k průběhu prohlídky, ale většinou ho nevyužil. Na formuláři byla i adresa orgánu NKVD, na který se mohl obrátit s dotazem. V případě zabavení peněžní hotovosti se vypisovala stvrzenka (*kvitancija*) o převzetí konkrétní částky do úschovy NKVD.

Prohlídka v Malečkově bytě se podle protokolu uskutečnila 16. 12. 1937 za přítomnosti jeho ženy Olgy a syna Borise. Byla zabavena korespondence „s československými představiteli“ a různé další dopisy, celkem 37 kusů, také české tiskopisy družstva *Metalobjediněnije*, osobní doklady a „portrét bývalé carské rodiny“.

Dotazník zatčeného (*Anketa arestovannogo*) vypisoval obvykle vyšetřovatel, který vedl případ, na základě odpovědí zatčeného, takže obsahuje poměrně věrohodné údaje. Dotazník se vyplňoval bezprostředně po zatčení nebo při prvním výslechu, kdy schopnosti zatčeného ještě nebyly ovlivněny útrapami věznění. Po údajích a narození, bydlišti, povolání a zaměstnání se uváděl i sociální původ, sociální postavení před revolucí a po ní, vzdělání, členství v politické straně dříve a nyní, národnost a občanství, „služba u bílých a v jiných kontrarevolučních armádách, účast v bandách a povstáních proti sovětské moci, kdy a za koho“, jaké represe byly sovětskou mocí uplatněny (zda byl zatčen, souzen, kdy, za co a jakým orgánem), složení rodiny, podpis zatčeného. Nakonec se uvádělo, kdy a kým byl dotyčný zatčen, kde je držen pod stráží, a podpis pracovníka, který dotazník vyplnil; vše se zapisovalo inkoustem ručně do vzorového formuláře, který se v průběhu let jen drobně měnil.

¹¹²Protože se zatykalo hlavně v noci, liší se někdy uváděná data zatčení o jeden den. Viz Vatlin, A. J.: *Terror rajonnogo masštaba*, s. 53.

Podle dotazníku se Jaropluk Maleček narodil 1. 11. 1880 v Rožďalovicích v okrese Jičín, žil v Žytomyru a byl mistrem výroby dechových nástrojů družstva *Metaloobjediněnie*. Za války sloužil v 1. československém střeleckém pluku. Hlásí se jako Čech, občan SSSR. Byl ženatý a měl dva syny.

Výslechové protokoly (*Protokoly doprosov*) jsou jakýmsi těžištěm celého spisu. Vedli je vlastnoručně sami vyšetřovatelé, takže badatel musí počítat s nejrůznějšími variantami rukopisné ruštiny v závislosti na věku, vzdělání a regionálním původu vyšetřovatele. Protokoly se obvykle psaly perem, a z těch důležitých se někdy pořizovaly strojopisné opisy. Biografické údaje obviněného či svědka se uváděly na první stránce protokolu ještě před výsledkem. Teprve potom následovala výpověď zatčeného. Odpověď na každou otázku vyšetřovatele musel vyslýchaný podepsat. Mnohdy je vidět značný rozdíl mezi podpisem na dotazníku či u prvních otázek, a mezi podpisy pozdějšími, kdy byl zatčený již pod vlivem emocí a následků týrání. První výsledky se zaměřovaly na detaily ze životopisu zatčeného, v němž vyšetřovatel hledal podezřelé okolnosti, jichž by šlo využít jako záminky vedoucí až ke konstrukci protistátní činnosti. Svědci obvykle neuváděli fakta o přechinu, protože ta neexistovala, ale spíše svá mínění o charakteru obviněného, jež se pak stávala důkazem. Výslechové protokoly mívají velmi podobný průběh. Zatímco u prvních výsledků se zatčený snaží dokázat svou loajálnost k režimu a odmítá připustit jakoukoliv vinu, zhruba po několika týdnech vazby začne připouštět, že skutečně prováděl záškodnickou činnost nebo špionáž, i když to dokládá často zcela absurdními smyšlenkami z návodu vyšetřovatele. Nebylo výjimkou, že si vyšetřovatelé doznání vynutili užitím krutých metod výslechu, včetně mučení různého druhu.

Výsledky Jaropluka Malečka ze 4. a 8. ledna 1938 ze zmíněného schematu poněkud vybočují, protože se doznal hned při prvním výslechu. Protokoly tvoří deset stran rukopisu a životopisnými údaji, v nichž byla podrobněji rozvedena jeho služba v carské armádě, do níž vstoupil v roce 1915. Sloužil ve 26. záložním batalionu, a když při něm vznikla 1. československá rota, stal se tam písařem, v roce 1916 to byl 1. čes. střelecký pluk. Bojoval pak proti Německu, též u Bachmače a Tambova, kde byl demobilizován.¹¹³ Zatímco Češi šli dál na magistrálu, on se vrátil k ženě a dětem do Žytomyru. Má v ČSR bratry Albína a Alexandra a tetu Marii Fialkovou, sestra žije v Polsku. Do roku 1934

¹¹³Databáze čs. legionářů (<http://www.vuapraha.cz/soldier/2415681>) potvrzuje, že sloužil v čs. vojsku od 9. 9. 1916 jako četař v 1. záložním a 1. střeleckém pluku, a službu ukončil 26. 3. 1918 s kódem NS (neschopen služby).

udržoval s rodinou spojení, posílali mu zloté a dolary (dostal prý celkem 21 dolarů). Na výzvu vyšetřovatele se přiznal, že byl informátorem československého konzulátu v Moskvě a byl ve spojení s tajemníkem Jaroslavem Vaňkem. Cítil se být občanem Československa a chtěl odjet do ČSR. Vlastnoručně podepsal každou stranu protokolů.

Rozhodnutí zmocněnce (*Postanovlenije upolnomočennogo*). Operativní zmocněnec z oblastní správy NKVD mohl kdykoliv do spisu vstoupit s nějakým sdělením

V Malečkově spisu je záznam operativního zmocněnce 3. oddělení žytomyrské oblastní správy NKVD seržanta státní bezpečnosti Kurovského ze 4. 1. 1938, tedy z data Malečkova prvního výslechu. Uvádí v něm, že si prohlédl všechny vyšetřovací materiály, jimiž bylo zjištěno, že obviněný je informátorem československého konzulátu a udržuje s ním spojení prostřednictvím konzulárního tajemníka Vaňka. Psal rovněž příbuzným v ČSR dopisy provokačního charakteru. Proto zmocněnec rozhodl Malečka obvinít dle § 54-1a, což bude sděleno prokurátorovi. Ve druhém záznamu z 8. 1. 1938 zmocněnec sděluje, že dokumenty a korespondence, jež byly u Malečka zabaveny, jsou uschovány na oblastní správě NKVD.

Žaloba (*Obvinitělnoje zaključenije*) shrnuje závěry vyšetřovatele a podává stručnou charakteristiku provinění, základní biografické údaje obviněného včetně údajů o zatčení a věznění, příslušný paragraf provinění, odkazy na doznání ve výslechových protokolech. Vyšetřovatel v obvinění nenavrhoval výměr trestu, ale mohl výrok „trojky“ ovlivnit tím, jak obvinění popsal.

Podle žaloby byl Maleček zatčen jako podezřelý ze špionáže. Vyšetřování zjistilo, že „Maleček má příbuzné v Polsku a Československu, kterým psal dopisy provokačního charakteru o SSSR, s prosbou o poskytnutí »pomoci«, kterou systematicky dostával, také dostával prostřednictvím Legiobanky z Prahy dolary a ve svých odpovědích v dopisech psal: »...děkuji, že jste mně ubohému, starému, hlady napůl zmučenému, a také mým dvěma synům, budoucím obráncům své (Československé) země, z veliké bídy pomohli a náš život podpořili...«“. Od roku 1932 měl spojení s čs. konzulátem v Moskvě, od roku 1934 informoval konzula Vaňka „o náladách českého obyvatelstva, o jeho těžkém postavení a útisku, ve kterých obcích jsou soustředěni čeští obyvatelé a kolik jich je, jaký je jejich vztah k opatřením prováděným sovětskou stranou a úřady sovětské moci“. Žádné další obvinění žaloba už neobsahuje.

Rozhodnutí o předání spisu (*Postanovlenije o peredače děla*) na zasedání mimosoudního orgánu definitivně zakončovalo vyšetřování. Spis pak obvykle sešili a spočítali v něm listy, takže lze snadno odhalit pozdější manipulace.

Malečkův vyšetřovací spis se předává NKVD k projednání 8. 1. 1938.

Výpis z rozhodnutí (z protokolu) mimosoudního orgánu (*Vypiska iz rešenija /protokola/ vněsuděbnoj instancii*) byl vlastně rozsudkem „trojky“ UNKVD nebo „dvojky“ Komise NKVD a Prokuratury SSSR. Byl vypsán strojem do tiskopisu v ustálené formě – s datem zasedání, číslem protokolu, se základními daty o souzeném a o charakteru jeho přestupku, a s rozsudkem v pravém rohu tiskopisu.

Výpis z rozhodnutí orgánu NKVD v Malečkově spise chybí.

Výpis z aktu (*Vypiska iz akta, Spravka o rasstrele*) se zapisoval ručně do cyklostylovaného pruhu papíru s krátkým sdělením, že „rozhodnutí o zastřelení bylo vykonáno“. Kromě jména a čísla protokolu v něm byl uveden pouze den „popravy“, nikoliv její místo, ani místo pohřbení těla. Tímto dokumentem spisy popravených osob končí, v samostatné obálce bývá uložena ještě dvojdílná policejní fotografie odsouzeného (z profilu a zepředu). Zhotovovala se hned po vynesení rozsudku a měla už jen posloužit katům k kontrole, zda se skutečně jedná o osobu určenou k zastřelení.

Malečkova fotografie ve spise chybí, ale je zde útržek papíru s Výpisem z aktu: „Rozhodnutí NKVD SSSR podle protokolu č. 854 ze 26. 1. 1938 o zastřelení Malečka Jaropluka Antonoviče bylo vykonáno 26. 2. 1938. Náčelník UNKVD Žytomyrské oblasti, kapitán Státní bezpečnosti Jakušev, náčelník 8. oddělení žytomyrské UNKVD, podporučík Státní bezpečnosti Berežnoj.“ A kulaté razítko s podpisy.

Druhou, do spisu až dodatečně vloženou část, tvoří **dokumenty vztahující se k rehabilitaci** odsouzeného. Někdy jsou mnohem zajímavější, dokonce i z hlediska své informační hodnoty, než původní vyšetřovací spis. Jsou totiž každopádně mnohem pravdivější. S jejich pomocí lze ověřit a doplnit původní dokumentaci o odsouzeném. Poměrně často jsou součástí nového prošetřování případu v rámci rehabilitace i nové výpovědi svědků, a někdy také výpovědi vyšetřovatelů, kteří měli kdysi případ na starosti, a byli souzeni za zneužití služebních pravomocí. V případech, kdy již zenřeli či byli popraveni, jsou zde založeny kopie jejich starších výpovědí. Jsou zde též dopisy a žádosti příbuzných o prošetření případu a rehabilitaci obětí represí, o odškodnění, o souhlas s nahlédnutím do spisu, o sdělení doby, místa a příčiny smrti popravených a místa, kde

byli pochováni apod. Všechna potvrzení, vydávaná příbuzným obětí až do roku 1989, však byla zfalšovaná, neboť existence poprav byla přísně utajována.

V Malečkově případě o jeho rehabilitaci nikdo nežádal, proto k ní došlo z moci příslušného zákona. Je zde záznam ze 29. 6. 1989, v němž náčelník oddělení UKGB USSR Žytomyrské oblasti Makarevič a pomocník vojenského prokurátora Příkarpatského vojenského okruhu V. P. Šiškin potvrzují, že „obviněný Maleček splňuje ustanovení Prezidia Nejvyššího sovětu SSSR ze 16. 1. 1989 o dodatečných opatřeních k navrácení spravedlnosti ve vztahu k obětem represí ze 30. – 40. a počátku 50. let“. Znamenalo to, že byl rehabilitován. K jeho případu zbývá ještě dodat, že za měsíc po jeho zastřelení, 28. 3. 1938, byla za špionáž zatčena i jeho žena Olga, „trojkou“ UNKVD Žytomyrské oblasti byla 3. 11. 1938 odsouzena k trestu smrti a již 4. 11. 1938 byla zastřelena.¹¹⁴ Osud jejich dvou dětí neznáme.

Ukrajinské paragrafy smrti a utajování poprav

Symbolem politického teroru a justiční zvěle sovětského režimu se stal zvláště článek 58 Trestního zákoníku, který byl v Ruské SSR zaveden v roce 1927 a platil až do roku 1961, v upravené podobě pak tento paragraf zůstal v zákoníku až do konce sovětského režimu. Protože se v SSSR alespoň navenek dbalo na „samostatnost“ jednotlivých svazových republik, dostalo se oněm „politickým“ paragrafům, za něž mohl být vynesena rozsudek trestu smrti zastřelením, v každé ze svazových republik trochu jiného číselného označení. Dalo se tak na první nahlédnutí do spisu poznat, odkud dotyčný provinilec pochází. Uvedeme alespoň dva konkrétní příklady.

Hned první z politických paragrafů, který vysvětloval pojem kontrarevolučního činu, měl v ruském zákoníku označení 58-1. To beze změny přejali v Gruzii, ale v Arménii ponechali jen číslo 58, v Bělorusku a Ázerbájdžánu měli článek 63, v Uzbekistánu 57, v Tádžikistánu 52, v Turkmenistánu a na Ukrajině 54-1. Pověstný paragraf postihující kontrarevoluční agitaci a propagandu měl v Rusku číslo 58-10, stejně jako v Gruzii, ale v Arménii to bylo 67, v Bělorusku a Ázerbájdžánu 72, v Uzbekistánu 66, v Tádžikistánu 61, v Turkmenistánu a na Ukrajině 54-10. V Kazachstánu, Kirgízii a Moldávii platil ruský zákoník, stejně jako později v pobaltských republikách.¹¹⁵

¹¹⁴Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4. Žytomyr 2011, s. 456; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 64-65.

¹¹⁵Jerochin, Vjačeslav Viktorovič: Kontrrevoljucionnyje stati Ugolovnogo Kodeksa sovkomrežima, http://samlib.ru/e/erohin_w_w/zu1235.shtml

Ukrajina tedy ve svém Trestním zákoníku z roku 1927 a v jeho nové redakci z roku 1934 (kdy došlo k doplnění o zločin vlastizrady) označila ony politické paragrafy číslem 54, ale jinak zcela důsledně zachovala jejich obsah i vnitřní členění.¹¹⁶

Článek 54-1 obecně charakterizoval kontrarevoluční trestné činy jako úklady proti existující sovětské moci, vnější bezpečnosti státu a výtěžkům revoluce. Pro trestní postih stačilo způsobit škodu, jež by mohla vést k jejich svržení, ochromení nebo oslabení. Trestán mohl být každý občan SSSR, který dosáhl 14 let věku. Cizinci, kteří neměli diplomatickou imunitu, mohli být pohnáni k trestní odpovědnosti za činy spáchané na území Sovětského svazu i tehdy, když za jeho hranicemi k zločinům naváděli, účastnili se jejich přípravy či uskutečnění, nebo organizovali kontrarevoluční zločiny na území SSSR.

Článek 54-1a se týkal vlastizrady, tedy způsobení škody vojenské síle SSSR, státní nezávislosti a nedotknutelnosti jeho území formou špionáže, prozrazení vojenského či státního tajemství, útekem či přeletem za hranice, přechodem na stranu nepřítelů. Podle právníků nešlo o vyčerpávající přehled trestných činů, neboť každá spolupráce s cizím státem proti SSSR byla vlastizradou.

Článek 54-1b zahrnoval totéž, pokud se činu dopustily vojenské osoby.

Článek 54-2 se týkal ozbrojeného povstání a útoku ozbrojených band na sovětské území či uchopení moci s těmito cíli, snahy odtrhnout území od SSSR, poškodit uzavření státní dohody SSSR s jinými zeměmi. Ustanovení vycházelo ze zkušeností občanské války s potlačováním protisovětských povstání.

Článek 54-3 trestal styky s cizími státy či jejich jednotlivými představiteli, vedené s kontrarevolučními úmysly.

Článek 54-4 se týkal poskytování pomoci té části mezinárodní buržoazie, která nechce uznat rovnoprávnost komunistického systému přicházejícího vystřídat systém kapitalistický, a usiluje o jeho svržení. Týkal se i osob nacházejících se pod vlivem společenských skupin a organizací této buržoazie, jež provádějí nepřátelskou činnost proti SSSR.

Článek 54-5 se týkal získání cizího státu (s využitím falešných dokumentů) k vyhlášení války, k vojenskému vměšování do záležitostí SSSR a k jiným nepřátelským

¹¹⁶Tato pasáž se opírá o text publikovaný v práci Borák, M.: Popravy jako součást politických represí, s. 147-151. Přihlíží rovněž ke komentáři ruského zákoníku v práci Vinogradov, O. – Lukin, E.: Bolšoj terror v Leningradu, s. 13-32.

akcím: blokadě, zabrání státního majetku, přerušení diplomatických vztahů či uzavřených mezinárodních dohod.

Článek 54-6 byl věnován špionáži – předání, uloupení či shromažďování informací, ochraňovaných státním tajemstvím, ve prospěch cizích států, kontrarevolučních organizací a soukromých osob. Za informace chráněné státním tajemstvím se považovaly informace vojenské, ekonomické a jiné (např. údaje o vývozu a dovozu zboží). Chráněnost informací šlo interpretovat příliš široce a libovolně, proto byl tento článek velmi často využíván..

Článek 54-7 trestal ochromování státního průmyslu, dopravy, obchodu, peněžnictví, pojišťovnictví, využívání státních zařízení ke kontrarevolučním účelům nebo k činnostem v zájmu bývalých vlastníků či zainteresovaných kapitalistických organizací. Šlo tedy o sabotáž, včetně jejích administrativních forem, nebo také o „záškodnictví“. Také tento článek byl často využíván k odsouzení nevinných osob.

Článek 54-8 trestal uskutečněné teroristické akty proti představitelům sovětského režimu, funkcionářům dělnických a rolnických organizací. I tohoto článku šlo snadno zneužít k masovým represím. Za kontrarevoluční činy byly vyhlášeny i útoky na učitele jako veřejné činitele, na členy komisí, které v roce 1930 zabavovaly rolníkům obilí, na úderníky, pionýry aj. Týkalo se to nejen chráněných osob samotných, ale i útoků na jejich rodiny a blízké.

Článek 54-9 trestal zničení či poškození výbuchem, zhárstvím a jinými způsoby železnic a silnic, spojů, vodovodů, skladů a jiných staveb nebo státního a společenského majetku, provedené s kontrarevolučními cíli. Šlo tedy o sabotážní akty. Článek se rovněž často využíval a dodával masovým represím jistý právní nátěr.

Článek 54-10 byl nepověstnější, protože byl využíván nejčastěji. Týkal se propagandy a agitace ke svržení, ochromení či oslabení sovětské moci nebo k uskutečnění kontrarevolučních zločinů, stejně jako rozšiřování, zhotovování a uschovávání literatury s tímto obsahem. Za tyto činy měl být vynesena trest nejméně 6 měsíců ztráty svobody, ale pokud byly uskutečněny při masových nepokojích, s využitím náboženských či národnostních předsudků lidových mas, za výjimečného stavu či v místech, kde bylo zavedeno stanné právo, měly se trestat smrtí zastřelením (čl. 54-10, část 2). Obvyklou praxí bylo, že pokud obviněný neměl souběh ještě dalšího článku s možností trestu smrti, byl potrestán jen gulagem.

Článek 54-11 postihoval tytéž činy co článek 54-10, ale spáchané na vyšší organizační úrovni, tedy členstvím v organizované skupině, zřízené pro přípravu či uskutečnění zmíněných činů. Tento článek vydatně napomáhal zvýšit okruh podezřelých, protože kritériem viny bylo již samo členství v organizaci, nikoliv podíl na uskutečněných činech.

Článek 54-13 se týkal aktivní činnosti a boje proti dělnické třídě a revolučnímu hnutí, projevených zastáváním funkcí v carském režimu nebo u kontrarevolučních vlád za občanské války. Šlo o projev třídní msty nového režimu. Neurčitá formulace obvinění umožňovala trestat prakticky všechny bývalé zaměstnance policie carského Ruska a Prozatímní vlády.

Článek 54-14 formuloval „kontrarevoluční sabotáž“ jako úmyslné nesplnění stanovených povinností, nebo jejich záměrně nedbalé splnění s cílem oslabení moci vlády a činnosti státního aparátu. Dřívější zákoník takový termín neznal, ale při provádění násilné kolektivizace šlo obvinění ze sabotáže dobře využít.

Jedině **článek 54-12** neumožňoval vynesení trestu smrti. Týkal se neohlášení chystaných či uskutečněných kontrarevolučních zločinů, za což hrozilo nejméně šest měsíců ztráty svobody. Významně však přispíval k posilování atmosféry strachu ve společnosti, ke vzájemnému podezírání a udavačství, zbavoval občany svobody volby a myšlení. Svědek jakýchkoliv projevů, které se odlišovaly od oficiálního hlediska a jež bylo možno pokládat za protisovětskou agitaci a propagandu, byl povinen to ohlásit úřadům, jinak byl sám potrestán.

Pro sovětský totalitní režim bylo charakteristické, že existenci rozsáhlých poprav z doby Velkého teroru na konci třicátých let navenek popíral jako výmysl nepřátelské propagandy a v domácích poměrech přísně utajoval. Netýkalo se to jen utajení míst, kam byly zastřelené osoby zakopávány a která byla zamaskována tak dokonale, že mnohá z nich nebyla dodnes objevena, ale i samotného faktu poprav. Nejen veřejnost, ale ani rodiny zastřelených se neměly dovědět, že jejich blízcí už nejsou naživu. Aby se podařilo utajit násilnou smrt skoro milionu občanů, vytvořily sovětské úřady důmyslný systém lží, zamlčování, překrucování a falšování všech údajů, které se osudu popravených osob týkaly. Je skoro k nevíře, že tento zrůdný systém, na jehož chodu se podílely tisíce státních úředníků, dobře fungoval po půl století, až do pádu sovětského režimu. A zrovna tak je k nevíře, že o utajení poprav a o podobě lží, které měly popravy zamaskovat, se

rozhodovalo na nejvyšších místech sovětského režimu. Pravidelně je totiž upravovala rozhodnutí ústředního výboru sovětské komunistické strany, jež se promítla do příslušných příkazů bezpečnostních orgánů.¹¹⁷

Tato obrovská falzifikační akce proběhla v několika etapách. Na úřadovnách NKVD v oblastech i v moskevském ústředí na dotazy po zmizelých osobách zprvu vůbec neodpovídali, nebo jen vyhýbavě sdělovali, že dotyční byli odvezeni k výkonu trestu na utajené místo. Od počátku roku 1939 se příbuzným zastřelených na jejich dotazy už zasílalo potvrzení v ustálené formulaci: „Odsouzen k 10 letům ITL [nápravně-pracovního tábora] bez práva na dopisování a balíky“ (*osužd'on k 10 godam ITL bez prava perepiski i peredač*).¹¹⁸ Místo gulagu se zásadně nesdělovalo, bylo to pokládáno za součást státního tajemství.

A pak přišla světová válka, která lidské osudy těžce poznamenala a načas utlumila i hledání nezvěstných. Když ale oněch deset let od zmizení nezvěstných uplynulo a pořád se nevraceli domů, začali se příbuzní opět ptát úřadů, co se s nimi stalo. Zvláště po Stalinově smrti se takové dotazy začaly množit, v rámci nápravy křivd už probíhaly první rehabilitace. Po XX. sjezdu strany sovětských komunistů v roce 1956, který aspoň částečně represe odsoudil, vlna žádostí prudce vzrostla.

Započatá rehabilitace obětí represí však staré lži neodstranila, paradoxně je naopak upevnila. Rozběhla se další fáze falzifikací. Usnadnila je skutečnost, že Občanské matriční úřady (*Zapis aktov graždanskogo sostojanija*, ZAGS) spadaly pod resort ministerstva vnitra. Úřady se konečně rozhodly smrt zastřelených přiznat, ale fakt popravy dál přísně tajily.

A vymyslely rafinovaný plán: sdělit příbuzným obětí (ale pouze těm, kteří vznesli písemný dotaz), že jejich blízký byl opravdu odsouzen na 10 let pobytu v gulagu, jak zněla předchozí lež, ale během této doby v táboře bohužel zemřel. V době od srpna 1955 do roku 1963 posílaly orgány státní bezpečnosti (a někdy i Nejvyšší soud SSSR) Občanským matričním úřadům příkazy, aby do matrik zemřelých zpětně zanesly smrt osob, na které se příbuzní vyptávali. V úmrtních listech se mělo objevit, že tyto osoby zemřely v místě svého věznění (*v mestach lišeniya svobody*) na nějakou běžnou nemoc (obvykle infarkt, zápal plic, mozková mrtvice apod.), a mělo se uvést smyšlené datum

¹¹⁷Blíže viz Vinogradov, O. – Lukin, E.: Bolšoj terror v Leningradě, s. 53; Rasstrelnyje spiski, Vyp.1, Donskoje kladbišče, 1934-1940, s. 191; Mozochin, O. B.: Pravo na repressii, s. 244-245.

¹¹⁸Příkaz NKVD SSSR č. 00515 z roku 1939.

jejich smrti, podstatně pozdější od skutečného data zastřelení.¹¹⁹ Takovou odpověď pak dostávali i příbuzní obětí. Ve spisech popravených je četná korespondence bezpečnostních orgánů i pracovníků provádějících rehabilitaci s návrhy, jak falešné potvrzení pro rodinu konkrétní oběti nejlépe zformulovat. Sotva se lze divit tomu, že tak důmyslným lžím rodiny obětí obvykle uvěřily.

Třetí fáze falzifikace přinesla další posun: úřady už přiznaly skutečné datum smrti obětí, ale pořád ještě s falešnou příčinou jejich úmrtí.¹²⁰ V letech 1963–1988 matriky dostávaly od bezpečnosti příkaz, aby přeregistrovaly datum úmrtí některých osob, jimž dříve vystavily falešné úmrtní listy. Sdělování informací příbuzným obětí se však lišilo: pokud žádali o sdělení poprvé, dostali od úřadu pravdivé datum smrti, jen rubriku „příčina smrti“ jim na formuláři proškrtili; pokud se na dotyčnou osobu dotazovali už někdy v minulosti, úřad jim potvrdil předchozí lživé údaje o datu smrti. Do zahraničí se zasílaly výhradně lživé informace. Centrální evidence všech těch falešných údajů nutná k tomu, aby se úřady samy neusvědčily ze lži, musela být jistě velice důmyslná.

Až od března 1989 došlo ke konečné nápravě: příbuzní se už směli dovědět, že jejich blízcí byli zastřeleni.¹²¹ Začala hromadná výroba pravdivých úmrtních listů, jež měly nahradit ty zfalšované. Mnozí příbuzní obětí však už uvěřili lžím a na úřady se znovu ani neobrátili. O skutečných místech smrti a místech pohřbení obětí se příbuzní dovídali až v devadesátých letech, a mnozí z nich to bohužel nevědí s jistotou dodnes.

¹¹⁹Usnesení prezidia ÚV KSSS z 18. 8. 1955; Příkaz KGB SSSR č. 108 ss ze 24. 8. 1955.

¹²⁰Usnesení prezidia ÚV KSSS z 15. 2. 1963; Příkaz KGB SSSR č. 20 ss ze 21. 2. 1963.

¹²¹Příkaz Ministerstva spravedlnosti SSSR č. K-5 ze 21. 3. 1989; Příkaz KGB SSSR č. 33 ze 30. 3. 1989.

2. Politický teror sovětského režimu na Ukrajině a jeho oběti (1918–1936)

Občanská válka a dvacátá léta

Osudy Čechů na Ukrajině tragicky poznamenala léta občanské války, zvláště řádění bílého a rudého teroru v prvních letech po světové válce, kdy se Ukrajina stala kolbištěm zcela protichůdných politických zájmů. Příchod bolševiků na Volyň v květnu 1919 vedl krajany dokonce k žádostem československé vládě o ochranu, zámožnější prchali do Polska a do Čech. V čele Všeukrajinské mimořádné komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáž (*Vseukrajinskaja črezvyčajnaja komissija*, VČK, též Čeka), jež po vzoru Všeruské ČK působila na Ukrajině, stál Martyn Lacys, spolupracovník a zástupce Felixe Dzeržinského. Osobně velel i Kyjevské ČK, proslulé tvrdými postupy vůči obyvatelům, pokládaným za odpůrce bolševiků. Občanskou válkou trpělo i místní české obyvatelstvo. Memorandum předané československému Ministerstvu zahraničních věcí uvádělo, že řádění band na Ukrajině si již vyžádalo desítky obětí na životech českých obyvatel. Několik českých předáků bylo zastřeleno v rámci rudého teroru (např. J. A. Somol z Mirohoště, Šneidr z Dubna), 17 Čechů bylo údajně popraveno rozhodnutím kyjevské Čeky za údajnou kontrarevoluční činnost a sabotáže.¹²² Přesné údaje o těchto obětech bohužel nemáme a není jisté, zda je podaří dohledat. Prokazatelně byly dosud zjištěny jen tyto případy:

Josef Mašek,

narozen v roce 1875 v ČSR, žil v Kyjevě. Byl zatčen 2. 6. 1919 organy VČK pro kontrarevoluční činnost a na základě jejich rozhodnutí z 11. 6. 1919 byl téhož dne v Kyjevě zastřelen.¹²³

Jan Volf,

Data narození nezjištěna, pracoval v Kyjevě jako sekretář správy Svazu československých spolků na Rusi. V roce 1919 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Kyjevě.¹²⁴

Jan Kratochvíl,

¹²²Vaculík, J.: Dějiny volyňských Čechů, s. 9.

¹²³Rasstrely kontrevoljucionerov. Izvestija 2. 8. 1919.

¹²⁴Národní archiv ČR, f. Presidium ministerské rady – S, 1918-1942, k. 496, ič. 1131, sv. 2.

narozen v roce 1896 v Praze, žil v Kyjevě a pracoval jako účetní. V roce 1919 zatčen a zastřelen v Kyjevě.¹²⁵

Jan Protiva,

narozen v roce 1890 v Praze, žil v Jekatěrinburgu a byl pracovníkem městského průmyslového kombinátu. Byl 28. 8. 1919 zatčen jako agent kontrarozvědky a Vojenským tribunálem 3. armády Východního frontu odsouzen k trestu smrti, který byl 10. 9. 1920 potvrzen Vojenským tribunálem 5. samostatné armády, a 13. 9. 1920 byl rozsudek vykonán, patrně v Žytomyru. Rehabilitován v roce 1998.¹²⁶

Oleg (Oldřich) Dvořák,

narozen v roce 1892 v Chersonu, kde žil a pracoval jako lékař. Byl zatčen a zastřelen v roce 1920 v Kyjevě.¹²⁷

Řehoř Chorvat,

narozen ve Vinnycké oblasti, pracoval jako telegrafista v Kyjevě. V roce 1920 byl zatčen, odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Kyjevě.¹²⁸

Je těžké si jen představit, co se v té době v Kyjevě odehrávalo. Přízračný román Michaila Bulgakova „Bílá garda“ dává trochu nahlédnout do oněch krvavých událostí. A jedna románová epizoda se nedávno dočkala aktuální souvislosti. Bulgakov píše, jak se hrdina románu zastavil „u hrůzostrašných dveří“ budovy, do níž obyvatelé Kyjeva snášeli postřílené spoluobčany.¹²⁹ Bulgakov ji dobře znal, jako student medicíny sem chodil na pitvy, ale makabrozní atmosféru sálu plného mrtvých těl sotva mohl předvídat. A to neměl tušení, jaké další hrůzy ukrývá sklepení budovy, v níž je dnes Národní muzeum lékařství Ukrajiny. V roce 1996 ohlásili stavební dělníci, že před deseti lety, když se prováděla rekonstrukce tehdejšího Kyjevského lékařského ústavu na ulici Lenina (dnes Bohdana Chmelnického 37), odkryli v jedné z místností pravého křídla budovy starou podlahu, kde uviděli točitě schodiště vedoucí do podzemí. Tehdy se báli ohlásit, co tam našli. V zazděném prostoru bylo velkokapacitní krematorium, složené ze čtyřpatrových kazetových pouzder, kterých bylo ve dvou řadách celkem 96. Na zuhelnatělých dřevěných podložkách ležely celé i zpola shořelé lidské ostatky. V rohu místnosti bylo i munifikované tělo kočky, což bylo pro pozorovatele důkazem, že zazdění

¹²⁵Kyjiv: Žertvy repressij. T. 1. Kyjiv 1997, s. 221.

¹²⁶Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 585.

¹²⁷Kyjiv: Žertvy repressij. T. 1, s. 129.

¹²⁸Tamtéž, s. 114

¹²⁹Bulgakov, Michail: Bílá garda. Praha 1969, s. 229-233.

krematoria proběhlo narychlo. Stejně rychlý byl i ústup bolševiků z Kyjeva, k němuž se počátkem května 1920 blížila polská vojska. S bolševiky utekl z města i inženýr Brahman, kterému čekisté před časem přikázali, aby sestrojil výkonné krematorium a uvedl je do provozu. Nestačili totiž pohřbívat mrtvé, protože v roce 1920 prý popravovali v Kyjevě 30 až 40 lidí denně.¹³⁰

Jmenovité určení konkrétních obětí „rudého teroru“ je velmi obtížné, protože orgány VČK tehdy nevedly vyšetřovací spisy a někdy se nezdržovaly ani vyšetřováním. Serhij Bilokiň však oprávněně kritizuje skutečnost, že historici toto období poněkud opomíjejí a dosud nevyužili některé archivní zdroje ani dobový tisk, v němž vycházely soupisy zastřelených.¹³¹

Již jsme se zmínili o tom, že mnozí z místních Čechů bojovali v československých legiích, a naopak někteří legionáři z řad bývalých zajatců se zde po válce trvale usadili. Netušili, že by to někdy mohlo přímo ohrozit jejich životy. Vztah sovětské moci k československým legiím totiž procházel řadou proměn, až v něm převážily zcela negativní aspekty. Ukázala to už „Výzva SNK [Rada lidových komisařů] ke všem pracujícím o boji se vzbouřeným československým sborem a kontrarevolucí na Sibiři“ z 10. června 1918, v červenci 1918 pověřil Lenin velitele Kyjevské a Všeukrajinské Čeky M. Lacyse zřízením Komise pro boj s kontrarevolucí na Československé frontě.¹³² Ponecháme-li stranou legionáře padlé v bojích a různých střetnutích, byli už tehdy někteří z nich perzekvováni z politických důvodů. Např. za „dobrovolnou službu v československém sboru a za účast na svržení sovětské moci“ byl odsouzen k trestu smrti Jiří Komárek, zastřelený v roce 1920.¹³³ Jména legionářů internovaných v táborech se objevují i na seznamech československých vězňů, zasílaných zastupitelstvem ČSR z Moskvy do Prahy.¹³⁴ Nenávist sovětského režimu vůči legionářům se projevila i po mnoha letech. Např. Václav Petras z Ostravy, který do SSSR přijel i rodinou za prací začátkem 30. let, byl na jejich konci zatčen za údajnou špionáž a zastřelen. Přičetli mu

¹³⁰Bilokiň, Serhij: Ščo hovorila pamjat' zemli, koly byly zakryti archivy (Bykivnja i Vinnycja v istoriohrafiji teroru). In: Amons, A. I.: Bykivnjanski žertvy abo Jak pracjuvala „Vyšča dvijka“ na Kyjivščyni. Dokumenty ta materyaly. Kyjiv 2007, s. 54; Reabilitovani istorijeju. Kyjivka oblast'. Kn. 1. Kyjiv 2004, s. 78.

¹³¹Bilokiň, Serhij: Ščo hovorila pamjat', s. 60.

¹³²Kudrjavcev, V. – Trusov, A.: Političeskaja justicija, c.d., s. 63.

¹³³Dokumentace Sdružení Memoriál, Moskva.

¹³⁴Bystrov, Vladimír: Z Prahy do GULAGu aneb Překáželi. Praha 1999, s. 45.

tehdy k tíži, že kdysi sloužil „v bílé armádě Čechoslováků“. ¹³⁵ Zášť vůči legionářům přečkala i druhou světovou válku, po níž byli do gulagů odvezeni i bývalí důstojníci legií armádní generál S. N. Vojtechovskij a plukovník Bohumil Borecký, kteří tam zahynuli. ¹³⁶

Poté, co skončilo běsnění „rudého teroru na počátku dvacátých let, docházelo k popravám Čechů z politických důvodů už jen výjimečně. Přesto se několik takových příkladů podařilo najít.

Boleslav Homolka,

pocházel z Čech, působil v Oděse jako pivovarník a majitel dvou pivovarů. Už v roce 1921 zatčen, protože prodával koně protisovětským vojskům. Po osmi měsících věznění byl 2. 9. 1921 v Oděse zastřelen. ¹³⁷

Jindřich Hříbský,

narozen v roce 1891 ve Lvově, žil v Bílé Cerkvi v Kyjevské oblasti, kde pracoval jako technik a mechanik místního mlýna. Z nejištěných příčin byl zatčen a 21. 3. 1922 Dněprovskou transportní mimořádnou komisí odsouzen k trestu smrti a zastřelen, patrně v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1994. ¹³⁸

František Rohlena,

narozen v roce 1895 v Krakově. Žil a pracoval v Žytomyru jako požární inspektor okružního komunálního hospodářství. Byl zatčen 15. 4. 1925, Kolegiem OGPU SSSR 17. 8. 1925 za špionáž odsouzen k trestu smrti a 21. 8. 1925 zastřelen v Moskvě. Leží v hromadných hrobech u nemocnice Jauza. Rehabilitován v roce 1991. ¹³⁹

První případy hromadné perzekuce se na Volyni objevily už v roce 1925 v procese s českými starousedlíky v Kyjevě, na který navázal v roce 1927 proces proti dvěma českým učitelům z Alexandrovky a Bohemky. Represe na konci 20. let směřovaly proti rolníkům, kteří odmítali vstoupit do kolchozů, což se pokládalo za protisovětskou agitaci. K odvetě se hodila jakákoliv záminka, včetně vymyšleného členství v kontrarevolučních organizacích. V únoru 1928 bylo zatčeno 11 členů českého zemědělského sdružení „Družstvo“, založeného koncem roku 1923 k poskytování pomoci českým kolonistům žijícím v SSSR. ¹⁴⁰ Členové sdružení zprostředkovávali

¹³⁵Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 120.

¹³⁶Bystrov, V.: Z Prahy do GULAGu, s. 331, 240-241.

¹³⁷Archiv MZV ČR, II. odbor 1918-1939, k. 31.

¹³⁸Reabilitovani istorijeju. Kijivska oblast'. Kn. 2. Kyjiv 2006, s. 98.

¹³⁹Baza danych imen žertv repressij, Memorial Moskva.

¹⁴⁰Emanuel Malý, František Šťastný, Vladimír Boček, Eduard Albrecht, Josef Dušek a O. Vorošilo z kolonie Česká Krošnja, Matěj Král z Vysokého Českého, Václav Holpuch z kolonie Vynohrady, Vladimír Postl a Josef

zemědělské stroje, které byly dodávány z Československa do Sovětského svazu. Na Volyni „Družstvo“ působilo v českých koloniích Krošnja Česká v Žytomyrském okrese, Okilok, Vysoko-České a Čuranda-Vynohrady v Černjachivském okrese a v městečku Černjachiv. Podobné Zatčené obvinili, že pod pláštěm obchodní organizace prováděli antisovětskou agitaci, podbívali práci sovětských úvěrových orgánů, působili ztráty českým kolonistům, udržovali styky s českým konzulátem a předávali zprávy ekonomického charakteru V. J. Čermákovi, zplnomocněnci pro zemědělské úvěry na československém zastupitelství v Moskvě, a profesoru E. A. Rychlíkovi, známému vědci v oboru etnografie, který byl označen za agenta československé rozvědky. Předložená obvinění vyšetřovatelé nijak neprokázali, a nenašli ani přesvědčivé důkazy k tomu, aby se mohl uskutečnit soud. Proto případ rozhodovala Zvláštní porada při Kolegiu GPU USSR, která 14. prosince 1928 vypověděla jednoho z obviněných¹⁴¹ za hranice SSSR, ostatních deset „sociálně nebezpečných kulackých živlů“ bylo posláno na tři roky do vyhnanství na Sibiř a zbaveno práva pobytu v 16 místech SSSR (mj. v Moskvě, Leningradu, Rostově na Donu, v určených oblastech a guberniích na Ukrajině a pohraničním pásmu SSSR). Někteří z nich stejně neunikli pozdějším represím, např. F. Šťastný byl zastřelen při vraždění v Žytomyru 28. 9. 1938.¹⁴²

Likvidace kulaků a hladomor

Patrně nejtragičtější se na české menšině podepsalo tažení proti kulakům, doprovázené násilím a represemi. Kolektivizace pro české rolníky znamenala zničení výsledků jejich celoživotních a někdy i několikageneračních snah o vytvoření a zvelebení svých hospodářství, kvůli nimž odešli z vlasti do ciziny. Kolektivizace neodpovídala tradičním zvyklostem českých rolníků, takže jim působila mimořádné utrpení. Zbavila je všeho majetku a ekonomické převahy, která jim vůči okolí zajišťovala bezpečnost a chránila je před hrozbou asimilace. Kolektivizaci provázelo zabavování majetku, vysídlování zámožných rolníků i s rodinami do sousedních okresů i do vzdálených severních a východních oblastí SSSR; někteří z kulaků byli zastřeleni. „Rozkulačený“

Dostál z kolonie Okilok a Konstantin Fistl z Černjachivu.

¹⁴¹Byl to K. Fistl z Černjachivu.

¹⁴²Trahični storinky istoriji, s. 15-16; Kopijčenko, L. A.: Represiji sered českocho naselenija, s. 9-10; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 13.

majetek po vysídlených osobách byl úředně přidělován ruským přesídlencům. Někteří z českých usedlíků se pokusili uniknout perzekuci odchodem do ČSR, jiní raději odcházeli do vnitrozemí Ruska pracovat v průmyslu. Jen v první polovině roku 1930 odjelo 250 Čechů a dalších 250 bylo k odjezdu připraveno. Množily se žádosti českých kolonistů o vydání československých pasů a umožnění výjezdu z SSSR. Jak dokládají pamětníci, měli čeští kolonisté možnost získat u zastupitelského úřadu v Moskvě čs. občanství a pas, za povolení k odjezdu museli sovětským úřadům zaplatit 200 rublů. Pro mnohé však již bylo pozdě – než došlo k vyřízení formalit, byli již deportováni, jiným úřady výjezd nepovolily. Situací se musela zabývat i československá vláda.¹⁴³

Někteří čeští sedláci spoléhali na to, že je československý pas ochrání před vysídlováním kulaků. Spolu s dalšími národnostmi je zmiňuje hned první věta sdělení náměstka ministra zahraničí M. Litvinova ze 3. února 1930, které bylo adresováno Stalinovi: „Mezi kulaky, podrobenými v současné době účinnosti nových zákonů v souvislosti s rozkulačováním, se nachází mnoho zahraničních státních příslušníků (Němců, Čechoslováků, Řeků, Italů aj.).“ Litvinov upozorňoval, že zavedená praxe konfiskace majetku může porušovat existující mezinárodní dohody. I když se to mělo týkat především sovětsko-německé dohody, podle níž bylo možno konfiskaci připustit jen na základě soudního příkazu nebo za náhradu, varoval Litvinov, že „lze očekávat, že ani země, jež s námi nemají smlouvy, ale jen obvyklé diplomatické styky, se nesmíří s konfiskací majetků svých občanů bez náhrady. NKID [Ministerstvo zahraničí] už byly postoupeny protesty Němců, Čechoslováků a Řeků.“¹⁴⁴ Nestavěl se proti tažení na kulaky, jenom upozorňoval, že konfiskace se zřejmě provádí bez patřičných formalit, bez soupisu majetku a jeho ocenění, takže se může stát, že ze zahraničí požadované kompenzace mohou převýšit skutečnou hodnotu zabaveného majetku. Dodával, že pokud nebude SSSR schopen dát na zahraniční protesty aspoň trochu uspokojivou odpověď, vyvolá to v cizině novou protisovětskou kampaň.

Jiný dokument z téhož dne, úřední záznam zplnomocněnce ministerstva zahraničí při Radě lidových komisařů Ukrajiny Alexandrovského, se odvolává na zprávu tajemníka žitomirského okružního výboru Levického, podle nějž se na Žitomirsku organizuje početná banda, sdružující v „mezinárodním měřítku“ Němce, Čechy a Poláky, kteří chtějí na jaře organizovaně přejít na území Polska. Zdá se, že v této věci zprávy bezpečnosti

¹⁴³Hostička, V.: Vzpomínky volyňské Češky, s. 283; Valášková, N.: Češi v Rusku, s. 45.

¹⁴⁴Raskulačivali daže inostrancev, s. 327; RGAE, f. 7486, op. 37, d. 49, l. 34.

moc nepřeháněly, neboť již v noci na 12. března 1930 stříleli sovětsí vojáci z kulometu po skupině Čechů z osady Didova Hora, kteří ilegálně prchali do Polska, podobně jako později početná skupina Čechů z osady Moščanivka, zčásti zadržená. Právě z Didovy Hory, Mykolajivky a Kozjatynu pocházeli členové povstalecké šionáží skupiny, zatčení v roce 1930 orgány GPU.¹⁴⁵

Alexandrovskij dále tvrdil, že i když v procesu rozkulačování „nelze dělat jakékoliv výjimky pro naše národnostní menšiny“, přece jen je třeba problém „kulaků-zahraničních občanů, žijících na území USSR z titulu svých národních pasů“ zvážit.¹⁴⁶ Zřejmě k tomu na nejvyšších místech došlo, neboť už 5. února 1930 sděloval oběžník OGPU všem svým podřízeným složkám přísnou směrnicí, podle níž „majetek kulaků-zahraničních občanů zemí, s nimiž má SSSR oficiální styky, nepodléhá konfiskaci, stejně jako oni sami a jejich rodiny nepodléhají vysídlení, až do zvláštního rozhodnutí“.¹⁴⁷ Litvinov v záznamu pro Stalina z 18. února 1930 usuzoval, že i vysídlení bez soudu může vzbudit diplomatické protesty, a že nejlepší by bylo dát těmto lidem možnost odjet do ciziny, ale zrovna tak není politicky prozíravé pustit za hranice „nové oddíly antisovětských agitátorů“.¹⁴⁸ Definitivní návrh na usnesení politbyra ÚV VKS(b) v této věci uváděl, že i když značné množství kulaků cizích národností je už občany SSSR, měly by se u těch, co jsou zahraničními občany, vysídlení a konfiskace jejich majetku odložit s tím, že teprve „po provedení základní operace bude stanoveno pořadí likvidace kulaků-zahraničních občanů“. Přijaté usnesení návrh vzápětí potvrdilo.¹⁴⁹

Represe kulaků však pokračovaly dál. V roce 1930 byli deportováni na nucené práce na Sibiř další rodiny sedláků z Krušince, Ivanovič, Okolku, Krošny a dalších vesnic. Seznamy několika desítek postižených rodin publikoval Evžen Andres,¹⁵⁰ o odhad celkového počtu postižených z řad volyňských Čechů v SSSR se pokusil Vladimír Hostička.¹⁵¹ Zvolil za příklad obec Vysoká-Česká v okrese Čerňachov v Žitomirské oblasti, v níž jmenovitě spočítal, že perzekuce spojené s kolektivizací postihly 15 rodin a 15 jednotlivců, celkem 95 osob, tedy 30 % obyvatel obce. Když tento poměr analogicky vztáhl na celkový počet obyvatel sovětské části Volyně, došel k odhadu asi 2250

¹⁴⁵Vaculík, J.: Dějiny volyňských Čechů, s. 97; Kopijčenko, L. A.: Represiji sered českocho naselenija, s. 11.

¹⁴⁶RGAE, f. 7486, op. 37, d. 138, l. 41-44; Raskulačivali daže inostrancev, 328-331.

¹⁴⁷Tamtéž, s. 332; GARF, f. 9414, op. 1, d. 1944, l. 67.

¹⁴⁸Raskulačivali daže inostrancev, s. 332; RGAE, f. 7486, op. 37, d. 138, l. 46.

¹⁴⁹Tamtéž, f. 7486, op. 37, d. 138, l. 35-36; Raskulačivali daže inostrancev, s. 334.

¹⁵⁰Andres, E.: Zločiny proti lidskosti, s. 166-168; Kopijčenko, L. A.: Represiji sered českocho naselenija, s. 10.

¹⁵¹Hostička, V.: Volyňští Češi, s. 50.

perzekvovaných osob. Zároveň konstatoval, že postihu se někdy dalo uniknout, pokud sedlák byl ochoten se včas vzdát svého majetku ve prospěch kolchozu. Všechny prohřešky byly kvalifikovány politicky jako přečiny proti režimu, i dobře míněné výroky o hospodaření kolchozu, sběr klásků, podomní obchod, v řadě případů hrála roli náhoda a štěstí. Podle jeho názoru šlo iniciátorům akce šlo spíše o rozsévání atmosféry strachu v souvislosti s budováním kolchozů než o cílevědomý osobní postih nepřátel režimu. Velmi poškozeni byli zvláště mladí lidé, silně poklesla porodnost. Z českých obcí prý takřka neměl kdo narukovat do nadcházející války, proto zde prý počet válečných obětí byl dokonce nižší než počet obětí gulagů a vyhnanství (padlo či zůstalo nezvěstnými 1200 Čechů z Volyně). Je zajímavé, že k podobným závěrům došel i ukrajinský historik Jurij Ševčuk, který uvedl, že násilnou kolektivizací, hladomorem a nezakonnými represemi bylo postiženo několik tisíc českých obyvatel.¹⁵²

Českou menšinu na Ukrajině tvrdě zasáhly i události spojené s hladomorem, který byl násilnou kolektivizací vyvolán a decimoval místní obyvatelstvo. Soudržnost českých kolonistů i lepší zázemí, které si dokázali během let ve svých vesnicích vytvořit, je do značné míry uchránila před nejhoršími důsledky hladomoru. Podle statistik zemřelo hlady např. v Žytomyru v letech 1932–1933 asi osm tisíc lidí, z nich bylo jen 20 Čechů. Místní Ukrajinci vzpomínali, že chodili za prací do českých vesnic, např. do Okilku, které nebyly zasaženy hladomorem.¹⁵³ O politických motivech hladomoru ze strany moskevského vedení nemají dnes ukrajinští historikové většinou už žádných pochyb. Naopak podle názoru tehdejšího nejvyššího vedení strany a státu byl hladomor záměrně vyprovokován novou taktikou třídních nepřátel a zároveň oslabením třídní bdělosti stranických organizací a sovětských úřadů.¹⁵⁴

Zpráva zastupitelství ČSR v Moskvě z února 1931 se zmiňuje o hromadném vysídlování českých kolonistů z Ukrajiny, zvláště z Volyně, do okolí Archangelska a střední Sibiře, kde jsou nuceni k těžké práci v lese a při zpracování dřeva. Internovaní nebyli nikým souzeni a neznají ani délku svého trestu. Např. v pracovní kolonii v Tajsetu, v níž se nachází asi 4 tisíce deportovaných kulaků, je od už roku 1930 asi 40 českých rodin. Bydlí v barácích pro 600 osob a trpí hladem. Zástupce ČSR v Moskvě J. Girsu jednal na sovětském komisariátu zahraničních věcí „o postavení československých příslušníků

¹⁵²Ševčuk, Ju.: Polityčni represiji proty českoji intelihenciji, s. 241.

¹⁵³Nacionalna kniha pamjaty žertv holodomoru 1932–1933 rokiv v Ukrajinі. Žytomyrska oblast'. Žytomyr 2008, s. 17, 976, 1067.

¹⁵⁴Podkur, Roman: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni, s. 60.

v SSSR, zejména o našich zatčených, o zabavování jejich majetku (raskulačivanije), o pronásledování jich vůbec a dále o konfiskaci hospodářského inventáře, dodaného čsl. kolonistům úvěrovou akcí.“ Zastupitelství přispívalo též na stravu vězňů českých občanů.¹⁵⁵

Perzekuce však nepostihly v té době jen sedláky. V roce 1928 byl např. pozatýkán celý český divadelní kroužek v Krošně a většina jeho členů se z táborů nevrátila. K nuceným pracím bylo v roce 1930 odsouzeno 16 členů kroužku divadelních ochotníků v Selenčině.¹⁵⁶ Po sjezdu českých učitelů v Žitomiru v létě 1930 byla řada z nich zatčena a obviněna z vyzvědačství ve prospěch ČSR a Francie, z protisovětské činnosti, agitace proti sovětské vládě a náboženské agitace. K nim přibývali v době od srpna do prosince 1930 další představitelé české komunity na Ukrajině. Ze zatčených pak vybrali pracovníci NKVD celkem 37 osob vhodných k dalšímu využití při umělém vytváření protistátních skupin. Právě z jejich životopisů se dal zfabulovat příběh jedné z takto vyrobených skupin, „špionážně-diverzní a kontrarevoluční organizace českého Generálního štábu“. Závěrečné obvinění této skupiny bylo dokonce vytištěno v samostatné brožuře, jež sloužila vyšetřovatelům NKVD na celé Ukrajině jako vzor k vytváření podobných nepřátelských skupin.¹⁵⁷ Jako pomůcku ji schválil předseda GPU USSR V. Balickij. Materiál měl celkem 93 stran, v 21 kapitolách se popisovalo osobní složení, vznik a vývoj, struktura a činnost české protistátní organizace, její napojení na ČSR, Polsko a jejich konzuláty, na církve, armádu, na jiné kontrarevoluční organizace. K zajímavostem jistě patřilo napojení na Kostnickou jednotu nebo na pravici v KSČ a Kominterně. Důležitý byl též popis metod vojenské špionáže, záškodnické a diverzní činnosti, masové kontrarevoluční práce, plánů na podporu zahraniční intervence, maskování a konspirace, zdrojů financování. Všechny 37 obviněných zde má stručný životopis a v závěrečném přehledu je na každého z nich zformulováno podrobné obvinění. K názvu případu se oficiálně pojilo obvinění J. A. Štrombacha, A. A. Vodsedálka, V. Z. Jakovleva, J. I. Bezděka, E. I. Rychlíka a spol. Osoby uvedené ve spise byly souzeny v charkovském „učitelském procesu“, hlava organizace Jaroslav Štrombach

¹⁵⁵Urban, R.: Na Sibiř?, c.d., s. 32-36.

¹⁵⁶Vaculík, J.: Dějiny volyňských Čechů, s. 95-96.

¹⁵⁷Ševčuk, Ju.: Polityčni represiji proty českoji intelihenciji, s. 241-247; Haluzevyj deržavnyj archiv Služby bezpeky Ukrajiny (Resortní státní archiv Bezpečnostní služby Ukrajiny, dále jen HDA SBU), f. 6, spr. 57288-fp., T. 2, Obvinitelnoje zaključenije po dělu špionsko-diversijnoj i kontr-revoljucionnoj organizacii razvedki češskogo generalnogo štaba. Po obviněniu: Štrombacha Ja. A., Vodsedaleka A. A., Jakovleva V. Z., Bezděka Ju. I., Rychlika Je. A. i dr. Charkov, GPU 1931.

jako vysoký důstojník byl vyšetřovateli využit do celoukrajinských plánů spiknutí v rámci akce „Vesna“ a odsouzen Kolegiem GPU v Charkově už v květnu 1931 k trestu smrti a rovněž mnozí další byli popraveni na základě výroků mimosoudních orgánů (např. Marie Dlouhá v Sandarmochu, Pavel Volf v Žytomyru).

„Učitelský“ proces před Nejvyšším soudem v Charkově, konaný 12. – 14. června 1931 v budově OGPU, se nakonec týkal jen 21 osob, ke 12 českým učitelům¹⁵⁸ bylo přidáno 9 dalších Čechů, činovníků českého hnutí (4 rolníci, 3 dělníci, účetní a inženýr).¹⁵⁹ Bez možnosti obhajoby a seznámení s obžalobou byli obviněni jako skupina špiónů a diverzantů, připravující rozbití SSSR, diverze, atentáty a kontrarevoluční oddíly mládeže, jež měly zabránit kolektivizaci. Soud stanovil 10 trestů smrti (ing. Rudolf Albert, Jiří Bezděk, Jaroslav Bouček, Josef Heger, Vladimír Jakovlev, Vladimír Jona, Jaroslav Kříž, Josef Michalský, Antonín Vodsed'álek, Antonín Zezula) a 11 trestů těžkého žaláře. Nikdo z odsouzených k trestu smrti však nebyl popraven. Bez ohledu na výši trestu byla většina odsouzených¹⁶⁰ v prosinci 1931 odeslána do věznice pro politické vězně v Jaroslavi a v srpnu 1933 do pověstného gulagu na Soloveckých ostrovech. Odsouzení k trestu smrti stále čekali na popravu, intervence československých úřadů ve prospěch odsouzených byly zneužívány v politických hrách v souvislosti s diplomatickým uznáním SSSR ze strany ČSR a podpisem spojenecké smlouvy, ale nakonec byl 19. března 1935 všem k smrti odsouzeným změněn trest formou amnestie na 10 let věznění v gulagu.¹⁶¹ Někteří z nich byli dokonce propuštěni, např. Jiří Bezděk se na přímlovu prezidenta Beneše mohl vrátit do vlasti, kde podal jedno z prvních svědectví o politických represích v SSSR. Ostatní si museli celý trest odpykat, a krátce poté byli v roce 1941 zatčeni a uvězněni podruhé (např. A. Vodsed'álek, A. Jakovlev, J. Kříž). Jen V. Jakovlev se po válce vrátil do vlasti. Hůře dopadli mnozí z těch, co u soudu dostali trest gulagu rovnou. Čtyři z nich byli během svého věznění na Solovkách obviněni v roce 1937 z kontrarevoluční činnosti a rozhodnutím „trojek“ NKVD zastřeleni v Sandarmochu v Karélii (J. Balaš, A. Pavlas, J. Pícha-Petrovský, A. Vavřín), nebo byli po

¹⁵⁸Jiří Bezděk, Jaroslav Bouček, Emílie Čížková (Stračevská), Vladimír Jakovlev (Jakoubek), Vladimír Jona, Mikuláš Kohout, Jaroslav Kříž, Josef Michalský, Josef Němeček, Václav Plašil, Václav Pišl a Antonín Vodsed'álek.

¹⁵⁹Jan Adamec, ing. Josef Albert, Josef Balaš, Josef Heger, Václav Pavlas, Josef Petrovský Pícha, Viktor Plašil, Alexandr Vavřín, Antonín Zezula.

¹⁶⁰Až na Emílii Čížkovou, která psychicky onemocněla, a Antonína Zezulu, který ve vězení zemřel.

¹⁶¹Nejlepší popis procesu podal Dvořák, Jan: Antonín Vodsed'álek a proces s českými učiteli, c.d.; viz též Filip, Z.: Případ učitele, c. d.; Týž: Proces s českými učiteli, c. d.; Ševčuk, Ju.: Polityčnii represiji proty českoji intelihenciji, s. 242-247; Týž: Vodsedalek Anton Antonovyč. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, Žytomyr 2008, s. 83-87.

prouštění z gulagu doma znovu zatčení, odsouzení k smrti a zastřeleni, např. Emílie Čížková-Stračevská (zastřelena spolu s manželem 10. 6. 1938 v Žytomyru), Václav Pišl (zastřelen při hromadné popravě Čechů v Žytomyru 28. 9. 1938).

Reakcí na masové vystupování z kolchozů byl příkaz OGPU SSSR č. 44/21 ze 2. února 1930, který ukládal provedení operace zaměřené na „likvidaci kontrarevolučního kulackého podzemí“, na zastavení činnosti kontrarevolučních a povstaleckých organizací a eliminaci nejvíce nenávislných jedinců, kteří měli být zastřeleni, další pak uvěznění do gulagů nebo vysídlení do severních oblastí. Od počátku roku 1930 do podzimu 1932 bylo z Ukrajiny vysídleno 24 tisíc rodin a „rozkulačeno“ 200 tisíc hospodářství.¹⁶² Podle instrukce ÚV KP(b)U z 15. května 1930 o čistce mezi specialisty v pohraničních okruzích se měli ihned vypovědět za hranice země odborníci, o jejichž kontrarevoluční činnosti byly nějaké doklady, a rovněž i ti, kteří měli „protisovětskou minulost“. Za tu byla pokládána nejen služba v cizích armádách či funkce v bývalých úřadech, ale nakonec i rodinné a jiné svazky se zahraničím, zvláště s Polskem a Rumunskem. Tak bylo z Žytomyrské oblasti „vyloučeno“ 864 specialistů (zvláště učitelé, agronomi aj.) a 1 115 tzv. kulaků. Na místa vysídlených přicházeli do pohraniční oblasti bývalí rudoarmějci, kteří byli vůči režimu loajální a ochotně vstupovali do kolchozů.¹⁶³

Vztah sovětských úřadů k národnostním menšinám, původně dosti přívětivý, se začínal postupně měnit a začala v něm převažovat podezíravost vůči menšinám jako cizorodým prvkům ve společnosti. Někdejší politika „zakořenění“ (*korenizacija*), dosazování kádrů z místních zdrojů, byla vůči menšinám velmi vstřícná, neboť podporovala jejich národnostní, kulturní i ekonomický rozvoj. Měla získat příslušníky národnostních menšin k podpoře sovětského režimu, ale prosazování národních jazyků v neprospěch ruštiny naráželo na nepochopení i otevřený odpor u ruskojazyčného obyvatelstva, posléze i ve strukturách komunistické strany. Na začátku 30. let byl tento proces zcela zastaven a jeho stoupenci byli postiženi represemi. Odklon od politického kursu země zaměřeného na obrození národních a kulturních specifik se tehdy sešel s projevy špionomanie a hledáním vnitřních i vnějších nepřátel. Výrazně to postihlo příhraniční oblasti, osídlené různými národnostmi. Usnesení politbyra ÚV KP(b)U ze 20. prosince 1934 ukládalo, aby tyto „nespolehlivé“ národnosti byly z pohraničí vysídleny. Např. na místa 750 rodin, většinou polských, vysídlených z Marchlevského okresu

¹⁶²Trahični storinky istoriji, s. 16-17.

¹⁶³Tamtéž, s. 18-19.

v předjaří roku 1935, přišly rodiny bývalých rudoarmějců a úderníků z Kyjevské a Černihovské oblasti. Mělo být zlikvidováno 1 2000 samot a osad (*chutorů*), jež se jen obtížně přizpůsobovaly kolektivizaci. I v roce 1936 pravidelně odjížděly ze stanice Žytomyr ešelony se stovkami rodin vyvážených na Sibiř.¹⁶⁴

Stalin psal v dopise Lazaru Kaganovičovi¹⁶⁵ v září 1932, že polský vliv na Ukrajině je silnější, než si myslí Redens¹⁶⁶ a Kosior,¹⁶⁷ že i mezi komunisty jsou „prohnilé živly“ a petljurovci, agenti Piłsudského.¹⁶⁸ Posilovala to i hlášení do Moskvy, podle nichž během hladomoru v roce 1932 zatkla státní bezpečnost na Ukrajině 74 849 osob, v roce 1933 už 124 463 osob; k tomu je třeba dodat masové zatýkání v souvislosti s hromadnými deportacemi. Všechny tyto a podobné argumenty vedou profesora Jurije Šapovala k názoru, že pro Ukrajinu začal Velký teror už počátkem 30. let.¹⁶⁹

V té době však ještě politické popravy nebyly tak běžným jevem, i vynesené rozsudky trestu smrti bývaly obvykle zmírňovány na deset let gulagu, nicméně několik poprav se uskutečnilo:

Václav Pilař,

narozen v roce 1887 v Charkově, žil v Moskvě a byl náčelníkem skupiny pro využití a opravu státních silnic v podniku *Cudortrans Moskva*. Byl zatčen 8. 6. 1929 za špionáž, záškodnickou a kontrarevoluční činnost a kolegiem OGPU 4. 4. 1930 odsouzen k trestu smrti. Zastřelen 27. 5. 1930 v Moskvě, leží na Vagaňkovském hřbitově. Rehabilitován 11. 12. 1963 Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR.¹⁷⁰

Jaroslav Štrombach,

narozen 10. 7. 1894 v Lounech. Byl mimořádně rozporuplnou postavou. Voják z povolání v hodnosti kombriga (*komandir brigady*, velitel brigády, což odpovídalo úrovni plukovníka či generálmajora), velitel 44. střelecké divize s posádkou v Žytomyru. Syn majitele tiskárny, studium obchodní školy v Plzni dokončil v Praze. Za války se jako jednoroční dobrovolník 75. polního pluku dostal do ruského zajetí a vstoupil do

¹⁶⁴Tamtéž, s. 21, 23.

¹⁶⁵Lazar Kaganovič, v letech 1925-1928 vůdce komunistů na Ukrajině, zahájil pronásledování kulaků,

¹⁶⁶Stanislav Redens, v letech 1931-1933 předseda GPU na Ukrajině.

¹⁶⁷Stanislav Kosior, v letech 1928-1938 generální tajemník Komunistické strany Ukrajiny, politicky odpovědný za hladomor.

¹⁶⁸Maršál Józef Piłsudski, spoluvůdce polského státu a režimu sanace.

¹⁶⁹Podkur, Roman: „Velykyj teror“ na Vinnyčyni (1937-1938 rr.): dijálnist' terytorialnogo aparatu organiv deržavnoji bezpeky, stereotypy svitogljadu čekistiv. In: Zločyny totalitarnych režimiv v Ukrajinі: naukovyj ta osvıtnij pogljad. Kyjiv 2012, s. 59-60.

¹⁷⁰Moskva: rasstrelnyje spiski. Vypusk 2 – Vagaňkovskoje kladbišče. 1926-1936. Moskva 1995, s. 53.

československé jednotky, utvořené v rámci ruské armády. Sloužil v hodnosti četaře ve 3. střeleckém pluku Československých legií. Podílel se na přípravě sjezdu československých dobrovolníků v dubnu 1917, kde prosazoval bolševické ideje. Aktivně pro ně agitoval i mezi legionáři v době svého působení v Penze a na magistrále. Když po roztržce mezi bolševickou vládou a velením legií mělo být československé vojsko odzbrojeno, byl jmenován velitelem nově ustaveného oddílu československých internacionalistů v rámci Rudé armády. Pro československé legie se tak stal dezertérem. Jeho oddíl se účastnil potlačení povstání kozácké vlády A. Dutova v Saratově a byl přejmenován na 1. Penzenský internacionální pluk, protože v něm už byli revoluční vojáci různých národností. Štrombach se postupně stal náčelníkem divize uralských pluků, velel 3. brigádě 11. střelecké divize bojující v Pobaltí i na jižní frontě. V roce 1920 se stal velitelem 54. brigády v Zakavkazí v bojích u Tiflisu (Tbilisi), za něž získal nejvyšší bojové vyznamenání sovětského Ruska, řád Rudé hvězdy. V dubnu 1921 se stal náčelníkem 18. jezdecké divize. Získal rovněž svolení k návštěvě Československa, kde měl dobré rodinné zázemí. Narodil se mu tu první syn, a patrně zvažoval možnosti svého uplatnění v ČSR, ale nakonec se rozhodl vrátit do SSSR a stal se emigrantem. Od ledna 1922 sloužil ve štábu Rudé armády, pak byl zástupcem velitele 23. divize, velitelem 7. divize a náčelníkem posádky ve Vinnycji, a nakonec velitelem 44. střelecké divize a náčelníkem posádky v Žytomyru. Měl zvednout nízkou úroveň této slavné divize, jíž v roce 1919 velel legendární hrdina Nikolaj Ščors, jehož jméno nesla.

Zpočátku se mu posílání dařilo úspěšně plnit, ale už koncem dvacátých let začal sovětský režim nabývat stále ostřejší totalitární rysy, což zasáhlo i vojenské kruhy. Známé armádní čistky, jež tak tragicky zasáhly Rudou armádu v letech 1937–1938, měly svou předeheru už v letech 1930–1931, kdy bylo zastřeleno přes tři a půl tisíce důstojníků. Úder sice směřoval především proti „staré“ inteligenci, bývalým carským důstojníkům a emigrantům, jimž se přičítala snaha o novou intervenci proti zemi sovětů, o příchod „jara“, jak vyšetřovatelé NKVD začali nazývat údajné spiknutí „vojenské důstojnické kontrarevoluční organizace“. V případě „Jaro“ (*Vesna*) bylo jenom na Ukrajině zatčeno přes dva tisíce podezřelých, včetně 305 vojenských činitelů, z nichž 27 bylo popraveno (stejně jako 546 dalších občanů). Jiné druhy represí – služební přemístění, propuštění z armády, vysídlení, vyhnanství a deportace do táborů postihly na deset tisíc bývalých ruských důstojníků, takže po akci „Vesna“ už v armádě zbývali jen zcela nepočetní důstojníci, odborně vycvičení ještě v předrevolučním Rusku. Jaroslav

Štrombach se svým cizím původem a službou v carské a československé armádě se v této atmosféře mohl snadno proměnit z revolučního hrdiny ve skrytého nepřítele sovětského režimu. Už v roce 1926 se začalo mluvit o tom, že v Žytomyrském okruhu se spolčují bývalí důstojníci Volyňské povstalecké armády. Podezření proti Štrombachovi zvyšovalo i to, že se hlásil ke své národnosti, udržoval styk s rodiči v ČSR, působil ve vedení menšinových organizací a ochotně přijímal do žytomyrské posádky i Čechy z místních kolonií. Odtud už byl jen krok k obvinění, že pracuje pro československou rozvědku a stojí v čele důstojnické kontrarevoluční organizace žytomyrské posádky.

Byl zatčen údajně 4. prosince 1930, ale v jeho spise zatykač chybí, a začátek vyšetřování je datován ke 28. únoru 1931. Brzy se ke všem obviněním přiznal, a potvrdili je i zástupci Ukrajinského vojenského okruhu náčelník štábu S. Bežanov a jeho zástupce S. Ivanovskij. Když ale obvinili i náčelníka štábu celé Rudé armády Borise Michajloviče Šapošnikova, pozdějšího maršála SSSR, nechal si je Stalin, který věc osobně sledoval, předvolat do Moskvy ke konfrontaci se Šapošnikovem. Došlo k ní v přítomnosti i dalších tří členů politbyta ústředního výboru komunistické strany (Molotova, Vorošilova a Ordžonikidze) a Šapošnikov obvinění rozhodně odmítl. Ukrajínští velitelé tedy museli vzít celou vinu na sebe, a přiznat existenci organizace, jež chystala všeukrajinské ozbrojené povstání. Oznámili jména 14 spikleneckých velitelů z celé Ukrajiny, kteří byli hned zatčeni. V plánu spiknutí hrál Štrombach mimořádnou úlohu: k povstání rolníků se ve vhodný okamžik měli přidat i vojáci 44. střelecké divize pod jeho velením. Tehdejší předseda ukrajinské GPU Vsevolod A. Balickij¹⁷¹ hlásil už v lednu 1931 do Moskvy, že Štrombach se při konfrontaci „s rezidentem rozvědky českého Generálního štábu“ doznal k předání mobilizačních dokumentů, což mělo na začátku intervence znemožnit mobilizaci kyjevské posádky. S takovým obviněním byly snadno zapomenuty Štrombachovy revoluční zásluhy a kolegium OGPU v Charkově jej 20. 5. 1931 odsoudilo k trestu smrti. I když se někdy v literatuře uvádělo, výrok byl zmírněn na deset let gulagu a že zemřel až během výkonu trestu, z nově zpřístupněných materiálů vyplývá, že byl zastřelen ve dvě hodiny po půlnoci 27. 5. 1931 v Charkově. Rehabilitován byl 16. 5. 1959, v roce 1971 mu bylo uděleno čestné občanství rodného města Louny.¹⁷²

¹⁷¹Pozdější lidový komisař vitra Ukrajiny a od roku 1937 organizátor Velkého teroru na Dálném východě, zastřelený už 27. 11. 1937.

¹⁷²Vávra, Vlastimil: Jaroslav Štrombach. Ústí n. Labem 1981; Glazunov, Gennadij: Smert' za viddanist'. In: Deň. Ščodenna vseukrainska gazeta, No 121, 9. 7. 2005 (ruská verze <http://www.day.kiev.ua/ru/article/istoriya-i-ya/smert-za-predannost>);

Zcela vykonstruovaný Štrombachův případ však ještě dlouho nepříznivě ovlivňoval osudy dalších obviněných Čechů, neboť se na někdejší spolupráci s ním odvolávaly i četné rozsudky smrti v době Velkého teroru na konci třicátých let. Mimořádně tragický osud měla i jeho žytomyrská 44. střelecká divize. Těžce ji postihly politické represe, jen v době Velkého teroru se dotkly 39 důstojníků, z nichž 16 bylo popraveno (za celé sovětské období bylo zatčeno 106 příslušníků žytomyrské posádky a 40 jich bylo popraveno). Na podzim roku 1939 byla divize poslána na finskou frontu, kde v lednu 1940 padla do obklíčení a v těžkých bojích ztratila téměř polovinu svého stavu. Hladoví, špatně oblečení a z poloviny již neozbrojení vojáci se dostali do zajetí. Když je později Finové předali do Sovětského svazu, byli přeživší zajatci obviněni z vlastizrady a porušení vojenské přísahy a posláni do Južského tábora NKVD. Mnozí z nich pak byli popraveni nebo uvězněni na 5 až 10 let do gulagů.¹⁷³

František Hanuš,

narozen v roce 1892 na nezjištěném místě v Čechách. Byl předsedou kolchozu Rudý plamen v obci Mirske v Blagivském okrese. Na mimořádném zasedání Nejvyššího soudu USRR 29. 4. 1934 odsouzen k trestu smrti a v květnu 1934 v Charkově zastřelen. Rehabilitován v roce 1959.¹⁷⁴

František Vavřín,

narozen v roce 1899 v Čechohradu v Melitopolském okrese, žil tamtéž a byl předsedou kolchozu Průkopník. Byl zatčen za to, že údajně schoval ve stohu slámy nevymláčené klasy obilí. Za „schovávání obilí a zlořády ve vedení kolchozu“ byl 27. 12. 1932 Dněpropetrovským oblastním soudem odsouzen k trestu smrti, soudní kolegium Nejvyššího soudu SSSR rozsudek 12. 1. 1933 potvrdilo, zastřelen asi v Záporoží. Rehabilitován 24. 6. 1988.¹⁷⁵

Toniševský,

<http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/107868/start/-1>; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 106; <http://www.mulouny.cz/cs/mesto/zastupitelstvo-mesta/cestni-obcane>; Sprava „Vsesojuznoji Vijskovo-oficerskoji kontrrevoljucijnoji orhanizaciji“ (Sprava «Vesna» 1930–1931 rr.) – za dokumentamy Děržavnoho archivu Služby bezpeky Ukrajiny. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2002, č. 1 (18)-2 (19).

¹⁷³Trahični storinky istoriji, s. 42-44.

¹⁷⁴Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 1. Luhansk 2004, s. 534.

¹⁷⁵Reabilitovani istorijeju. Zaporizka oblast'. Kn. 6. Kyjiv–Zaporižžja 2013, s. 60-61; Klípa, Ondřej: Čechohrad (Novhorodkivka). In: Češi na jižní Ukrajině, Český lid, 87, 2000, č. 4, s. 335.

narozen patrně v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval ve vedení kolchozu Průkopník. Za problémy s kolektivizací kolchozu odsouzen v roce 1932 k trestu smrti a spolu s Františkem Vavřínem zastřelen po 12. 1. 1933, asi v Záporoží.¹⁷⁶

František Sršeň,

narozen patrně v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval ve vedení kolchozu Průkopník. Za problémy s kolektivizací kolchozu odsouzen v roce 1932 k trestu smrti a spolu s předsedou Vavřínem po 12. 1. 1933 zastřelen, asi v Záporoží.¹⁷⁷

Příprava, průběh a specifika Velkého teroru na Ukrajině

Velký teror se značně lišil od represí předchozích let: zatímco dříve se trestní orgány zabývaly hlavně „neproletářskými živly“ (kulaky, podnikateli z doby NEPu, příslušníky „staré“ inteligence), tak nyní se hrot represí obrátil i proti představitelům jiných sociálních skupin. K hlavním cílům nyní patřila likvidace zbytku opozice, čistka stranického a státního aparátu (a vytvoření nového, absolutně oddaného stalinskému vedení), úplné zničení zbytků vykořisťovatelské třídy (statkářů, kulaků, buržoazie, účastníků ozbrojeného boje proti sovětské moci), a potlačení i těch nejmenších projevů svobodného myšlení ve všech vrstvách společnosti. Stalinský režim se přitom odvolával i na hrozbu války, před níž chtěl v zemi zlikvidovat „pátou kolonu“ nepřátel. A hledal se i viník hospodářských potíží v rozvoji socialismu, na něhož by šlo svalit odpovědnost. Na Ukrajině měly masové represe svou specifiku, měly zde jasné národnostní zaměření. Nařčení z nacionalismu, ukrajinského šovinismu, z nacionalistické úchylnosti, ze členství v nacionalistických kontrarevolučních organizacích, to bylo velmi časté „zločiny“ ve zfalšovaných a vykonstruovaných vyšetřovacích spisech obviněných osob.¹⁷⁸

Některé druhy represí na Ukrajině o několik let předcházely pozdější masové národnostní akci NKVD. Např. v říjnu 1935 schválilo politbyro ÚV KP(b)U a v listopadu též ÚV VKS(b) návrh Vinnyckého oblastního výboru strany na vysídlení 1 500 polských rodin z „příhraničních okresů“ s odůvodněním, že polské obyvatelstvo je „nespolehlivé“,

¹⁷⁶Klípa, O.: Čechohrad, s. 335. Uvádí příjmení Toničevský.

¹⁷⁷Klípa, O.: Čechohrad, s. 335.

¹⁷⁸Polityčni represiji na Vinnyččyni. 1918–1980-ti roky. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 43

podezřelé ze špionáže a většinou přísluší „k náboženskému aktivu a jiným kontrarevolučním živlům“.¹⁷⁹

V prosinci 1936 a lednu 1937 bylo vyloučeno ze strany a zatčeno 25 kandidátů a členů ÚV KS(b)U obviněných z trockismu, ukrajinského nacionalismu a „pravé úchyvky“. Změn v nejvyšším vedení Ukrajiny se týkalo i usnesení ÚV VKS(b) „O neuspokojivém stranickém řízení Kyjevského oblastního výboru KP(b)U a nedostacích v práci ÚV KP(b)U. Na sjezd strany do Kyjeva byl vyslán Stalinův zástupce L. Kaganovič. Nejvyšší představitelé Ukrajiny P. Postyšev a S. Kosior byli obviněni ze ztráty bolševické bdělosti a vyměněni za mladé pracovníky, kteří hned zahájili očistnou kampaň. Došlo k výměně celého ukrajinského vedení strany, nový lidový komisař vnitra I. Leplevskij zahájil represe i v řídicích strukturách.¹⁸⁰

Usnesení politbyra ÚV VKS(b) ze 2. července 1937 „O protisovětských živlech“ dalo impuls k systematickému rozvoji likvidačních akcí Velkého teroru. Telegram stranickému vedení republik, krajů a oblastí ukládal zaměřit hrot represí na kulaky, kteří se vrátili domů po letech věznění v gulazích a z vyhnanství, a „neprodleně zastřelit“ ty z nich, kteří se projevují nepřátelsky. K administrativnímu provedení příkazu měly opět vzniknout „trojky“ NKVD a v každé správní jednotce se měl stanovit počet osob určených k zastřelení či k deportaci do gulagů. V Kyjevě se 4. července 1937 sešlo politbyro ÚV KP(b)U a začalo navrhovat personální složení oblastních „trojek“. Zároveň doporučilo lidovému komisaři vnitra I. Leplevskému, aby po své linii ihned rozeslal operativní směrnici všem ukrajinským strukturám NKVD. Tato služební horlivost se ale brzy ukázala jako příliš iniciativní, neboť ještě před půlnocí téhož dne přišel od lidového komisaře vnitra SSSR M. Ježova telegram s pokyny k provedení akce. Náčelníci útvarů NKVD, státní bezpečnosti a milice měli do dvou dnů prověřit všechny své vyšetřovací a agenturní materiály na kriminální a kulacké živly a stanovit osoby určené k zastřelení nebo uvěznění v gulagu. V zájmu utajení akce se měla v úředním styku místo „zastřelení“ užívat formulace „přísná izolace“, a místo uvěznění v gulagu „vyhoštění“. Vyhotovené podklady obsahovaly údaje o místě pobytu osob určených k zatčení, o složení jejich rodin, osobní charakteristiku z obecní rady a kolchozu o sociálním postavení a majetkových poměrech, potvrzení soudních a administrativních orgánů o osobní

¹⁷⁹Polityčnī represiji na Vinnyččyni, s. 43.

¹⁸⁰Polityčnī represiji na Vinnyččyni, s. 44.

zachovalosti a registraci pobytu, protokoly výpovědí svědků a sdělení agenturních orgánů, a souhlas prokurátora k zatčení.¹⁸¹

Hlavní úlohu při organizaci hromadných zatčení měly meziokresní operativní skupiny pracovníků bezpečnosti, vytváření v bývalých okružních centrech a velkých střediscích. Na území republiky bylo vytvořeno celkem 45 takových meziokresních operačních skupin GUGB NKVD Ukrajiny. Do jejich čela byli jmenováni odpovědní pracovníci oblastních správ a okresních oddělení NKVD. Zatčené odváželi do věznic nebo drželi ve vazbě v sídlech NKVD, zatčení musel potvrdit náčelník skupiny a okresní prokurátor. Operace se účastnil i aktiv členů KP(b)U. Aby se zabránilo útekům z Ukrajiny, byl před začátkem operace zesílen režim ochrany hranic.¹⁸²

Represivní činnost mimosoudních „trojek“ a „dvojek“, jež byla před veřejností do značné míry skryta, zčásti doplňovaly soudní orgány, naopak zcela obrácené směrem k veřejnosti, které dokonce pořádaly veřejné procesy. Jejich cílem bylo zakrýt skutečné příčiny hospodářských potíží a svést hněv veřejnosti na údajné konkrétní viníky, označené za nepřátele a záškodníky. Na Ukrajině se jen v době od 1. června 1937 do 10. ledna 1938 konalo 72 veřejných procesů, při nichž bylo ze 399 souzených osob celkem 238 odsouzeno k zastřelení.¹⁸³

Na lednovém plénu ÚV VKS(b) se sice již hovořilo o „nápravě omylů“ při vylučování komunistů ze strany, ale o činnosti NKVD při provádění masových represí nepadlo ani slovo, čistky proti nestraníkům byly pokládány za samozřejmé. 24.–25. ledna 1938 byla v Moskvě porada vedoucích NKVD, Ježov shrnul výsledky „masových operací“ a zdůraznil potřebu další reorganizace struktury NKVD. Vedoucí pracovníci NKVD se vyslovili pro prodloužení činnosti „trojek“ a masových operací. Ježov pochválil místní čekisty, kteří hlásili vysoká čísla zatčených a ohledně možných „přehmatů“ zdůraznil, že „při operaci takového rozsahu jsou omyly nevyhnutelné. Bereme je v úvahu a počítáme s nimi“. V únoru 1938 pak Ježov požádal předsedu Rady lidových komisařů Molotova, aby k již přidělených 22 milionům rublů na provedení operací mu byly dotace navýšeny

¹⁸¹Podkur, Roman: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni (1937–1938 rr.): dijalist' terytorialnogo aparatu organiv deržavnoi bezpeky, stereotypy svitogljadu čekistiv. In: Zločyny totalitarnych režimiv v Ukrajinі: naukovyj ta osvittijij pogljad. Kyjiv 2012, s. 61-63; Polityčnij represiji na Vinnyččyni. 1918–1980-ti roky. In: Reabilitovani istorijeu. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 45-46.

¹⁸²Podkur, Roman: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni, s. 63.

¹⁸³Polityčnij represiji na Vinnyččyni, s. 54.

na 70 milionů rublů, zvláště kvůli deportacím kulaků a protisovětských živlů. Plánované náklady na realizaci represí se tak zvýšily více než trojnásobně.¹⁸⁴

Tehdy se Stalin rozhodl poslat na Ukrajinu Nikitu Chruščova. Na plénu ÚV KP(b)U 27. ledna 1938 nahradil Chruščov prvního tajemníka S. Kosiora. Spolu s Chruščovem přijel do Kyjeva nový lidový komisař vnitřní záležitostí USSR Alexandr Uspenskij (dosud náčelník správy NKVD Orenburské oblasti). Dosavadní komisař I. Leplevskij byl přes dosavadní značné úspěchy 25. ledna sesazen z funkce narkoma, 26. dubna byl zatčen a 28. července byl zastřelen. Počátkem února 1938 v Moskvě schválili pro Ukrajinu dodatečný limit na zastřelení dalších 6 tisíc osob a činnost „trojek“ byla prodloužena. Ale i Uspenskij dopadl špatně. Byl sice členem politbyra ÚV KP(b)U, ale když dostal na podzim 1938 předvolání do Moskvy k údajnému povýšení, dobře věděl, co to znamená. Proto 14. 11. 1938 zinscenoval svou sebevraždu, nechal v kanceláři lístek se zprávou: „Mé tělo hledejte v Dněpru“ a zmizel z Kyjeva, ukrýval se v Moskvě, Archangelsku, Kaluze, Muromu, až v dubnu 1939 ho našli v Čeljabinské oblasti, 27. 1. 1940 byl odsouzen k trestu smrti.¹⁸⁵

V polovině února 1938 přijel do Kyjeva na zvláštní misi Nikolaj Ježov aby sdělil, že represe budou nejen pokračovat, ale že se musí zintenzívnit. Místní zástupci měli podat žádosti o doplňkové limity (k 16. únoru v NKVD USSR tyto žádanky na limity pro oblastní trojky dodané z oblastních správ NKVD navrhovaly represe pro 46 150 osob, z toho v 1. kategorii předpokládaly zastřelení „pouze“ 23 650 osob). Ježov však na operativní poradě 17. února sdělil, že je třeba na Ukrajině zastřelit ještě 30 tisíc nepřátel, a téhož dne to potvrdilo i politbyro ÚV VKS(b). Ježov vyjádřil nespokojenost nad výsledky represí na Ukrajině: „Moc málo jsme stříleli a zavřeli ne vždy toho, koho bylo třeba.“ Kritizoval zvláště to, že se na Ukrajině řádně nevedla evidence nepřátel režimu, takže represivní akce byly málo účinné. Proto se další fáze operace měla uskutečnit na zcela nových základech.¹⁸⁶

Po odjezdu Ježova začala v Kyjevě pracovat inspekce operativní brigády Hlavní správy státní bezpečnosti NKVD SSSR. Prověrka měla oficiálně měla shrnout výsledky

¹⁸⁴Rafalska, Tetjana L.: „Velykyj teror“ na Žytomyrščyni (lipce 1937 r. – listopad 1938 r.). Disertacija. Kyjiv, Nacionalnyj pedagogičnyj universytet M. P. Dragomanova 2010, s. 129.

¹⁸⁵Šapoval, Ju. I.: „Ukrainskije nacionalisty“ v ramach prikaza № 00447 na primere Kijevskoj oblasti. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 392; Šapoval, Jurij I. – Prystajko, Volodymyr I. – Zolotarov, Vadym A.: ČK–DPU–NKVS na Ukrajinі. Osoby, fakty, dokumenty. Kyjiv 1997, s. 501–502.

¹⁸⁶Šapoval, Ju. I.: „Ukrainskije nacionalisty“, s. 393; Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 132–133.

práce při odhalování „špionážně-trockistických, pravicových, vojensko-fašistických, nacionalistických a jiných antisovětských sil“ na Ukrajině. Inspektoři kritizovali nepořádky v evidenci, nízkou úroveň vyšetřování, nárazovost zatýkacích kampaní (např. zahrnutí všech 10 tisíc osob nedávno vyloučených z KP(b)U) mezi osoby určené k represím. Při hledání nepřátel nebyly využity operativní možnosti, pozornost se měla více zaměřit i na dopravu a specifika příhraničního regionu. Do okresů měly nastoupit operativní skupiny z oblastních správ NKVD a ihned započít s vyhledáváním nepřátel režimu.¹⁸⁷

Tehdy se začalo vážně uvažovat i o tom, že by se na Ukrajině měla provést speciální operace zaměřená na českou menšinu, jako doplněk „polské“ operace 00485. Měly být neprodleně zatčeny osoby, které měly styky s československými diplomatickými úřady na Ukrajině, bývalí českoslovenští legionáři, „protisovětský a nacionalistický“ aktiv českých kolonií, včetně „kulaků“ a duchovenstva, ale i všichni političtí emigranti z Československa, s výjimkou osob již prověřených a hodných důvěry.¹⁸⁸ I když oficiálně z ústředí NKVD nebyla taková akce vyhlášena obvyklým příkazem, na Ukrajině, především v oblastech s početnou českou menšinou, se zjevně uskutečňovat začala, jak o tom svědčí prudký nárůst zatčených českých kolonistů a jejich rodin.

Při realizaci další vlny represí vyvíjel nový lidový komisař vnitra Uspenskij mimořádně aktivní činnost, jeho hlášení do Moskvy o počtech odhalených a zlikvidovaných nepřátel byla na jaře a v létě 1938 nejčetnější ze všech oblastí. Ježov ho na poradách vedení NKVD oceňoval jako rozhodného a úspěšného bojovníka se zahraniční i rozvědkami a protisovětskými živly. Vše se samozřejmě dělo pod přímým dohledem tajemníka Chruščova a s jeho souhlasem.¹⁸⁹ Zlomem pro Velký teror na Ukrajině byl 14. sjezd KP(b)U v červenci 1938 v Kyjevě. Už v přípravách sjezdu se uvádělo, že dá návod, jak rozdrtit nepřítele. Pro tento účel prý bylo nejdůležitější, že sem byl ÚV strany poslán „zapálený bolševik a Stalinův rádce Nikita Sergejevič Chruščov“, zvolený už v lednu 1938 prvním tajemníkem ÚV KP(b)U. Na sjezdu Chruščov údajně vyzval, aby ten, kdo má rád stranu a nenávidí nepřítele, přišel do řad NKVD. Vědět, komu který paragraf vyměřit, není prý až tak důležité, hlavní je nenávidět nepřítele,

¹⁸⁷Šapoval, Ju. I.: „Ukrainskije nacionalisty“, s. 393; Rafalska, T.: „Velykyj teror“, s.134-136.

¹⁸⁸Mozochin, Oleg B.: Pravo na repressii. Vněsuděbnyje polnomočija organov gosudarstvennoj bezopasnosti. Statističeskije sveděnjaja o dějatělnosti VČK-OGPU-NKVD-MGB SSSR (1918-1953). 2-e izd. Moskva 2011, s. 191-192.

¹⁸⁹Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 131-132.

protože boj s nepřáteli lidu teprve začíná.¹⁹⁰ V roce 1938 dostali náčelníci okresních a městských oddělení NKVD pod svou kontrolu i stranický aparát. Okresní vedení strany se začalo bát vnitra, straničtí funkcionáři žili pod neustálou hrozbou zatčení. Naopak funkcionáři NKVD se zase začali obávat obvinění, že řádně neplní úkoly masových operací.¹⁹¹

Když se 8. dubna 1938 lidový komisař vnitra SSSR M. Ježov nečekaně stal i komisařem vodní dopravy, úředníci v řídicích strukturách země pochopili, že se bude hledat viník, na nějž by šlo svalit odpovědnost za „přehmaty“ Velkého teroru. V srpnu 1938 se stal Ježovovým náměstkem Lavrentij Berija, který ho 25. listopadu 1938 ve funkci nahradil. Stalin už předtím (17. listopadu) podepsal společné rozhodnutí Rady lidových komisařů a ÚV VKS(b) „O vazbě, prokurátorském dozoru a vedení vyšetřování“, uvedené v život nařízení NKVD SSSR ze 26. listopadu. Kritizoval se v něm způsob provedení masových operací, příliš zjednodušené vyšetřování, ukládání limitů pro masové zatýkání a další prvky, jež dříve patřily k nejžádanějším a kladně hodnoceným charakteristikám realizace politických represí. Stranické vedení země si zřejmě uvědomilo, že již bylo dosaženo likvidace opozičních sil i potenciálních nepřátel režimu, a za viníky nezákonných „přehmatů“ označilo vedení NKVD, za což byl M. Ježov posléze odsouzen k trestu smrti a zastřelen. Následující čistka v řadách NKVD postihla skoro čtvrtinu operativních pracovníků, několik tisíc jich bylo vzápětí souzeno a mnozí byli zastřeleni.¹⁹²

Politické represe Velkého teroru připravily o život skoro milion nevinných občanů a statisíce dalších postihly vězněním v táborech. Mezi perzekvovanými byly i význačné osobnosti českého života, např. pracovníci Akademie věd Ukrajiny – volyňský Čech, historik a etnograf Evžen Rychlík, přední ukrajinský botanik Alexandr Janata. Potomek českých kolonistů, ukrajinský badatel Evžen Topinka, zjistil téměř 900 jmen Čechů, perzekvovaných v SSSR, především z okruhu českých menšin na Ukrajině.¹⁹³ Skutečný počet perzekvovaných však byl nepochybně vyšší. Lze jistě souhlasit s názorem

¹⁹⁰Smirnova, Irina J.: Oтраженіє „kulackoj operacii“ v dokumentach partijnych organov Doněckoj oblasti. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 686

¹⁹¹Smirnova, I. J.: Oтраженіє „kulackoj operacii“, s. 700.

¹⁹²Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 140-142.

¹⁹³Topinka, E.: Oběti perzekuce z řad Čechů, s. 314-321.

Vladimíra Hostičky, volyňského Čecha, že se o těchto faktech u nás téměř neví, protože se na ně nikdo neptal ani těch, jichž se perzekuce přímo dotkly.¹⁹⁴

V následujících kapitolách se pokusíme stručně připomenout konkrétní osudy ukrajinských Čechů a československých občanů, kteří měli nějakou souvislost s Ukrajinou a v době Velkého teroru byli zastřeleni.

¹⁹⁴Hostička, V.: Volyňští Češi, s. 59.

3. Vinnycja – symbol zločinů sovětského režimu

Město známé již z dob Kyjevské Rusi, historické centrum regionu Podolí, se nachází asi 250 km na jihozápad od Kyjeva a od roku 1932 je centrem Vinnycké oblasti. Když tady v létě roku 1943 za německé okupace byly objeveny hromadné hroby s téměř deseti tisíci zastřelených obyvatel z města a okolí, stala se Vinnycja jakýmsi symbolem zločinů sovětského režimu proti vlastním občanům. A nadlouho jím i zůstala, protože režim se dobře postaral o to, aby existence dalších takových pohřebišť byla až do jeho pádu, tedy po půl století, přísně utajena.¹⁹⁵

Zpráva o hromadných hrobech¹⁹⁶ se rozletěla do světa jen několik měsíců po nálezů hrobů s povražděnými polskými důstojníky v Katyni, a také ona byla cíleně využita německou propagandou, jež stavěla nacistické armády do role obránce Evropy před bolševickým terorem. Zároveň tak nacisté odváděli pozornost od nezměrných vlastních zločinů, jichž se dopouštěli po celé okupované Evropě, a na východě především. Lze tedy snadno pochopit, že značná část veřejnosti měla důvodné pochyby o pravdivosti nacistické propagandy. Zatímco však postřelení polských zajatců v Katyni, sovětskými úřady tvrdě popírané, mohlo ohledně pachatelů zločinu vyvolávat spory, v případě Vinnycje bylo označení pachatelů mnohem jednoznačnější. Obyvatelé města si ještě dobře pomatovali na nálezy mrtvých v místní věznici po ústupu sovětských úřadů z Vinnycje v roce 1941, nebo na velký masový hrob obětí Čeky a GPU z roku 1923, který se nacházel v parku Kozyckého.¹⁹⁷

¹⁹⁵Blíže viz např. Kamenetzky, Ihor (ed.): *The tragedy of Vinnytsia. Materials on Stalin's policy of extermination in Ukraine during the Great Purge 1936–1938*. Toronto – New York 1989. Autor uvádí v anglickém překladu i některé dobové ukrajinské články a německou úřední zprávu o zločinu; stručné hodnocení případu podává např. Solženicyn, Alexandr: *Souostroví Gulag 1918-1956*. 3. díl. Praha 1990, s. 15.

¹⁹⁶Kosyk, Volodymyr: *Perši vidomosti na Zachodi pro masovi rozstrily u Vinnyci v 1937–1938 rr.* In: *Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.)*. Vinnycja 2002, s. 187-190; V podmínkách protektorátu Čechy a Morava viz např. *Strašlivý nález v generálním okrese Žitomiru. Hroby několika tisíc Ukrajinců povražděných GPU*. *České slovo*, 6. 7. 1943, s. 1, a další čísla téhož listu z 10., 11., 14., 15., 18. a 20. 7. 1943.

¹⁹⁷Byli to hlavně důstojníci carské nebo ukrajinské armády, bývalí úředníci, církevní činovníci, členové ukrajinských kulturně-osvětových spolků aj., zatčení hned po ukončení války s Polskem z let 1921–1922. Příslušníci sovětské bezpečnosti postříleli na „mezinárodním hřbitově“ stovky lidí, další popraviště bylo za katolickým hřbitovem a cihelnou. Viz Chmelnycj, Ivan [Konstantyn Kospiruk]: *V krajini rabstva i smerti*. In: *Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja*. Kyjiv 1994, s. 205.

Objevení hromadných hrobů

Na podzim roku 1942 se na městskou správu ve Vinnyci obrátili občané s žádostí, aby prošetřila pověsti o tom, že na okraji města v oblasti zvané Dolynky se nacházejí hromadné hroby obětí, povražděných příslušníky NKVD. Zima prověrku odložila, ale hned na jaře začala na příkaz německé administrace na označených místech pracovat zvláštní komise ve složení doc. Archip S. Dorošenko, prof. dr. Ivan M. Malinin, lékař O. Klunk, prof. Savost'janov, redaktor A. Tremboveckyj, biskup Jevlogij, arcibiskup Hryhorij, a žurnalisté K. Sybirskij a M. Mamontov. První hromadný hrob byl odkryt 24. května 1943 v hruškovém sadu na Podlesní ulici č. 1 (dnes ulice Generála Arabeje). Nakonec tu bylo nalezeno 39 takových hrobů, leží zde většina vinnyckých obětí. Další hromadné hroby se začaly odkrývat od 29. června na levé straně pravoslavného hřbitova u nemocnice Pirogova, při Litynské silnici (dnes Chmelnické šossé) z Vinnycje na Lvov; bylo jich 42. Třetí pohřebiště obětí represí, odkrývané od 30. června, se nacházelo přímo v městském Parku kultury oddechu M. Gorkého, pod dětskými houpačkami a kolotoči, tanečním parketem a „domem smíchu“, kam se chodila nic netušící mládež bavit. Bylo zde nalezeno 14 hromadných hrobů. Od 12. června do 3. října 1943 se v městě konaly velké církevní pohřby obětí, bylo jich devatenáct a pohřbeno bylo celkem 9 439 nalezených těl. Mezi mrtvými bylo 169 žen, skoro třetina z nich byla svlečena donaha. Oběti byly zastřeleny ranou do týla, muži měli vzadu pevně svázané ruce.¹⁹⁸

Podle zprávy německých úřadů pracovalo při exhumacích obětí z hromadných hrobů od června do srpna 1943 ve Vinnyci celkem čtrnáct různých komisí, z toho šest zahraničních. Oficiální vyšetřovací komise byla vytvořena na příkaz říšského ministra pro okupovaná východní území Alfreda Rosenbergra a vedl ji Dr. Harald Wegner, vedoucí ministerského oddělení ochrany zdraví. Měla tři části: skupinu soudních lékařů vedl prof. Dr. Gerhard Schrader, ředitel Ústavu soudního lékařství na univerzitě v Halle-Wittenbergu, tým pro vyšetřování vražd z říšské kriminální ústředny v Berlíně vedl vládní a kriminální rada Class, a v čele oddílu říšského ministerstva spravedlnosti stál prezident Senátu Dr. Ziegler, který zastával roli vládního vyšetřovatele. Ve Schraderově skupině soudních lékařů řídil exhumáčnické práce jeho univerzitní kolega doc. Joachim Camerer, pomáhal mu doc. Volland a také dva ukrajinští soudní lékaři, kteří se účastnili již oněch zcela prvních exhumací, prof. Dr. Malinin z Krasnodarské univerzity a doc. Dr.

¹⁹⁸Tremboveckyj, Apolon: Zločyn u Vinnyci. In: Tamtéž, s. 13-34; Pavlovyc, Petro: Šče pro zločyn u Vinnyci. Tamtéž, s. 35-41; Polityčni represiji na Vinnyččyni, s. 56-57.

Dorošenko z Vinnyce. Jako prosektoři ve skupině pracovali Weingärtner a Wüffel, preparátor Karl Lentsch dokončoval výzkumné práce v Halle. Na rozdíl od exhumací v Katyni u Smolenska, které musely být pro mimořádná vedra na začátku června 1943 předčasně ukončeny, bylo počasí ve Vinnyci příznivější a práce tak mohly probíhat po celé léto bez přerušení.¹⁹⁹

Největší ohlas měla činnost Mezinárodní komise zahraničních expertů soudního lékařství, kterou po vzoru Katyně pozvaly německé úřady i do Vinnyce. Ve dnech 13. až 15. července 1943 se tu exhumací účastnili přední odborníci z oboru soudního lékařství a anatomie z univerzit jedenácti evropských zemí. Dva z nich už působili v Katyni – profesor soudního lékařství a kriminalistiky na univerzitě v Budapešti dr. Ferenc Orsós a expert rumunského ministerstva spravedlnosti, profesor Ústavu soudního lékařství a kriminalistiky v Bukurešti Dr. Birkle.²⁰⁰ Na rozdíl od Katyně, kde protektorát Čechy a Morava zastupoval známý soudní expert prof. Dr. František Hájek, nebyl tentokrát v komisi expertů žádný český zástupce.²⁰¹ Nepočítáme-li ovšem zástupce Slovenska doktora Hermana Krška, profesora soudního lékařství na tehdejší Slovenské univerzitě v Bratislavě (dříve i dnes Univerzita Komenského), který měl český původ. Údajně právě tato „kaňka“ v jeho životopisu zavinila, že k cestě do Katyně byl místo něj vybrán profesor patologické anatomie na Lékařské fakultě Slovenské univerzity Dr. František Šubík, slovenský rodák, který svůj národ oslavoval i jako známý básník Andrej Žarnov. Až o několik týdnů později byl Kršek poctěn důvěrou zastupovat Slovensko na podobné cestě do Vinnyce.²⁰² Je zajímavé, že na rozdíl od prof. Šubíka (a částečně i prof. Hájka)

¹⁹⁹Podle Amtliches Material zum Massenmord von Winniza. Berlin 1944. Ukrajinský překlad viz Zvit nemeckoji deržavnoji komisiji u vinnyckij spravi. In: Vinnyca: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 53- 57; viz též Narodovbyvstvo v Ukrajin: Oficijni materialy pro masovi vbyvstva u Vinnyci. Lviv 1995.

²⁰⁰Další země v komisi zastupovali: Belgie Dr. Soenen, profesor anatomie na univerzitě v Gentu [vydal v roce 1969 vzpomínky na účast v komisi, viz zkrácený překlad „Spogady člena mižnarodnoji komisiji“. In: Vinnyca: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 173-175], Bulharsko Dr. Michailov, hlavní lékař Ústavu soudního lékařství na Sofijské univerzitě, Holandsko Dr. ter Poorten, prosektoř Ústavu patologické anatomie Amsterodamské univerzity, Finsko Dr. Niilo Pesonen, profesor anatomie na Helsinské univerzitě, Francie Dr. Duvoir, profesor soudního lékařství na univerzitě v Paříži, Itálie Dr. Cazzaniga, profesor soudního lékařství na univerzitě v Miláně, Chorvatsko dr. Ludevít Jurak, profesor patologie na univerzitě v Záhřebu, Švédsko dr. Gösta Häggqvist z Karolinského institutu ve Stockholmu, a Slovensko profesor Herman Kršek.

²⁰¹Chyběl také zástupce Dánska a Švýcarska, naopak přibyl zástupce Švédska. Viz Oběti bolševických vražd ve Vinnici byly pochovány zaživa. Protokol nejznámějších soudních lékařů o vinnických hromadných hrobech, České slovo, 20. 7. 1943, s. 1-2; Internationales Protokoll zu Winniza, Deutsche Allgemeine Zeitung, 20. 7. 1943.

²⁰²Borák, Mečislav: Zločin v Katyni a jeho české a slovenské souvislosti. In: Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty. Edd. M. Šesták a E. Voráček. Praha 2000, s. 511-514.

nebyl prof. Krsek po válce za svou účast v komisi nijak postižen, naopak dosáhl už v roce 1946 řádné profesury (ta z roku 1940 byla jen mimořádná), mohl působit ve vedení ústavu až do svých 77 let a dočkal se i vyznamenání Za zásluhy o výstavbu a Řádu práce.²⁰³ České souvislosti s Vinnycí bychom mohli najít též u Ukrajince Michajla Seleško, který působil v komisi jako překladatel; před válkou totiž pobýval v exilu v Čechách, studoval na Ukrajinské hospodářské akademii v Poděbradech a získal zde titul inženýra chemie. Po válce žil v Kanadě, kde psal svědectví o zločinu do exilového tisku.²⁰⁴

V jedné z dalších vinnyckých komisí však protektorát Čechy a Morava svého zástupce skutečně měl. Byl jím rakouský Němec profesor Günther Weyrich, který byl v letech 1939–1944 ředitelem Ústavu soudního lékařství při německé univerzitě v Praze. Převzal tehdy i český Ústav soudního lékařství z Karlovy univerzity.²⁰⁵ Za okupace se nechvalně zapsal do naší historie, když právě on se svým asistentem Dr. W. Steffelem provedl v červnu 1942 pitvu sedmi československých parašutistů – atentátníků na Heydricha.²⁰⁶ Ve Vinnyci se prof. Weyrich stal jedním ze třinácti členů Komise profesorů soudního lékařství z německých univerzit, jež tam pod vedením již zmíněného prof. Gerharda Schradera z Halle ve dnech 27. – 29. července 1943 prováděla šetření s cílem ověřit dosud zjištěné výsledky exhumací.²⁰⁷

Závěrečné protokoly všech lékařských komisí, jež ohledávaly ostatky obětí, se v podstatných bodech zcela shodovaly: podle stupně rozkladu těl muselo dojít k jejich uložení do země před pěti až šesti lety, tedy v období let 1937–1938. Oběti byly

²⁰³Narodil se 11. 10. 1897 v obci Doudleby nad Orlicí, o. Rychnov nad Kněžnou, zemřel 29. 8. 1983 v Bratislavě. V letech 1924–1970 byl pracovníkem Ústavu (a katedry) soudního lékařství Univerzity Komenského v Bratislavě, který vybudoval. Autor odborných prací Kapitoly ze soudního lékařství, Soudní lékařství. Viz Slovenský autobiografický slovník, III. zv., Martin 1989, s. 277.

²⁰⁴Seleško, Michajlo: „Ja buv perekladčykom...“ In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 176-178; Týž: Vinnycja – Katyn Ukrajiny. Tamtéž, s. 179-186. Posmrtně vyšly v Kanadě jeho vzpomínky: Vinnycja. Winnipeg 1991.

²⁰⁵Weyrich po válce působil jako řádný profesor ve Freiburgu, zemřel v roce 1998 ve věku sto let. Viz Šimůnek, Michal V.: Konec „nenahraditelného muže“. Dějiny věd a techniky, 2012, r. 45, č. 4, s. 238; Strejc, Přemysl: Ústav soudního lékařství a toxikologie 1. LF UK a VFN v Praze. In: Nemocnice. Informační bulletin VFN a 1. LF Univerzity Karlovy, 2008, č. 5, s. 17.

²⁰⁶Po pitvě oddělili hlavy pěti atentátníků a preparované lebky vystavili ve vitrině v malé pitevně ústavu. Hlavy Gabčíka s Kubišem měly zůstat zachovány i s tvářmi, proto byly po speciální konzervaci umístěny do skleněných válců s preparačním roztokem a uschovány do skříně v pitevně. Před koncem války 20. dubna 1945 je gestapo i s lebkami ostatních atentátníků odvezlo a jejich osud není dodnes vyjasněn. Viz Šiška, Miroslav: Posmrtný příběh hrdinů z Resslovy ulice. Právo, 1. 4. 2006; Těla parašutistů Gabčíka a Kubiše. Fronta.cz, <http://www.fronta.cz/dotaz/tela-parasutistu-gabcika-a-kubise> [cit. 20. 4. 2014]

²⁰⁷Zvit nemeckoji deržavnoji komisiji, s. 103. Členové komise pocházeli z německých univerzit v Halle, Würzburgu, Praze, Frankfurtu nad Mohanem, Kielu, Königsbergu, Štrasburku, Bonnu, Lipsku, Jeně, Marburgu, Vídni a Göttingen.

usmrceny výstřelem do týla, v naprosté většině případů opakovaným, protože smrtící zbraň měla příliš malou ráži 5,6 a olovené střely byly bez pláště (na rozdíl od Katyně, kde byla použita zbraň ráže 7,6 a střely měly kovový plášť). Hroby byly poměrně hluboké (3 až 4 metry), aby se do nich daly uložit dvě vrstvy těl proložené oděvy a hojně zasypané vápnem.²⁰⁸ Oběti byly na místo pohřbení přivezeny již mrtvé, a jen několik zjištěných případů nasvědčuje tomu, že výjimečně byly až na místě zastřeleny i osoby, které pomáhaly s uložením těl. Zatčení byli po ukončení výslechů obvykle přepraveni z městské věznice do dvora budovy oblastní správy NKVD na Dzeržinského ulici č. 5 a mezi vězni se proslychalo, že to je už jejich poslední cesta. Dvůr byl ze všech stran obklopen garážemi, byla zde i myčka na auta, nutná pro smytí krve, a střelbu zakrýval hukot spuštěných motorů nákladních vozů, připravených k odvozu mrtvých. Je pravděpodobné, že se střílelo i přímo v budově NKVD.²⁰⁹

Z oněch 9 439 exhumovaných těl bylo rozpoznáno jen 675 konkrétních osob, většinou podle oblečení nebo podle dokumentů, které se našly v hrobech a v několika jamách určených k zakopání osobních věcí zastřelených.²¹⁰ Tak jako v Katyni zůstaly i ve Vinnyci papírové dokumenty, ležící po několik let v zemi, ve stovkách případů dobře čitelné, ať již se jednalo o četné protokoly o provedené domovní prohlídce nebo o osobní doklady, kvitance, rodinné fotografie, rodné listy, zápisníky, dopisy (převážně v ukrajinštině, polštině a ruštině). K osobním věcem patřily řetízky s křížkem a medailonky, brýle, tabatěrky, modlitební knížky, lžice, kapesní nože, knoflíky, řemeny, kapesníky, šátky aj. Cennější věci, např. prstýnky, hodinky či větší množství peněz, nebyly nalezeny, zřejmě byly zatčeným odebrány hned při zatčení. K identifikaci obětí sloužilo nejčastěji oblečení a obutí všeho druhu, protože příbuzní (zvláště manželky zastřelených) si pamatovali, v čem svém blízké viděli naposledy.²¹¹

Tehdy ještě žilo mnoho svědků oněch událostí. Vypovídali, jak byl v březnu 1938 hruškový sad na Podlesní ulici obehnan vysokým a neprůhledným dřevěným plotem, doplněným několika řadami ostnatého drátu. Ozbrojená ostraha odháněla zvědavce a

²⁰⁸Zvit nemeckoji deržavnoj komisiji, s. 80-82, 92; Mackiewicz, Józef: Klucz do „Parku kultury i odpoczynku“. In: Katyń. Wybór publicystyki 1943-1988. London 1988, s. 114-122.

²⁰⁹Zvit nemeckoji deržavnoj komisiji, s. 86, 113-114

²¹⁰V dobových zdrojích se uvádí 679 rozpoznaných těl, ale novější seznam po vyloučení duplicit uvádí jen 675 jmen. Viz Spisok žertv, rozpoznaných u vinnyckych masovych mohylach do 7 žovtnja 1943. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 249-311.

²¹¹Tremboveckyj, A.: Zločyn u Vinnyci, s. 18-22; Rozgin, Ivan: Vinnycja. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 200-201. V jednom z hrobů se našla i složka se sešity žáků 7. třídy, v nichž zatčený učitel stačil opravit jen část domácí úlohy.

lidé z okolí si brzy zvykli na to, že do areálu vjíždějí, obvykle v noci, kryté nákladní vozy. Zhruba ve stejné době rozhodla městská rada ve Vinnyci, že přebuduje starý městský hřbitov na Park kultury a oddechu M. Gorkého a z důvodu rekonstrukce tam zakázala vstup veřejnosti. Když se park konečně otevřel návštěvníkům, skrývaly se pod mnoha zábavnými atrakcemi hromadné hroby.²¹² Třetí pohřebiště se nacházelo rovnou na hřbitově, takže stačilo jen celý prostor v době nočních „pohřbů“ dobře střežit.

Po odkrytí hrobů a zakončení exhumačních prací byly oběti postupně pochovány podle pravoslavného rituálu do společných hrobů na hřbitově (dnes na ulici A. Medvid'). a pietních slavností se účastnily tisíce lidí z širokého okolí. Podle pamětníků byl nad jejich mohylami nápis „Zde jsou pochovány oběti stalinismu“.²¹³ Ale už za několik měsíců začali Němci před nápořem sovětských vojsk ustupovat a v březnu 1944 byla Vinnycja osvobozena. Zprávy o tom, že velitel oblastní správy NKVD svolal příbuzné popravených a organizátory odhalení hromadných hrobů, a nechal je jako podporovatele „zrádců lidu“ postřílet,²¹⁴ jsou zřejmě nadsazené, nicméně mnozí z nich byli za údajnou kolaboraci s nacistickými úřady perzekvováni.²¹⁵ Např. O. Bilecká, která při exhumacích poznala podle šatů tělo svého manžela a dala za něj sloužit mši, byla odsouzena ke 20 letům gulagu (až po odpykání více než poloviny trestu jí byl zbytek prominut). Jiný svědek zločinu, bývalý učitel a redaktor O. Kolodčenko, který o zločinu v roce 1943 psal, byl pro pomluvu sovětského zřízení, vedení strany, státu a orgánů NKVD odsouzen v září 1944 Vojenským tribunálem vojsk NKVD Vinnycké oblasti k trestu smrti (Prezídium Nejvyšší rady SSSR trest zmírnilo na 20 let gulagu).²¹⁶ V obavách ze msty mnozí další svědkové odešli raději včas do exilu. Nad mohylami popravených se objevil opravený nápis sdělující, že zde leží „oběti fašismu“.²¹⁷ Oficiální sovětská propaganda označila odkrytí hrobů za pokus německých fašistů zakrýt své vlastní zločiny, ale na rozdíl od Katyně se

²¹²Tremboveckyj, A.: Zločyn u Vinnyci, s. 14; Fedorivskij, Stepan: Šče pro hruševyj sad i park kultury im. Gorkoho u Vinnyci. Tamtéž, s. 224; Movoju dokumentiv. Archivy pozpovidajut'. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 393-415.

²¹³Drobčak, G.: Vinnycki Kuropaty. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 239; Polityčni represiji na Vinnyččyni, s. 57.

²¹⁴Fedorivskij, S.: Šče pro hruševyj sad, s. 225.

²¹⁵Chandros, Borys: Spravy „vorohiv narodu“ v svitli Vinnyckoji trahediji. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002, s. 171-175; Dudyk, Maksym: „Vinnycki jamy“ – trahična storinka ukrajinskoji istoriji. Tamtéž, s. 191-195; Kravčenko, Pavlo: Dokumenty pro arešty svidkiv rozkopok 1943 roku u Vinnyckomu parku. Tamtéž, s. 195-199.

²¹⁶Polityčni represiji na Vinnyččyni, s. 58.

²¹⁷Drobčak, G.: Vinnycki Kuropaty, s. 239.

Sovětský svaz vůbec neodvážil zahrnout tento zločin do žaloby u soudu s nacistickými zločinci v Norimberku. Stav nalezených těl až příliš jednoznačně dokazoval, že pachatelé zločinu nemohli být nacisté.

Proto se nad případem raději rozhostilo přísné a velmi dlouhé mlčení. V roce 1947 se rozšířila výstavba zábavných atrakcí v městském parku, na jednom z původních pohřebišť obětí, ale ke zřízení letního divadla a sportovního městečka už naštěstí nedošlo.²¹⁸ V osmdesátých letech se městské úřady dokonce rozhodly zničit skutečné pohřebiště obětí, když nařídily, že se v těch místech postaví Občanská obřadní síň. Při zemních pracích buldozer odkrýval lidské kosti, a spolu s hlínou je nákladní vozy odvážely někam na skládku. V Sovětském svazu ale už začínala Gorbačovova „perestrojka“, tak se jeden místní občan odvážil podat stížnost na tento „vandalismus“ a „zneuctění památky obětí stalinismu“. V roce 1988 mu úřady odpověděly, že nalezené ostatky „z neznámých pohřbů“ byly uloženy do dřevěné bedny a přemístěny na nedaleké volné místo. Sdružení Memoriál, tehdy sekce historicko-vlastivědného spolku Podolí, začalo shromažďovat fotografie, dokumenty a svědectví o událostech ve Vinnycji. V kyjevském tisku se objevily první články, požadující uctění památky obětí stalinských represí, především zjištění jejich jmen.²¹⁹

V roce 2002 byl v Parku kultury, na místě někdejších hromadných hrobů z doby Velkého teroru, odhalen Pamětní kříž obětem politických represí z Podolí, a u vchodu do parku byl vybudován Památník obětem politických represí.²²⁰ Pomník obětem politických represí stojí i na městském hřbitově.²²¹ V roce 2006 vyšla první kniha edičního souboru Rehabilitování historií, jež se týkala obětí politických represí z Vinnycké oblasti Ukrajiny; dosud byly vydány tři knihy (čtyři svazky).²²²

²¹⁸Polityčnii represiji na Vinnyččyni, s. 58.

²¹⁹Pastušenko, L. – Savcov, V.: Zločin bez kary. In: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 246-247.

²²⁰<http://www.sakharov-center.ru/asfcd/pam/?t=pam&id=611>;
<http://www.sakharov-center.ru/asfcd/pam/?t=pam&id=612>

²²¹<http://www.sakharov-center.ru/asfcd/pam/?t=pam&id=891>

²²²Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006; Kn. 2. Vinnycja 2007; Kn. 3. Vinnycja 2010.

Průběh Velkého teroru na Vinnycku

Oblast Podolí (podobně jako oblast Volyně) byla vedením ukrajinské bezpečnosti pokládána za jedno z míst nejvíce ohrožených kontrarevolucí. Hraničila s kapitalistickými státy – na západě s Polskem, o jehož agresivních úmyslech vůči Sovětskému svazu nebylo pochyb, a na jihu s Rumunskem. Příhraniční poloze odpovídalo i pestré národnostní složení obyvatel, jen 89 % z nich se hlásilo k Ukrajincům. Takřka zde neexistovala proletářská dělnická střediska, ve společnosti byli četní drobní podnikatelé, živnostníci, obchodníci a soukromě hospodařící rolníci, inteligence se klonila k ideovým proudům svébytnosti ukrajinského národa, což bylo považováno za škodlivý buržoazní nacionalismus. V souvislosti s násilnou kolektivizací na počátku třicátých let docházelo k živelným bouřím rolníků, jež mnohde přerostly v ozbrojený odpor, potlačený vojsky GPU. Rolníci se tak bránili proti rozsáhlým deportacím údajných kulaků, ale archivní dokumenty nepotvrzují, že by šlo o organizovaný ozbrojený boj se sovětskou mocí, jak to hodnotil tehdejší náčelník GPU Vinnycké oblasti V. Leplevskyj. Podle statistik např. za listopad a prosinec 1932 „zlikvidovaly“ orgány GPU na Podolí 121 kontrarevolučních skupin. Požadavky „revoluční bdělosti“ však byly vyšší, např. stranické a státní vedení Vinnycké oblasti bylo z ústředí kritizováno za to, že v letech 1933–1934 nedokázalo „vyčistit“ kolchozy od „třídně nepřátelských živlů“, když jich našlo pouhé 4 tisíce. Proto začalo hromadné vysídlování především polských a německých sedláků, na jejichž hospodářství přicházeli z Kyjevské a Černihovské oblasti kolchozníci-úderníci a bývalí rudoarmejci. Uvádí se, že pod záminkou „vyčištění pohraničního pásma“ bylo z Podolí jen v letech 1935–1936 deportováno přes 11 tisíc rodin. Represe se ale nakonec obrátily i proti řídicím strukturám, když bylo od konce roku 1936 do května 1937 ve Vinnycké oblasti zatčeno 600 osob, obviněných z kontrarevoluční a protisovětské činnosti. Mnohé ze zatčených pak vyšetřovatelé donutili, aby svědčili i proti stranickému vedení oblasti. Celkem 16 členů oblastního výboru strany bylo v létě 1937 za „pravou úchylku“ a podporu ukrajinského nacionalismu vyloučeno ze strany a zatčeno.²²³

²²³Podkur, Roman: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni (1937–1938 rr.): dijalist' terytorialnogo aparatu organiv deržavnoji bezpeky, stereotypy svitogljadu čekistiv. In: Zločyny totalitarnych režimiv v Ukrajinі: naukovyj ta osvıtnij pogljad. Kyjiv 2012, s. 57-61; Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovy-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002; Polityčni represiji na Vinnyččyni, s. 43-45.

Do této situace přišly v červenci 1937 z moskevského centra příkazy k likvidaci protisovětských živlů, jež zahájily hromadné zatýkácké akce Velkého teroru. Do pěti dnů se měly ustavit mimosoudní „trojky“ a nahlásit počty osob navržených k zastřelení nebo deportaci do gulagů. První „trojku“ UNKVD Vinnycké oblasti tvořili náčelník oblastní správy NKVD kapitán státní bezpečnosti H. Hryšyn, první tajemník oblastního výboru KS(b)U V. Čerňavskij a oblastní prokurátor O. Jaroševskij. Jejího prvního zasedání 5. srpna 1937 se zúčastnil i zástupce lidového komisaře vnitra SSSR, komisař státní bezpečnosti 2. třídy L. Belskij, který členy trojky vyzval k nesmlouvavému boji s „nepřáteli sovětského lidu“. Proto hned toto zasedání poslalo na smrt 31 osob z celkem 34 „souzených“. V bezpečí ale nebyli ani samotní členové trojky. Už za necelé dva týdny, 17. srpna 1937, přišel na jednání nový tajemník oblastního výboru KS(b)U M. Bondarenko, protože Čerňavskij byl pro „nerozhodnost při vymýcení nepřátel lidu“ ze své funkce odvolán, za další dva týdny byl zatčen, obviněn z úsilí o „restauraci buržoazního řádu na Ukrajině a svržení sovětské vlády“ a na základě výroku Nejvyššího soudu SSSR v prosinci 1937 zastřelen. Podobně už 21. srpna vedl zasedání trojky její nový předseda, zástupce náčelníka oblastní správy NKVD kapitán bezpečnosti I. Morozov, protože dřívější náčelník Hryšyn byl už o den dříve zatčen a na základě rozsudku vojenského tribunálu Kyjevského vojenského okruhu o něco později zastřelen. Ani nový náčelník Morozov, povýšený do hodnosti majora, se dlouho neudržel, 2. ledna 1938 vedl zasedání „trojky“ naposledy a sestupoval ve struktuře NKVD stále níž, až byl nakonec také zastřelen. Dalším náčelníkem oblastní správy NKVD a předsedou „trojky“ se stal kapitán bezpečnosti I. Korablov. Dvakrát se v sestavě „trojky“ vyměnili též zástupci stranických orgánů a prokuratury. „Trojka“ se v době od 5. srpna 1937 do 3. listopadu 1938 sešla na 79 zasedáních, na nichž určila k zastřelení 7 940 osob.²²⁴ Přidáme-li k tomuto počtu zastřelených i výroky vynesené „dvojkou“ a Zvláštní poradou NKVD SSSR, a rozsudky soudních orgánů nad obyvateli oblasti, zjistíme, že v době Velkého teroru bylo vystaveno represím celkem 20 001 osob z Vinnycké oblasti, přičemž většina z nich – 13 475 osob – byla zastřelena.²²⁵

Protože tak rozsáhlé zatýkání spojené už s prvními nařízenými akcemi by obvyklý aparát NKVD jen těžko zvládal, byly k tomu účelu vytvořeny meziokresní operační

²²⁴Uvádí se i počet 11 271 zastřelených, avšak do něj jsou započítána i rozhodnutí Vinnycké trojky týkající se obyvatel žijících v okresech, které v září 1937 přešly z Vinnycké do Kamenec-Podolské oblasti.

²²⁵Amons, Andrij: Dijalnost' pozasudovych organiv na Vinnyččyni u period masovych polityčnych represij 1937–1938 rokiv. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2. Vinnycja 2007, s. 9-10, 13-14.

skupiny státní bezpečnosti GUGB a NKVD, jimž v práci pomáhal i aktiv místních komunistů. Ve Vinnycké oblasti vzniklo celkem sedm takových skupin, s dislokací ve Vinnyci, Berdyčivu, Šepetivce, Tulčynu, Proskurivu, Kamjanci Podolském a Mohylivu Podolském. Existují zmínky o tom, že v některých z těchto lokalit se konaly i popravy odsouzených, např. v Berdyčivu a Mohylivu Podolském. Podle příkazu NKVD SSSR č. 00447, týkajícího se represí bývalých kulaků, kriminálních a protisovětských živlů, bylo Vinnycké oblasti nejprve uloženo zatčení 4 tisíc osob, z toho 1 tisíc osob byl určen k zastřelení. Na žádost oblastního vedení NKVD byl záhy limit zatčených zvýšen na 6 300 osob, z toho 2 200 osob patřilo do první kategorie (k zastřelení). Ke dni 7. listopadu 1937 bylo zatčeno 5 502 osob, k zastřelení bylo odsouzeno 1 592 osob.²²⁶

K ráznému zvýšení počtu zastřelených „nepřátel“ došlo až po příchodu I. Korablova do funkce náčelníka správy NKVD Vinnycké oblasti v únoru 1938. Údajně ho tímto posláním pověřil sám lidový komisař vnitra Ježov, a s podobným úkolem byl na Ukrajinu vyslán jako lidový komisař vnitra též O. Uspenskyj. V té době už dávno běžely naplno masové národnostní operace NKVD, pro něž se právě národnostně pestré pohraniční území Podolí a Volyně jevílo jako místo vhodné k zásahu. Politbyro ÚV VKS(b) schválilo 17. února 1938 navýšení limitu pro jednání „trojek“ NKVD na Ukrajině na 30 tisíc osob, z čehož na Vinnyckou oblast připadlo 3 400 osob, z toho 3 200 osob k zastřelení. Korablov to však pokládal za nedostatečné a 27. dubna 1938 požádal lidového komisaře Ukrajiny O. Uspenského o další „vylepšení“ limitu. Vinnycká oblastní správa NKVD pak dostala povolení zastřelit ještě 400 osob.²²⁷

Vyšetřit během necelých dvou let dvacet tisíc zatčených osob a na většinu z nich připravit podklady, které by odůvodnily jejich zastřelení, to jistě nebylo snadným úkolem ani pro zkušené čekistické kádry, zocelené občanskou válkou a desítkami represivních kampaní, vedoucích až k Velkému teroru. Bezvýhradná oddanost komunistické straně a jejímu vedení umožňovala slepou víru ve správnost jejich tezí o spravedlivém boji se škůdci, zrádci, kontrarevolucionáři a nepřáteli lidu při ochraně zájmů sovětského režimu, a ospravedlňovala i nevyhnutelnost masových represí, nutných pro zajištění existence socialistického státu. V zájmu vybudování „světlé budoucnosti“, pro blaho velkých idejí, byli ochotni přivést na smrt tisíce údajných „nepřátel lidu“. V boji s nepřitelem bylo dovoleno používat všechny metody, včetně

²²⁶Podkur, R.: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni, s. 63-64; Chandros, Borys: Spravy „vorohiv narodu“, s. 174.

²²⁷Podkur, R.: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni, s. 68; Polityčni represiji na Vinnyččyni, s. 50.

fyzického a duševního násilí, bez nichž by v mnoha případech nedošlo k doznání, jež k výroku o trestu smrti obvykle stačilo i bez důkazů. Také z vyšetřovacích spisů NKVD Vinnycké oblasti je zřejmé, že poměrně běžným zjevem zde bylo kruté mučení a ponižování vyšetřovaných osob. Např. vyšetřovatel V. Majstruk bil vyslýchané silným provazem, Tyščenko bil pěstmi a pravítkem, Reder nohou od stolu, Rešetilov holí a pěstmi. Vyšetřovatel Hunja dokonce v přítomnosti náčelníka 4. oddělení UNKVD L. Šyryna lámal kovovým páčidlem svázanému vězni zuby. Běžné byly hromadné výslechy i více než deseti zatčených, při nichž se doznání vynucovalo surovým bitím. Proslulou mučírnou byla zvláště místnost vyšetřovatele Redera zvaná „Laboratoř“, nebo vyšetřovací „koncerty“ Zaputryajeva. Podle zjištění historiků jsou v každém třetím vyšetřovacím spise výslechové protokoly, z nichž lze usuzovat, že při výslechu bylo užito fyzického násilí.²²⁸

Nedlouho po skončení akcí Velkého teroru přece jen byli někteří jeho poslední organizátoři povoláni k odpovědnosti, když se jim začalo klást za vinu „porušování socialistické zákonnosti“, a „provádění neodůvodněných zatčení“. Náčelník oblastní správy NKVD Vinnycké oblasti Korablov byl v lednu 1939 sesazen z funkce a pokusil se o sebevraždu. Později se u soudu hájil, že jen vykonával „příkazy shora“, o své vůli nenařizoval provedení žádných represivních akcí, a ohledně národnostních operací se vždy řídil směrnicemi z ústředí NKVD. Soudní proces uzavřený před veřejností se konal ve Vinnyci od 26. dubna do 6. května 1941 a pro I. Korablova a jeho zástupce O. Zaputryajeva vynesl rozsudky trestu smrti, nicméně Vojenské kolegium Nejvyššího soudu SSSR je změnilo na 10 let vězení v gulagu. Procesy se surovými vyšetřovateli, kteří mučili zatčené a falšovali jejich výpovědi, se protáhly až do začátku války s Německem, takže v září 1941 byli všichni zproštěni obžaloby.²²⁹

České oběti represí

Až donedávna jsme mohli spíše jen předpokládat, že mezi zastřelenými ve Vinnyci mohou být i příslušníci české menšiny z oblasti Podolí. Rovněž jeden z „martyrologů“ Vinnycké oblasti zmiňoval, že mezi perzekvovanými na Vinnycku byli vedle jiných

²²⁸Podkur, R.: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni, s. 73-75; Polityčnii represiji na Vinnyččyni, s. 50; Movoju dokumentiv, s. 326-358; Lošyckyj, Olexandr: „Laboratorija“. Novi dokumenty i svidčennja pro masovi represiji 1937–1938 rokiv na Vinnyččyni. In: Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB. 1998, № 1/2, s. 183-227.

²²⁹Polityčnii represiji na Vinnyččyni, s. 56.

národností i Češi.²³⁰ První konkrétní jména se však podařilo objevit až v nedávno vydaných soupisech obětí, což umožnilo i jejich verifikaci v archivních fondech. Známe dnes už celkem 28 popravených Čechů z Vinnycké oblasti, ale tento počet není zcela jistě konečný. Národní soupis obětí politické perzekuce je totiž dosud značně torzovitý,²³¹ a abecedně řazené krátké životopisy obětí v edici „Rehabilitování historií“ jsou pro Vinnyckou oblast prozatím zakončeny písmenem „M“.²³² Jmenný soupis 675 obětí, identifikovaných při exhumacích v roce 1943, uvádí sice u většiny obětí i jejich národnost, ale Češi tam nefigurují, i když některá česky znějící jména a příjmení mohou budít podezření (např. Vojtěch a Valentin Smetanovi ze Šostakivky, jejichž manželky se jmenovaly Vincenta a Mariana).²³³

Po zpřístupnění bezpečnostních archivů se ukázalo, že v některých hlášeních a statistikách se zmínky o místních Čechách objevují. Např. zpráva o plnění příkazu NKVD č. 00447 uváděla, že do 10. 11. 1937 byli ve Vinnycké oblasti zatčeni dva Češi; v hlášení UNKVD Vinnycké oblasti o úspěšném naplnění limitu 3 200 zastřelených se psalo, že k 11. květnu 1938 se ve vazbě nacházelo ještě dalších 1 103 zatčených, mezi nimi i jeden Čech vyšetřovaný kvůli „české kontrarevoluci“.²³⁴ Zjistit konkrétní jména je však možné jedině náročným studiem vyšetřovacích spisů přímo v regionálních státních a bezpečnostních archivech, a bez pomoci místních historiků se lze jen stěží obejít. O postavení Čechů na Vinnycku psalo už několik autorů, kteří se zmínili i o některých represích.²³⁵ Nejlépe byl dosud popsán případ popravených Čechů z obce Mykolajivka, v článku Serhije Kalytky z Vinnycké státní pedagogické univerzity Michaila Kocjubynského,²³⁶ a zmínka o něm se objevila i v několika dalších pracích.²³⁷ Proto i náš přehled obětí začneme právě tady.

²³⁰ „Mezi perzekvovanými na Vinnycku tvořili 70 % Ukrajinci, 23, 7 % Poláci, 3, 1 % Židé, 2, 9 % Rusi. Byli mezi nimi i zástupci jiných národnostních menšin (Němci, Bělorusi, Moldavané, Češi, Litevci).“ Viz *Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2. Vinnycja 2007*, s. 6.

²³¹ *Nacionalnyj bank represovanych*. Viz <http://www.reabit.org.ua/nbr/>

²³² *Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3. Vinnycja 2010*.

²³³ *Spisok žertv, rozpiznanych*, s. 299.

²³⁴ *Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006*, s. 47, 275, 306.

²³⁵ Např. Volovyk, O. V. – Rišan, N. A.: Čechy na Vinnyččyni. In: *Nacionalni menšiny Pravoberežnoji Ukrajinu: istorija i sučasnist'.* Naukovyj zbirnyk. Praci Žytomyrskoho naukovo-krajeznavčoho tovarystva doslydnykiv Volyni. T. 18. Žytomyr 1998, s. 159-160; Kovalenko, Serhij M.: *Dijalnist' českyh hromadskyh objednaň na Podilli*. In: *Česká rodina/Чеська родина. Husivski čytannja – 2010*. Odesa 2010, s. 102-122.

²³⁶ Kalytko, Serhij L.: *Hirka dolja podilskyh čechiv*. In: *Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006*, s. 831-838.

²³⁷ Vasylev, Valerij Jurijovyč.: *Pryčyny ta mechanizmy zdijsnennja masovyh polityčnyh represij na terytoriji Vinnyckoji oblasti v 20–30 rr*. In: *Polityčni represiji na Podilli*, s. 9-23; Lanovyk, Larysa Jaroslavivna: *Pradidiv rozčyščeni džerela*. Vinnycja 2004, s. 21-22.

Mykolajivka v okrese Kozjatyn, nedaleko od Vinnyce severovýchodním směrem, byla nejznámějším střediskem české kolonizace ve východním Podolí. Češi se projevili jako dobří hospodáři a řemeslníci, takže brzy patřili k těm zámožnějším obyvatelům, které nový režim začal pokládat za své nepřátele. Násilná kolektivizace znamenala i pro ně „rozkulačení“, tedy zbavení majetku a vysídlení, a prvních 12 českých rodin bylo posláno na Sibiř. V roce 1932 byl Štěpán Kovář, majitel 22 ha půdy, označen za kulaka a za agitaci proti kolchozům odsouzen na deset let do gulagu, jeho žena Marie musela odejít na tři roky do Severního kraje RSFSR. Na stejnou dobu tam byl Zvláštní poradou GPU USSR v dubnu 1933 poslán např. i kovář Václav Pírk, obviněný z ukrývání kulaků a kontrarevoluční činnosti, pro kterou však neexistovaly žádné důkazy. A „prohřešky“ z doby kolektivizace se mohly později, když přišly na řadu akce Velkého teroru, stát i pohnutkou k nové represí. Např. rolník Alois Černouz, pokládán mnoha usedlíky za svědomitého hospodáře, vstoupil nakonec do kolchozu, ale nebyl spokojen s organizací práce ani s výdělkem, s lítostí vzpomínal na minulé doby a přátelil se s kulaky, dokonce v době hladomoru tajně mlel obilí na ručních žernovech; proto byl v roce 1933 z kolchozu vyloučen a živil se jako dělník. Trojka UNKVD Vinnycké oblasti posoudila jeho minulost jako kontrarevoluční činnost a poslala ho v říjnu 1937 na osm let do gulagu v Magadanské oblasti, kde už po dvou měsících zemřel.²³⁸

Tehdy Mykolajivka už měla i prvního Čecha, který byl popraven z politických důvodů; jeho případ svým způsobem předznamenal pozdější tragické události. Byl to místní občan, který se po mnoha letech vrátil domů z gulagu, bohužel zrovna v době, kdy se právě takoví navrátilci, bývalí kulaci a antisovětské živly, měli stát cílem prvních masových kampaní Velkého teroru.

Jan Štolc

se narodil 5. 9. 1896 v Mykolajivce, byl absolventem zemědělské školy a živil se jako rolník v kolchozu Lenina. V jednom ze spisů mu dokonce zapsali (zřejmě omylem) sociální původ – rolník, ale rychle to vzali zpátky. Uváděli pak: je původem kulak, byl „rozkulačen“ a zbaven volebního práva. V září 1930 byl Kolegiem GPU USSR odsouzen k uvěznění v gulagu na 7 let za členství v polské špionážní povstalecké organizaci. Měl rodinu v Československu, podle spisu šlo o samé bývalé polské špiony. Celá rodina patřila k nepřátelům, už jeho otec a mladší bratr byli v roce 1919 zastřeleni rudými

²³⁸Kalytko, S.: Hirka dolja, s. 835-836.

oddíly za údajný ozbrojený útok na obrněný vlak.²³⁹ Byl ženatý a měl dvě děti. V únoru 1937 byl „podmíněně propuštěn z koncentračního tábora“ a vrátil se do Mykolajivky. Zůstal však na svobodě jen několik měsíců, 15. června 1937 byl znovu zatčen.

V odůvodnění vazby se psalo: „Má kontrarevoluční trockistické přesvědčení s orientací na Polsko, udržuje spojení s Čechy, kteří odjeli do zahraničí, za války bude mít za úkol provádět diverze na železnici.“ A už se mohlo vyrobiť konkrétní obvinění: „Protože byl nespokojen se socialistickým zřízením, začal provádět kontrarevoluční protisovětskou agitaci povstaleckého a diverzního charakteru, litovat zastřelené trockisty Kameněva aj., pomlouvat španělskou revoluci, diskreditovat kolchozy, a také seskupovat kolem sebe kulacké živly z obce.“ Když mu obvinění sdělili, kategoricky odmítl se ke své vině přiznat. Byla mu však prokázána výpověďmi svědků, čtyř jeho sousedů z Mykolajivky (tři z nich byli Češi). V závěru vyšetřovacího spisu stojí: „Rozhodnutí trojky UNKVD Vinnycké oblasti ze 7. srpna 1937 bylo vykonáno 8. srpna 1937 ve 24 hod.“ Teprve po dvou desítkách let, po protestu vojenského prokurátora z 9. 12. 1959, byl výrok „trojky“ zrušen jako neopodstatněný a trestní řízení bylo přerušeno.²⁴⁰

Další popravby občanů z Mykolajivky přišly až v době, kdy masové represivní akce NKVD už končily, ale bylo zapotřebí ještě naplnit zvýšené limity osob určených k zastřelení, jak o to dobrovolně požádala oblastní správa NKVD ve Vinnycji. Došlo tak k paradoxní situaci: zatímco v Moskvě v říjnu 1938 už popravby ustávaly (poslední československý občan tu byl zastřelen 10. září 1938), ve Vinnycji probíhaly ještě naplno. Osudově na to doplatilo deset Čechů z Mykolajivky. Tak jako případ Jana Štolce vinnyckému oblastnímu vedení NKVD dobře posloužil na samém začátku teroristických akcí (projednával se hned na druhém zasedání oblastní „trojky“), stejně dobrou inspirací pro orgány NKVD se stal i o rok později, když teror zvolna ustával. Bylo jen zapotřebí shromáždit ony „kulacké živly z obce“ a přidělit jim vhodné role v povstalecké organizaci. Nebylo to moc obtížné: byl zde například Štolcův bratr Josef, také navrátilce z gulagu. Jako důkaz kontrarevoluce nebo špionáže šlo vhodně využít všech českých aktivit, od těch nejstarších z doby první světové války, kdy místní Češi podporovali československé legie na Ukrajině a pořádali sbírky na jejich podporu, až po ty ze dvacátých let, kdy zde působily české organizace – Sdružení kulturních českých

²³⁹Podle místních obyvatel se ale dostali do sporu s vojáky z obrněného vlaku, kteří se jim v noci pokusili vzít koně, a byli v hádce zastřeleni. Lanovky, L.: Pradidiv rozčyščení džerela, s. 22.

²⁴⁰Státní archiv Vinnycké oblasti (Deržavnyj archiv Vinnyckoji oblasti, dále jen DAVO), f. P-6023, op. 4, spr. 9630; Kalytko, S.: Hirka dolja, s. 834, 836.

hospodářů (v letech 1924–1928), které zajišťovalo kolonistům moderní zahraniční techniku a vedl je Vladimír Vogel, nebo České družstvo (v letech 1928–1930), které prodávalo zemědělské stroje, převážně z ČSR. Připomínaly se i styky se známým organizátorem českých aktivit Antonínem Vodsedálkem, učitelem české literatury na pedagogickém institutu v Žytomyru a pro orgány NKVD významným rezidentem špionážní sítě. Snadno se tak dala zfabrikovat česká i německá špionážní agentura, i když uvěřit tomu, že skoro všichni čeští diplomaté v Kyjevě jsou agenty německé rozvědky, mohli asi jen samotní vyšetřovatelé. Stejně snadno šlo vyrobit i povstaleckou organizaci, jež by v případě války třeba vyhodila do povětří parní depo na železniční stanici Kozjatyn; její členové údajně sypali písek do ložisek vagonů, ale žádná nehoda z tohoto důvodu se nestala. Za šéfa celé organizace byl vybrán Vladimír Vašírovský, možná proto, že se sice narodil na stejné Volyni či v Podolí jako ostatní, ale jeho rodný Hlynok nakonec připadl Polsku, proti němuž teď směřovalo ostří represe. Protože národnostní masová akce NKVD proti Čechům nebyla oficiálně vyhlášena, mohla se taková „polská spojka“ dobře hodit.²⁴¹

Všech deset vybraných nepřátel mělo mnoho společných charakteristik: byl na ně zaveden jeden hromadný vyšetřovací spis,²⁴² všichni byli nakonec odsouzeni podle stejných paragrafů – čl. 54-6a, 54-4 a 54-11 Trestního zákoníku USSR, všichni měli v dotazníku shodně uvedeno: „národností Čech občanství SSSR“, všichni byli bezpartijní, všichni žili v Mykolajivce, skoro všichni se tam i narodili (až na zmíněného Vašírovského a Vladimíra Doležala, kteří byli z Volyně), skoro všichni pracovali v místním kolchoze V. I. Lenina (až na učitele Doležala a nezaměstnaného studenta Balcera), skoro všichni nevlastnili cestovní doklady (až na studenta Balcera, který je zřejmě potřeboval), všichni byli souzeni „trojkou“ UNKVD Vinnycké oblasti ve stejný den, 7. října 1938, a všem byl vyměřen stejný trest – zastřelení a konfiskace osobního majetku (protokol č. 37), všichni byli zastřeleni téhož dne, 8. října 1938. Nakonec se i všichni najednou dočkali rehabilitace, když proti rozsudku podal vojenský prokurátor 3. 12. 1959 protest, vojenský tribunál Příkarpatského vojenského okruhu 8. 12. 1959 výrok „trojky“ zrušil a trestní řízení proti všem obviněným bylo přerušeno.

Přes tuto přemíru shody lze najít mezi popravenými i drobné rozdíly. Zdá se, že je vyšetřovatelé rozčlenili do dvou skupin, možná se snahou vytvořit jednu skupinu pro sabotážní a druhou spíše pro špionážní činnost, samozřejmě s jistými tematickými

²⁴¹Kalytko, S.: Hirka dolja, s. 835-837.

²⁴²DAVO, f. P-6023, op. 5, spr. 135852.

přesahy. Prvních pět osob (Vašírovský, Javůrek, Doležal, Vogel, Pirk) bylo zatčeno 15. června 1938 a za vinu se všem kladly více méně stejné výtky: „provádí aktivní práci, namířenou ke zmaření opatření strany a vlády“, a „zabývá se diverzní a špionážní činností ve prospěch Německa“. Druhých pět osob (Böse, Smutný, Štolc, Frieber Balcer) bylo zatčeno o měsíc později, 16. července 1938, a také u nich byla v označení viny ona věta o „diverzní a špionážní činnosti ve prospěch Německa“, ale místo oné záškodnické práce proti straně a vládě se tam objevilo: „je agentem československé rozvědky“. Jeden z pracovníků NKVD později uvedl, že původně se s obviněním ze špionáže pro Německo vůbec nepočítalo: „Během jednání trojky se projednával společný případ obvinění 10 či 15 Čechů, asi z Kozjatynského okresu. Tito zatčení se svého času doznali k tomu, že byli zverbováni ke špionážní práci agenty československé rozvědky, ale zrovna v té době vrcholily československé události.²⁴³ Korablovovi se to nezdálo a nechápal, proč byli zverbováni československou a ne německou rozvědkou. Rozhodl proto, že se případ musí předělat, nařídil Zaputrijajevovi přivést všechny zatčené Čechy a dostat z nich za každou cenu doznání, že byli zverbováni ne československou, ale německou rozvědkou. Případ byl během dvou dnů »opraven« a všichni byli odsouzeni k zastřelení jako agenti německé rozvědky.“²⁴⁴

Připomeňme si alespoň stručně příslušníky obou skupin (již zmíněné společné údaje v životopisech znovu neuvádíme).

Vladimír Vašírovský

se narodil 24. února 1880 v Hlynsku, dnes v Rivnenské oblasti. Nebyl původem kulak, jeho otec byl bednářem a vyráběl pивní sudy. Vladimír sloužil za války v carské armádě, po návratu domů se živil jako nájemný zemědělský dělník. V roce 1923 získal kus půdy a začal na něm hospodařit, pořídil si koně, pluh, vůz, brány a další základní zemědělské nářadí. V roce 1929 vstoupil do kolchozu, kde pracoval jako kolář. V jeho vyšetřovacím spisu se o tom uvádí: „Vstoupil do kolchozu, ale mezi kolchozníky vyvolával nespokojenost proti stávajícímu režimu. Následkem jeho agitace byli kolchozníci likvidátorsky nastaveni k práci v kolchozu a požadovali stravu nepřiměřenou pro kolchoz. Obviněný měl úzké styky se zahraničím – s Čechoslováky. Na podzim roku 1932 k němu nelegálně přijel bratr a asi dva týdny se u něj skrýval.“ Jeho soused Čech A. V. při výslechu uvedl, že Vašírovský „často vyjadřoval nespokojenost

²⁴³Mnichovská dohoda a nabídka pomoci Sovětského svazu proti německé agresi.

²⁴⁴Lošyckij, O.: „Laboratorija“, s. 213-214. Svědectví A. J. Levinzona z 11. 8. 1939.

s existujícím zřízením slovy: nepracuj tolik, je to stejně jedno, rolníkům se žije zle, nedobře. Ovlivňoval kolchozní masu k rozvracení pořádku.“ Přičetli mu k tíži i to, že byl ve dvacátých letech členem Českého družstva. Poprvé byl zatčen 15. března 1933. K ničemu se nepřiznal, ale podle čl. 54-10 Trestního zákoníku (kontrarevoluční agitace) byl rozhodnutím Zvláštní porady GPU USSR ze 27. 4. 1933 poslán na tři roky do vyhnanství v Kazachstánu. Byl ženatý, měl pět dcer a tři syny.

Václav Javůrek

byl rodák z Mykolajivky (nar. 15. října 1889), rolník, pracoval v kolchozu Lenina jako tesař. Už v roce 1930 byl odsouzen za kontrarevoluční činnost na 5 let gulagu, trest si odpykal. Ženatý, měl dvě dcery a dva syny. Jeho žena Olga se na protest proti zastřelení svého muže přihlásila po příchodu Němců k německé národnosti jako Volksdeutche, za což byla po návratu sovětských úřadů odsouzena Zvláštní poradou kolegia NKVD SSSR na pět let vyhnanství v Novosibirské oblasti.²⁴⁵

Vladimír Doležal

se narodil 14. 12. 1912 v obci Vilšanka v Čudnivském okrese Žytomyrské oblasti. Měl střední vzdělání a byl učitelem na české sedmileté škole v Mykolajivce. Ve spise měl uvedeno, že má „kulacký původ“. Ženatý, měl dceru a syna.²⁴⁶

Vladimír Vogel

byl rodák z Mykolajivky (nar. 25. 12. 1892), rolník v kolchozu Lenina. Dříve byl „zámožným sedlákem“, vystudoval dvě třídy vyšší školy. Ženatý, měl dceru a syna. Byl obviněn i z toho, že byl aktivním členem Českého družstva.²⁴⁷

Vladimír Pírk

narozen 16. 5. 1894 v Mykolajivce, pracoval jako zámečník a strojník v kolchozu Lenina, měl „kulacký původ“. V roce 1932 byl zatčen NKVD, obviněn z kontrarevoluční činnosti a držen ve vazbě 2 měsíce, pak byl propuštěn. Ženatý, tři dcery a dva syny.²⁴⁸

Mikuláš Böse²⁴⁹

se narodil 27. 4. 1903 v Mykolajivce, rolník v kolchozu Lenina. Původně syn „kulaka“, vystudoval 4 třídy zemědělské školy. Ženatý, měl syna a dceru.²⁵⁰

²⁴⁵Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1, s. 834, 838.

²⁴⁶Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2, s. 653.

²⁴⁷Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1 s. 834.

²⁴⁸Tamtéž, s. 833; DAVO, f. P-6023, op. 4. spr. 27837.

²⁴⁹Psáno Beze.

²⁵⁰Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2, s. 152.

František Smutný

narozen 20. 11. 1892 v Mykolajivce, rolník v kolchozu Lenina. Bývalý střední rolník, vystudoval 3 třídy zemědělské školy. Ženatý, měl dva syny a dceru.²⁵¹

Josef Štolc

se narodil 1. 5. 1898 v Mykolajivce, rolník. Měl kulacký původ a i on byl před revolucí „kulak“, pak „řadový“ člen kolchozu Lenina. V červnu 1919 byl i on spolu s otcem a bratrem při nočním incidentu se sovětskými vojáky, ale podařilo se mu utéct a i když byl později zadržen, nakonec ho propustili. V roce 1933 jeho soused Ukrajinec V. Z. při výslechu uvedl, že zverboval do kontrarevoluční organizace také „Pepko“ Štolce a jeho bratra Jana („oba Češi – kulaci“), když si k nim přišel na jejich mlátičce vymlátit obilí. „Pepko“ se prý tehdy prořekl, že má doma i zbraně, „vintovku nebo *obrez*“.²⁵² Jan Štolc tehdy už byl v gulagu, Josef tam odešel s trestem pěti let, ale po čtyřech letech byl propuštěn. Byl vdovec, měl jednoho syna.²⁵³

František Frieber

pocházel z Mykolajivky (nar. 14. 4. 1895) a byl profesí truhlář, pracoval v kolchoze Lenina. Otec byl účetní u statkáře, proto se Františkovi dostalo domácího vzdělání. Byl ženatý, měl syna a dceru.²⁵⁴

Svatoslav Balcer

se narodil 31. 1. 1911 v Mykolajivce. Měl kulacký původ, otec byl „rozkulačen“ v roce 1931. Byl studentem, v době zatčení bez stálého zaměstnání. Svobodný.²⁵⁵

Kromě příběhu oněch popravených Čechů z Mykolajivky se do paměti českých kolonistů na Podolí výrazně zapsal též tragický osud tří bratrů Dvořákových, kteří žili na jihu Vinnycké oblasti. Měli českou národnost po svém otci, který pracoval jako dělník v cukrovaru.

Vladimír Dvořák

se narodil 8. 4. 1886 v obci Ustja Beršad'ského okresu a žil se svou rodinou ve městě Trostjanec. Bydlel přímo v lihovaru, kde pracoval jako mechanik, protože byl vyučený zámečnický a soustružnický. Měl základní vzdělání, byl bezpartijní. Stal se už jednou objektem zájmu bezpečnosti kvůli špatně provedené opravě kolchozního inventáře, ale záškodnictví mu nebylo prokázáno a záhy byl propuštěn. Měl sestru a čtyři bratry, sám

²⁵¹Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1, s. 833.

²⁵²Puška se zkrácenou, upilovanou hlavní.

²⁵³Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1, s. 834. DAVO, f. P-6023, op. 4. spr. 11782, 19684.

²⁵⁴Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1, s. 833.

²⁵⁵Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2, s. 122.

byl ženatý a měl dvě děti. Byl zatčen 1. března 1938 pro obvinění, že „je aktivním členem povstalecké organizace, jejímž cílem je svržení sovětského zřízení na Ukrajině“.

Rozhodnutím „trojky“ UNKVD Vinnycké oblasti ze 7. dubna 1938 byl odsouzen k trestu smrti a 11. 4. 1938 zastřelen.²⁵⁶

Václav Dvořák

se také narodil 8. 1. 1888 v obci Usjta Beršad'ského okresu a byl mladším bratrem Vladimíra. Jako vyučený soustružník kovů si našel zaměstnání v cukrovaru v Čečelnyku, kde také bydlel. Byl ženatý, měl dceru a dva syny. Byl zatčen 5. března 1938 jako „aktivní člen kontrarevoluční povstalecké organizace na území okresu“. Byl odsouzen spolu s bratrem Vladimírem a spolu s ním i zastřelen. Společně byli též 19. 3. 1958 rehabilitováni.²⁵⁷

Leo Dvořák

se narodil 5. 6. 1891 ve Flerynu u města Beršad' a byl nejmladším z popravených bratrů. I on se vyučil soustružníkem kovů a pracoval v této profesi na Strojně-traktorové stanici (*Mašinno-traktornaja stancija*, MTS) v městě Olhopil v Čečelnyckém okrese, kde také bydlel i se svou rodinou, měl syna a čtyři dcery. Už v roce 1935 byl odsouzen pro výtržnictví (*chuliganstvo*) podle čl. 70 Trestního zákoníku USSR ke dvěma a půl roku odnětí svobody, ale nakonec u něj bylo od výkonu trestu upuštěno pro nemoc. Byl zatčen 15. prosince 1937 a obviněn, že „prováděl kontrarevoluční agitaci proti opatřením strany a vlády a pomlouval podmínky života v SSSR“. Na základě výroku Komise NKVD a Prokurátora SSSR z 9. února 1937 byl 5. března 1938 zastřelen. Když se po dvaceti letech projednávala možnost rehabilitace, byl návrh na prošetření jeho případu nejprve 12. března 1958 zamítnut a výrok „dvojky“ byl uznán za oprávněný. Teprve po dalších třiceti letech, 6. června 1989, byl konečně rehabilitován.²⁵⁸

Z publikovaných ukrajinských „martyrologů“ i z archivních zdrojů se podařilo identifikovat dalších 14 Čechů a československých občanů, kteří byli obětmi politických represí ve Vinnyci. V některých případech bylo obtížné stanovit jejich zařazení do vinnyckého soupisu obětí, protože zrovna v době, kdy se masové akce Velkého teroru začaly rozbíhat, došlo k reformě veřejné správy. Vinnycká oblast totiž byla v letech 1932–1937 mnohem větší než dnes, kromě současné Vinnycké oblasti do ní patřila i

²⁵⁶Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2, s. 591. Uvádí se zde datum zastřelení 25. 4. 1938, stejně jako u jeho bratra Václava, ale ve spise je u obou datum 11. 4. 1938; DAVO, f. P-6023, op. 4, spr. 7519.

²⁵⁷Tamtéž.

²⁵⁸Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2, s. 591; DAVO, f. P-6023, op. 4, spr. 18079.

dnešní oblast Chmelnycká, jižní okresy Žytomyrské oblasti a tři okresy Čerkaské oblasti.²⁵⁹ Od 22. září 1937 se Vinnycká oblast výrazně zmenšila a také správa NKVD předala vyšetřované případy z odstoupených území svým sousedům. Pro zařazení do našeho soupisu obětí bylo proto rozhodující datum zasedání mimosoudního orgánu, na něž se vázalo i místo, kde došlo vykonání rozsudku.²⁶⁰ Bohužel jsme neměli možnost nahlédnout do vyšetřovacích spisů popravených osob, takže jejich životopisy jsou příliš strohé. Uvádíme je v abecedním pořadí.

Franz Berger

byl Němec původem ze Znojma, kde se v roce 1893 narodil. Žil v obci Lychivka v Dněpropetrovské oblasti, kde byl učitelem. Poprvé byl zatčen při neúspěšném pokusu o přechod hranic do Polska, za což byl podle čl. 16, 80 Trestního zákoníku USSR výrokem Zvláštní porady GPU SSSR z 8. 12. 1933 uvězněn na tři roky v gulagu. Podruhé byl zatčen v roce 1938 a rozhodnutím lidového komisaře vnitřní a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti; 19. dubna 1938 byl zastřelen. Rehabilitován byl 3. ledna 1990.²⁶¹

Ferdynand Bomský

se narodil v roce 1883 v Těšíně v pozdějším Československu a hlásil se patrně k národnosti polské. Byl ševcem v obci Kopijivka v Tulčynském okrese, kde se oženil. Poprvé byl zatčen 14. 2. 1933 a obviněn dle čl. 54-10 Trestního zákoníku USSR, ale řízení bylo 15. 5. 1933 zastaveno. Podruhé byl opět s obviněním ze špionáže zatčen 18. srpna 1937, a tentokrát jej Komise NKVD a Prokurátora SSSR odsoudila k trestu smrti. Byl zastřelen 14. prosince 1937, rehabilitován 17. 8. 1963.²⁶²

Konstantin Duršpek

se narodil v roce 1895 v osadě Jadvynyn v Plužnjanské *volosti*²⁶³ v Ostrozském okrese Volyňské gubernie. Hlásil se jako Čech. Žil v Berdyčevě, kde pracoval jako vedoucí úřadovny obilnářského podniku *Zagotzerno*. Byl až do svého zatčení členem KP(b)U. K zatčení došlo 28. srpna 1937, byl obviněn ze špionáže pro polskou rozvědku.

²⁵⁹Podkur, R.: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni, s. 57.

²⁶⁰Např. Josef Kovbla a Michal Krymllov, oba z pozdější Kamjanec-Podilské (Chmelnycké) oblasti, byli souzeni i popraveni ještě před reformou, tedy ve Vinnycji, naopak např. Vladimír Novotný a Vladimír Řehák byli sice také zatčeni a vyšetřováni orgány NKVD Vinnycké oblasti, ale protože Berdyčev, kde žili, přešel po reformě do Žytomyrské oblasti, nebyli již ve Vinnycji souzeni ani popraveni.

²⁶¹Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2, s. 165.

²⁶²Tamtéž, s. 232.

²⁶³Venkovský správní okres v carském Rusku.

Rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR ze 12. října 1937 byl odsouzen k trestu smrti a 21. října ve Vinnyci zastřelen. Rehabilitován byl v roce 1965.²⁶⁴

Georg Dziuba-Heuer

se narodil v roce 1898 v osadě Kopec (Hemmehübel) poblíž obce Brtníky ve Šluknovském výběžku v severních Čechách. Byl národnosti německé, pracoval jako náčelník automobilové dopravy v Sobolivce v Teplyckém okrese Vinnycké oblasti. Byl obviněn podle čl. 54-7 a 11 Trestního zákoníku USSR a na základě rozhodnutí Komise NKVD a Prokurátora SSSR 25. prosince 1937 zastřelen. Rehabilitován byl 14. 11. 1989.²⁶⁵

Emanuel Kačer

pocházel z obce Tarakaniv v Dubnivském okrese Rivnenské oblasti, kde se v roce 1901 narodil českým rodičům. Vystudoval vysokou školu, pracoval jako inženýr-mechanik v městě Hnivaň v Tyvrivském okrese. Byl ženatý, měl dvě děti. Zatkli ho 12. ledna 1938 a obvinili dle čl. 54-4 a 11 Trestního zákoníku USSR. Rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR byl 28. února 1938 zastřelen. K jeho rehabilitaci došlo 19. 12. 1957.²⁶⁶

František Klimek

se narodil v roce 1893 v dosud neidentifikované obci Osičkov v Československu. Žil v obci Ladyžyn v Trostjaneckém okrese. Pocházel z rodiny českých rolníků, pracoval jako mlynář. Byl ženatý, měl dvě děti. Zatkli ho 6. ledna 1938, byl obviněn dle čl. 54-6 Trestního zákoníku USSR, na základě výroku „trojky“ UNKVD Vinnycké oblasti byl 7. 3. 1938 zastřelen. Rehabilitován 30. 5. 1989.²⁶⁷

Josef Kovbla

se narodil v roce 1888 v Molodavě v Rivnenské oblasti a hlásil se jako Čech. Žil v osadě Poninka v Polonském okrese Chmelnycké oblasti a živil se v kolchoze jako pracovník pro evidenci. Byl zatčen 5. 8. 1937, obviněn z kontrarevoluční činnosti a „trojkou“ UNKVD Vinnycké oblasti odsouzen k zastřelení. Výrok byl vykonán 10. září 1937. Rehabilitaci provedla Prokuratura Chmelnycké oblasti 29. 9. 1989.²⁶⁸

Vladimír Krejčí

²⁶⁴Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 674.

²⁶⁵Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2, s. 618.

²⁶⁶Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3, s. 117.

²⁶⁷Tamtéž, s. 161.

²⁶⁸Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 4, s. 781.

pocházel z české obchodnické rodiny v městě Polonne ve Chmelnycké oblasti, kde se v roce 1904 narodil. Vystudoval vysokou školu a působil jako starší agronom v obci Rudnycja v Pyščanském okrese, kde i s rodinou bydlel (byl ženatý a měl jedno dítě). Byl zatčen 19. září 1937, obviněn podle čl. 54-7. 8 a 11 Trestního zákoníku USSR. Nejvyšší soud SSSR jej rozsudkem ze 25. listopadu 1937 odsoudil k trestu smrti, který byl téhož dne vykonán. Rehabilitován byl 2. září 1992.²⁶⁹

Michal Krymllov

se narodil v roce 1896 ve Volodymyru Volynském a žil v obci Zapadynci v Bilhorodském okrese. Měl střední vzdělání, působil jako učitel a hlásil se k české národnosti. Byl zatčen 14. 7. 1937 za členství v kontrarevoluční organizaci, „trojkou“ UNKVD Vinnycké oblasti odsouzen 21. 8. 1937 k trestu smrti a 29. srpna 1938 zastřelen. Rehabilitován byl 17. 4. 1991.²⁷⁰

Václav Kryvický

se narodil v roce 1887 ve Vachnivce v Lypoveckém okrese a pocházel z rodiny českých rolníků. Sám se také živil jako rolník, vstoupil do kolchozu, oženil a měl čtyři děti. Poprvé byl zatčen 9. 4. 1933, ale rozhodnutím oblastního oddělení GPU ve Vinnyci bylo trestní stíhání zrušeno. Podruhé byl obviněn dle čl. 54-7 a 10 Trestního zákoníku USSR a výrokem Komise NKVD a Prokurátora SSSR z 19. 1. 1938 určen k zastřelení. Rozsudek byl proveden 11. února 1938, k rehabilitaci došlo 17. 4. 1989.²⁷¹

František Lhoták

se narodil v roce 1895 v Častolovicích v okrese Rychnov nad Kněžnou.²⁷² Hlásil se jako Čech, žil v Kamjance v Teplyckém okrese. Pracoval v kolchoze jako včelař, byl ženatý, měl čtyři děti. Zatkli ho 13. 12. 1937, obvinili podle čl. 54-4 a 11 Trestního zákoníku USSR a Komise NKVD a Prokurátora SSSR jej 19. 1. 1938 odsoudila k trestu smrti, který byl 25. února 1938 vykonán. Byl rehabilitován 6. 5. 1989.²⁷³

Adam Musil

pocházel z obce Voronovycja ve Vinnyckém okrese, kde se v roce 1897 narodil, a hlásil se jako Čech. Bydlel ve Vinnyci, kde pracoval jako dělník v elektrárně. Byl ženatý, měl dvě děti. Poprvé byl zatčen 11. 11. 1930, obviněn dle čl. 54-10 a 13 Trestního

²⁶⁹Rehabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3, s. 345.

²⁷⁰Rehabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 2, s. 1088.

²⁷¹Rehabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3, s. 350.

²⁷²Druhou možností je oblast' kolem Mladé Vožice v okrese Tábor.

²⁷³Rehabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3, s. 541

zákoníku USSR a výrokem Zvláštní porady GPU z 15. 2. 1931 zbaven na tři roky práva pobytu ve vymezených místech. Podruhé jej zatkli 16. 8. 1937, obvinili ze stejných paragrafů, výrokem Komise NKVD a Prokurátora SSSR byl odsouzen k trestu smrti a 2. 12. 1937 byl zastřelen. K rehabilitaci došlo 22. 11. 1956.²⁷⁴

Oldřich Peták

pocházel z Prahy, kde se v roce 1897 narodil. Žil v osadě Nemytiv ve Vinnycké oblasti, pracoval jako dělník v lihovaru. Byl zatčen 9. 7. 1938, podle čl. 54-6 Trestního zákoníku USSR výrokem „trojky“ UNKVD Vinnycké oblasti ze 7. 10. 1938 odsouzen k smrti a 10. října 1938 zastřelen. Rehabilitován byl 28. 10. 1958 Vojenským tribunálem Příkarpatského vojenského okruhu.²⁷⁵

Antonín Zapletal

se narodil v roce 1888 v Javoříčku (dnes součást obce Luká) v okrese Olomouc. Žil v obci Džunkiv v dnešním Pohrebyščenském okrese. Pocházel z rodiny živnostníka a vyučil se krejčovskému řemeslu. Byl ženatý, bezdětný. Byl zatčen 2. 8. 1937 a obviněn dle čl. 54-4, 9 a 11 Trestního zákoníku USSR, podle rozhodnutí Komise NKVD a Prokurátora SSSR byl 28. listopadu 1937 zastřelen. Rehabilitován 26. 8. 1957.²⁷⁶

Mezi oběťmi politických represí postřílenými ve Vinnycji se tedy nacházely téměř tři desítky prozatím zjištěných Čechů (a po dokončení archivního průzkumu bude počet obětí ještě o něco vyšší). Vůbec jsme o nich nevěděli, přestože právě Vinnycja byla až donedávna patrně nejznámějším (a nejlépe zdokumentovaným) příkladem zločinů sovětského režimu vůči svým vlastním občanům. A proč se žádná z českých obětí neobjevila už v německých soupisech, které se dostaly do světa? Podařilo se při nich identifikovat jen každou čtrnáctou z exhumovaných obětí. Převážně šlo o lidi přímo z města a blízkého okolí, jejichž příbuzní a známí tak měli lepší příležitost k identifikaci těl. A Češi bydleli spíše na vesnicích, mnohdy i vzdálených od Vinnycje. Nicméně archivy postupně vydávají svá svědectví a historická spravedlnost, byť se značným zpožděním, přece jen přichází ke slovu.

²⁷⁴Tamtéž, s. 768.

²⁷⁵Nacionalnyj bank represovanyh, nr 21081. Viz <http://www.reabit.org.ua/nbr/>

²⁷⁶Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3, s. 770.

4. Rok Velkého teroru na Žytomyrsku (září 1937–září 1938) a jeho české oběti

Žytomyrská oblast patří k největším oblastem dnešní Ukrajiny. Až do června 1925 byla součástí převážně Volyňské a částečně též Kyjevské gubernie, od roku 1932 pak náležela ke Kyjevské a Vinnycké (okresy Berdyčiv, Čudniv aj.) oblasti. Z nich ke 22. září 1937 vznikla jako samostatný územně-správní celek, který má dnes 23 okresů.²⁷⁷

První česká kolonie na Žytomyrsku vznikla již v roce 1870 v Zubivščyně a záhy následovaly další (Vilšanka, Vysoké, Krošnja, Okilok aj.). Při sčítání lidu v roce 1897 už na Volyni pobývalo přes 27 tisíc Čechů, jen v Žytomyrském okrese žilo před první světovou válkou 3 642 Čechů. Ještě po válce bylo v roce 1924 zjištěno ve třech okresech Volyňské gubernie (Korostenský, Žytomyrský a Šepetivský) 7 838 Čechů. Podle soupisu obyvatelstva v roce 1926 žilo ve Volyňském okruhu 3 631 Čechů. I po druhé světové válce počty Čechů na Žytomyrsku stále přesahovaly dva tisíce obyvatel, ještě v roce 1989 se zde k české národnosti hlásilo 1 835 osob.²⁷⁸

Češi, kteří na Ukrajině už zapustili kořeny a vytrvali zde i po drastických událostech, jež s sebou přinesly světová a občanská válka a bolševická revoluce, sdíleli v nových politických a společenských poměrech osud všech ostatních obyvatel Sovětského svazu. Týkalo se to jak problémů s přestavbou národního hospodářství a zásadních společenských přeměn v duchu komunistické ideologie, tak násilné kolektivizace vesnice, hladomoru a posléze i politických represí, kterými byli jako občané „cizího“ původu ohroženi ve zvýšené míře. Navíc se koncem třicátých let dostali do vedení Žytomyrské oblastní správy NKVD lidé, jejichž pochybné morální kvality nastupující běsnění Velkého teroru umožňovaly uskutečňovat.

„Výroba zločinců“ na žytomyrské správě NKVD

Prvním náčelníkem správy NKVD Žytomyrské oblasti byl jmenován Lavrentij Trochimovič Jakušev (Babkin), původem Rus z Alexandrovky v Kurské gubernii, který

²⁷⁷Trahični storinky istoriji Žytomyrščyny 1917–1980-ch rokiv. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1. Žytomyr 2006, s. 10; Dovidka pro zminy v administratyvno-terytorialnomu podili Žytomyrskoj oblasti. 1917–2003 rr. In: Tamtéž, s. 654–657.

²⁷⁸Trahični storinky istoriji, s. 21; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 4, 8; Kopijčenko, L.: Represiji sered českocho, s. 7.

sem byl k 1. říjnu 1937 převeden z funkce zástupce náčelníka správy NKVD Kyjevské oblasti. Tehdy byl pro novou Žytomyrskou oblast jako první limit represí Velkého teroru stanoven počet 2 300 osob (800 popravených a 1 500 osob odsouzených do gulagů). Ukrajinský lidový komisař vnitra I. M. Leplevskij celkem třikrát žádal Moskvu o navýšení limitů pro Ukrajinu. K žádostem se posléze přidal i nový oblastní náčelník v Žytomyru Jakušev. Ohlásil splnění limitu 800 popravených už k 19. listopadu 1937, a dodal, že v oblasti však bylo odhaleno mnohem více nepřátel; žádal proto navýšení „první kategorie“ o dalších 500 osob. V lednu 1938 navíc požádal o vysídlení z oblasti sedmi tisíc rodin určených k represí. V únoru 1938 byl limit osob určených k zastřelení navýšen pro Žytomyr o 500 lidí, po únorové návštěvě Ježova na Ukrajině byl navýšen na 1 450 osob.²⁷⁹ Skladba oněch nepřátel byla mimořádně pestrá. Ze soukromých rolníků a žen v domácnosti, ale i z kolchozníků a dělníků na všech závodech, učitelů, inženýrů a lékařů, posléze i soudců, vojáků, pracovníků bezpečnosti i funkcionářů stranického a státního aparátu se náhle stávali trockisté, sionisté, fašisté, teroristé, diverzanti, sabotážníci, špioni, kontrarevolucionáři všeho druhu a nacionalisté, včetně těch českých.

Jakuševovi se vcelku dařilo zadání represivních operací naplňovat, nicméně pozdější kontroly našly v činnosti oblastní správy NKVD řadu závažných nedostatků. Nešlo jen o nepořádek v evidenci zatčených a popravených, o zjevné nedostatky v metodice vyšetřování, ale i o případy rozkrádání (např. konfiskovaných cenností a šatstva zatčených, zabavených peněžních hotovostí, na něž byly vydávány fiktivní pokladní doklady), nebo o případy násilného, někdy až sadistického zacházení se zatčenými,²⁸⁰ s cílem vynutit na nich přiznání k činům, které nespáchali. Podle pozdějších výpovědí svědků se Jakušev osobně účastnil mučení vězňů, nechával je kopat vlastní hroby, stavěl je do řady a dával postupně střílet před očima spoluvězňů, prikazoval vytrhávat zastřeleným zlaté zuby a prodávat věci zatčených, přičemž získané prostředky využíval na opravy bytů pracovníků NKVD a rozdělával je podřízeným jako prémie.²⁸¹

Působení Jakuševa v Žytomyru ukončil útěk 11 vězňů z žytomyrské věznice, jimž se podařilo přelomit mříže u okna do dvora. K jejich dopadení vzniklo sedm operativních

²⁷⁹Rafalska, T. L.: „Velykij teror“ na Žytomyrščyni, s. 127-128, 132-133; Trahični storinky istoriji, s. 30; Movoju dokumentiv. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1. Žytomyr 2006, s. 102-103.

²⁸⁰Prikazoval např. zatčeným chodit po hromadách mrtvých těl spoluvězňů; jednoho invalidu donutil k sexuálnímu styku s již mrtvou ženou, a poté ho sám zastřelil.

²⁸¹Rafalska, T. L.: „Velykij teror“, s. 132, 136-137; Petrov, N.: „Stalinskij piromec“ – Nikolaj Ježov. Moskva 2008, s. 182.

skupin a vypomáhal i stranický, komsomolský a družstevní aktiv prověřující po několik dnů všechny osoby v okolí města. Právě v době příjezdu lidového komisaře vnitra Ježova na Ukrajinu, 17. února 1938, byli uprchlíci dopadeni a na místě zlikvidováni, nicméně Jakušev byl z funkce odvolán. Stal se pak zástupcem lidového komisaře vnitra v Krymské ASSR, ale v prosinci 1938 byl pozván do Moskvy a zatčen. Paradoxně se tak nestalo za zločiny spáchané v Žytomyru, nýbrž za porušení příkazu o zakončení operací Velkého teroru. Přestože tento příkaz ze 26. 11. 1938 s okamžitou platností rušil mimosoudní „trojky“ a nařizoval zastavit operace, Jakušev na Krymu nařídil zastřelit ještě ve dnech 28. a 29. listopadu 770 osob, přičemž prý 553 z nich zastřelil osobně. Za toto porušení služební disciplíny byl v červnu 1939 odsouzen Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR ke 20 letům gulagu, ale rozhodnutím Prezídia Nejvyššího soudu SSSR byl v říjnu 1941 propuštěn a opět se vrátil k práci v orgánech NKVD. Působil v oddílech zvláštního určení, v partyzánském podzemí i na ministerstvech obrany a vnitra SSSR, a získal nejvyšší vyznamenání včetně řádů V. I. Lenina a Rudé hvězdy.²⁸²

Nástupcem Jakuševa se od března 1938 stal Grigorij Matvejevič Vjatkin, který do Žytomyru přišel z Moskvy z funkce náčelníka 6. oddělení 6. odboru Hlavní správy státní bezpečnosti NKVD SSSR. Podle svého pozdějšího svědectví tam byl vyslán, aby zařídil urychlení represivních akcí. Nový lidový komisař vnitra USSR O. Uspenskij mu prý tehdy řekl: „Pokud nechceš, abych tě zavřel, běž tam a zorganizuj trojku, je třeba postřílet nejméně 500 lidí za den... A když budeš mudrovat... Před námi se neschováš, dozvíme se to, zavřeme tě a zastřelíme.“ Uspenskij dokonce přijel v dubnu 1938 do Žytomyru, aby zdůraznil nutnost odhalení a rozbití údajného polského podzemí, Polské vojenské organizace (POW), pro niž mělo pracovat 75 % všech Poláků v pohraničním pásmu. Odrazilo se to i v zatčení mnoha českých obyvatel, nařčených ze členství v POW.²⁸³

Tak jako se Vjatkin později hájil tím, že s ohledem na svou osobní bezpečnost musel vykonat příkaz svého nadřízeného, zcela stejně argumentovali jeho spolupracovníci ve vztahu k němu. Vjatkin totiž v červenci 1938 na oblastní poradě NKVD svým podřízeným údajně nařídil, aby falšovali výslechové protokoly: „Pokud je někdo petljurovec, politický bandita, kontrarevolucionář, polský nebo německý nacionalista, dovoluji dát do protokolu i 40 % toho, co neřekl. Za to vás strana ani sovětský lid nebudou soudit.“ Jeden

²⁸²Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 138. Teprve v roce 1957 byl Jakušev za někdejší „porušování zákonnosti“ vyloučen z řad KSSS.

²⁸³Trahiční storinky istoriji, s. 34; Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 139.

z podřízených dokonce tvrdil, že musel být „technickým vykonavatelem“ Vjatkinových příkazů, protože jinak by sám byl zastřelen.²⁸⁴

Pro mnohé pracovníky bezpečnosti, milice či prokuratury ovšem nemusela být podobná tvrzení pouhou výmluvou či omluvou osobních postojů. I v Žytomyrské oblasti se našlo dost takových, kteří byli za svůj nesouhlas s porušováním předpisů při represivních akcích tvrdě potrestáni. V dubnu 1938 byli dva pracovníci NKVD obviněni z „politické slepoty“, pomlouvání orgánů NKVD, nevyužívání postupů k odhalení diverzních organizací, od čehož se dalo již snadno přejít k obvinění z kontrarevoluční sabotáže boje s nepřátelskými živly. Když náčelník Malynského okresního oddělení NKVD A. Mychajlenko napsal lidovému komisaři vnitra Ježovovi, že v Korostenské zvláštní operační skupině jsou zatýkáni zcela nevinní lidé a mučením nuceni k doznání, sám byl vzápětí zatčen a podroben mučení. Náčelník Berdyčevského městského oddělení NKVD V. Martynjuk byl zastřelen, protože „ztěžoval průběh vyšetřování“, nevytvářel případy po linii polské kontrarevoluce a k doznáním zatčených se „stavěl s nedůvěrou“. Dva milicionáři z Barašyvského okresu byli zastřeleni za prozrazení „tajných“ informací o postojích příslušníků milice a obyvatel k opatřením strany a vlády v boji s nepřáteli režimu. Zatčení příslušníci NKVD byli pak obvykle svými kolegy nelidsky týráni a mnozí byli ubiti již při výslechu, jako např. náčelníci Korostenského městského a oblastního oddělení milice V. Skrypnyk a Alexejenko. Potrestáni byli též pracovníci oblastní prokuratury, kteří odmítali dávat souhlas k neodůvodněným zatykačům (H. Lohvinov, I. Vaškevič, I. Poliščuk), a někteří byli i zastřeleni (A. Vojevskij).²⁸⁵

Náčelník 3. oddělení správy NKVD Žytomyrské oblasti Michail Fedorov vyžadoval po podřízených, aby zakončili vyšetřování do tří dnů po zatčení podezřelých, což se sotva mohlo obejít bez užití nezákonných metod výslechu. Zavedl též metodu „skupinových výslechů“ 10 až 15 obviněných, přičemž byl jeden z nich před očima ostatních krutě ztýrán, aby to ovlivnilo jejich ochotu k doznání. Tak se vytvářely fiktivní skupinové případy. Vyšetřovatelé často zcela změnili výpovědi vyslýchaných a přidávali do nich vymyšlená fakta. Také náčelník Vjatkin požadoval, aby se soudním orgánům nepředávaly jednotlivé případy, ale by se rovnou zformovaly společné případy větších skupin. Měly k tomu napomoci i speciální výjezdní skupiny vyšetřovatelů – „rozbíječů“, které v počtu 7–8 osob zajížděly na okresy donutit k doznání zatčené, kteří tak odmítali

²⁸⁴Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 145.

²⁸⁵Trahični storinky istoriji, s. 43, 110; Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 158-159.

učinit. Měli prý normu nejméně pěti „rozbitých“ zatvrzelců za den, k čemuž využívali nejrůznějších triků. Patřily k nim výslechové protokoly vyrobené už předem a dávané jen k podpisu, závěry obvinění opisované podle šablony, nejrůznější způsoby vydírání, včetně použití hrubého fyzického násilí. Už v roce 1937 bylo údajně oficiálně povoleno používat při výslechu i mučení a za Velkého teroru to bylo zcela běžným zjevem.

Dokonce i sám Stalin to zpětně potvrdil v pověstném telegramu ze 20. ledna 1939: „ÚV VKS(b) objasňuje, že užití metod fyzického nátlaku v praxi NKVD, počínaje rokem 1937, bylo povoleno ÚV VKS(b)... Je známo, že všechny buržoazní rozvědky užívají metody fyzického vlivu proti představitelům socialistického proletariátu a přitom ty metody užívají v nejodpornější formě. Vzniká otázka – proč by socialistické orgány státní bezpečnosti měly být humánnější vůči zuřivým agentům buržoazie a zavilým nepřátelům dělnické třídy a kolchozníků? ÚV VKS(b) konstatuje, že metody fyzického vlivu musí být, jako výjimka, použity proti známým a zatvrzelým nepřátelům lidu a posuzovány v těchto případech jako přípustná a správná metoda.“²⁸⁶

Některé případy užití násilí však byly už tenkrát posuzovány jako nepřiměřené. Šlo např. o surové bití osob, jež byly odsouzeny k trestu smrti, těsně před vykonáním rozsudku, jak dosvědčil např. Andrej Lukjanov, zástupce oblastního náčelníka Vjatkina: „Ve chvíli mého příchodu odsouzené už bili, železnými tyčemi a trubkami, pažbami pušek a holemi, bití bylo kolektivní. Za 3 až 5 minut jsem přikázal, aby je zastřelili.“ Šetření rovněž potvrdilo, že takové bití odsouzených k smrti bylo v Žytomyru zavedeným ceremoniálem.²⁸⁷

Danylo Maňko měl jako referent správy NKVD působit u žytomyrské „trojky“ a dávat jí podklady k rozhodnutí o vině souzených osob. Sám ale později vypověděl, že materiály vyšetřovacích spisů vůbec neznal a vycházel jen ze shrnujících přehledů a stručných závěrů obvinění. Zapsali s Vjatkinem ke jménům na soupisech písmeno „R“ (*rasstreljat'*, zastřelit). bez přítomnosti členů „trojky“, a na základě toho se označené osoby objevily v protokolu ze zasedání „trojky“ jako odsouzené k nejvyšší výměře trestu a výroky byly vykonány.²⁸⁸

První zasedání „trojky“ při správě NKVD Žytomyrské oblasti se konalo 23. října 1937, ze 65 souzených bylo 62 osob určeno k zastřelení. V době působení náčelníka Jakuševa se uskutečnilo 27 zasedání, poslední 29. prosince 1937. Za tuto dobu bylo

²⁸⁶Tamtéž, s. 146-149.

²⁸⁷Tamtéž, s. 150.

²⁸⁸Tamtéž.

souzeno 4 326 osob, z toho 1 952 bylo odsouzeno k zastřelení. Průměr byl asi 160 souzených na jednom zasedání. V době působení náčelníka Vjatkina „trojka zasedala jen pětkrát, od 7. dubna do 10. května 1938. Za tuto dobu bylo souzeno 1 999 obviněných a naprosto všichni bez výjimky byli odsouzeni k trestu smrti. Počet souzených na jednom zasedání činil v průměru 399 osob (nejvíce, 621 osob, bylo odsouzeno k smrti na posledním zasedání 10. května 1938).²⁸⁹

I z této statistiky je zřejmé, že Vjatkin se horlivě snažil plnit zadání, s nímž byl do Žytomyru poslán. Za pouhý měsíc dal prostřednictvím „trojek“ postřílet zhruba stejné množství lidí jako jeho předchůdce za tři měsíce. Ještě výrazněji proslul mimořádným výkonem „zvláštních trojek“ na podzim roku 1938, které během jednoho a půl měsíce odsoudily k smrti přes čtyři tisíce zatčených, jak o tom bude řeč v následující kapitole.

Nesmíme ovšem zapomenout, že v době Jakuševova působení dodávala Žytomyrská oblast značný počet „delikventů“ také k rozhodnutí „dvojky“, Komise NKVD SSSR (někdy se uvádí též Lidový komisař vnitra SSSR) a Prokurátora SSSR. Jen podle příkazu NKVD SSSR č. 00439 bylo v době od 29. října 1937 do 26. ledna 1938 odsouzeno 1 647 osob, z toho 1 467 k trestu smrti; podle příkazu č. 00485 pak v době od 18. října 1937 do 27. ledna 1938 (1 osoba ještě přibyla 1. března 1938) celkem 7 993 osob, z toho k trestu smrti 7 113 osob.²⁹⁰ Zbývá dodat, že do Moskvy bylo tenkrát odesláno ke schválení ještě více případů připravených oblastní správou v Žytomyru pro zasedání „dvojky“. I když formulace obvinění byla velmi stručná, přesto na vedení NKVD v Moskvě už v prosinci 1937 poznali, že případy z Žytomyru vypadají jako zfabrikované a začali je vracet zpátky. Zčásti pak musely být přepracovány, jiné ale raději předali k projednání oblastní „trojce“, která nebyla na důkazy tak náročná.²⁹¹

České oběti represí

V hlášení náčelníka správy NKVD Žytomyrské oblasti G. Vjatkina zástupci lidového komisaře vnitra USSR D. Hrečuchinovi ze 3. srpna 1938 se uvádí, že v době od března 1937 do srpna 1938 byly mj. odhaleny 4 české povstalecké „družiny“ a pro členství v

²⁸⁹Trahični storinky istoriji, s. 31. Celkem tedy „trojka“ UNKVD Žytomyrské oblasti soudila 6 325 osob, z toho 3 931 osob určila k zastřelení.

²⁹⁰Trahični storinky istoriji, s. 32-34.

²⁹¹Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 153-154.

českých nacionálních kontrarevolučních, povstaleckých a špionážních organizacích bylo zatčeno 89 osob.²⁹²

Komparací různých soupisů obětí represí se nám podařilo zjistit celkem 77 v tomto období popravených Čechů a československých občanů ze Žytomyrska, jejichž stručné životopisy přinášíme v abecedním pořadí:

Václav Antoš,

narozen v roce 1893 v obci Mežyliska v Ovruckém okrese tehdejší Volyňské gubernie, bydlel v osadě Novyj Kužel v Bazarském okrese Žytomyrské oblasti a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 16. 2. 1938, souzen „trojkou“ UNKVD Žytomyrské oblasti 7. 4. 1938 a 23. 4. 1938 byl zastřelen.²⁹³

Josef Balaš,

se narodil v roce 1906 v obci Mariková²⁹⁴ v pozdějším Československu, bydlel v obci Mochnačka v Kornýňském okrese, kde pracoval jako kovář. Byl zatčen 7. 11. 1937, a 8. 12. 1937 odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, zastřelen 16. 12. 1937. Rehabilitován 30. 4. 1965.²⁹⁵

Josef Beneš,

narozen v obci Mežyliska v dnešním Bazarském okrese, kde také bydlel a pracoval v kolchoze jako rolník a kočí. Ženatý. Byl zatčen 9. 2. 1938, souzen „trojkou“ NKVD ŽO 7. 4. 1938 a 23. 4. 1938 byl zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.²⁹⁶

Vladimír Borovský,

narozen v roce 1909 v obci Volkovyj v okrese Dubno, žil v Žytomyru a pracoval v tamní elektrárně jako technik. Byl zatčen 20. 11. 1937, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 28. 12. 1937 k trestu smrti a 5. 1. 1938 byl zastřelen.²⁹⁷

Jan Buzek

se narodil v roce 1886 ve Smilovicích²⁹⁸ v pozdější ČSR, bydlel v obci Tesnyvka v Korostyševském okrese, kde pracoval v kolchoze jako rolník. Byl zatčen 22. 9. 1937,

²⁹²Trahiční storinky istoriji, s. 10.

²⁹³Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 274; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 29-30.

²⁹⁴Patrně Horní a Dolní Mariková v okrese Považská Bystrica na Slovensku.

²⁹⁵Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 308; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 24.

²⁹⁶Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1. Žytomyr 2006, s. 369; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 25.

²⁹⁷Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 498; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 26-27.

²⁹⁸Není upřesněno, o kterou ze šesti stejnojmenných obcí v ČR se jedná.

odsouzen 12. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 21. 10. 1937 zastřelen.²⁹⁹

Fedor Černý,

narozen v roce 1883 ve Vilšance v okrese Žytomyr, bydlel v obci Sokoliv v Červonoarmijském okrese, pracoval v kolchoze jako kovář. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 8. 10. 1937, za členství v diverzně-povstalecké organizaci odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora k trestu smrti a zastřelen (přesná data nebyla zjištěna).³⁰⁰

Alexandr Čížek,

narozen 10. 8. 1899 v obci Berezaň v tehdejší Poltavské gubernii, žil v obci Ivanovyči v Černjachovském okrese. Pracoval v kolchoze jako sanitář a veterinář. Byl zatčen pro podezření ze špionáže, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 10. 9. 1937 odsouzen k trestu smrti a 15. 10. 1937 zastřelen.³⁰¹

Václav Čurda

se narodil 23. 6. 1900 v obci Ivanovyči v Černjachovském okrese, kde žil a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 9. 11. 1937, odsouzen „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 20. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován byl 5. 6. 1989.³⁰²

Josef Defler

se narodil 4. 4. 1897 v Českém Vysokém v okrese Žytomyr, tam také bydlel a pracoval v kolchoze. Už v roce 1932 byl „rozkulačen“ a poslán na Sibiř. Podruhé byl zatčen 19. 6. 1937 a „trojkou“ UNKVD Kyjevské oblasti odsouzen k trestu smrti, 17. 8. 1937 zastřelen. Rehabilitován 4. 5. 1989.³⁰³

Josef Drahokoupil,

narozen v roce 1900 v obci České ve Volyňské gubernii, bydlel v obci Romaniv v Dzeržinském okrese. Pracoval jako truhlář ve sklárně. Byl zatčen 29. 12. 1937 za protisovětskou agitaci a propagandu, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 21. 1. 1938 k trestu smrti a 10. 2. 1938 zastřelen.³⁰⁴

Ignác Drahoš,

²⁹⁹Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 540; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 28.

³⁰⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 102.

³⁰¹Tamtéž, s. 104.

³⁰²Tamtéž, s. 102.

³⁰³Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 576; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 46.

³⁰⁴Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 644.

narozen v roce 1891 v Malynivce v Malynském okrese, kde také bydlel, v době zatčení byl bez stálého zaměstnání. Byl zatčen 18. 12. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 7. 1. 1938 za protisovětskou agitaci k trestu smrti a 15. 1. 1938 zastřelen.³⁰⁵

Dominik Faltus,

narozen v roce 1891 v Mykolajivce v Berdyčivském okrese tehdejší Kyjevské gubernie, žil v Malynince v Malynském okrese. Byl zatčen 20. 11. 1937 a Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 17. 12. 1937 k trestu smrti. Datum zastřelení nebylo zjištěno.³⁰⁶

Ladislav Gavanda

se narodil 23. 2. 1898 v Uherském Hradišti, žil v Českém Vysokém v Černjachovském okrese a pracoval jako učitel a ředitel neúplné střední školy a předseda kolchozu v Okilku. Už v roce 1936 byl odsouzen na 4 roky do gulagu za údajnou zpronevěru kolchozního majetku. Ženatý, dvě děti, člen KSČ a VKS(b). Podruhé byl zatčen 19. 11. 1936 a obviněn ze špionáže v zájmu Československa, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 7. 2. 1938 k trestu smrti a 26. 3. 1938 zastřelen. Rehabilitován 16. 3. 1965.³⁰⁷

Vladimír Horáček,

narozen v roce 1905 v Alynivce v Žytomyrském okrese, bydlel v Berezivce ve Volodar-Volyňském okrese a pracoval v kolchoze jako rolník. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 25. 8. 1937 a již 31. 8. 1937 „trojkou“ NKVD ŽO odsouzen k trestu smrti a téhož dne zastřelen. Rehabilitován 5. 5. 1989.³⁰⁸

Emil Horhula,

narozen v roce 1891 v Korotyšči v Žytomyrském okrese, bydlel v obci Lidivka v Malynském okrese a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý, čtyři děti. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR byl 23. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a 3. 1. 1938 zastřelen. Rehabilitován 6. 3. 1961.³⁰⁹

Josef Horhula

³⁰⁵Tamtéž, s. 645.

³⁰⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 97.

³⁰⁷Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 235; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 36.

³⁰⁸Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 424; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 43.

³⁰⁹Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 407; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 43.

byl Emilovým bratrem, narodil se v roce 1895 také v Korotyšči v Žytomyrském okrese a bydlel v Lidivce v Malynském okrese, kde pracoval jako rolník v kolchozu. Ženarý, čtyři děti. Byl zatčen 27. 11. 1937, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 23. 12. 1937 k trestu smrti a 3. 1. 1938 spolu s bratrem popraven. Také on byl 6. 1. 1961 rehabilitován.³¹⁰

Vasil Hostýn,

narozen v roce 1903 v Malynivce v Malynském okrese, kde také bydlel a pracoval jako kočí v kolchoze. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 16. 11. 1937, odsouzen 23. 12. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a zastřelen (datum nezjištěno).³¹¹

Vasil Ihlan,

narozen v roce 1903 v obci Ivanovyči v Žytomyrském okrese, bydlel v obci Korotyšče v Žytomyrském okrese a byl tam předsedou kolchozu. Byl zatčen 23. 8. 1937 pro záškodnictví a šíření provokačních zvěstí, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 8. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a 11. 10. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1967.³¹²

Antonín Kadeřávek,

narozen 18. 9. 1900 v Kvasilově v Rivnenském okrese, bydlel v Marchlevsku v Baranivském okrese a pracoval jako zámečník. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 1. 10. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 9. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 15. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 16. 6. 1989.³¹³

Alexandr Klein,

narozen v roce 1908 v Plechivu v Žytomyrském okrese, bydlel v obci Hvozdjarnja v Dzeržinském okrese. Pracoval jako účetní v lesním závodě. Byl zatčen 22. 11. 1937 a Komisí NKVD a Prokurátora SSSR za protisovětskou agitaci odsouzen k trestu smrti a 19. 6. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1961.³¹⁴

Josef Knytl,

narozen v roce 1897 v obci Okilok v Žytomyrském okrese, tam bydlel a pracoval v kolchoze jako rolník. Ženatý, dvě děti. V roce 1930 byl jako zámožný rolník „rozkulačen“. K jeho zatčení za protisovětskou agitaci došlo 5. 3. 1937, ale 3. 5. 1937 bylo řízení přerušeno a zatčený byl propuštěn. Nové zatčení za stejný přečin 2. 8. 1937

³¹⁰Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 407; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 42-43.

³¹¹Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 424; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 42-43.

³¹²Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 335.

³¹³Tamtéž, s. 360; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 52.

³¹⁴Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 459.

už vedlo na zasedání „trojky“ UNKVD Kyjevské oblasti, které jej 17. 8. 1938 odsoudilo k trestu smrti; 2. 9. 1937 byl zastřelen. Rehabilitován 22. 6. 1963.³¹⁵

Karel Komenda

se narodil 6. 7. 1892 v osadě Kravařov v Suchých Lazcích v okrese Opava, žil žil v okresním městečku Baranivka a pracoval jako kameník. Ženatý. Za kontrarevoluční agitaci a záškodnictví byl 5. 10. 1937 zatčen, 27. 12. 1937 „trojkou“ INKVD ŽO odsouzen k trestu smrti a zastřelen (datum nezjištěno). Rehabilitován 13. 4. 1959.³¹⁶

Josef Kopecký,

narozen v roce 1886 v Malynivce, žil v městě Malyn a pracoval jako dělník v papírně. Ženatý, šest dětí. Byl zatčen 14. 12. 1937 za kontrarevoluční činnost, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR ze 7. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a 14. 1. 1938 byl zastřelen. K jeho rehabilitaci došlo 22. 5. 1959.³¹⁷

Antonín Kostka,

narozen v roce 1876 na nezjištěném místě v tehdejší Rakousko-Uhersku, žil v obci Okilok v Černjachivském okrese a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 5. 8. 1937, odsouzen „trojkou“ UNKVD Kyjevské oblasti k trestu smrti a 2. 9. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³¹⁸

Fedor Koutný,

narozen v roce 1905 v obci Sokoliv v Červonoarmijském okrese, kde také žil a pracoval v kolchoze. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 8. 10. 1937 pro údajné členství v povstalecké organizaci, odsouzen 29. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a nezjištěného dne zastřelen. Rehabilitován 2. 6. 1960.³¹⁹

Jan Koutný,

syn Josefa, narozen v roce 1896 v Sokolivu v Červonoarmijském okrese, kde bydlel a pracoval v kolchoze. Ženatý, tři děti. Zatčen 8. 10. 1937, odsouzen 29. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, zastřelen 10. 11. 1937. Rehabilitován 2. 6. 1960.³²⁰

³¹⁵Tamtéž, s. 485; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 54.

³¹⁶Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 584; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 57.

³¹⁷Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 604; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 58.

³¹⁸Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 648.

³¹⁹Tamtéž, s. 678; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 60.

³²⁰Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 678; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 59-60.

Jan Koutný,

syn Jana, narozen v roce 1898 v Sokolivu v Červonoarmijském okrese, kde bydlel a pracoval v kolchoze. Ženatý, sedm dětí. Zatčen 8. 10. 1937, odsouzen 29. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, zastřelen 10. 11. 1937. Rehabilitován 2. 6. 1960.³²¹

Ivan Kozakov,

narozen v roce 1902 v obci Bilokurovyči v Ovruckém okrese tehdejší Volyňské gubernie, žil v obci Krasnohirka v Černjachivském okrese, kde byl brigadýrem v místním kolchoze. Byl zatčen už 21. 9. 1933 v obci Seljanščyna, kde tehdy žil, za protisovětskou agitaci, ale zasedáním kyjevského oblastního oddělení GPU 2. 3. 1934 bylo řízení přerušeno a byl propuštěn. Podruhé byl zatčen za „příslušnost ke kontrarevoluční ukrajinské eserské organizaci“, zasedáním „trojky“ UNKVD ŽO ze 29. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a 6. 1. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1958.³²²

Dimitrij Krejčí,

narozen v roce 1907 v Olexijevce v Novohrad-Volyňském okrese Volyňské gubernie, žil v okresním městě Jaruň a pracoval jako vedoucí naftové základny. Byl zatčen 31. 10. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 19. 11. 1937 k trestu smrti a 24. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³²³

Jan Krist,

narozen v roce 1893 v Malynivce v Malynském okrese, kde žil a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 2. 11. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 10. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a 17. 12. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³²⁴

Jan Kubert,

narozen v roce 1891 v Malyně, žil v obci Bondarec u Žytomyru. Pracoval jako mechanik v lesním závodě. Byl zatčen 16. 6. 1937 jako člen diverzní a sabotážní skupiny, 22. 12. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a 30. 12. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.³²⁵

³²¹Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 678; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 59.

³²²Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 542.

³²³Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 122.

³²⁴Tamtéž, s. 147.

³²⁵Tamtéž, s. 159.

Boris Kučera,

narozen v roce 1902 v Malyně, povoláním elektrotechnik. Žil v Moskvě a pracoval jako náčelník stavební kanceláře signalizační a spojové služby železnice Dzeržinského, zároveň byl studentem Moskevské akademie železniční dopravy. Byl zatčen 24. 11. 1937 za členství v „podvratná pravicově-trockistické teroristicko-špionsko-diverzní organizaci na železnici“, trojkou UNKVD Moskevské oblasti 19. 2. 1938 odsouzen k trestu smrti a 26. 2. 1938 v Moskvě zastřelen; leží v hromadných hrobech v Butovu. Rehabilitován 22. 11. 1956.³²⁶

František Kulháněk,

narozen v roce 1915 v Malyně, žil v obci Jurivka v Malynském okrese, kde pracoval v kolchoze. Byl zatčen 20. 11. 1937, 13. 12. 1937 odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 20. 12. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³²⁷

Antonín Kvasnička,

narozen v roce 1897 v Žytomyru, žil v městě Bila Cerkva. Měl středoškolské vzdělání a pracoval jako náčelník provozu ovocnářského kombinátu. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR byl 31. 7. 1937 odsouzen k trestu smrti, 7. 9. 1937 byl zastřelen. Rehabilitován v roce 1957.³²⁸

František Levíček,

narozen v roce 1887 v obci Habrivka v Žytomyrském okrese, žil v obci Hruzlivec v Červonoarmijském okrese, kde pracoval v kolchoze. Byl zatčen 15. 12. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 21. 1. 1938 k smrti a 2. 2. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³²⁹

Jaroopluk Maleček

se narodil 1. 11. 1880 v Rožd'alovicích, okres Jičín. Žil v Žytomyru a byl mistrem dechových nástrojů v místní továrně na hudební nástroje. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 16. 12. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 26. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a 26. 2. 1938 zastřelen. Po jeho smrti byla zatčena a popravena i jeho žena Olga. Rehabilitován byl 29. 6. 1989.³³⁰

³²⁶Podrobný životopis Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 113-114.

³²⁷Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 190.

³²⁸Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 801.

³²⁹Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 273.

³³⁰Tamtéž, s. 456; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 65. Uvádí datum narození 1. 10. 1880, ale ve spise je 1. 11. 1880. Na rozdíl od ukrajinských pramenů Databáze čs. legionářů (<http://www.vuapraha.cz/soldier/2415681>) uvádí, že se narodil v obci Kněhyninky ve Volynské gubernii.

Antonín Markup,

narozen v roce 1887 v Českém Vysokém v Žytomyrském okrese, žil v Žytomyru, pracoval na oblastním stavebním úřadu jako kočí. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 23. 11. 1937, odsouzen 11. 9. 1937 „trojkou“ UNKVD Kyjevské oblasti k trestu smrti a 27. 9. 1937 zastřelen. Rehabilitován 17. 5. 1989.³³¹

Štěpán Michalec

se narodil v roce 1893 na nezjištěném místě „v Čechiji“, bydlel v obci Jaroslavka ve Včorajšeňském okrese a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 16. 11. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 20. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a 27. 12. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³³²

Adolf Mozolewski

byl Polák, ale narodil se v roce 1895 na nezjištěném místě v „Čechiji“. Žil v obci Tesnivka v Korostyšivském okrese a pracoval v kolchoze. Zatčen 30. 9. 1937, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 12. 10. 1937 k trestu smrti a 21. 10. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³³³

Pavel Neverkl

se narodil v roce 1898 v obci Sokoliv v Novohrad-Volyňském okrese Volyňské gubernie, žil tamtéž (později Červonoarmijský okres) a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 8. 10. 1937, odsouzen 29. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 10. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 2. 6. 1960.³³⁴

Petr Neverkl

byl bratrem Pavla, narodil se v roce 1903 v obci Sokoliv v Novohrad-Volyňském okrese Volyňské gubernie, žil tamtéž (později Červonoarmijský okres) a živil se jako soukromý rolník. Byl zatčen 8. 10. 1937, odsouzen 29. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a spolu s bratrem 10. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 2. 6. 1960.³³⁵

³³¹Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 485; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 66.

³³²Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 607.

³³³Tamtéž, s. 646.

³³⁴Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5. Žytomyr 2011, s. 148; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 73.

³³⁵Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 148; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 74.

Petr Neverkl,

syn Václava, se na rodil v roce 1895 rovněž v obci Sokoliv v Novohrad-Volyňském okrese Volyňské gubernie, žil tamtéž (později Červonoarmijský okres) a živil se jako obuvník. Byl zatčen 2. 10. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 20. 10. 1937 k trestu smrti a 10. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 2. 6. 1960.³³⁶

Alexandr Novotný,

narozen 24. 6. 1895 v Holovli ve Volyňské gubernii, bydlel v Malynivce v Malynském okrese a pracoval v kolchoze. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen již při kolektivizaci v roce 1933 a odsouzen na tři roky gulagu. Podruhé zatčen 25. 11. 1937, odsouzen 17. 12. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a zastřelen (datum nezjištěno). Rehabilitován 23. 6. 1989.³³⁷

František Novotný

se narodil v roce 1872 v Nekoři v okrese Hradec Králové, žil v Malynivce v Malynském okrese a pracoval v kolchoze. Ženatý, čtyři děti. Zatčen 2. 11. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 15. 12. 1937 k trestu smrti a 18. 12. 1937 zastřelen. Rehabilitován 2. 6. 1989.³³⁸

Vladimír Novotný

se narodil 25. 11. 1896 v osadě Ozirko v Dubnivském okrese Volyňské gubernie. Bydlel v osadě Stetkivci v Janušpilském okrese Vinnycké oblasti, pracoval jako rolník v kolchoze. Byl zatčen 28. 8. 1937, obviněn podle čl. 54-10 Trestního zákoníku USSR, a rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR ze 23. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti, který byl 1. prosince 1937 vykonán v Berdyčivu. Rehabilitován v roce 1989.³³⁹

Vladimír Orlický,

narozen 1. 5. 1904 v nezjištěné obci v okrese Dubno (před válkou v Polsku), žil na stanici Olevsk v Žytomyrské oblasti. Pracoval jako dělník-opravář na železnici. Ženatý, pět dětí. Zatčen 7. 8. 1937 pro záškodnictví, odsouzen 20. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, 29. 10. 1937 zastřelen. Rehabilitován 27. 6. 1959.³⁴⁰

³³⁶Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 148; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 73.

³³⁷Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 234; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 70.

³³⁸Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 234; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 70.

³³⁹Tamtéž, s. 69; Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 234.

³⁴⁰Tamtéž, s. 300; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 76.

Josef Oříšek,

narozen 19. 3. 1892 v obci Bazar v Ovruckém okrese Volyňské gubernie, žil v obci Verby v Barašivském okrese a pracoval v kolchoze. Ženatý, tři děti. Zatčen 14. 10. 1937, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 5. 11. 1937 k trestu smrti a 14. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 17. 8. 1966.³⁴¹

Marcel Oříšek,

narozen v roce 1895 v obci Verby v Barašivském okrese, kde bydlel a pracoval v kolchoze. Zatčen 14. 10. 1937, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 23. 11. 1937 k trestu smrti a 30. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1961.³⁴²

Stanislav Oříšek,

narozen v roce 1888 v obci Verby v Barašivském okrese, kde bydlel a pracoval v kolchoze. Zatčen 14. 10. 1937, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 5. 11. 1937 k trestu smrti a 14. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³⁴³

Josef Petrželka,

narozen v roce 1885 v obci Sokoliv, dnes v Červonoarmijském okrese, kde bydlel a pracoval v kolchoze. Ženatý. Zatčen 23. 10. 1937, odsouzen 5. 11. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR za členství v diverzní organizaci k trestu smrti a 12. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 4. 8. 1961.³⁴⁴

Josef Píč,

narozen v roce 1891 v Kunivě v Ostrozkém okrese, žil v obci Uovo v Korostenském okruhu Kyjevské oblasti, pracoval jako dělník-nakladač. Zatčen 24. 8. 1937, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 28. 9. 1937 k trestu smrti, 5. 10. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³⁴⁵

Antonín Richter,

narozen v roce 1877 v obci Terešno v okrese Luck na Volyni, žil v obci Derhanivka v Ružynském okrese Žytomyrské oblasti a pracoval jako rolník v kolchoze. Byl zatčen 6.

³⁴¹Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 296; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 75; DAŽO, f. 5013, op. 2, i. č. 12709. Podle manželky narozen 12. 4. 1891.

³⁴²Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 297.

³⁴³Tamtéž, s. 297.

³⁴⁴Tamtéž, s. 455; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 77.

³⁴⁵Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 491.

8. 1937 za kontrarevoluční činnost, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a 19. 12. 1937 zastřelen, patrně v Umaní. Rehabilitován 5. 2. 1960.³⁴⁶

Václav Richter,

narozen 26. 6. 1909 v Derhanivce v Berdyčivském okrese, syn Antonína. Žil v městě Ružyn v Ružynském okrese Žytomyrské oblasti a byl soudním úředníkem, tajemníkem ružynského lidového soudu. Byl zatčen 7. 8. 1937 a obviněn z příslušnosti k polské špionážně-diverzní organizaci, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 26. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 19. 12. 1937 zastřelen, patrně v Umaní. Rehabilitován 22. 4. 1958.³⁴⁷

Václav Roušal,

narozen v roce 1882 ve Vilšance ve Volyňské gubernii, žil v Žytomyru a pracoval jako soustružník v závodech J. V. Stalina. Ženatý. Byl zatčen za protisovětskou agitaci 16. 12. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 19. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a 27. 1. 1938 zastřelen. Rehabilitován 17. 9. 1960.³⁴⁸

Vladimír Řehák

pocházel z osady Poljaň v Ostrozkém okrese Volyňské gubernie, kde se narodil v roce 1899. Pracoval jako dělník v papírenské fabrice, žil v obci Myropil v Romanivském okrese. Poprvé byl zatčen 18. 7. 1928, ale prokurátor Volyňského okruhu trestní řízení záhy zastavil. Podruhé byl zatčen 29. 11. 1938 a obviněn z protisovětské agitace. Rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR ze 4. 1. 1938 byl odsouzen k trestu smrti a 16. 1. 1938 zastřelen v Berdyčivu. Rehabilitován byl v roce 1960.³⁴⁹

Antonín Sádlo,

narozen v roce 1894 v Rivném, žil v Jemilčynu v Žytomyrské oblasti a pracoval jako hudebník ve vojenském orchestru 260. střeleckého pluku 87. divize. Za špionáž ve prospěch Polska byl 28. 11. 1937 zatčen a Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 28. 12. 1937 k trestu smrti. Rehabilitován 11. 10. 1976.³⁵⁰

Vladimír Skořepa,

narozen v roce 1884 obci Okilok ve Volyňské gubernii, žil v Červonoarmijsku a pracoval jako zámečnický ve strojně-traktorové stanici. Zatčen 15. 11. 1937, odsouzen

³⁴⁶Zastřelen spolu se svým synem Václavem, druhý syn Jan zastřelen o rok později v Žytomyru. Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 84; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 701.

³⁴⁷Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 84-85; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 701.

³⁴⁸Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6. Žytomyr 2013, s. 145; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 85.

³⁴⁹Tamtéž, s. 83-84; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 680.

³⁵⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 85-86; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 199.

Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 29. 11. 1937 k trestu smrti a 7. 12. 1938 zastřelen.
Rehabilitován v roce 1989.³⁵¹

Ondřej Slovák,

narozen v roce 1988 v „Čechii“, žil v obci Buky v Čopovickém okrese a živil se jako krejčí. Byl zatčen 2. 12. 1937 a Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 26. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a 26. 2. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³⁵²

Josef Srdínko,

narozen v roce 1892 ve Vilšance v Čudnivském okrese, kde bydlel a pracoval jako brigádýr v kolchoze. Zatčen 15. 12. 1937, odsouzen 21. 3. 1938 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 13. 7. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³⁵³

Emílie Stračevská (Čížek),

narozena v roce 1903 v Nejbornu v Žytomyrském okrese Volyňské gubernie, bydlela v Černjachivu. Měla neukončené vysokoškolské vzdělání, pracovala jako učitelka. Po zatčení svého muže byla zatčena i ona a odsouzena 10. 5. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO pro špionážní a diverzní činnost trestu smrti a 10. 6. 1938 zastřelena. Rehabilitována v roce 1960.³⁵⁴

Boris Stračevský,

narozen 3. 10. 1898 v obci Seljanščyna v Žytomyrském okrese Volyňské gubernie, žil se ženou Emilií v Černjachjivu. Pracoval jako agronom-chmelař. Byl členem VKS(b), ale jako syn kulaka byl vyloučen. Zatčen 17. 4. 1938, spolu s manželkou odsouzen 10. 5. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a společně byli též 10. 6. 1938 zastřeleni. Rehabilitován v roce 1965.³⁵⁵

Emil Středa,

narozen v roce 1901 ve Vilšance v Žytomyrském okrese, žil v obci Karpivci v Čudnivském okrese, byl zaměstnán jako učitel. Ženatý, dvě děti. Zatčen 15. 12. 1937 a obviněn ze špionáže pro Polsko, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 12. 1. 1938 k trestu smrti, zastřelen 22. 1. 1938 v Berdyčivě. Rehabilitován v roce 1959.³⁵⁶

³⁵¹Tamtéž, s. 325.

³⁵²Tamtéž, s. 337.

³⁵³Tamtéž, s. 266; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 87.

³⁵⁴Tamtéž, s. 90.

³⁵⁵Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 449; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 90-91.

³⁵⁶Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 449; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 91.

Václav Suchý,

narozen v roce 1896 v obci Romaniv v okrese Novohrad-Volyňskij (později Dzeržinsk), kde žil a pracoval jako pomocník mistra na výkupním úřadu. Ženatý, dvě děti. Zatčen 21. 12. 1937 za protisovětskou agitaci, odsouzen 7. 1. 1938 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, 16. 1. 1938 zastřelen v Berdyčivě. Rehabilitován v roce 1959.³⁵⁷

Jan Svěrák,

narozen v roce 1911 v obci Sokoliv v Novohrad-Volyňském (později Červonoarmijském) okrese, kde bydlel a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý, tři děti. Zatčen 21. 10. 1937 pro členství v diverzní a špionážní organizaci, odsouzen 5. 11. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 12. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 4. 8. 1961.³⁵⁸

Josef Svěrák,

druhý z bratří Svěrákových, se narodil v roce 1900 v obci Sokoliv v Novohrad-Volyňském (později Červonoarmijském) okrese, kde bydlel a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý. Zatčen 24. 10. 1937 pro členství v diverzní a špionážní organizaci, odsouzen 9. 11. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 16. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.³⁵⁹

Stanislav Svěrák,

třetí z bratří Svěrákových, se narodil v roce v obci Sokoliv v Novohrad-Volyňském (později Červonoarmijském) okrese, kde bydlel a pracoval jako rolník v kolchoze. Zatčen 15. 3. 1937 pro členství v diverzní a špionážní organizaci, odsouzen 23. 4. 1937 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 7. 5. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1959.³⁶⁰

Ferdinand Šišman

se narodil v roce 1894 v Olomouci, bydlel v Novohradu-Volyňském a živil se jako kameník. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 23. 10. 1937 pro podezření, že je agentem československé rozvědky, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 14. 12. 1937 pro špionáž k trestu smrti a 29. 12. 1937 zastřelen. Rehabilitován 16. 7. 1960.³⁶¹

³⁵⁷Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 471; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 91.

³⁵⁸Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 239; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 86.

³⁵⁹Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 239; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 86.

³⁶⁰Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 239.

³⁶¹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 104.

Jan Tolárek

se narodil 24. 9. 1901 v Krošni České v Žytomyrském okrese, žil v Berdyčivě a pracoval jako dělník v cihelně. Ženatý, čtyři děti. Zatčen 15. 12. 1937 a obviněn ze záškodnictví a protisovětské agitace, odsouzen 7. 1. 1938 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, 14. 1. 1938 zastřelen v Berdyčivu. Rehabilitován 7. 1. 1959.³⁶²

Václav Tolman,

narozen v roce 1886 na nezjištěném místě v pozdější ČSR, bydlel v obci Okilok v Černjachivském okrese. Pracoval jako kovář v kolchozu. Ženatý. Byl zatčen 5. 3. 1937, ale rozhodnutím UNKVD ŽO ze 3. 5. 1937 bylo řízení přerušeno a byl osvobozen. Podruhé byl zatčen 12. 10. 1937 pro kontrarevoluční činnost a již 29. 10. byl odsouzen komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 10. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.³⁶³

Konstantin Tomíček,

narozen v roce 1898 v Marjatyňě v Ovruckém okrese, žil v obci Sokoliv v Červonoarmijském okrese a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý. Zatčen 7. 10. 1937 pro členství v diverzní a špionážní organizaci, odsouzen 29. 10. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a 10. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 2. 6. 1960.³⁶⁴

Alexandr Truksa,

narozen v roce 1881 v obci Rozsudiv v Černihivské gubernii, žil v Žytomyru a působil jako pravoslavný kněz, *protojerej*. Byl zatčen 7. 3. 1938 a obviněn ze členství v kontrarevoluční špionážně-monarchistické organizaci, „trojkou“ UNKVD ŽO odsouzen 10. 5. 1938 k trestu smrti a 13. 6. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1958.³⁶⁵

Dmitrij Vacek,

narozen v roce 1901 v obci Biszcza v Lublinském vojvodství (později v Polsku), žil v obci Aneta v okrese Novohrad-Volyňský, kde byl zaměstnán jako učitel. Ženatý, dvě děti. Zatčen 6. 8. 1937, odsouzen „trojkou“ UNKVD Kyjevské oblasti 8. 10. 1937 k trestu smrti, 9. 10. 1937 zastřelen. Rehabilitován 20. 6. 1989.³⁶⁶

³⁶²Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 549; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 94-95.

³⁶³Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 548; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 93.

³⁶⁴Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 555; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 96.

³⁶⁵Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 573.

³⁶⁶Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 604; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 32.

František Valla,

narozen v roce 1891 v Sokolivě v pozdějším Červonoarmijském okrese, kde bydlel a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 20. 10. 1937, odsouzen 5. 11. 1937 „trojkou“ UNKVD ŽO ke trestu smrti a 10. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován v roce 1961.³⁶⁷

Vladimír Valla,

narozen v roce 1903 v Sokolivě v pozdějším Červonoarmijském okrese, kde bydlel a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 8. 10. 1937, odsouzen 29. 10. 1937 „trojkou“ UNKVD ŽO ke trestu smrti a 27. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 2. 6. 1960.³⁶⁸

Vladimír Vasický,

narozen v roce 1898 v Marjatynu v Ovruckém okrese, žil v Malyně a pracoval jako kontrolor v okresním výkupním středisku. Byl zatčen 8. 2. 1938, odsouzen 5. 5. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 8. 5. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1959.³⁶⁹

Jaroslav Višněvský-Chudoba,

narozen 13. 4. 1912 v Zubivščyně v okrese Radomysl v Kyjevské gubernii, žil v Malynivce v Malynském okrese, kde působil jako učitel a ředitel školy. Ženatý, dvě děti. Zatčen 19. 11. 1937 pro členství ve Svazu osvobození Ukrajiny (SVU), odsouzen 22. 12. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, 30. 12. 1937 zastřelen. Rehabilitován 12. 5. 1989.³⁷⁰

Pavel Volf,

narozen 7. 1. 1890 v Zubovščyně v okrese Radomysl v Kyjevské gubernii, žil v Českém Vysokém v Černjachovském okrese. Pracoval jako agronom-chmelař v kolchoze Dimitrova. Ženatý, jedno dítě. Už v roce 1931 byl zatčen a odsouzen na 5 let gulagu. Podruhé zatčen 16. 10. 1937 a obviněn z kontrarevoluční agitace mezi kolchozníky. I když se k ničemu nepřiznal, byl již 29. 10. 1937 odsouzen „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 4. 11. 1937 zastřelen. Rehabilitován 27. 1. 1965.³⁷¹

Vladimír Zach,

narozen v roce 1900 v Českém Kvasilovu, žil v Žytomyru. Měl vysokou školu a pracoval jako inženýr. Byl zatčen 17. 10. 1937 za protisovětskou agitaci, odsouzen 28.

³⁶⁷Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 574; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 30-31.

³⁶⁸Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 574; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 30.

³⁶⁹Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 591; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 31.

³⁷⁰Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 146; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 33.

³⁷¹Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 221; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 35; Ševčuk, Ju.: Polityčni represiji proty českoji intelihehenciji, s. 246.

12. 1937 Komisi NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, 4. 1. 1938 zastřelen.

Rehabilitován 7. 4. 1961.³⁷²

Ludvík Zvonář

se narodil 16. 8. 1886 v Brusilově v okrese Radomysl v Kyjevské gubernii, žil v obci Aneta v okrese Novohrad-Volyňský a byl rolníkem v kolchoze. Ženatý, tři děti. Už v roce 1934 byl odsouzen na 3 roky gulagu. Podruhé zatčen 22. 9. 1937, odsouzen 10. 11. 1937 „trojkou“ UNKVD Kyjevské oblasti k trestu smrti, 14. 10. 1937 zastřelen. Rehabilitován 6. 7. 1989.³⁷³

Pátrání po předcích

Paní Věra Ottová z Prahy pátrala po osudu svého dědečka Vladimíra Zacha už řadu let, když nás v únoru 2014 svedlo opět dohromady vystoupení v televizním pořadu o historii politických represí. Vzpomněl jsem si na nesplněný slib: měl jsem najít dědečkovy stopy v žytomyrském archivu. A opravdu tam byly, jak dosvědčovaly mé zápisky. Vladimír se přestěhoval ze západní Volyně do Žytomyru, vystudoval střední školu a pracoval jako mistr na stavbách silnic. V roce 1935 absolvoval na charkovské technice dopravní stavitelství a před svým zatčením působil jako inženýr na Silniční provozní správě č. 625. Těžko zjistit, co vlastně se na jeho pracovišti přihodilo, ve spise je však udání jeho nadřízeného, náčelníka provozní správy Ivana Michajloviče Tereščenka ze 28.8.1937. Píše v něm Okresnímu oddělení NKVD, že Zach je zamaskovaný nepřítel. Pochází z okolí Rovna v Polsku, kde má rodinu, což samo o sobě bylo tenkrát podezřelé. Provádí na stavbách silnic sabotáže a pomlouvá Sovětský svaz, že je to chudá země, co nedokáže zajistit dost chleba ani pro dělníky. I když nadřízený kategoricky žádal jeho zatčení a odsouzení, trvalo to ještě pár měsíců, než k zatčení v říjnu 1937 došlo. Při výsleších mu dále přičetli k tíži i to, že jeho žena pochází z "velkých kulaků", její otec Emanuel Malý byl vyhnán na Sibiř a Zach jej doma v Žytomyru prý občas skrýval. Dostalo se to i do závěrečného obvinění, stejně jako ta rodina v Polsku. Nejvíce mu ale přitížilo obvinění z protisovětské činnosti. Když pracoval na stavbě silnice Skvira–Popelnaja, prováděl tam prý sabotáže: dával na cestu kámen nižší jakosti

³⁷²Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 261. Na některých dokladech je místem narození Krivyj Rih, ale tam jen v dětství dočasně bydlel; DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 11047p.

³⁷³Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 270; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 50, 132. Jeho bratr Vladimír Zvonář byl 6. 12. 1937 odsouzen na osm let gulagu.

bez náležité analýzy, a nepoléval kámen vodou, což prý způsobilo škodu 10 000 rublů. Když vedl stavbu mostu přes řeku Kamenku, vybral špatné dřevo a stavba se musela předělávat. A jednou včas nezajistil pro pracující jídlo a tím způsobil, že nadávali na socialistické zřízení a odmítali pracovat. On jim pak ale tvrdil, že sovětská moc je tak chudá, že nemá na jídlo pro dělníky. Zavínil prý také uhynutí dvou koní. Už v roce 1936 byl obviněn, že vede kontrarevoluční skupinu 10 osob, ale trestnou činnost mu tehdy nedokázali, protože se za něj postavilo několik vlivných přátel. Nicméně teď mu nikdo pomoci nemohl a Komise NKVD a Prokurátora SSSR jej podle protokolu č. 649 ze dne 28. 12. 1937 odsoudila k zastřelení a 4. ledna 1938 byl její výrok proveden. Ve spise je založen i dopis jeho setřenice Anny E. Gutové, která požádala o prošetření jeho případu. Proto se v roce 1959 uskutečnilo první šetření. Když 26. 11. 1960 napsala znovu a ptala se, proč se stále nic neděje, tak bylo šetření dokončeno, a v dubnu 1961 byl Vladimír Zach Kolegiem Nejvyššího soudu USSR kvůli chybějící skutkové podstatě provinění rehabilitován.

Jeho manželka Anastázie a dcera Olga však pravdu o jeho skutečném osudu neznaly. Hned po válce využily možnosti přesídlení volyňských Čechů a usadily se v Žatci. Až Vladimírova vnučka se konečně dozvěděla o dědečkově popravě. Na mou zprávu ihned odepsala: „Mám dva syny ve věku 37 a 38 let, kteří již mají své rodiny i s dětmi, a svobodnou dceru (25 let). Synové jsou v témže věku, kdy jejich pradědeček umíral. Pro mne je to hrůzná představa. Můj mladší syn je mu i svou fyziognomií podobný. S mou sestrou jsme se shodly, že je snad i lépe, že se o tomto všem a zejména o způsobu smrti nedozvěděly za svého života naše maminka s babičkou. Ta nevědomost byla asi milosrdnější. Já jsem ale vděčná za tu spoustu informací, nejenom o dědečkovi, ale i o pradědečkovi Emanueli Malém. Moc ráda bych se podívala nejenom do Žitomíru, ale i do Krošny, na to místo, kde stál onen vzkvétající velkostatek, o kterém nám tolik básnila naše babička Anastázie. Tam prý měla se svými jedenácti sourozenci nejkrásnější dětství na světě. Její tatínek prý hostil i T. Masaryka, který u nich i přespával.

Co se týká osudu mého dědečka, nic konkrétního jsem vlastně nevěděla, babička spíš mlžila a když jsme se jako děti zvědavě ptaly, tak jen tak naznačovala. Ale věděly jsme, že snila skoro celý život, že by se mohl třeba ještě někdy vrátit – byla to její celoživotní láska. Až když jsme byly se sestrou dospělé, tak nám maminka vyprávěla, že se dřív s námi dětmi o tom bály s babičkou mluvit, abychom tu smutnou historii o zmizení dědečka někde nevykládaly ve škole, v období tuhého socialismu, kdy platilo

heslo: Sovětský svaz – náš vzor. Maminka Olga vyrůstala jako malé dítě v klidných a finančně zajištěných poměrech – byla velmi nadaná ve hře na klavír a prý již v pěti letech vystupovala na koncertech.

Od toho dne, kdy uprostřed rodinné pohody zazvonili dole dva pánové v dlouhých kabátech a dědeček jim šel v bílé rozepjaté košili dolů otevřít, se vše změnilo. Dědeček Vladimír zamával nahoru do okna udivené babičce (32 let) i její malé mamince (9 let) a nasedl mezi ty kožené pány do černého auta. A od té doby ho již nikdy nespatriily. Po nějakém čase snad přišel lístek, že nemůže nic psát, a že ho posílají někam pryč. Babička se z toho duševně zhroutila, takže od té doby prý vše zařizovala maminka, i když jí bylo tak málo let.

Nezbylo, než se vydat na Sibiř do kemerovské oblasti k sestrám a bratrům babičky, kteří tam již nějakou dobu na venkově žili, protože tam byli jako potomci velkého kulaka Emanuela Malého vysídlení. Maminka Olga s babičkou Anastázií cestovaly více jak čtrnáct dní vlaky či různými dobytčáky. Po cestě jim zloději ukradli dva kufry. Maminka říkala, že šla někam koupit lístky, babička měla na peróně hlídat zavazadla, a takhle to dopadlo. U příbuzných na Sibiři se snažily dostat nějaké kontakty na místa, o nichž se říkalo, že tam jsou gulagy, ale žádné informace o dědečkovi se nedozvěděly. Babička tam někde začala dělat účetní a maminka chodila do místní obecné a pak střední školy, takže tam tímto způsobem přežily až do konce války. Podmínky na Sibiři byly náročné – v zimě extrémní mrazy, v létě vedra, a k jídlu co si kdo vypěstoval – brambory, zelí a rajčata. Mléko a maso vůbec nebylo. Natož klavír – maminka už na něj nikdy nezahrála ani notu. Kupodivu vzpomínala celkem v dobrém na dobrodružné dětství, kdy si hráli s kamarády na břehu široké a prudké sibiřské řeky, a skákali po plovoucích a točících se kládách z jedné na druhou. Určitě to bylo lepší, než zůstat na Ukrajině zpusťšené válkou, kde mnoho lidí přišlo o život.

Po válce se vrátily na Volyň, a to do Lvova, protože tam maminka měla začít studovat vysokou školu. Bydlely u Vladimírový sestry. Asi by tam někde bydlely dodnes, nebýt smlouvy mezi Stalinem a Benešem o možnosti osídlení pohraničí v Československu navráťivšími volyňskými Čechy. Právě proto, že už nějaký příbuzní této nabídky využili a nelitovali toho, na poslední chvíli se babička s maminkou nechali ostatními příbuznými přemluvit a nastoupily do jednoho z posledních transportů do Čech v roce 1947. Všichni jim tvrdili, že by je v Sovětském Svazu již nic dobrého nečekalo. Babička se uchytila jako účetní v dětském domově v Žatci a maminka začala

studovat vysokou školu – ruštinu a angličtinu na filologické fakultě Univerzity Karlovy. Spolužáci i učitelé od ní chtěli, aby jim vyprávěla o Sovětském svazu, jak se tam radostně socialisticky žije. Ona nechtěla nic říkat ani pořádat nějaké besedy, čímž se stala poněkud podezřelou. Těžko se dal její příběh zveřejnit v době, kdy ještě o stalinských čistkách nikdo nic nevěděl. Nikdo by jí to nevěřil a ještě by jí přiřkli podvratnou činnost. Přes tuto neblahou dobu to tu prý mamince připadalo jako ráj na zemi, i co se týká volnosti a demokracie. Spolužačky ji v devatenácti letech učily češtinu na vyšší úrovni, neboť ona z domova uměla jen takové ty věty, jako umyj si ručičky a obuj si botičky.

Psanou češtinu neuměla vůbec, ani psát latinkou, neboť dosud měla sovětské školy. Angličtina jí také dělala potíže, protože sice už něco studovala na střední škole v SSSR, ale to se s naší středoškolskou angličtinou nedalo srovnat. Spolubydlící na koleji ji učily oblékání, neboť nevěděla, co je podvazkový pás, punčochy a kombiné, to na Sibiři neznali. Ale jako mladá, hezká a šikovná dívka si se vším poradila. Na prázdniny jezdily s babičkou na Šumavu k tetě Libuši, babiččině sestře, jejíž rodina zde dostala hospodářskou usedlost po Němcích. Pomáhalo se tu při žních, a scházely se tady u nich i s ostatními Volyňáky. S mým tatínkem, tehdy študákem stavařiny na ČVUT se maminka seznámila ve vlaku do Žatce, kam maminka často jezdila za babičkou. On jezdil za svými rodiči do Podbořan. Paradoxem je, že naše jedna babička mluvila špatně česky, protože dlouho žila v SSSR a druhá babička ještě hůř, protože žila mezi Němci v pohraničí. Přitom obě byly národností Češky.

Po Stalinově a Gottwaldově smrti začaly roztávat ledy. Za Nikity Chruščova se postupně dostávaly ven informace o Stalinově teroru, a také o tom zatýkání v roce 1937.

Babička, která pořád nevěděla, jestli je vdovou nebo jestli se ještě někdy se svým Volod'ou shledá, poprosila svou sestru Aničku, která pořád bydlela v Kemerovu, aby se pokusila napsat na úřady, co se stalo s Vladimírem Josifovičem Zachem. Po několika letech urgencí se jí v roce 1961 dostalo odpovědi, že byl rehabilitován. O smrti nic konkrétního, ani jeho místo pobytu. Z toho všichni usoudili, že již nežije. To mně bylo osm let a mé sestře pět. Babička již žila s námi v Praze a měla nás, aby nám mohla o své velké rodině v Rusku a o svém mládí krásně vyprávět. Jen když jsme se jí ptaly po dědovi, tak jí vždycky něco spadlo do oka a nějak zjihla.”³⁷⁴

Popsal jsem paní Věře cestu přes žytomyrské dvorky až k místu u židovského hřbitova, kde jsou pod asfaltem zakopané oběti represí. Rozhodla se totiž, že jen co se

³⁷⁴DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 11047p; dopisy Věry Ottové z Prahy autorovi 24. 2. a 3. 3. 2014.

situace na Ukrajině trochu uklidní, vydá se tam položit kytici květin za celou Vladimírovu rodinu.

Pan Stanislav Grossman z Hořiněvsi v roce 2009 napsal: „Velmi mne zaujal pořad v televizi o popravených Čechách v bývalém Sovětském svazu. Já postrádám osud svého dědy Ladislava Gavandy, který odešel do Ruska asi v roce 1923 a od té doby není o něm zpráva.“ Po výzvě, aby upřesnil aspoň rok narození svého dědečka, dodal: „Nepředpokládám, že se vypátrá můj děd, ale mrzelo by mne, že je někde na seznamu a já bych to nevěděl. Posílám kopii rodného listu mamky a na oddacím listě je poznámka – učitel v Okolku u Charkova. Takže to je asi vše, co o něm vím, protože odešel, vlastně utekl do Ruska okolo roku 1923, kdy se mamka ještě nenarodila.“ Záhy mu přišla odpověď: „Podařilo se mi najít informace o Vašem dědečkovi. Byl jsem na špatné stopě, když jsem hledal v soupisech obětí z Charkova a východní Ukrajiny. Až dnes v noci mi došlo, že znám obec Okolek, která ale vůbec neleží u Charkova, nýbrž západně od Kyjeva, v černachovském okrese žitomirské oblasti. A v soupisech obětí z archivu v Žitomiru, kde jsem loni pobýval, jsem Vašeho dědečka skutečně našel. Shoduje se datum i místo narození, jméno otce – Kyryl (Cyril), a z dalších údajů si můžete udělat aspoň stručnou představu o jeho osudu. Usadil se v obci Vysoké, říkalo se jí též České Vysoké, nebo Česká Vysoká, jak jí říkali Češi, kterých tam žilo několik set. Ukazovali jsme ji v našem filmu, kde mluvil poslední Čech, co tam dodnes žije, pan Milentin Marek, který vzpomínal, že se jim před válkou přes všechny politické těžkosti a kolchozy žilo celkem dobře, protože půda je tam úrodná, a hospodařit uměli. Váš dědeček tam působil jako učitel, posléze jako ředitel »neúplné střední« školy, na naše poměry to byla škola základní (7 tříd). Zpočátku měl status politického emigranta, pak se stal občanem SSSR. Jako bývalý člen KSČ vstoupil v roce 1935 do VKS(b). Nakonec se stal předsedou kolchozu v nedaleké obci Okolek. Oženil se, žena se jmenovala Marie, a měli dceru Zinajdu a syna Vladislava (v roce 1937 jim bylo 10 a 6 let).

Katastrofa začala už v roce 1936, kdy byl pan Gavanda vyloučen ze strany a odsouzen ke čtyřem letům vězení za údajnou »zpronevěru« kolchozního majetku. Takové plýtvání (*roztrata*) s kolchozním majetkem bývalo celkem snadnou záminkou k perzekuci, jak víme z mnoha podobných případů. Zdá se, že vůbec nenastoupil trest, protože 19. 11. 1936 byl zatčen podruhé a tentokrát již obviněn ze špionáže ve prospěch Československa. Jeho spis jsem ještě neviděl, ale mohlo jít třeba o korespondenci s rodinou. To u komise ukrajinské NKVD stačilo na trest smrti, takže byl 7. února 1938 v

Žitomiru zastřelen. Rehabilitován byl 16. 3. 1965 jako nevinně odsouzený. Leží na kraji města za židovským hřbitovem v neudržovaných jamách zalitých asfaltem spolu s mnoha tisíci lidí z okolí, kteří měli podobný osud." Pan Grossman mi obratem poděkoval a poslal i fotografii svého dědečka: „To je jediná fotografie, která se zachovala. Mimochodem, měřil na tu dobu neuvěřitelných 203 cm a tuto výšku geneticky předal do naší rodiny. Osud měl bohužel takový, jaký jsme všichni tušili.[...] Zdá se mi neuvěřitelné, že ve svých 61 letech se dozvím to, co moje mamka, jeho dcera, se nikdy nemohla dozvědět." ³⁷⁵

Uplynulo několik let, než jsem měl možnost uvidět Gavandův vyšetřovací spis a vypsat si z něj potřebné údaje. Když jsem je pak doma konfrontoval se svými dosavadními záznamy, ukázalo se, že jsem příliš věřil údajům ukrajinských kolegů: Gavanga nebyl zastřelen 7. 2. 1938, toho dne byl odsouzen k trestu smrti, a neprojednávala to „trojka“ žytomyrské správy NKVD, ale nejvyšší „dvojka“, tedy Komise NKVD SSSR a Prokurátora SSSR, jejíž výroky obvykle podepisovali Ježov a Vyšinskij. ³⁷⁶ A Gavandova katastrofa nezačala až v roce 1936, ale mnohem dříve. Ani rodinná tradice neměla pravdu: neutekl do Ruska před narozením dcery (narodila se 1. 8. 1923), ale až rok a půl poté. V jeho spise je potvrzení Ministerstva zahraničních věcí SSSR, že 2. 1. 1925 vydalo na svém zastupitelství ve Vídni cestovní pas válečnému zajatci Andreji Michajloviči Krapinskému, ve věku 28 let, který se vrací do vlasti. Tuto falešnou identitu získal Gavanda na žádost vedení KSČ, údajně proto, aby doma nemusel nastoupit trest vězení za komunistickou činnost. Odjel pak ilegálně do Vídně pro pas a přes Berlín se dostal vlakem do Moskvy. Tady si jeho doklady ověřili u zástupců KSČ a rozhodli, že bude využit k politické práci mezi českým obyvatelstvem na Ukrajině. Poslali ho do Žytomyru, kde jej inspektor českých škol Hájek určil do údajné české kulacké kolonie Plechovaja, kde ani školu neměli. Nebyly tam podmínky k práci, tak se vrátil pěšky do Žytomyru, a po stížnosti na guberniálním výboru strany se stal místo Hájka inspektorem českých škol. Po reorganizaci správy se stal učitelem v Okolku, kde byl až do svého zatčení. Oženil se tam a stal se i předsedou kolchozu.

Poprvé byl zatčen už v roce 1930 v souvislosti s chystaným charkovským procesem s českými učiteli, v němž bylo nakonec souzeno celkem 37 osob. Není zcela jasné, proč mezi nimi nebyl už tehdy i Gavanda. Jeho kolegové čeští učitelé totiž u výsledků podávali

³⁷⁵Dopisy Stanislava Grossmana z Hořiněvsi autorovi ze 7. 3., 15. 3. a 12. 4. 2009.

³⁷⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 36.

plno důkazů o jeho podvratné činnosti. Např. Jiří Bezděk uvedl, dokonce nejméně pětkrát, že Gavanda spolu s dalšími „sbírá vojenské materiály z pohraniční oblasti“, a dodává špionážní organizaci „materiály o počtu, systému a konstrukci zbraní a výstroje vojenských jednotek, které pobývaly v obci, kde žije“. Zprávy pak učitel Vodsed'álek podle příkazu vedoucího skupiny Jaroslava Štrombacha zašifroval a posílal do Moskvy československým diplomatům. Už jen takové obvinění by i v roce 1930 vystačilo na mimořádný trest. Ale obvinění bylo více. Účetní Antonín Knedlík např. písemně oznámil orgánům, že Gavanda se spolčuje s kulaky, že s nimi chodí popíjet a špatně vykonává funkci učitele. Čítárnu prý měl jen pro kulaky, a pro vesnické divadlo vybíral jen samé „plytké buržoazní a měšťácké“ hry, ty skutečně revoluční uvádět nechtěl. Učitel Fjodor Volf zase vypověděl, že Gavanda mu hned po svém příjezdu říkal, že žil ve Francii a do SSSR se dostal jen náhodou, takže „jestliže on je špiónem, tak určitě francouzským“. Učitel Vladimír Jakovlev zase slyšel, že Antonín Vodsed'álek, který měl být rezidentem oné špionážní sítě, chtěl zapojit Gavandu do přímé práce pro československou rozvědku. Vyšetřovatelé údajně našli i Gavandovy zápisky ze školy ve Vysokém, ve kterých byly pomluvy J. V. Stalina. Bohužel je nešlo ověřit ani přiložit ke spisu, protože vyšetřovatelé ony zápisky ztratili. V kolchoze o něm tvrdili, že se choval ke kolchozníkům hrubě a měl raději Čechy než Ukrajince, ale nic konkrétního mu nešlo dokázat. Patrně stejně nakonec dopadlo i obvinění ze špionáže.

Nebyl souzen s ostatními, vrátil se ke své práci do Okolku. Ale v roce 1936 jej opravdu zatkli „za zpronevěru kolchozních prostředků“ a 3. 9. 1936 byl odsouzen ke 4 letům gulagu. Už byl ve výkonu trestu, když jej 18. 11. 1936 zatkli podruhé, tentokrát pro členství v kontrarevoluční organizaci a v rozvědce českého Generálního štábu. Ve spisu jsou pouze už zmíněné staré výslechové protokoly z roku 1930, nepřibyl jediný nový důkaz o jeho podvratné činnosti. Za stejné přečiny, za něž se v roce 1930 vůbec nedostal před soud, byl nyní zastřelen. Pomluvy jeho někdejších kolegů, jež před několika lety vyhlížely skoro nevinně, nyní způsobily jeho smrt. K ničemu se nepřiznal, ale nepomohlo mu to. V závěrech obvinění ze 20. 4. 1937 stojí, že už v roce 1925 jej ve skutečnosti poslala do SSSR československá rozvědka. Vyšetřovatelé se prý dotazovali tajemníka ústředního vedení KSČ Hakena a ten měl prohlásit, že o odchodu Gavandy do SSSR strana nic neví. Stranický zrádce Hais prý poslal Gavandu za velitelem divize Štrombachem do Žytomyru, aby zde vykonával špionážní činnost pro rezidenta Vodsed'álka. Operativní zmocněnec 5. oddělení 3. odboru UGB NKVD 16. 5. 1937

rozhodl, že předá Gavendu Vojenskému tribunálu Nejvyššího soudu. Vojenský prokurátor však 22. 6. 1937 věc předal k rozhodnutí Zvláštní poradě NKVD s návrhem na uvěznění v gulagu. Není zcela jasné, proč nakonec rozhodovala Komise NKVD a Prokurátora SSSR. Jasné je pouze zakončení případu – malý lísteček se sdělením, že zastřelení bylo provedeno 26. 3. 1938. Poválečné prošetřování případu bylo 5. 3. 1965 uzavřeno konstatováním, že jakékoliv kompromitující materiály na L. Gavandu neexistují, ani doplňkové výsledky nic o jeho protisovětské činnosti nevypověděly, takže může být rehabilitován, k čemuž vzápětí také došlo.³⁷⁷

Další z pohnutých českých osudů na Ukrajině se uzavřel. Poselství o předem ztraceném posledním zápase hromotluka Gavandy, zatajené před jeho ženou i dcerou, teď obdrží jeho vnuk.

³⁷⁷Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 235. Údajně zatčen až 11. 3. 1937 jako vězeň ITL a obviněn dle čl. 54-1a Trestního zákoníku; zpracováno podle Gavandova vyšetřovacího spisu v DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 17 739p (12274).

5. Největší hromadná vražda Čechů na svátek svatého Václava 28. září 1938

Po usnesení politbyra ÚV VKS(b) z 15. září 1938 následoval příkaz NKVD č. 00606 ze 17. září, jímž bylo nařízeno dokončit dosud nerozhodnuté případy kontrarevolučních nacionálních „kontingentů“ pomocí zvláštních „trojek“. Taková vznikla i v Žytomyru, kde oblastní správu NKVD vedl od března 1938 Grigorij Vjatkin. Kromě něj byli členy nové „trojky“ oblastní tajemník KP(b)U Maxim A. Didenko a prokurátor Žytomyrské oblasti Vasil D. Rosput'ko. Zvláštní „trojka“ za pouhý měsíc a půl svého působení dala zastřelit 4 165 osob, jen pouhých 38 souzených poslala do gulagů. Zasedala celkem jedenáctkrát, od 20. září do 3. listopadu 1938, a v průměru vyřídila 382 případy na jednom zasedání. Vjatkin později připustil, že o vině odsouzených nebyl vůbec přesvědčen.³⁷⁸ Tyto okolnosti však bohužel způsobily smrt více než stovky Čechů z Žytomyrska.

Vymyšlené spiknutí

Právě tehdy probíhalo vyšetřování největšího „případu“, který se týkal české menšiny na Ukrajině. Událost byla již několikrát popsána v článcích a studiích Jurije Ševčuka,³⁷⁹ Jurije Luckého a Majji Lutaj,³⁸⁰ podrobně je rozvedena v monografii M. Lutaj o perzekuci Čechů na Žytomyrsku,³⁸¹ je připomenuta v syntéze politických perzekucí Žytomyrské oblasti,³⁸² v souborné studii o represích vůči české menšině na Žytomyrsku Larysy Kopijčenkové³⁸³ a objevila se již i zmínka v české literatuře.³⁸⁴ Případ souvisel se zfalšováním důkazů o podvratné činnosti „české vojensko-povstalecké špionážní organizace“, jež se měla skrývat pod názvem „České družstvo“. Vyšetřování vedlo 3. oddělení správy státní bezpečnosti NKVD Žytomyrské oblasti a jeho výsledkem bylo zastřelení celkem 80 údajných spiklenců, mezi nimiž bylo 78 Čechů.³⁸⁵ Všichni byli

³⁷⁸Trahični storinky istoriji, s. 35; Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 156.

³⁷⁹Ševčuk, Jurij: Polityčni represiji proty českoji intelihejnciji, s. 223.237.

³⁸⁰Luckij, Jurij: Česki spravy, s. 156-168 (v seznamu popravených chybí Vladimír Ledvinka a Josef Křivánek); Luckij, Jurij – Lutaj, Majja: Polityčni represiji, s. 139-145 (zde je neúplnější soupis všech 80 popravených, sestavený v pořadí jmen podle výpisu ze zasedání „trojky“ UNKVD).

³⁸¹Lutaj, Majja: Čechy na Žytomyrscyni, c. d..

³⁸²Trahični storinky istoriji, s. 38-39.

³⁸³Kopijčenko, Larysa A.: Represiji sered českocho naselennja, s. 7-18.

³⁸⁴Borák, Mečislav: Popravy jako součást politických represí, s. 176-177.

³⁸⁵Trahični storinky istoriji, s. 39. Uvádí, že mezi obětmi byli dva Němci, Henrich Reiz a Robert Schulz, a archivní materiály to potvrzují; Luckij, J.–Lutaj, M.: Polityčni represiji, s. 139-145. Autoři pokládají též

zahrnutí do společného vyšetřovacího spisu, který je pro svou rozsáhlost rozdělen do sedmi svazků.³⁸⁶

Závěrečný spis obžaloby má podobu útlé brožury a připomíná tak onu „vzorovou“ obžalobu z charkovského procesu s rozvědkou „českého generálního štábu“ z roku 1931. Důsledně se v něm opakuje v ukrajinštině nezvyklý název „České družstvo“, který vyšetřovatelé volně překládají jako „české nacionální povstalecké sdružení“. Počátky této organizace se prý datovaly až do roku 1919, kdy na Volyně přišli z Povolží dva čeští váleční zajatci, údajně bývalí důstojníci rakouské armády František Bělík a Eduard Manej. Založili tu českou tělovýchovnou organizaci Sokol, aby se „pod její rouškou prováděla mezi českým obyvatelstvem Volyně kontrarevoluční nacionalistickou organizační činnost“. V roce 1925 byl do Žytomyru velitelstvím Kyjevského vojenského okruhu přidělen jako nový velitel 55. střelecké divize Jaroslav Štrombach, a zároveň do zdejší české kolonie poslala československá sekce Kominterny působit jako vedoucího české školy Antonína Vodsedálka, který byl později odhalen jako rezident československé rozvědky. Oba se hned pustili do záškodnické práce a prostřednictvím Sokola zakládali „české vojensko-povstalecké družiny“ a v jednotlivých českých koloniích v oblasti, na závodech a v českých školách další takové skupiny, navenek kryté jako „odbočky“ Sokola. V letech 1928–1929 vytvořil Štrombach z této sítě samostatnou českou vojensko-povstaleckou organizaci s krycím názvem „České družstvo“. Tady si při konstrukci fiktivní organizace vyšetřovatelé zřejmě vzpomněli na případ organizátorů „Družstva“ z roku 1928, jež mělo zprostředkovávat zemědělskou techniku z ČSR, který se bezprostředně týkal i Žytomyrska. Kromě Štrombacha a Vodsedálka měl patřit vedení organizace i blíže neurčený Moldřík (*Mordžik*), který přijel v roce 1928 z Československa. Na konci třicátých let už ale nikdo z nich v Žytomyru nepůsobil, Štrombach byl už v roce 1931 popraven, Vodsedálek byl v gulagu na Solovkách a Moldřík se v roce 1936 vrátil zpátky do Československa. V době Velkého teroru údajně tvořili vedení organizace stolař Štěpán Toman, účetní pivovaru Josef Jandura, finanční inspektor Václav Holan a stavební inženýr Antonín Markup, který jako jediný z nich nebyl zatčen, protože odjel do ČSR.³⁸⁷

Vladimíra Blockého za Poláka a Antonína Kohlmorgena (Kolmorčina) za Ukrajince, ale původní archivní zdroje to neuvádějí (objevilo se to až při prošetřování případu v roce 1958). Ve své pozdější monografii uvádí již M. Lutaj oba jmenované jako Čechy, naopak vůbec neuvádí zmíněné dva Němce.

³⁸⁶Státní archiv Žytomyrské oblasti (Deržavnyj archiv Žytomyrskoj oblasti, dále jen DAŽO), f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 1-7 (1917-1923).

³⁸⁷DAŽO, tamtéž, t. 4 (1920), Obviniteľnoje zaključenije po dělu češskoj vojenno-povstančeskoj organizacii. Žitomir, UGB-UNKVD po Žitomirskoj oblasti 1938 [62 s.], s. 1-3; Kopijčenko, Larysa A.: Represiji sered

Všichni tři členové vedení fiktivní spiklenecké organizace jakékoliv obvinění z protisovětské činnosti rázně odmítali, vždyť nebylo k čemu se doznat. Podle protokolů v jejich vyšetřovacích spisech byl každý z nich vyslechnut jen dvakrát, ale ve skutečnosti je nutili k přiznání tak dlouho, dokud nepotvrdili konstrukci vyšetřovatelů. Jandura odolával asi měsíc, Holan 53 dní a Toman dokonce 80 dní. Stále opakoval: „K žádné kontrarevoluční organizaci nenáležím a žádnou činnost proti SSSR ve prospěch cizího státu jsem nikdy neprováděl.“ Nakonec ale podlehl i on, a konečně pronesl obvyklou přiznací formuli: „Přesvědčil jsem se o bezvýchodnosti svého postavení a nesmyslnosti odmítat výpověď, a rozhodl jsem se odhalit vyšetřovacím orgánům celou pravdu a vypovídat o své nepřátelské činnosti, kterou jsem prováděl po mnoho let proti sovětské moci...“ Doznání dávalo represím navenek zdání legality, ale vyšetřovatelé se často obešli i bez něj. Například Josef Křivánek se kategoricky odmítal doznat k záškodnictví, a k poslednímu protokolu dokonce připsal tužkou, že žádá o nový výslech, protože ten původní dokončil jiný vyšetřovatel. A označil vyšetřování za nedostatečné a jednostranné. Stížnost putovala přes oblastní prokuraturu až k soudu, ale odtud se záhy vrátila zpátky na Andrušivské okresní oddělení NKVD. V Křivánkově spisu se objevila poznámka, že by měl být opravdu znovu vyslechnut, aby se prověřila i možnost, že je členem „organizované trockisticko-pravicové formace“, na niž se ho posledně neptali. A že už se nesmí připustit, aby obviněný pomlouval vyšetřovací orgány. Náčelník oddělení Trofimcev nakonec Křivánkovu vyšetřovateli Popovovi sdělil, že obviněného „je možno začlenit do skupinového případu“ a zanást do společného spisu. Tak se i on stal příslušníkem české povstalecké organizace.³⁸⁸

Zdá se, že vyšetřovatelé se při falzifikaci nového případu vskutku výrazně inspirovali oním „vzorovým“ českým procesem z roku 1931: nejen že z něj vytáhli hlavní aktéry jako zakladatele a inspirátory nové organizace, ale převzali i hlavní metody podvrtné činnosti, tedy styky s Československem a špionážní rezidenturou na československém konzulátu v Kyjevě. Prostřednictvím cestovní kanceláře Inturist měl v letech 1936–1937 na Ukrajinu přijíždět rezident Josef Vlasák, aby zde rozvíjel českou kontrarevoluční činnost, a F. Jandura byl ve spojení s tajemníkem českého konzulátu v Kyjevě, jistým Chasusem, od kterého dostával příkazy „k praktické kontrarevoluční činnosti“. Ta nebyla sice nikde blíže specifikována, nicméně spis předpokládal, že vytvořené družiny mají za úkol „seskupování českých povstaleckých kádřů, jejich

českoho, s. 18; Trahični storinky istoriji, s. 38.

³⁸⁸Kopijčenko, L. A.: Represiji sered českoho, s. 14.

přípravu na ozbrojené povstání v době intervence ze strany Německa, a provádění výzvědné práce na území SSSR v zájmu československé rozvědky“. Pro jednání mimosoudní „trojky“ ostatně nebylo moc konkrétních důkazů zapotřebí, zcela postačilo závěrečné shrnutí případu, vymyšleného a vyrobeného přímo v úřadovně žytomyrské oblastní správy NKVD: „Vyšetřováním tohoto případu byly odhaleny a zlikvidovány 4 povstalecké družiny a 12 »odboček«.“ A samozřejmě i seznam oněch osmdesáti obviněných, jejichž vina se charakterizovala alespoň v podobě několika řádek dobových frází.³⁸⁹

Zatýkali je od 17. února do 7. srpna 1938 nejen v Žytomyru a okolí, hlavně v České Krošni, ale i v českých střediscích v Andrušivském, Korostyšivském, Černjachivském, Malynském a Červonoarmijském okrese Žytomyrské oblasti. Po prvních osmi zatčených v polovině února 1938 se hlavní zatýkání soustředilo až do května, června a července, přičemž nejvíce zatčení (celkem 13) v jednom dni proběhlo 13. května a 28. června 1938.³⁹⁰ Při pohledu na jejich sociální strukturu je zřejmé, mezi nimi již téměř chybí zástupci české inteligence, protože ti byli podrobeni politickým represím mezi prvními. Podle výpočtu ukrajinských historiků k obviněným patřilo 42 kolchozníků, 12 dělníků různých závodů, 5 zámečnicků, 3 účetní, 3 stolaři, 2 řidiči, po jednom listonoš, obuvník, tesař, učitel a několik pracovníků různých institucí. Nejstaršímu bylo 67 let, nejmladší měl 28 let. Pouze 4 z nich byli členy komunistické strany, z níž byli hned po svém zatčení vyloučeni. Ke shledání jejich viny posloužil některý z oněch „politických“ článků Trestního zákoníku USSR, zvl. 54-1a, 2, 7, 9, 10, 11. Žaloba byla vyhotovena 26. července 1938 s návrhem, aby byla postoupena „k projednání NKVD SSSR v rámci příkazu č. 00485“. Dokument podepsal náčelník útvaru III. odd. UGB UNKVD seržant státní bezpečnosti Maňko a svůj souhlas připojil i náčelník III. odd. UGB UNKVD nadporučík státní bezpečnosti Fedorov.³⁹¹

V té době se však v Žytomyrské oblasti už několik měsíců, od května 1938, zasedání oblastní „trojky“ NKVD vůbec nekonala, a vyšetřovatelé si zřejmě uvědomovali, že podklady shromážděné obžalobou by na jednání mimosoudní „dvojky“ či Vojenského kolegia Nejvyššího soudu asi neobstály. Nakonec přišel v polovině září 1938 už zmíněný příkaz o zřizování „zvláštních trojek“ UNKVD, jež měly co nejrychleji „dokončit“ všechny

³⁸⁹Tamtéž, s. 4.

³⁹⁰Počty zatčených v kauze České družstvo: 8 osob v únoru, 1 v březnu, 3 v dubnu, 21 v květnu, 27 v červnu, 19 v červenci a 1 v srpnu 1938.

³⁹¹Ševčuk, J.: Polityčni represiji, s. 232; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 19; DAŽO, cit. fond, t. 4, s. 61.

případy zatčených, které byly již přivedeny do fáze obžaloby. První zasedání „zvláštní trojky“ UNKVD Žytomyrské oblasti se konalo 20. září 1938, kdy bylo odsouzeno všech 350 obviněných k trestu smrti. „České družstvo“ přišlo na řadu hned na třetím zasedání „zvláštní trojky“ 22. září 1938, kdy bylo souzeno 408 osob, a ani toho dne nepadl jiný výrok než trest smrti.³⁹²

K vykonání rozsudku, tedy k zastřelení všech osmdesáti odsouzených, došlo 28. září 1938, zvláštní náhodou zrovna na svátek českého patrona svatého Václava, jehož památce byl zasvěcen i katolický kostel v České Krošni, dobře známý i mnoha popraveným.³⁹³ Podobně smíšené pocity vzbuzuje i podivné načasování této největší hromadné popravy Čechů v tehdejším Sovětském svazu do dnů, v nichž se v Mnichově zrovna schylovalo k jednání o osudu Československa, jemuž Sovětský svaz nabízel svou pomoc. Tehdy se však o tomto zločinu nikdo nedozvěděl, ba i příbuzní obětí poznali pravdu až po mnoha desetiletích, většinou až v devadesátých letech.

Přehled obětí zločinu

Připomeňme si alespoň stručně oněch osmdesát nevinně popravených, jejichž jména uvádíme v abecedním pořádku:³⁹⁴

Vladimír Blocký

se narodil v roce 1908 v České Krošni, kde bydlel a pracoval jako truhlář. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 28. 6. 1938. V obvinění se uvádí, že když pracoval jako tesař na stavbě vojenské ubytovny, zničil stavební materiál v hodnotě 5 tisíc rublů. V době války měl prý za úkol zapálit elektrárnu v Žytomyru.³⁹⁵

Josef Bohanský,

narozen v roce 1902 v Iževsku ve Vjatské gubernii, žil v České Krošni a pracoval zde jako normovač v cihelně. Byl zatčen 13. 5. 1938.³⁹⁶

Antonín Borůvka,

³⁹²Trahiční storinky istoriji, s. 35.

³⁹³Po ostrém tažení proti církvi nepůsobil už v Žytomyru a okolí od podzimu 1937 žádný katolický duchovní a kostel byl uzavřen. Trahiční storinky istoriji, s. 40.

³⁹⁴Osobní data všech odsouzených jsou na výpisech z protokolu o zasedání trojky UNKVD Žytomyrské oblasti ze 22. 9. 1938. DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 72-230.

³⁹⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 26, 110; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.1, s. 431. Uvádí se zde, že měl polskou národnost.

³⁹⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 26; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 445.

narozen 12. 12. 1894 v obci Ivanovyči v okrese Černjachiv, kde též bydlel a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 11. 5. 1938 a obviněn m.j. z toho, že při své práci v kolchozu „prováděl záškodnickou činnost zaměřenou na zničení kolchozních koní“.³⁹⁷

František Bureš

se narodil v roce 1905 Malynivce v Malynském okrese, kde žil a pracoval jako účetní kolchozu. Byl zatčen 10. 6. 1938. V obvinění se uvádí, že rozkládal pracovní morálku v kolchoze a v roce 1937 „nechal úmyslně shnít velké množství kolchozních brambor“.³⁹⁸

Jan (Ivan) Černý,

narozen v roce 1898 v Zubivščyně v Malynském okrese, kde žil a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý, tři děti, Byl zatčen 17. 2. 1938.³⁹⁹

Václav Černý,

narozen v roce 1888 v obci Stremihorod v Kyjevské gubernii, žil v Malé Zubivščyně (Mali Duboviči) v Korostenském okrese, pracoval v kolchoze. Ženatý, šest dětí. Byl zatčen 17. 2. 1938.⁴⁰⁰

Vladimír Defler,

narozen v roce 1889 v obci Vysoké České v Černjachivském okrese, rolník tamtéž v místním kolchoze. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 11. 5. 1938 a v obvinění stálo: „Provedl v kolchoze diverzní akt, při němž otrávil tři kolchozní koně. V roce 1937 se pokusil zapálit kolchozní sušičku lnu. V případě války mezi Německem a SSSR měl v kolchoze zapálit budovy.“⁴⁰¹

František Dlouhý,

narozen v roce 1899 v Žytomyru, kde pracoval jako dělník a kameník na místním hřbitově. Byl svobodný. Zatkli ho 28. 6. 1938.⁴⁰²

Antonín Dostál,

narozen 16. 11. 1897 v obci Ivanovyči v Černjachivském okrese, kde pracoval jako tesař v kolchoze. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 8. 5. 1938. V obvinění se píše, že už v roce

³⁹⁷Tamtéž, s. 503; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 27, 110.

³⁹⁸Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 548; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 29, 110.

³⁹⁹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 103.

⁴⁰⁰Tamtéž, s. 102.

⁴⁰¹Tamtéž, s. 46, 110; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 576.

⁴⁰²Tamtéž, s. 606; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 46.

1935 otrávil 12 kolchozních koní a o rok později několik vepřů, zapálil snopy družstevní pšenice a vyzýval kolchozníky, aby nechodili do práce.⁴⁰³

Antonín Fischer,

narozen v roce 1906 v Krošni České, kde pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý, dvě děti. Zatčen 28. 7. 1938.⁴⁰⁴

Václav Fischer

se narodil 28. 1. 1899 v České Krošni, kde také bydlel. Pracoval jako dělník v přepravním podniku *Sojuzsovmoztrans* v Žytomyru. Ženatý, bezdětný. Zatčen 5. 7. 1938.⁴⁰⁵

Václav Fortelka,

narozen 21. 5. 1892 v České Krošni, kde žil a pracoval v kolchoze jako stolař. Svobodný, zatčen 28. 6. 1938.⁴⁰⁶

Vladimír Fortelka,

narozen 20. 5. 1897 v České Krošni, kde bydlel a pracoval jako účetní v kolchoze. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 3. 7. 1938. V jeho obžalobě stojí: „Jako účetní kolchozu vedl nedbale účet, snižoval výplatu pracovních jednotek, čímž vyvolával nespokojenost mezi kolchozníky. V době války měl za úkol zapálit kolchozní hospodářství.“⁴⁰⁷

František Froněk,

narozen 3. 2. 1895 v České Krošni, kde také bydlel. Pracoval jako řezník v masokombinátu v Žytomyru. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 13. května 1938.⁴⁰⁸

Alexandr Hepfel,

narozen v roce 1897 v obci Reja v Žytomyrském okrese, žil v České Krošni a pracoval jako stolař v kolchoze. Ženatý, jedno dítě. Zatčen 13. května 1938.⁴⁰⁹

Josef Hepfel

⁴⁰³Tamtéž, s. 47; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 647.

⁴⁰⁴Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 98.

⁴⁰⁵Tamtéž.

⁴⁰⁶Tamtéž, s. 99.

⁴⁰⁷Tamtéž, s. 99, 118.

⁴⁰⁸Tamtéž, s. 100.

⁴⁰⁹Tamtéž, s. 39; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 308.

se narodil 29. 11. 1904 v České Krošni, kde žil a pracoval jako kovář v kolchoze. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 13. 5. 1938. V obvinění stálo: „Se záškodnickým cílem prováděl nekvalitní opravy zemědělského inventáře a složitých hospodářských strojů.“⁴¹⁰

Mikoláš Hepfel,

narozen v roce 1894 v obci Zozulynci v Pohrebyščenském okrese Vinnycké oblasti. Žil v České Krošni, kde pracoval v kolchoze jako rolník. Ženatý, měl tři děti. Byl zatčen 23. 6. 1938.⁴¹¹

Josef Holan

se narodil 29. 10. 1897 v České Krošni, kde s rodinou bydlel. Pracoval jako obuvník v družstvu Koopremont v Žytomyru. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 23. 6. 1938.⁴¹²

Václav Holan,

narozen v roce 1898 v České Krošni, byl mladším bratrem Josefa; též jejich nejmladší bratr Josef (*1907) byl zatčen v říjnu 1941 v době své vojenské služby u stavebního praporu v Omsku, zvláštní poradou lidového komisariátu vnitra SSSR byl odsouzen k 8 letům gulagu, kde v červnu 1943 zemřel. Václav bydlel v České Krošni a pracoval jako inspektor na finančním úřadě města Žytomyru. Byl proslulý sadař, ženatý. Byl zatčen 7. 5. 1938.⁴¹³

Alexandr Horák

se narodil 30. 8. 1909 v Ufě v Baškírii, ale žil v Žytomyru, kde pracoval jako zámečnický a řidič v oblastním oddělení ochrany zdraví. Ženatý, dvě děti, zatčen 29. 6. 1938. Z jeho zaměstnání šlo snadno vykonstruovat obvinění: „Přijal úkol – ve chvíli vyhlášení mobilizace provést diverzní akt: zapálit 1. a 2. městskou nemocnici, když jako šofér oblastního zdravotního oddělení často pobýval v uvedených objektech.“⁴¹⁴

Alexandr Hřeblík

se narodil 20. 6. 1890 v České Krošni, kde žil a pracoval v kolchoze jako rolník a kameník. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 3. června 1938 a obviněn m. j. z toho, že rozšiřoval mezi vesničany klepy o válce a „nekvalitně obdělával kolchozní půdu“.⁴¹⁵

František Hütter,

⁴¹⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 38, 116; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 308.

⁴¹¹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 38. Uvádí jako místo narození Českou Krošnju, ale archivní zdroje to nepotvrzují; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 308.

⁴¹²Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 40, 172; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 362.

⁴¹³Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 40, 172; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 362.

⁴¹⁴Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 42, 116; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 400.

⁴¹⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 19, 39; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2. 327.

narozen v roce 1894 v Olomouci, žil v obci Ivnycja v Andrušivském okrese, kde pracoval jako účetní na místní pile. Byl zatčen 14. 6. 1938.⁴¹⁶

Josef Jahoda,

narozen 15. 6. 1897 v obci Martynivka poblíž Rivného (před válkou v Polsku), žil v České Krošni a pracoval jako rolník v kolchozu. V roce 1934 se pokusil navštívit rodiče v Polsku, ale byl zadržen na hranici a vyloučen ze strany. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 22. 6. 1938.⁴¹⁷

Josef Jandura,

narozen v roce 1903 v obci Ivankiv v Pulynském okrese Volyňské gubernie, žil v České Krošni a pracoval jako vrchní účetní a plánovač pivovaru v Žytomyru. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 29. 4. 1938.⁴¹⁸

Vladimír Jasanský

se narodil v roce 1909 v České Krošni, kde také žil. Pracoval jako řidič oblastní správy lehkého průmyslu (*Obllegprom*) v Žytomyru. Ženatý, zatčen 28. 6. 1938.⁴¹⁹

Václav Knobloch,

narozen 14. 11. 1902 v České Krošni, kde bydlel a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý, tři děti. Zatčen 13. 5. 1938.⁴²⁰

Antonín Kocián

se narodil 21. 3. 1904 v Žytomyru, kde také žil. Pracoval jako kovář na silničním úseku města Žytomyr. Ženatý, jedno dítě. Zatčen 2. 7. 1938. Kladli mu za vinu např. i to, že „projevoval emigrační tendence, a nejednou se pokoušel získat československé občanství s následným odjezdem do zahraničí“.⁴²¹

Antonín Kohlmorgen,

narozen 10. 6. 1890 v Lucku, bydlel v Žytomyru a pracoval jako účetní ve Vackivském zemědělsko-spotřebním družstvu. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 12. 6. 1938.⁴²²

⁴¹⁶V ruské transkripci Chiter. Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 100.

⁴¹⁷Tamtéž, s. 108.

⁴¹⁸Možná česká transkripce i Jandera. Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 108.

⁴¹⁹Tamtéž, s. 108-109.

⁴²⁰Tamtéž, s. 55; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 486.

⁴²¹Ruská transkripce příjmení Kacian. Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 53; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 416.

⁴²²Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 57; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 579.

Josef Kopecký

se narodil 5. 4. 1884 v obci Okilok v Černjachovském okrese, kde žil a pracoval v místním kolchozu a působil též jako hasič. Ženatý. Zatčen 18. 2. 1938.⁴²³

Josef Kopecký,

další téhož jména, příjmení i otčestva (Josefovič), se narodil 10. 11. 1889 v České Krošni, kde žil a pracoval jako bednář v ovocnářském závodě v Žytomyru. Svobodný. Byl zatčen 18. 2. 1938.⁴²⁴

Jan Krtil,

narozen v roce 1906 v České Krošni, kde bydlel a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, jeden syn. Zatčen 3. 7. 1938. V jeho spise je zmíněno, že jako skladník kolchozu při sklizni obilí přijímal k uskladnění vlhké zrní a někdy je i úmyslně poléval, aby zničil úrodu.⁴²⁵

Josef Krtil,

bratr Jana, se narodil v roce 1894 také v Krošni České, kde bydlel. Pracoval jako dělník v cihelně v Žytomyru. Ženatý, dvě děti. I on byl zatčen 3. 7. 1938. Podle obvinění měl v cihelně na starosti přísun uhlí, do kterého přidával strusku, což snižovalo procento jakosti výrobků.⁴²⁶

Josef Křivánek,

narozen v roce 1906 v obci Ivanivka v okrese Mohylevo v Bělorusku, bydlel v Andrušivce v Andrušivském okrese. Pracoval jako starší mechanik v cukrovarnickém sovchozu v Andrušivce. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 7. 8. 1938. K obžalobě patřilo např. obvinění, že „se záškodnickými úmysly během opravy kombajnů vyřadil z provozu dva kombajny, které už při sklizni úrody nemohly být použity“.⁴²⁷

Jaroslav Kučera,

narozen v roce 1903 v České Krošni, kde také bydlel. Pracoval jako zámečnick v družstvu *Metaloobjednannja* v Žytomyru. Svobodný. Už v roce 1933 byl odsouzen Kolegiem GPU USSR na tři roky do vyhnanství. Podruhé byl zatčen 3. 7. 1938. Byl mj. obviněn, že když pracoval v cukrovaru při stáčení cukru, sypal do forem tlučené sklo a

⁴²³Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 58; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 604.

⁴²⁴Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 59; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 604.

⁴²⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 62, 112; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 149.

⁴²⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 62, 112; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 149.

⁴²⁷Transkripce příjmení Krževanik. Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 61, 112. Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 128.

písek. V továrně na výrobu makaronů zase vkládal do lisů železné šrouby a vyřadil je tak z provozu.⁴²⁸

Vladimír Kučera,

bratr Jaroslava, se narodil v roce 1893 v České Krošni a i on zde bydlel. Pracoval zde jako rolník a bednář v kolchozu. Ženatý. I on byl zatčen 3. 7. 1938. Podle obvinění měl jako kolchozní předák úmyslně snižovat úrodu chmele. Osel např. plochu 5 ha chmelem, který neměl nutné ošetření a neurodil se.⁴²⁹

Josef Ledvinka

se narodil 6. 4. 1909 v Krošni České, zde žil a pracoval v kolchozu jako kovář. Ženatý, jedno dítě. Zatčen 3. 7. 1938.⁴³⁰

Vladimír Ledvinka,

narozen v roce 1879 v osadě Smokivka v Žytomyrském okrese Volyňské gubernie, žil v České Krošni a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 11. 5. 1938.⁴³¹

Emanuel Lulák,

narozen v roce 1869 v Račicích v ČSR, žil v České Krošni a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý. Byl zatčen 9. 5. 1938.⁴³²

Josef Lulák,

narozen v roce 1897 v Račicích v ČSR, žil v České Krošni. Pracoval v kolchozu a byl předákem chmelové brigády. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 28. 7. 1938.⁴³³

Jaroslav Malý,

narozen v roce 1909 v České Krošni, zde také bydlel a pracoval v kolchozu jako kočí. Ženatý. Byl zatčen 28. 6. 1938.⁴³⁴

Václav Mol,

narozen v roce 1886 v České Krošni, uzde bydlel a pracoval v kolchoze jako vedoucí farmy. Ženatý, dvě děti. Zatčen 28. 6. 1938.⁴³⁵

⁴²⁸Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 63, 112; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 221.

⁴²⁹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 62-63, 113; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 221.

⁴³⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 63-64; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 291.

⁴³¹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 63; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 291.

⁴³²Není upřesněno, o které z celkem 9 Račic v ČR se jedná. Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 64; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 390.

⁴³³Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 64; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 390.

⁴³⁴Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 65; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 465.

⁴³⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 68; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 649.

Antonín Novák

se narodil 2. 10. 1897 v obci Zorokiv v Černjachivském okrese, žil v České Krošni a pracoval jako zámečník v průmyslové kolonii NKVD v Žytomyru. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 18. 6. 1938. Byl obviněn mj. z toho, že „Sbíral a předával Tomanovi zprávy špionážního charakteru o situaci v žytomyrské věznici a o zatčených.“⁴³⁶

Josef Novák,

narozen v roce 1897 v obci Nova Buda v Radomyslském okrese Kyjevské gubernie, žil v obci Jurivka v Malynském okrese. Pracoval jako dělník v sovchozu Dzeržinského. Ženatý, tři děti. Zatčen 10. 7. 1938. V obvinění se psalo, že když pracoval na nádraží jako nakladač, „systematicky sypal do ložisek vagonů písek, ničil automatické brzdy atp. Mezi pracujícími vedl rozkladnou práci, organizoval pijácké schůzky, za což byl z dopravy propuštěn.“ Za války měl zapálit budovy chovu prasat a sklad krmiva na stanici Malyn.⁴³⁷

Vladimír Novák

se narodil 2. 1. 1898 v Zubivščyně v Korostenském okrese, kde také bydlel a pracoval v kolchozu jako rolník. Působil v obci též jako učitel, ale v době zatčení už byl z funkce odvolán pro nedostatečnou kvalifikaci. V obvinění se však psalo, že „zakazoval dětem mluvit ukrajinsky a rusky ve škole i doma. Šířil mezi žáky českou literaturu a provokační zvěsti o válce a zániku sovětské moci, diskreditoval zákony a pořádky v Sovětském svazu.“ V podvratné organizaci měl za úkol „zorganizovat diverzní skupinu z 5–6 protisovětsky zaměřených Čechů“. Ženatý, čtyři děti. Zatčen 17. 2. 1938.⁴³⁸

František Novotný.

narozen v roce 1896 v Malynivce v Malynském okrese, žil v obci Čopovyči v Malynském okrese, kde pracoval na poště jako poštovník. Svobodný. Zatčen 17. 2. 1938. V obvinění stálo mj.: „Využíval práce poštovního úředníka ke kontrarevolučním cílům. Často schválně pletl poštovní zásilky a dlouho je zadržoval, také nechával stát lidi dlouho ve frontě a byly i případy, že příšedší zásilku poslal zpátky.“⁴³⁹

Václav Pertl,

⁴³⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 74, 113; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 220.

⁴³⁷Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 74;75 Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 221.

⁴³⁸Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 74, 114, 128; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 220.

⁴³⁹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 71; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 234.

narozen v roce 1910 v České Krošni, kde žil a pracoval jako rolník v kolchozu.
Ženatý. Zatčen 28. 6. 1938.⁴⁴⁰

Vladimír Pilař,

narozen v roce 1905 v Zubivščině v Korostenském okrese, kde bydlel a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, tři děti. Zatčen 17. 2. 1938. V obvinění se píše, že „vychvaloval politické zřízení v kapitalistických zemích a vyzýval k aktivnímu boji se sovětskou mocí. Při práci v kolchoze se zabýval záškodnictvím a podbízel sklizňovou kampaň.“⁴⁴¹

Václav Pišl,

narozen v roce 1896 v Korostenském okrese, kde žil a pracoval jako rolník v kolchoze. Svobodný, zatčen 17. 2. 1938.⁴⁴²

Josef Pokorný

se narodil 11. 11. 1909 v České Krošni, kde žil a pracoval jako rolník v kolchozu.
Ženatý. Zatčen 13. 5. 1938.⁴⁴³

Pavel Pokorný

byl Josefův otec, narodil se v roce 1877 v pozdější ČSR, žil v České Krošni a pracoval jako rolník a kameník v kolchozu. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 28. 6. 1938.⁴⁴⁴

Václav Pokorný

se narodil 8. 1. 1897 v obci Ivanovyči v Černjachivském okrese, kde také žil a pracoval v kolchoze jako rolník. Ženatý. Zatčen 11. 5. 1938. V jeho spise je uvedeno, že „prováděl záškodnickou práci při mlácení úrody, když úmyslně protahoval výmlat, protože byl v kolchoze strojníkem.“⁴⁴⁵

Jaroslav Procházka

se narodil 10. 5. 1909 v České Krošni, zde bydlel a pracoval u Žytomyrské požární ochrany jako hasič. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 13. 5. 1938.⁴⁴⁶

Josef Procházka

⁴⁴⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 77; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 439.

⁴⁴¹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 77-78, 114; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 481.

⁴⁴²Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 78; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 491.

⁴⁴³Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 79; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 509.

⁴⁴⁴Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 80; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 509.

⁴⁴⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 79, 115; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 509.

⁴⁴⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 82; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 585.

se narodil 12. 11. 1887 v Žytomyru, bydlel v městě Korystyšiv, kde pracoval v textilní továrně „Bolševik“ jako zámečník. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 29. 4. 1938.⁴⁴⁷

Josef Procházka,

narozen v roce 1905 v České Krošni, zde bydlel. Pracoval jako inspektor oblastního spotřebního svazu v Žytomyru. Ženatý, dvě děti. Zatčen 28. 6. 1938. Podle obvinění mu jeho funkce instruktora umožňovala, aby „povzbuzoval narušitele sovětského obchodu, na signály spotřebitelů o nedostacích v obchodě nereagoval. Měl za úkol uskutečnit diverzní akt – zničit sklad zvláštního významu.“⁴⁴⁸

Vladimír Pšenička

se narodil 3. 3. 1884 ve Velkých Čakovcích (dnes součást Prahy), žil v České Krošni a pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý. Zatčen 13. 5. 1938.⁴⁴⁹

Václav Rajm

se narodil v roce 1891 ve Strakově (před válkou v Polsku), žil v obci Ivanovyči v Černjachovském okrese a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý. Zatčen 11. 5. 1938.⁴⁵⁰

Heinrich Reiz (Reinz),

narozen v roce 1893 v obci Leske v Čudnivském okrese, žil v České Krošni a pracoval jako rolník v kolchoze. Byl německé národnosti. Zatčen 3. 7. 1938. I když byl od roku 1936 členem české vojensko-povstalecké organizace, působil mezi německým obyvatelstvem a vychvaloval fašistické zřízení. Prováděl v kolchoze záškodnickou činnost, když „s cílem snížení úrodnosti zaséval semena špatné jakosti a překračoval stanovené normy otravných látek“. Za války měl dělat diverze na železnici.⁴⁵¹

Mikuláš Seřínek,

narozen 14. 7. 1902 v obci Okilok v Žytomyrském okrese Volyňské gubernie, žil v Žytomyru a pracoval jako účetní APTU.⁴⁵² Svobodný. Zatčen 17. 7. 1938.⁴⁵³

Robert Schulz

⁴⁴⁷Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 81; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 585.

⁴⁴⁸Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 81, 115; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 585.

⁴⁴⁹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 782 Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 605.

⁴⁵⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 83; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 630.

⁴⁵¹Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčni represiji, s. 144; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 666; DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 212.

⁴⁵²Nezjištěná zkratka, patrně železniční nákladní a transportní správy, příp. technického učiliště.

⁴⁵³Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 87-88; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 268-269.

se narodil v roce 1907 v České Krošni, kde žil a pracoval v kolchoze. Zatčen 3. 7. 1938. Podle obvinění vedl fašistickou propagandu mezi německým obyvatelstvem.⁴⁵⁴

Jan Skeřík,

narozen 6. 6. 1883 v pozdější ČSR, žil v obci Červone v Andrušivském okrese a pracoval jako dělník-modelář v místním cukrovaru. Ženatý. Zatčen 21. 6. 1938.⁴⁵⁵

Václav-Miloslav Skeřík,

patrně Janův syn, narozen 17. 10. 1909 v obci Chrást v pozdější ČSR, žil v obci Červone v Andrušivském okrese a pracoval jako technik v místním cukrovaru. Ženatý, jedno dítě. Zatčen 29. 6. 1938.⁴⁵⁶

Antonín Spála

se narodil 7. 9. 1903 v České Krošni, kde bydlel. Pracoval jako zámečník v družstevní kovovýrobě v Žytomyru. Ženatý, tři děti, Byl zatčen 13. 5. 1938.⁴⁵⁷

Václav Šipl,

narozen v roce 1899 v Sokolivě v Pulynském okrese Volyňské gubernie, žil v České Krošni. Pracoval jako soustružník v Bohunském dřevařském závodě v Žytomyru. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 28. 6. 1938.⁴⁵⁸

Josef Šnidl

se narodil v roce 1893 v pozdějším Polsku, žil v obci Flerivka v Červonoarmijském okrese, kde pracoval jako rolník v kolchoze. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 6. 6. 1938. Byl obviněn, že šířil mezi kolchozníky provokační zvěsti o válce a porážce sovětského režimu, že rozkládal pracovní morálku a vyzýval kolchozníky, ať v kolchoze nepracují. V roce 1937 prý se záškodnickými cíli zničil kolchozní úl.⁴⁵⁹

František Štastný,

⁴⁵⁴M. Lutaj jej ve své monografii vůbec neuvádí, 7. díl martyrologu Žytomyrské oblasti ještě nevyšel. Studie Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityční represiji, s. 142, jej uvádí jako Čecha, ale podle výpisu ze zasedání „trojky“ UNKVD Žytomyrské oblasti ze 22. 9. 1938 byl Němec. Viz DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 115.

⁴⁵⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 88-89; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 319. Zde je místo narození v ČSR uvedeno jako „selo Chotja-Šypy“.

⁴⁵⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 88; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 319. Nelze specifikovat, zda se jedná o Chrast v okrese Chrudim, nebo o Chrást u Poříčan v Polabí, u Plzně, v okrese Nymburk či v okrese Příbram.

⁴⁵⁷Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 90; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 401.

⁴⁵⁸Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 104.

⁴⁵⁹Tamtéž, s. 105.

narozen v roce 1884 v České Krošni, žil v Žytomyru a učil na české škole v České Krošni. Vdovec, jedno dítě. Měl údajně právnické vzdělání a spolu s Vladimírem Novákem ze Zubivščyny byli vlastně jedinými zástupci české inteligence mezi odsouzenými. Už ve dvacátých letech zakládal v Krošni „Družstvo“ pro dodávky zemědělských strojů z ČSR, byl obviněn z protisovětské činnosti a výrokem zvláštního kolegia OGPU USSR ze 14. 12. 1928 poslán na tři roky do Sverdlovsku na Ural, se zákazem pobytu v 16 místech SSSR. Podruhé byl zatčen 10. 7. 1938 a obviněn z aktivní kontrarevoluční práce, při níž „soustřeďoval české povstalecké kádry a připravoval je k aktivnímu boji proti sovětské moci“.⁴⁶⁰

Alois (Alexej) Štěp,

narozen v roce 1899 v České Krošni, kde bydlel a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý. Byl zatčen 28. 6. 1938. Podle obvinění mj. provedl v kolchoze sabotáž – zničil 10 tun koncentrovaného krmiva, snížil stav kolchozních koní o dva a rozkrádal krmivo.⁴⁶¹

Josef Štěp,

narozen v roce 1888 v České Krošni, kde bydlel a pracoval v kolchoze jako rolník a kovář. Ženatý, dvě děti. Zatčen 3. 7. 1938.⁴⁶²

Václav Štěp,

narozen 27. 11. 1893 v Krošni České, kde žil a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 3. 7. 1938.⁴⁶³

Václav Šulc

se narodil 15. 8. 1893 v Českém Vysokém v Černjachovském okrese. Žil v městě Korostyšev v témže okrese a pracoval jako strážný v kamenolomu. Ženatý, tři děti. Zatčen 29. 4. 1938. Podle obvinění sice ještě nic konkrétního nespáchal, ale již „připravoval půdu k tomu, aby pro potřeby povstalecké organizace zabezpečil výbušniny, které se ve velkém množství uschovaly ve skladech kamenolomu“.⁴⁶⁴

Josef Tejkl (Tejkal)

⁴⁶⁰Tamtéž, s. 107. Autorka zmiňuje pouze represí z r. 1928 a jeho zastřelení neuvádí; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnī represiji, s. 145; DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 222.

⁴⁶¹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 108; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnī represiji, s. 144; DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 210.

⁴⁶²Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 107; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnī represiji, s. 143.

⁴⁶³Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 107; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnī represiji, s. 144.

⁴⁶⁴Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 106; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnī represiji, s. 142; DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 103.

se narodil v roce 1880 patrně v Merklovicích u Vamberku (okres Rychnov nad Kněžnou). Žil v České Krošni, pracoval jako kameník. Ženatý, tři děti. Poprvé se dostal do Ruska jako válečný zajatec, z čehož vznikla podivná slepenina v jeho obvinění: „Tejkl v letech občanské války bojoval v rakouské armádě proti jednotkám Rudé armády a společně s rakouskou armádou emigroval v roce 1919 do Československa, odkud se v roce 1936 legálně vrátil i se svou rodinou.“ Poté však začal mezi českými kolonisty provádět „aktivní nacionálně-šovinistickou českou práci – vychvaloval buržoazní zřízení Československa, současně diskreditoval opatření prováděná stranou a vládou Sovětského svazu“. Podle pokynů vedoucího organizace Š. Tomana se „systematicky zabýval záškodnictvím při své práci kameníka a štukatéra na stavbách vojenských objektů“. Byl zatčen 28. 6. 1938.⁴⁶⁵

Jaroslav Tichý,

narozen v roce 1910 v České Krošni, kde také bydlel. Pracoval jako mistr zelinářského závodu v Žytomyru. Svobodný. Zatčen 28. 6. 1938.⁴⁶⁶

Josef Tichý,

narozen 17. 3. 1896 v České Krošni, kde žil a pracoval jako rolník v kolchozu. Byl ženatý, měl tři děti. Poprvé byl zatčen už 15. 3. 1933 a za protisovětskou agitaci poslán Kolegiem OGPU USSR na tři roky do Severního kraje. Podruhé byl zatčen 13. 5. 1938.⁴⁶⁷

František Toman,

narozen v roce 1897 v České Krošni, kde i s rodinou žil. Pracoval jako zámečník v cihelně v Žytomyru. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 27. 6. 1938. Podle obvinění měl v cihelně vyřazovat z provozu soustruhy, lisy a obráběcí stroje. „Nekvalitně opravoval stroje, v důsledku čehož byly časté havárie, např. v roce 1937 se stalo 10 havárií“. Při vyhlášení mobilizace měl zapálit garáže a zničit veškerý autopark cihelny, který tvořilo 10 automobilů.⁴⁶⁸

⁴⁶⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 91; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnı represiji, s. 141; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 500; DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 86.

⁴⁶⁶Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 94; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnı represiji, s. 144; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 505.

⁴⁶⁷Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 93; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnı represiji, s. 144; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 525.

⁴⁶⁸Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 95, 117; Luckij, J.– Lutaj, M.: Polityčnı represiji, s. 141; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 550.

Štěpán Toman,

narozen v roce 1895 v České Krošni, kde bydlel. Pracoval jako truhlář ve fabrice *Profintern* v Žytomyru. Ženatý, jeho rodina sestávala z pěti členů. V letech 1921–1927 byl předsedou vesnického sovětu, v letech 1930–1934 předsedou kolchozu. Byl zatčen 13. 3. 1938. V obvinění se připomínalo, že byl vyloučen z řad VKS(b) „jako bývalý politický bandita“. Jako údajnému vedoucímu celé „fašistické vojensko-povstalecké organizace“ mu přičetli nejvíc provinění: zverboval do „Českého družstva“ 16 Čechů, založil v okresech „odbočky“, které až do svého zatčení řídil, udržoval spojení s českým konzulátem v Kyjevě, už v dobách občanské války aktivně působil v bandách Petlury, projevoval emigrační tendence k návratu do Čech, při práci v kolchoze ničil osevní materiály, při válečném útoku měl vyhodit do povětří železniční most.⁴⁶⁹

Vladimír Toman,

narozen 17. 10. 1901 v České Krošni, kde bydlel. Byl bratrem Františka Tomana. Pracoval jako truhlář na strojní průmyslové škole v Žytomyru. Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 13. 5. 1938.⁴⁷⁰

Vilém Vanhrovský,

narozen v roce 1895 v Žytomyru, kde žil a pracoval jako truhlář ve fabrice *Profintern*. Byl zatčen 13. 5. 1938. V obvinění se uvádí, že „v případě války Německa se Sovětským svazem měl za úkol uskutečnit diverzní akt, zapálit fabriku Rudý *Profinern*“.⁴⁷¹

Václav Vlasák,

narozen 5. 2. 1900 v České Krošni, kde žil a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, čtyři děti. Zatčen 28. 6. 1938.⁴⁷²

Josef Zářecký,

narozen v roce 1897 v osadě Konopa u Malynivky v Malynském okrese, kde žil a pracoval jako rolník v kolchozu. Ženatý, sedm dětí. Zatčen 10. 7. 1938.⁴⁷³

⁴⁶⁹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 95, 117–118; Luckij, J.–Lutaj, M.: Polityčnii represiji, s. 141; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 550.

⁴⁷⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 94. Uvádí se též jméno Vladislav; Luckij, J.–Lutaj, M.: Polityčnii represiji, s. 142; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 549.

⁴⁷¹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 31, 111; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.1, s. 576.

⁴⁷²Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 34 (zde chybně datum úmrtí); Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 169–170.

⁴⁷³Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 49; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 253.

Josef Zeman,

narozen v roce 1895 v České Krošni, kde bydlel. Pracoval na Černjachovské okresní zemědělské správě jako rybářský odborník. Ženatý, dvě děti. Zatčen 29. 6. 1938.⁴⁷⁴

Josef Zikmund

se narodil v roce 1908 k České Krošni, kde také bydlel. Pracoval jako truhlář v kolchozu. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 13. 5. 1938. V obvinění se psalo, že „během práce v kolchoze provedl řadu záškodnických skutků a v době přípravy k osevní kampani otrávil osevní materiály, v důsledku čehož významně klesla úrodnost“. Při válečném napadení SSSR měl zapálit vojenský úřad v Žytomyru, aby znemožnil mobilizaci.⁴⁷⁵

Obtížné hledání pravdy

Z neúplných údajů statistiky vyplývá, že represe postihly nejen oběti oné hromadné vraždy, ale rovněž členy jejich rodin, kteří jako příbuzní „nepřátel lidu“ byli po dvě desetiletí i déle vystaveni šikanám ve škole, v zaměstnání i v místě bydliště. Bylo jich nejméně třikrát tolik co obětí, vždyť 66 zastřelených žilo v manželství, a měli dohromady nejméně 132 dětí (u někoho údaje chybí), u většiny z nich byli ještě naživu i rodiče.

Když příslušníci NKVD odvedli zatčené z domovů, jejich rodiny sotva mohly předpokládat, že své blízké už nikdy nespatrií. Vždyť zločiny, ze kterých je zanedlouho vyšetřovatelé obvinili, byly zcela vymyšlené. Zpočátku jim nosili balíčky do žytomyrské věznice, ale od podzimu 1938 už je tam odmítali přijmout s vysvětlením, že zatčení už tam nejsou. Nebylo na tom nic divného, obyvatelé už si zvykli na nejčastější formulaci odpovědi, jíž se jim na úřadech NKVD dostávalo, když se vyptávali na osud příbuzných: „Deset let bez práva na dopisování“. Nebyl zjevný důvod, proč tomu nevěřit, když věznění v gulagu dobře znali z jiných četných případů. Někteří proto i desítky let odmítali uvěřit tomu, že už v září 1938, pár měsíců po svém zatčení, byli jejich otcové, manželé a syni přímo v centru Žytomyru postřeleni a na okraji města zakopáni do hromadných hrobů.

Pravdu znali pracovníci bezpečnosti, vázaní přísnou mlčenlivostí, kteří až později shodně vypovídali, že když na dvoře a v garážích oblastní správy NKVD v Žytomyru

⁴⁷⁴Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 50; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 284.

⁴⁷⁵Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 51, 111; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 291.

stříleli za noc i několik set odsouzených, valila se krev pod vraty až na ulici; proto museli ve dvoře vykopat odtokovou jámu. Nákladní vozy, jež odvážely těla zastřelených za město, byly sice utěsněny hadry, přesto za sebou nechávaly krvavou stopu.⁴⁷⁶

Některé rodiny se nehodlaly se zmizením svých blízkých jen tak smířit a podávaly stížnosti na průběh trestního řízení v domněnku, že se jim třeba podaří dosáhnout jejich propuštění z gulagu. Jednou z prvních byla např. stížnost rodiny Vladimíra Pilaře, kterou dostal k vyřízení prokurátor oddělení vyšetřování Žytomyrské oblastní prokuratury Byčkov. V závěrech svého šetření 1. srpna 1940 uvedl, že prozkoumal materiály o činnosti české vojensko-povstalecké špionážní organizace „České družstvo“ a dospěl k názoru, že byla odhalena a likvidována v souladu s právem: „Po analýze veškerého materiálu konstatuji, že vina výše uvedených osob, zařazených do jednoho spisu jako členů vojensko-povstalecké organizace, byla v dostatečné míře prokázána jak přiznáním obviněných, tak vzájemným usvědčením. V důsledku toho jsem dospěl k závěru, že žádosti příbuzných odsouzených o vznesení protestu proti rozhodnutí soudních orgánů nemohou být uspokojeny, a proto pokládám za nevyhnutelné stížnostem a žádostem příbuzných odsouzených nevyhovět jako neodůvodněným. Rozhodnutí bývalé Trojky, v části týkající se i ostatních odsouzených ve stejném případě jako výše uvedení, lze pokládat za odpovídající spáchanému zločinu a nepodléhající dodatečné kontrole, jež se jeví i vzhledem k jasnosti případu jako neúčelná.“⁴⁷⁷

Prokurátor, jistě s vědomím svých nadřízených, záměrně zkreslil skutečnost, neboť tehdy bylo už déle než rok známo, že případ Českého družstva a desítky dalších byly od začátku do konce zfalšovány vyšetřovateli a někteří z nich za to už byli i popraveni. Nicméně před veřejností se všechno dál utajovalo vlastně až do počátku devadesátých let.

Náčelník oblastní správy NKVD Vjatkin, který v Žytomyru nesl hlavní odpovědnost za mimořádný rozsah poslední fáze Velkého teroru v září a říjnu 1938, byl zbaven své funkce ještě pár dní před vydáním oficiálního příkazu o ukončení masových represivních akcí. Zatkli ho 16. listopadu 1938, paradoxně nikoliv za zneužití funkce a zfalšování tisíců vyšetřovacích spisů, nýbrž za údajnou kontrarevoluční činnost, kterou měl provádět jako člen „pravicově-trockistické“ organizace. Ihned byl zbaven i funkce člena byra oblastního výboru KP(b)U a jako nepřítel lidu byl vyloučen ze strany. Funkcí

⁴⁷⁶Svědectví bývalých milicionářů B. Davydovyče a M. Lazarkina. Viz Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, 128.

⁴⁷⁷DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 4 (2920), s. 63-70.

náčelníka správy NKVD Žytomyrské oblasti byl dočasně pověřen Ivan Andrijovič Darahan, převelený sem z Dnipropetrovské oblasti. Ten začal na příkaz nadřízených prošetřovat činnost svých předchůdců. Jedno z šetření, zavedené rozhodnutím dočasného lidového komisaře vnitra USSR Amajaka Kobulova, se týkalo rozkrádání věcí zatčených některými pracovníky oblastní správy NKVD. Také v Moskvě už zjistili falzifikaci vyšetřovacích spisů v Žytomyru a v prosinci 1938 vrátili oblastní správě NKVD zpátky 1 195 případů, zaslaných k projednání na Zvláštní poradě NKVD a na Vojenském Kolegiu.⁴⁷⁸

Koncem roku 1938 se o falzifikacích případů v Žytomyru dověděl i sám Stalin, jemuž to nahlásil prokurátor Vyšinskij. Ten ve své zprávě uváděl: „Provedeným šetřením bylo zjištěno, že v době působení Zvláštní trojky při Žytomyrské oblastní správě NKVD USSR bylo zastřeleno 2 110 osob na základě nikým nepodepsaných protokolů o zasedáních trojky. Vyšetřování zjistilo, že u Žytomyrské oblastní správy NKVD se široce používalo fabrikace zfalšovaných protokolů a také se připouštělo systematické bití zatčených, což mělo za následek řadu smrtelných případů.“ Na takto ubité se pak vytvářely falešné protokoly, podle nichž byli odsouzeni k smrti a zastřeleni za kontrarevoluční zločiny.⁴⁷⁹

Vyšinskij pověřil vyšetřením událostí v Žytomyru vojenského prokurátora pohraničních a vnitřních vojsk Morozova. Ten jej informoval, že se zde zcela běžně střílely osoby, o jejichž zastřelení „trojka“ vůbec nejednala, že se jména zastřelených vpisovala do protokolů trojky až dodatečně, a že byly stříleny i osoby, jež neměla „trojka“ ve své kompetenci, protože podléhaly vojenským soudům atd. Zatčený Vjatin přiznal, že se protokoly o jednání „trojky“ formulovaly až po provedení výroku a na zasedáních se případy vůbec neřešily. Vojenské kolegium Nejvyššího soudu SSSR jej 22. února 1939 odsoudilo k trestu smrti a téhož dne byl zastřelen. Další členové „zvláštní trojky“, stranický tajemník Didenko a prokurátor Rospuťko byli zatčeni v posledních dnech prosince 1938 a na výjezdním zasedání Vojenského tribunálu vojsk NKVD Kyjevského okruhu v lednu 1941 odsouzeni k osmi a čtyřem letům gulagu. Trestu nakonec neušel ani Vjatinův dočasný nástupce ve funkci náčelníka Darahan, přestože s oněmi „přehmaty“ v Žytomyru neměl nic společného – 27. května 1941 byl odsouzen k 10 letům gulagu.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸Rafalska, T. L.: „Velykyj teror“, s. 151-152.

⁴⁷⁹Tamtéž, s. 152-153.

⁴⁸⁰Tamtéž, s. 153-155.

Pak se na mnoho let rozhostilo mlčení. Pro úřady bylo směrodatné šetření prokuratury z roku 1940, podle něhož byla vina odsouzených plně prokázána a jakékoliv stížnosti na postup bezpečnosti či soudních orgánů jsou bezpředmětné. Rodiny obětí byly ponechány v nejistotě o osudu svých blízkých, neboť jejich popravy byly přísně utajeny a zlovolná lež o tom, že byli odvezeni na deset let někam do gulagů na Sibiř a bez práva na korespondenci, mnohým rodinám ještě ponechávala naději na shledání. Hrůzy druhé světové války, jež se ničivě přehnala i Žytomyrskem, a poválečné existenční starosti poněkud zastínily ony události z roku 1938. Navíc se v roce 1947 odehrály masové návraty českých emigrantů do vlasti. Ti zbylí se úřadů raději moc nevyptávali ani poté, co už uplynulo oněch fiktivních deset let, a jejich blízcí se z gulagů pořád nevraceli. Teprve XX. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu v únoru 1956 začal přísně zapovězenou problematiku politických represí zvolna odkrývat. Na nejvyšší orgány země se začala valit lavina žádostí o vyjasnění osudů zmizelých osob, což se týkalo i žytomyrského případu. Dopisy většinou skončily jako příloha původního vyšetřovacího spisu, takže svérázně doplňují dokumentaci případu.

Bezprostřední pohnutkou k nové prověrce dosavadního šetření se staly dopisy dvou manželek a dcery zmizelých osob, v nichž se dotazovaly na osud svých blízkých, Akuliny A. Jahodové, Sofie J. Pertlové a Jeleny V. Fortelkové. Např. ta poslední z nich, tehdy už provdaná Helena P., žijící po návratu do vlasti předků v Chebu, adresovala svůj dopis Ústřednímu výboru SSSR. Psala ho čtvrt roku po zmíněném sjezdu, takže už si mohla dovolit otevřeně přiznat, že její otec byl v roce 1938 zatčen a odveden orgány milice. Dále uvedla: „Uběhlo 18 let. Já, dcera, nemám o otci žádné zprávy a nevím, jak se mám k němu stavět, zda jako k člověku úctyhodnému nebo jako k takovému, co si úcty nezasluhuje. Jsem členkou KSČ... Moje stranická povinnost mě zavazuje zjistit, zda můj otec byl skutečně vinen před sovětskou mocí, či zda byl perzekvován bez viny. Proto žádám ÚV KSSS o sdělení, jaký mám mít ke svému otci vztah.“⁴⁸¹

Není známo, zda jí někdo z Moskvy na její soudružský dotaz vůbec odpověděl, nicméně do roka se rozběhlo nové vyšetřování celého případu. Zástupce vojenského prokurátora Příkarpatského vojenského okruhu, plukovník justice Bogomaz, psal 9. 7. 1957 náčelníkovi správy KGB Žytomyrské oblasti, že na základě zmíněných stížností začne „prověrka zastřelení 80 osob dle rozhodnutí trojky při Žytomyrské správě NKVD

⁴⁸¹DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 5 (2921). Matěrialy proverki po dělu № 15948. Dopis Heleny P. z 19. 6. 1956.

ze 22. 9. 1938“. Zmínil se o tom, že musí projít též starší vyšetřovací spisy Štrombacha a Vodsed'álka, prověřit osobu Antona Markupa atd. Nakonec bylo zapotřebí provést i 28 dodatečných výslechů nových svědků, kteří se vyjadřovali k některým odsouzeným.⁴⁸²

Závěry dlouhé kontroly se v mnohém shodovaly s fakty, zjištěnými již v roce 1939 při vyšetřování bývalých vedoucích pracovníků oblastní správy NKVD v Žytomyru. Uvádělo se v nich např.: „Němci, Poláci, Češi a osoby jiných národností byli podrobeni zatýkání, aniž by existovala fakta o jejich trestné činnosti. [...] Na každou osobu se sestavovala fiktivní zpráva, v níž se uvádělo, že dotyčná osoba je členem polské, české, německé či jiné antisovětské organizace a provádí kontrarevoluční činnost. Na základě takové fiktivní zprávy pak dával prokurátor souhlas se zatčením. [...] Vedení správy NKVD a oddělení tvrdilo, že pokud je zatčený Němec, Čech, Lotyš či Polák, tak musí vypovídat o své příslušnosti ke kontrarevolučnímu podzemí.“ Náčelník oblastní správy na poradách prohlašoval, že pracovníci, jejichž zatčení nedávají výpovědi vedoucí k doznání, sami vzbuzují podezření, a proto by se na ně měli náčelníci oddělení podívat. Proto se vytvářely falešné protokoly o výslechu a praktikovaly tzv. konference, kdy jednoho zatčeného bili v přítomnosti ostatních. „Přitom každý, kdo souhlasil, že dá přiznání o své účasti v kontrarevoluční organizaci, měl zvednout ruku, a ten, kdo ji nezvedl, byl bit tak dlouho dokud nesouhlasil, že se přizná.“ Než přijela na Žytomyrsko soudit výjezdní sekce Vojenského kolegia Nejvyššího soudu SSSR, vyzvali místní pracovníci NKVD zatčené, aby neodmítali přiznání. Náčelník oddělení kádrů Korotčenko se prý převlekl do uniformy pracovníka Gulagu a sliboval zatčeným, že když na soudu potvrdí své doznání, které dali u předběžných výslechů, tak jim zařídí dobrý tábor a dá jim možnost pracovat v jejich profesích. Celkem 46 zatčených ze 48 souzených se pak doznalo ke kontrarevoluční činnosti a všichni byli odsouzeni k zastřelení.⁴⁸³

Vyšetřovatelé vyhledali i spisy vyšetřovatelů z žytomyrské oblastní správy, souzených už v letech 1939–1940 za zneužití služebních pravomocí. Z nich vyplývalo, že se „přehmatů“ nedopouštěli jen náčelníci oblasti Jakušev a Vjatkin, ale též mnozí jejich spolupracovníci. Např. Michail J. Fedorov, náčelník 3. odboru správy státní bezpečnosti UNKVD v Žytomyru, zatýkal podezřelé v rámci národnostních operací zcela bez důkazů, jen podle fiktivních obvinění. Vyžadoval prý od podřízených, aby každý z nich přiměl k přiznání aspoň pět lidí denně, což se dalo vynutit jedině bitím. Nechával též zpětně

⁴⁸²Tamtéž. Dopis plk. Bogomaza z 9. 7. 1957.

⁴⁸³Tamtéž. Matérialy proverki po dělu № 15948.

potvrdit výrokem „trojky“ i osoby ubité při výsleších. Jeho zástupce Danylo I. Maňko sestavoval falešná obvinění s vymyšlenými údaji o protistátní činnosti, nařizoval bití a mučení při výsleších, prosazoval jako zpravodaj na jednání „trojky“ uznání zcela vykonstruovaných skupinových případů a formuloval její výroky. Matvej E. Lesnov-Izrailev, náčelník 4. odboru správy státní bezpečnosti UNKVD, vedl rovněž výslechy nezákonnými metodami, podepisoval obvinění bez znalosti spisů a předával je „trojce“, takže došlo k zastřelení několika vůbec neobviněných osob. Danylo J. Maluka, náčelník oddělení na 4. odboru UGB UNKVD, pravidel a těžce bil vyslýchané a nutil k tomu i podřízené, takže došlo např. k ubití zatčeného Skripnika. Mitrofan S. Ljul'kov, jeden z velitelů oblastní správy, se bití a mučení vyslýchaných rovněž pravidelně účastnil. Nikolaj A. Zub, náčelník 1. zvláštního odboru UNKVD, zapisoval protokoly o zasedání „trojky“, přičemž měnil transkripci jmen a další údaje souzených, což umožňovalo dodatečné zápisy ubitých. První čtyři z uvedených velitelů byli v roce 1940 Vojským tribunálem vojsk NKVD Kyjevského vojenského okruhu odsouzeni k trestu smrti a popraveni, poslední dva dostali tresty pobytu v gulazích.⁴⁸⁴

Nové šetření bylo uzavřeno 23. května 1958 podáním protestu vojenského prokurátora, generálmajora justice A. Labutěva, k Vojenskému tribunálu Příkarpatského vojenského okruhu, který na svém zasedání 30. června 1958 rozhodnutí „trojky“ UNKVD Žytomyrské oblasti ze 22. září 1938 zrušil a řízení pro nedostatek skutkové podstaty zločinu přerušil. Všem osmdesáti téhož dne popraveným se tak o dvacet let později dostalo stejného dne i osobní rehabilitace.⁴⁸⁵

Nyní už úřady mohly příbuzným obětí na dotazy po osudu jejich blízkých odpovídat, že všichni již byli rehabilitováni, což mělo významný dopad na obnovení společenského postavení rodin obětí. Zároveň poprvé přiznaly i jejich smrt; bylo by ostatně obtížné zdůvodňovat, proč se dosud nevrátili z gulagů, když oněch deset let údajného trestu už dávno uplynulo. Přísný zákaz jakékoliv zmínky o trestech smrti a popravách však platil i nadále, takže orgány KGB, nástupce někdejší NKVD, dál pokračovaly ve falzifikaci dokladů. Cílem bylo příbuzné obětí přesvědčit, že jejich blízcí byli skutečně poslání do gulagů, kde však po několika letech bohužel zemřeli na nějakou běžnou nemoc. Protože pod ministerstvo vnitra spadaly i matriční úřady, bylo zfalšování úmrtních listů a nepravdivé zápisy do matrik celkem snadnou záležitostí, i když se v celé zemi jednalo o

⁴⁸⁴Tamtéž. Obzornaja spravka po arch.-sl. dělu № 18842.

⁴⁸⁵Tamtéž. Opredělenije № OŽ-638.

statisíce případů. Teprve v šedesátých letech už bylo povoleno sdělovat skutečné datum úmrtí, nikoliv ale jeho skutečnou příčinu. Pravda o popravách se začala sdělovat až koncem 80. let, půl století po tom, co se odehrály. A místo úmrtí se příbuzní obětí dovídali až v 90. letech, přičemž místo pochování jejich těl není v řadě případů přesně známo dodnes. Jen systematickým a dlouhodobým lhaním úřadů si lze vysvětlit, že mnozí z příbuzných obětí oněm lžím uvěřili a dones se domnívají, že jejich blízcí umřeli za války či krátce po ní někde v sibiřském gulagu a vůbec netuší, že jejich ostatky ve skutečnosti spočívají už od konce třicátých let na okraji města, ve kterém žili.

Je až zarážející, s jakou tvůrčí invencí si orgány KGB vymýšlely příčiny úmrtí zastřelených osob. Již zmíněné dceři Vladimíra Fortelky odpověděli v srpnu 1956 do Chebu, že její otec zemřel 13. 10. 1941 na arteriosklerotickou gangrénu. Zhruba ve stejné době bylo sděleno Věře Pilařové do Malé Zubivščyny, že její manžel Vladimír Pilař umřel 16. 5. 1942 „v místě věznění“ na paralýzu srdce. Anastázie Křivánková se 10. 4. 1958 od milice Andrušivského okresu dověděla, že její muž Josef Křivánek zemřel ve vězení 22. 10. 1941 na bronchopneumonii. Věra Nováková musela 16. 6. 1958 na milici v Korostenci podepsat, že jí bylo úředně sděleno, že její manžel Vladimír Novák zemřel „v místě věznění“ 11. 11. 1941 na meningitidu. Když se s tím nespokojila a chtěla vědět něco bližšího, odpověděl jí 14. 1. 1960 náčelník oddělení správy KGB při Sovětu ministrů USSR, že Vladimír Novák byl zatčen 17. 2. 1938 a po svém odsouzení se nacházel ve vězení až do 11. 11. 1941. Anně Černé z Malé Zubivščyny sdělili, že její muž Jan Černý byl odsouzen na deset let gulagu a v místě, kde si odbýval trest, zemřel 7. 10. 1943 na trombózu. Také ženě Josefa Jahody Akmolině Jahodové z Rovna bylo 3. 2. 1958 sděleno, že její manžel byl odsouzen na deset let gulagu a zemřel v místě věznění na žaludeční vředy. Anna Kučerová z Krošnje se 23. 9. 1958 dověděla, že její manžel Vladimír zemřel 7. 9. 1940 na stenokardii. Dceři Josefa Tekla Agnes Špakové odpověděli, že otec zemřel v místě svého věznění 17. 6. 1940 na sklerózu srdce. Po několika letech, 5. 7. 1965, jí toto datum znovu potvrdili, přestože se už od roku 1963 pravdivé datum úmrtí mohlo sdělovat; to se však týkalo jen nově podaných žádostí, a pokud někomu v minulosti už nepravdivě odpověděli, tak kvůli úřední prestiži starou lež dál opakovali. Jekatěrina Fronková už věděla o rehabilitaci svého muže, proto 13. 9. 1959 požádala o vystavení úmrtního listu. Náčelník správy KGB Žytomyrské oblasti nařídil vyhotovit na městské matrice registraci Froňkovy smrti na 16. 7. 1943 s příčinou „rakovina jater“.⁴⁸⁶

⁴⁸⁶DAŽO, f. 5013, op. 2, spr. 7060-P, t. 6 (2922). Kontrolno-nabljudatělnoje proizvodstvo po ugovnomu delu.

V srpnu 1967 přišla na KGB první žádost od Emilie Fischerové z Tachova v Československu. Odpověděli jí už popravdě, že její manžel Václav Fischer zemřel 28. září 1938, ale fakt i místo popravky zamlčeli. Aby se o tom zástupce náčelníka útvaru UKGB v Žytomyru ujistil, doprovodil žádost sdělením: „Občance Fišerové Emilii Francevně, žijící v Československu, žádáme příčinu smrti jejího muže Fišera V. I. nesdělovat.“ Podobně chtěla v červnu 1967 Helena Kopecká, žijící v Československu, znát osud svého muže Josefa Kopeckého (*1884); ze spisu však odpověď úřadů není zřejmá. To Antonín Kocian z Mostu, syn kováře Antonína Kociana z Žytomyru, měl se svou žádostí z 1. 3. 1967 větší úspěch. Psal, že otce pozvali 1. 7. 1938 do budovy NKVD, a od té doby už ho rodina nikdy neviděla, nevrátil se ani nenapsal. Po půlročním šetření byl prostřednictvím diplomatických úřadů Antonín Kocian vyzván, aby se dostavil k Okresnímu soudu do Mostu, kde obdržel sdělení Nejvyššího soudu SSSR o osudu svého otce. Ministerstvo spravedlnosti v Praze pak muselo Nejvyššímu soudu SSSR potvrdit, že si Kocian jejich dopis skutečně převzal. Stálo v něm, že jeho otec „zemřel“ 22. září 1958, ale o příčinách smrti nepadla zmínka. Na konci dopisu stálo: „Stanovit místo pohřbení Kociana A. F. není možné kvůli událostem z doby války, kdy Žytomyrská oblast byla za Velké vlastenecké války dočasně okupována německými vojsky a doklady o místech pohřbení odsouzených se nedochovaly.“⁴⁸⁷

Pravdu o popravách se jako jeden z prvních oficiálně dozvěděl až syn Štěpána Tomana, údajného vůdce oné fiktivní „povstalecké“ organizace. Shodou okolností požádal o objasnění otcova osudu v dubnu 1988, tedy zrovna v době, kdy se už díky „glasnosti“ a politickým reformám začalo mluvit i o náležité rehabilitaci obětí politických represí. Alexej Toman byl pozván na správu KGB v Kyjevě, kde mu osobně sdělili, že jeho otec byl 28. září 1938 zastřelen a později rehabilitován, a že žádné další informace nejsou k dispozici. Takové se objevily až o tři roky později. V květnu 1991 napsala na správu KGB v Žytomyru Irina V. Šulcová ze Železnogorodku v Kurské oblasti a chtěla vědět, kde vlastně leží její dědeček Václav Šulc. Její babička dostala v květnu 1959 zprávu, že zemřel 12. 6. 1943 na perimyokarditis, zánět srdečního svalu. Krátce nato dostala částku 1 656 rublů a 10 kopejek jako odškodné za smrt svého muže. Jelikož v roce 1975 zemřela, chce nyní její vnučka znát pravdu. ze Žytomyru jí odpověděli, že dědeček byl zastřelen už 28. 9. 1938, ale konkrétní místo smrti nelze bohužel určit. Se

⁴⁸⁷Tamtéž.

vší pravděpodobností se však nachází v okolí Putjatynské ulice, kam se podle zjištění soudních orgánů tehdy pohřbívali nezákonně perzekvovaní občané. Zároveň slíbili, že jí pošlou nové úmrtní oznámení místo toho z roku 1959, „ve kterém byla nepřesně uvedena příčina i doba úmrtí“. Podobného vyjádření se dostalo i Emilii Vlačihové z Malé Zubivščyny, jež se 2. 7. 1991 tázala po osudu svého otce Václava Černého. A přicházely další žádosti ve věci úmrtí Josefa Holana, Alexandra Horáka, Františka Hüttera (Chiter), Antonína Nováka, Vladimíra Pilaře, Jaroslava Procházky, Mikuláše Seřínka, Alexandra Spály, Josefa Tichého, Josefa Zikmunda aj.⁴⁸⁸

Ještě v polovině devadesátých let byly podobné žádosti poměrně časté. Česky psaný dopis Marie Kunešové z Rokycan žádal 14. 3. 1994 velvyslance ČR v Kyjevě, aby jí pomohl objasnit osud jejího otce Nikolaje Hepfela: „V noci do našeho domu vtrhlo ozbrojené komando a bez jakéhokoli vysvětlení zatkli mého otce a odvezli ho s ostatními muži z celé vesnice do sběrného tábora. Od soudního dne jsme otce ani žádného zatčeného muže nikdo neviděl. V té době mi bylo osm let, takže přesné datum zatčení si nepamatuji, ale byl to konec června 1938 [...] Můj život se touto nevysvětlenou událostí výrazně změnil. Po dvou letech mi zemřela i matka. Další život byl velmi strastiplný.“ Trochu se změnil k lepšímu až v roce 1947, kdy se Marie v rámci repatriace dostala do ČSR. Podobně Vladimír Novák z Krupky, jeden ze tří dětí popraveného Antonína Nováka, ve svém dopise z 18. 4. 1994 uváděl: Byli jsme tehdy ještě malí, ale naše máma nám vždycky říkala, že otec nebyl v ničem vinný.“ Anna Jasanská ze Žytomyru ještě 20. 6. 1996 žádala potvrzení o represi svého muže Vladimíra Jasanského.⁴⁸⁹

Léta ubíhala, ale osud popravených stále tížil rodinnou památku jak u Čechů, co zůstali na Ukrajině, tak u přesídlenců do českých zemí. Po rodičích a manželkách obětí přicházely jejich děti, pak i příslušníci druhé, ba dnes už i třetí generace potomků. Ukrajinská historička Majja Lutaj zaznamenala např. vzpomínku Věry Samoljukové, dcery popraveného Josefa Jahody. Ta měla v době otcovy smrti sedm měsíců, když spolu s matkou zůstaly samy, navíc se stigmatem rodiny politického vězně: „Matka musela pracovat v kolchoze, a odvést nejméně 220 pracovních jednotek. Za nesplnění normy jí hrozilo zatčení a vysídlení. I když jsem byla ještě nemluvně, matka mě musela nechávat samotnou doma až do oběda a jít do práce. V polední přestávce přibíhala domů aby mě ošetřila a zase mě nechala samotnou až do večera. Do kolchozních jeslí mě jako dítě „nepřítele lidu“ nevzali, a z naší usedlosti nás nakonec vyhnali.“ Hned po válce odjely

⁴⁸⁸Tamtéž.

⁴⁸⁹Tamtéž.

k otcově rodině do Rivného, ale ta se v roce 1947 vystěhovala do Čech. Matka odejít nechtěla a stále čekala na otcův návrat, protože o jeho zastřelení nevěděla a nechtěla si připustit, že už se s ním neshledá. Obě musely tvrdě pracovat, aby neumřely hladem. Věra i ve škole dělala uklízečku, aby mohla sbírat zbytky potravy. Když jako výtečná žákyně měla převzít ocenění (střevíčky a látku na šaty), pedagogická rada zjistila, že je dcerou odsouzeného a dárek nedostala. Od té doby raději tvrdila, že její otec umřel.⁴⁹⁰ Podobně i Milentina Denesjuk, vnučka po zastřeleném Václavu Fortelkovi, ukazovala ještě v roce 2008 štábu České televize hrob svého dědečka na hřbitově v České Krošni. Věřila totiž rodinné legendě, podle níž byl propuštěn z vazby a zemřel až doma, možná i následkem bití při výsleších. Rodina tak chtěla vytěsnit svou souvislost s popraveným „nepřítelem lidu“ a Milentina vůbec netušila, že její dědeček byl ve skutečnosti zastřelen a leží za městem v jámě zalité asfaltem.⁴⁹¹

Rodiny žijící už v českých zemích to měly s pátráním po obětech represí ještě složitější. Např. Marie Kunešová, dcera popraveného Mikuláše Hepfela žijící v Rokycanech, se s žádostí o objasnění osudu svého otce a zjištění možnosti případné rehabilitace obrátila v roce 1994 na Velvyslanectví Ukrajiny v Praze. V době otcova zatčení jí bylo osm let. Z velvyslanectví jí v červnu 1994 potvrdili, že žádost poslali na Ukrajinu ke zjištění potřebných informací. Za rok, v dubnu 1995, přišlo prostřednictvím pražského konzulátu potvrzení o otcově rehabilitaci, uskutečněné už 30. června 1958. A za další rok, v únoru 1996, konečně obdržela i otcův úmrtní list. V rodině se tradovalo, že otcovo jméno bylo prý na seznam zatýkaných osob dopsáno tužkou, jak během zatýkání zahlédli, a dlouho se spekulovalo o tom, proč. Za jednu z možných příčin pokládali otcovu údajnou účast v československých legiích. Dnes již víme, že zatýkání probíhalo na základě předem úředně vystavených zatykačů, nicméně souvislost s legiemi by takovou příčinou být mohla, ač se ve vyšetřovacím spisu nezmiňuje.⁴⁹²

Přes propast času hledají své předky i i jejich vzdálení potomci. Radek Vlasák psal v roce 2009: „Pocházím z rodiny volyňských Čechů, můj děda se narodil a do svých sedmi let vyrůstal v obci Krošňa Česká u Žitomiru. I jemu odvedli otce, podle jim dostupných informací, za prací, bohužel se nikdy nevrátil.“ Po více než sedmdesáti letech

⁴⁹⁰Vira Josifovna Samoljuk nakonec dálkově vystudovala lesnickou fakultu Lvovské univerzity a pracovala jako ekonomka v nábytkářském kombinátu v Žytomyru. Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 173-174.

⁴⁹¹Dokumentární film České televize Zatajené popravky (režie Petra Všelichová, 2008).

⁴⁹²Dopis Františka a Marie Kunešových z Rokycan autorovi z 10. 3. 2009. Mikuláš Hepfel chybí i v databázi legionářů, kde je však uveden jeho synovec Alexandr Hepfel, který v legiích skutečně jeden rok sloužil a byl popraven v Žytomyru spolu se svým bratrem Josefem ve stejný den jako Mikuláš Hepfel.

se až nyní rodina dověděla o tom, že Radkův pradědeček Václav Vlasák byl ve skutečnosti popraven.⁴⁹³ Také pravnučka Františka Tomana, Lucie Kittlová z Dubí, měla k dispozici jen podobně zkreslené informace: „V rodině se dosud mluvilo o možných vraždách našich předků, ale spíše se věřilo (a úřady bylo potvrzeno), že zemřeli v pracovních táborech.“ Tuto verzi jim nepřímo naznačil Nejvyšší soud SSSR v potvrzení ze 3. října 1960, v němž se zastřelení jejího pradědečka taktně zamlčovalo: „Trestní věc proti Tomanovi Františku Josefovičovi [...] byla znovu prošetřena vojenským [v překladu *chybně válečným*] tribunálem zakarpatského vojenského okruhu dne 30. června 1958. Rozhodnutí ze dne 22. září 1938 vůči Tomanovi F. I. bylo zrušeno a trestní řízení proti němu bylo zastaveno. Občan Toman František Josefovič byl v uvedené věci rehabilitován po smrti.“ Františkova manželka Marie Tomanová, žijící v Krupce u Teplic, dostala 4. 1. 1962 zprávu Československého červeného kříže o výsledcích pátrání v SSSR: „V minulých dnech nám bylo sděleno sovětským ČK a ČP,⁴⁹⁴ že hledaný Vámi Toman František, narozený 3. 8. 1897, zemřel 14. 9. 1943. Litujeme, že jsme Vám nemohli podati příznivější zprávu.“ Tak se i orgány Červeného kříže po desítky let podílely na šíření nepravdivých informací, aniž o tom věděly. Až v lednu 2013 mohla Tomanova pravnučka konečně napsat: „Doposud nejasný osud se rázem změnil v jakousi jistotu.“⁴⁹⁵ Její příbuzný František Toman z Litomyšli, synovec popraveného Vladimíra Tomana, Františkova bratra, získal prostřednictvím své ukrajinské sestřenice ze žytomyrského archivu doklady o popravě svého strýce už v roce 2011. Spolu se synem popraveného Rostislavem Tomanem zajeli pak na Ukrajinu navštívit příbuzné do Krošni a připomenout si i památku popravených Čechů.⁴⁹⁶

⁴⁹³Dopis Radka Vlasáka autorovi ze 31. 3. 2009.

⁴⁹⁴Červený kříž a Červený půlměsíc.

⁴⁹⁵Dopisy Lucie Kittlové z Dubí autorovi z ledna 2013.

⁴⁹⁶Dopisy Ing. Josefa Trojana autorovi z února 2013.

6. Zakončení Velkého teroru na Žytomyrsku

Kromě hromadné vraždy osmdesáti „povstalců“ a „špiónů“ z organizace České družstvo patřilo k obětem krátkého působení žytomyrské „zvláštní trojky“ NKVD v době od 20. září do 3. listopadu 1938 ještě dalších 20 Čechů. O některých popravených osobách víme už řadu podrobností, u jiných zatím známe jen základní životopisná data. Pokusíme se aspoň stručně nastínit okolnosti, jež vedly k jejich tragické smrti (osoby uvádíme v abecedním pořadí).

Další české oběti

Alexandr Bělohoubek

se narodil v roce 1907 ve Vilšance v Žytomyrském okrese. Měl střední vzdělání, pracoval jako náčelník silničního provozního úseku č. 651 (ŠED, *Šljacho-ekspluatacijna dilnycja*). Bydlel v obci Psišče (Zaričany) u Žytomyru. Byl zatčen 16. 6. 1938, obviněn z členství v POW, 27. září 1938 odsouzen zvláštní „trojkou“ k trestu smrti a 2. 10. 1938 popraven.⁴⁹⁷

Alexandr Braun

se narodil 1. 11. 1884 v Praze. Měl vysokoškolské vzdělání, pracoval jako inženýr v porcelánce v městě Horodnicja ve stejnojmenném okrese. Byl ženatý, měl dvě děti. Zatkli ho 28. 3. 1938 pro špionáž, zvláštní „trojka“ jej odsoudila k trestu smrti 3. 10. 1938 a už 4. října byl zastřelen. Rehabilitován byl v roce 1959.⁴⁹⁸

Václav Brázda,

narozen v roce 1894 v obci Novostav v Luckém okrese, bydlel v Olevsku v Žytomyrské oblasti. Pracoval jako strojník v porcelánce. Byl zatčen 2. 4. 1938, souzen zvláštní „trojkou“ 3. 10. 1938 a příštího dne zastřelen. K jeho rehabilitaci došlo až v roce 1989.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 362-363; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 24.

⁴⁹⁸Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 515; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 28.

⁴⁹⁹Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 513; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 28. Uvádí jeho jméno v podobě Vsevolod.

Stanislav Čep,

narozen v roce 1899 v městě Hošča (Hosczcza) v dnešní Rivnenské oblasti, před válkou v Polsku. Žil v Berdyčevu, pracoval jako dispečer závodu Pokrok (*Progress*). Ženatý, jedno dítě. Byl zatčen 24. 4. 1938, odsouzen „trojkou“ 26. 9. 1938 k smrti a 1. 10. 1938 zastřelen. K jeho rehabilitaci došlo 27. 5. 1958.⁵⁰⁰

Antonín Černohouz

se narodil v roce 1888 v Malynivce, kde pracoval v kolchoze jako truhlář. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 20. 4. 1938 pro údajné členství v POW. Souzen na zasedání „trojky“ 28. 9. 1938, zastřelen patrně 1. 10. 1938. Rehabilitován 30. 6. 1958.⁵⁰¹

Karel Dočkal,

narozen v roce 1882 v Berdyčivu, kde také bydlel. Pracoval jako dílenský mistr tamním kožedělném závodě. Byl zatčen pro údajné členství v POW, souzen „trojkou“ 28. 9. 1938 a zastřelen 4. 10. 1938. Rehabilitován v roce 1957.⁵⁰²

Rudolf Hájek

se narodil v roce 1892 v Brandýse nad Labem v ČSR, bydlel v obci Jalcevska Rudnja v Malynském okrese a pracoval jako mechanik v Malynském lesním závodě. Ženatý, šest dětí. Byl zatčen 20. 4. 1938 pro údajné členství v Polské vojenské organizaci POW. „Trojkou“ UNKVD Žytomyrské oblasti odsouzen 26. 9. 1938 k trestu smrti, popraven 1. října 1938 v Žytomyru. Rehabilitován 25. 3. 1958.⁵⁰³

Stanislav Hubáček

se narodil v roce 1884 v Baku v Ázerbajdžánu, žil v Berdyčivě a pracoval jako mechanik v továrně na nábytek. Byl zatčen za špionáž pro ČSR a protisovětskou agitaci, „trojkou“ NKVD ŽO 28. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován 27. 1. 1965.⁵⁰⁴

Vladimír Kreuzinger,

narozen v roce 1905 ve Vysokém v Žytomyrském okrese, bydlel v obci Teplyk v Teplyckém okrese Vinnycké oblasti, pracoval jako starší mechanik strojně-traktorové

⁵⁰⁰Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 101.

⁵⁰¹Tamtéž, s. 103. Uvádí popravu 28. 9. 1938. Podle martyrologu Žytomyrské oblasti nelze zatím ověřit, protože 7. díl v době zpracování textu ještě nevyšel.

⁵⁰²Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 643; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 48.

⁵⁰³Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 249; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 36. Dle autorky souzen trojkou 22. 9. 1938 a popraven 28. 9. 1938 v Žytomyru.

⁵⁰⁴Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, s. 486; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 45.

stanice. Zatčen 21. 2. 1938, odsouzen 23. 9. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti, zastřelen 29. 9. 1938. Rehabilitován v roce 1989.⁵⁰⁵

Antonín Krupp,

narozen v roce 1898 v Buderazi v okrese Dubno, žil v městě Berdyčiv a pracoval jako elektrikář a zámečník v místní elektrárně. Zatčen 24. 5. 1968 pro údajné členství v POW, na zasedání trojky UNKVD ŽO 28. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1957.⁵⁰⁶

Olga Malečková,

narozena v roce 1882 v Žytomyru, kde s manželem Jaroplukem a dvěma dětmi žili. Zatčena za špionáž 28. 3. 1938, až po manželově popravě ze 26. 2. 1938. „Trojkou“ UNKVD ŽO byla odsouzena 3. 11. 1938 k trestu smrti za špionáž a již 4. 11. 1938 byla zastřelena. Rehabilitována 27. 4. 1989.⁵⁰⁷

Josef Novotný

se narodil v roce 1890 v Malynivce v tehdejší Kyjevské gubernii, žil v Malyně a pracoval jako soustružník v tamní papírně. Ženatý, čtyři děti. Byl zatčen 20. 4. 1938, obviněn ze členství v POW, „trojkou“ UNKVD ŽO odsouzen 26. 9. 1938 k trestu smrti a 1. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován 25. 3. 1958.⁵⁰⁸

Jan Richter,

narozen v roce 1907 v Derhanivce v tehdeším Luckém (později Ružinském) okrese, žil a pracoval jako účetní a vážný v cukrovaru. Byl zatčen 30. 12. 1937 za členství v POW, odsouzen 7. 10. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 10. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1957.⁵⁰⁹

Josef Skořepa,

narozen v roce 1892 ve Vilšance v Čudnivském okrese, kde žil. Pracoval jako dělník v Čudnivském obilnářském středisku (*Zagotzerno*). Ženatý, tři děti. Zatčen 11. 3. 1938 za členství v německé vojenské fašistické organizaci, odsouzen 28. 9. 1938 zvláštní „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1958.⁵¹⁰

⁵⁰⁵Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 106.

⁵⁰⁶Tamtéž, s. 154; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 62.

⁵⁰⁷Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 4, s. 456; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 64-65.

⁵⁰⁸Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 234; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 70. Oba zdroje uvádějí rok narození 1892, ale podle zprávy rodiny jde o rok 1890 (dopis Jany Hlavínové autorovi ze 16. 2. 2010).

⁵⁰⁹Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 701.

⁵¹⁰Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 325; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 88.

Vladimír Skořepa,

narozen v roce 1902 ve Vilšance v Čudnivském okrese, žil v Tokarivce v Baranivském okrese a pracoval jako dělník v místní porcelánce. Zatčen 24. 6. 1938 jako člen POW, odsouzen 27. 9. 1938 zvláštní „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 2. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1957.⁵¹¹

Václav Smutný

se narodil v roce 1891 ve Vilšance v Čudnivském okrese, kde pracoval jako rolník v kolchoze. Byl zatčen 9. 1. 1938 pro členství v POW, „trojkou“ UNKVD ŽO odsouzen 28. 9. 1938 k trestu smrti a 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován 30. 6. 1958.⁵¹²

Václav Tomášek,

narozen v roce 1901 ve Vilšance v Čudnivském okrese, kde žil a pracoval jako elektromontér v kolchoze. Ženatý, čtyři děti. Zatčen 17. 2. 1938 jako člen POW, odsouzen 28. 9. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován 24. 6. 1958.⁵¹³

Josef Velich,

narozen v roce 1904 ve Vilšance v Čudnivském okrese, bydlel v Berdyčivu. Měl středoškolské vzdělání, pracoval jako starší mistr údržby silnic. Ženatý, tři děti. Byl zatčen 10. 4. 1938, odsouzen 28. 9. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován 19. 5. 1958.⁵¹⁴

Oldřich Weinfurter,

narozen v roce 1906 v obci Vysokoje v Černjachivském okrese, bydlel v Baranivce v Baranivském okrese. Měl středoškolské vzdělání a pracoval jako umělec v místní porcelánce. Ženatý, dvě děti. Byl zatčen 17. 3. 1938 za protisovětskou agitaci a špionáž ve prospěch Polska, odsouzen 3. 10. 1938 zvláštní „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti a 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován 7. 5. 1959.⁵¹⁵

⁵¹¹Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 325; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 89.

⁵¹²Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 369; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 89-90.

⁵¹³Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 6, s. 553; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 96.

⁵¹⁴Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 617; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 32.

⁵¹⁵Rehabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1, s. 567; Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 29-30.

Fulgentius Zemek,

narozen v roce 1881 v Lodži, žil v Novém Čudnivu v Čudnivském okrese a pracoval v kolchoze. Zatčen 21. 4. 1938 pro členství v POW, odsouzen 28. 9. 1938 „trojkou“ UNKVD ŽO k trestu smrti, 4. 10. 1938 zastřelen. Rehabilitován v roce 1958.⁵¹⁶

Návraty paměti

I po třech čtvrtinách století, jež od oněch tragických událostí uplynuly, jsou u nás rodiny navrátilců z Ukrajiny, jež osud svých blízkých dosud neznají. Z rodinných pamětí většinou vědí o jen jejich náhlém zmizení, ale o popravách ani o tom, kdy a kde se odehrály a kde těla jejich předků leží nemají tušení. Můžeme uvést třeba příběh Josefa Novotného, který byl mezi popravenými v této skupině obětí. Jeho vnučka Jana Hlavínová z Prahy se v únoru 2010 ozvala dopisem:

„Obracím se na Vás s prosbou o radu. Moje matka Františka Chválová reemigrovala po válce, tj. v roce 1947 z Malína, Žitomírská oblast, s ostatními volyňskými Čechy do Čech. Přesídlila celá její rodina kromě otce, Josefa Ivanoviče Novotného (nar. 1890), který byl na jaře roku 1938 zatčen, a od té doby, i přes usilovnou snahu, o něm jeho rodina nezískala žádné informace. Z ohlasů na pořad ČT *Zatajené popravky* jsem se dozvěděla, že snad až v púadesátých ketech některé rodiny dostávaly zprávy o svých blézkých. V té době už matčina rodina na Ukrajině nežila. Mojí matce je v současné době 82 let a je jedinou příbuznou, která ještě žila na Volyni. Stále častěji se ve vzpomínkách vrací do doby svého mládí a samozřejmě by ráda věděla, jaký osud potkal jejího otce. Jméno svého dědečka jsem nenašla v žádných dostupných seznamech perzekuovaných Čechů. Ráda bych, nejen pro svou matku, ale i z vlastního zájmu o tuto kapitolu dějin, zjistila, co se s dědečkem stalo.“

Díky naší evidenci obětí perzekuce se rodina Josefa Novotného konečně dověděla o jeho popravě. Na oplátku jsme se i my dověděli něco z jeho života: „Moje matka i já Vám mnohokrát děkujeme za zprávu, jakkoliv je neradostná. Jedná se skutečně o našeho dědečka [...] Souhlasí i údaje o rodině [...] Moje matka je nejmladší z dětí, Jefrosina (Františka) Novotná, provdaná Chválová. V době, kdy její otec zmizel, jí bylo deset let a mnoho z jejích vzpomínek je proto osobních a emocionálních. Z jejího vyprávění víme, že Josef Ivanovič Novotný pracoval jako soustružník v místních papírnách. Jako pracovník

⁵¹⁶Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3, s. 286.

byl hodnocen velmi dobře (byl zručný, nápaditý, z jeho výpočtů těžil později i jeho syn Josef, který také pracoval jako soustružník). Několikrát byl vyhodnocen jako nejlepší pracovník a odměněn (dostal sebrané Leninovy a Stalinovy spisy, jindy pobyt v lázních na Krymu). Za dobrou práci byl i vyznamenán [...] V papírnách se věnoval také učňovskému dorostu. Jeho zručnost byla oceňována i sousedy, kterým často opravoval různá domácí zařízení.

Dědeček věděl, že probíhá zatýkání, ale nepřipouštěl si, že by ho podobný osud potkal. Domníval se, že ho chrání jeho pracovní úspěchy. Zatčení proběhlo potichu. V noci přišel poslíček z *Výboru* a požádal dědečka, aby se tam dostavil. Dědeček, který byl přesvědčen, že se jedná o jakousi schůzi, odešel s tím, že je za chvíli zpět. Už ho pak nikdo neviděl. Rodina žila v domněnání, že byl odsouzen do gulagu a stále doufali, že někde žije a že se snad jednou i vrátí. Po dědově zatčení rodina upadla do bídy. Babička byla v té době vážně nemocná a přežili díky pomoci sousedů, kteří jim nosili mouku a jiné základní potraviny. Maminka, aby mohla navštěvovat školu, dostala na přímluvu svého učitele boty z *Výboru*. Babička se nikdy nedozvěděla, co se s jejím manželem stalo. Psala na všechny strany, dokonce i Berijovi a Stalinově dceři, ale odpověď nedostala. Buď její dopis zůstal zcela bez odezvy anebo dostala odpověď, že bylo vše postoupeno jiné instanci. Zemřela v roce 1958, tedy v roce, kdy, jak od Vás teď už víme, byl dědeček rehabilitován.⁵¹⁷

Souběžně s paní Hlavínovou se ozvala další Novotného vnučka, Jiřina Jandová z Kadaně, dcera Novotného syna Josefa. Když se i ona dozvěděla pravdu, posteskla si: „Škoda jen, že se to nedozvěděl můj otec a další dvě jeho sestry, které již také nežijí. [...] Moji oba rodiče se o minulosti bavili neradi a já, když jsem byla mladá a byla možnost se něco dozvědět, jsem taky nevyzvíдалa. Teď by mně to zajímalo velice a už bohužel není koho se zeptat.“ A nakonec přišel i dopis od třetí Novotného vnučky, Slávky Černé ze Žatce. Zmiňovala se i o tom, jak sama pátrá v archivech po kořenech své rodiny: „Víte, byl to úžasný pocit, když jsem v Národním archivu ČR v Praze na seznamu reemigrantů objevila jména svých rodičů, a když jsem v archivu v Kadani na přihlášce k pobytu uviděla jméno a písmo svého otce, tak jak jsem stará, vstoupily mně slzy do očí.“ Zdá se, že paměť rodiny Novotných má dobrou šanci přetrvat.⁵¹⁸

Děti Oldřicha Weinfurtera Viktor a Tonička, žijící donedávna v Jablonci nad Nisou, zjistily pravdu o popravě svého otce až v roce 2003, když s pomocí svého známého ze

⁵¹⁷Dopisy Jany Hlavínové z Prahy autorovi ze 3. a 16. 2. 2010.

⁵¹⁸Dopisy Jiřiny Jandové z Kadaně autorovi ze 3. 2. a 25. 3. 2010, a Slávky Černé ze Žatce ze 12. 3. 2012.

Žytomyru získaly doklad o jeho rehabilitaci. Viktor psal: „Moje maminka se nikdy nedozvěděla, než umřela, jak to bylo. Ani my děti, ani Standa [bratr popraveného Oldřicha] to nevěděl. V březnu 1938 tátu v noci »arestovalo« NKVD a v říjnu téhož roku byl popraven zastřelením. Má asi někde v Žytomyru hromadný hrob. Bylo mu pouhých 32 let, když zemřel. Standa ve svých pamětech uvádí, co se Mezinárodní červený kříž při pátrání po otci těsně po válce (ještě za Stalina) dozvěděl. Že byl deportován na Solovecké ostrovy k nuceným pracím na 10 let, kde zemřel. Lhali a lhali. A maminka se nevzdávala a čekala na svého muže, že se vrátí, i my děti jsme čekaly, že se táta nakonec vrátí, že přežije.“⁵¹⁹

Při natáčení dokumentárního filmu Viktor s Toničkou vzpomínali, kdy se viděli s tatínkem naposledy: „Maminka říkala, že přišli v březnu 1938, v noci začali klepat na okna a na dveře, dělali velkej rámus, všichni jsme se probudili. Do bytu přišli nějací policajti a začali dělat prohlídku. Našli tam dopisy od babičky, od tatínkovy mamky a bratrů a říkali, že je to špionáž, ty dopisy psaný česky. Zabavili je. U každého okna stál miliconář s nataženou vintovkou, aby oknem nikdo neutekl. Tatínkovi řekli, aby se ustrojil, obul a byl připraven k odchodu. Od té doby je to sedmdesát let, co jsme ho neviděli, a nevíme do dneška, kde je jeho hrob.“ S láskou doma vždy opatrovali porcelánové krabičky, džbánky a hrníčky, které tatínek jako umělec porcelánky v Baranivce vlastnoručně vyzdobil: „Dal ty dózičky mamince k narozeninám, je tam i jeho jméno a rok...“⁵²⁰ Na dózičce je datum 22. VII. 1937; za necelých osm měsíců poté byl Oldřich Weinfurter zatčen a už se s rodinou nikdy nespátřili.

Jeho vyšetřovací spis uložený v žytomyrském státním archivu uvádí, že prováděl „špionážní a záškodnickou činnost“ v místě bydliště i v baranivském závodě na výrobu porcelánu. Špionáž spočívala v tom, že měl dávat rezidentovi polské rozvědky Kazimírovi Chmelevskému zprávy o náladě dělníků, vyvolávat u nich nedůvěru k sovětské moci, provádět protisovětskou agitaci. Záznam potvrzuje i vzpomínku Weinfurterových dětí na domovní prohlídku: „Měl písemné spojení s matkou žijící v Praze a sděloval jí pomluvy o Sovětském svazu.“ Připomínají se i bratři Otakar a Stanislav, s nimiž si až do svého zatčení dopisoval, stejně jako příbuzní Adamcovi, kteří byli za údajnou špionážní činnost posláni na Sibiř a po odpykání trestu se jim v roce 1935 podařilo odjet do Československa. A záškodnické akce prováděl tak, že při

⁵¹⁹Dopis Viktora Weinfurtera z 19. 4. 2004.

⁵²⁰Přepis záznamů pro film Zatajené popravky, Česká televize Ostrava 2008, sekvence 4A-113.

malování vzorů na porcelánové výrobky záměrně užíval nevhodné směsi barev, a poškozoval tak zakázky určené na export. K oběma vykonstruovaným obviněním se nakonec doznal. Sotva si dovedeme představit, za jakých okolností se tak stalo, nicméně ve spise je i zmínka o tom, že jeho vyšetřovatelé Artěmjev a Kuzmenkov byli už v roce 1940 souzeni za „porušování socialistické zákonnosti.“⁵²¹

Rodina popraveného jen se štěstím a s pomocí příbuzných přežila období ústrků a ponižování, kdy se musela vystěhovat na venkov, i hrozná strasti světové války, po níž odešla do Československa. Ztížilo to pátrání po nezvěstném otci rodiny, takže se doma ani nedověděli, že už v roce 1959 byl posmrtně rehabilitován. K novému přošetření případu tehdy pomohla stížnost manželky Weinfurterova spolupracovníka z porcelánky Alexandra Gubičeva, který byl zatčen a obviněn spolu s ním, a ve stejném dni byli oba i zastřeleni.⁵²² Byl to právě Gubičevův syn, kdo po letech poslal rodině Weinfurterů archivní dokument o rehabilitaci.

Ještě v době Sovětského svazu, 6. února 1990, zahájila Prokuratura Žytomyrské oblasti vyšetřování, jehož cílem bylo objasnit příčinu smrti a místo pochování obětí politických represí 30., 40. a počátku 50. let v Žytomyru a Berdyčivu. Na základě výpovědí očitých svědků a po částečných exhumacích ostatků obětí bylo prokázáno, že se hromadné pohřby zastřelených prováděly v Žytomyru na prázdném pozemku na kraji města mezi Putjatynskou ulicí a židovským hřbitovem. Bylo provedeno 20 výkopů, a v pěti z nich byly nalezeny ostatky 138 osob, znovu pohřbené na stejném místě. Plocha pohřebiště byla poté upravena do podoby parčíku, na jehož okraji byl v roce 1991 vztyčen pamětní kříž s nápisem: „Vzpomínáme, teskníme, prosíme o odpuštění... Nevinným obětím, zničeným komuno-bolševickým režimem v letech 1937–1938, Žytomyrčané.“ Jde o jediné úředně uznané hromadné pohřebiště obětí politických represí v Žytomyru, každoročně se zde konají pietní akce Dnů paměti. Podle výpovědí svědků se však pohřby obětí konaly také na pozemku dnešního onkologického centra a dětské nemocnice poblíž ulice Tarase Ševčenka. Tady se však exhumace neprováděly a hodnověrné informace nebyly v archivech dosud nalezeny. V Berdyčivu jsou dvě hromadná pohřebiště obětí. První je na pozemku někdejšího okresního oddělení NKVD,

⁵²¹DAŽO, f. 5013, op. 2, d. 8114 p (3491).

⁵²²Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 487.

kde je na budově na rohu ulic Karastojanovy a Dzeržinského pamětní deska. Druhé je na pozemku židovského hřbitova, kde byl v roce 1995 umístěn pamětní znak.⁵²³

Statistiky uvádějí, že mimosoudní „trojky“ a „dvojky“ v Žytomyrské oblasti v období od října 1937 do listopadu 1938 odsoudily 20 168 osob, z toho 16 676 v rámci „první kategorie“, tedy k zastřelení. Pokud k tomuto počtu přidáme ještě osoby souzené Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR a vojenskými tribunály, dojdeme k počtu přes 25 a půl tisíce politických represí, v tom 18 822 občanů Žytomyrska zastřelených v době Velkého teroru. Tvořili 98 % všech obětí politických represí, neboť v letech 1918–1945 zde bylo vyneseno celkem 19 190 výroků trestu smrti zastřelením.⁵²⁴

Podle statistik ukrajinských historiků bylo v Žytomyrské oblasti mezi zastřelenými oběťmi politických represí v letech 1917–1980 celkem 176 Čechů a 1 Slovák.⁵²⁵ V podstatě to odpovídá i našim zjištěním, neboť kombinací nejrůznějších zdrojů informací se nám v této oblasti podařilo jmenovitě určit 175 popravených Čechů a československých občanů.

⁵²³Trahični storinky istoriji, s. 55-56.

⁵²⁴Tamtéž, s. 34-36, 51.

⁵²⁵Tamtéž, s. 53-54; Archivně nedoložený odhad českých obětí od docentky Majji Lutaj z katedry historie Ukrajiny Žytomyrské státní univerzity Ivana Franka je ale téměř dvojnásobný – přes tři sta zastřelených Čechů. Viz Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 16 a 21.

7. Popravy Čechů ve Chmelnycké (Kamenec-Podolské) oblasti

V prvních měsících Velkého teroru patřilo území západního Podolí do rámce Vinnycké oblasti, takže i represivní akce byly v té době řízeny vinnyckou oblastní správou NKVD, o jejíž činnosti pojednává předchozí kapitola. Nová oblast vznikla až při správní reformě 22. září 1937 osamostatněním této části Podolí od Vinnycké oblasti. Její centrum bylo v Kamenci Podolském, proto se tehdy nazývala Kamenec-Podolská (Kamjanec-Podilska). V roce 1941 se centrum přesunulo do Proskuriva, ale název Kamenec-Podolská oblasti zůstal. Teprve když se v roce 1954 Proskuriv přejmenoval na Chmelnyckyj, změnil se i název oblasti na Chmelnyckou. Bylo v ní dvacet okresů, k největším městům kromě Proskuriva a Kamence Podolského patřila Šepetivka, Netišyn, Slavuta, Starokostjantyniv.⁵²⁶

Činnost oblastní „trojky“ NKVD

Spolu s novými správními orgány se vytvořila i samostatná oblastní správa NKVD, prvním náčelníkem se stal kapitán státní bezpečnosti Nikolaj Trofimovič Prichod'ko.⁵²⁷ Z vinnycké oblastní správy NKVD předali orgánům NKVD do Kamence Podolského a Žytomyru 836 osob, zatčených podle příkazu NKVD č. 00447 ještě před správní reformou. Urychleně vznikla i nová „trojka“ UNKVD Kamenec-Podolské oblasti a už 19. října 1937 měla své první zasedání. Vedl ji až do března 1938 už zmíněný náčelník správy NKVD Prichod'ko, pak do září 1938 jeho nástupce ve funkci náčelníka I. Žabrev, bývalý náměstek lidového komisaře vnitra Běloruska, a posledních pár týdnů v září a říjnu 1938 funkcí náčelníka dočasně pověřený Leonov. Za stranický orgán v „trojce“ zasedal člen organizačního byra ÚV KSbU S. Olexenko, pak tajemník Kamenec-Podolského městského výboru strany O. Vlasov a druhý tajemník oblastního výboru strany M. Hrulenko. Za oblastní prokuraturu byl členem prokurátor Pečerskyj, po něm prokurátor Samochin. I pro zdejší vyšetřovatele byla charakteristická snaha o co nejkratší dobu vyšetřování, proto se snažili zatčené co nejrychleji přimět k doznání, často s pomocí nepřiměřeně dlouhých výslechů, fyzického násilí a vydírání. Pro výrok

⁵²⁶http://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_Хмельницької_області

⁵²⁷Přišel z Moldávie, ale dříve sloužil několik let jako zástupce náčelníka UNKVD ve Vinnyci. In: Spravočnik po istorii Kommunističeskoj partii i Sovetskogo sojuza 1898–1991, <http://www.knowbysight.info/PPP/12681.asp>.

trestu smrti mnohdy stačilo jen drobné provinění, nezřídka i zcela smyšlené (např. nekvalitní oprava kolchozních strojů, špatné okutí koní, nedbalý výkon práce). Rekordní „výkon“ podala „trojka“ 10. března 1938, kdy odsoudila k smrti 608 osob.⁵²⁸

V době od 19. října 1937 do 5. listopadu 1938 se konalo celkem 56 zasedání „trojky“ UNKVD Kamenec-Podolské oblasti. Ani na jediném z nich nebyl vynesen jiný výrok, než trest smrti zastřelením; z celkem 9 006 souzených osob bylo všech 9 006 zastřeleno. Taková tvrdost byla i v oněch krutých časech Velkého teroru něčím mimořádným. V rozhodném postupu vůči „nepřátelům lidu“ za ní moc nezaostávala ani oblastní „dvojka“ Komise NKVD a Prokurátora SSSR, která zhruba ve stejné době odsoudila na smrt 4 191 osob a pouze 577 souzených vyvázlo s trestem gulagu. Celkem tedy bylo v oblasti za Velkého teroru zastřeleno 13 197 osob. Z bezpečnostních statistik víme, že výroky trestu smrti se vykonávaly v naprosté většině případů v Kamenci Podolském (9 047 osob), ale asi čtvrtina odsouzených byla zastřelena v Proskurivě (3 173 osoby) a necelá tisícovka i v Šepetivce (977 osob). Týkalo se to jak výroků oblastní „trojky“ NKVD (6 516 v Kamenci Podolském, 2 060 v Proskurivě a 430 v Šepetivce), tak výroků Komise NKVD a Prokurátora SSSR (2 531 v Kamenci Podolském, 1 113 v Proskurivě a 547 v Šepetivce).⁵²⁹

Nejkrutější náčelník správy NKVD Kamenec-Podolské oblasti major státní bezpečnosti Ivan A. Žabrev byl 17. listopadu 1938, tedy bezprostředně po ukončení kampaně Velkého teroru, zatčen pro „porušování socialistické zákonnosti“, a v únoru 1939 byl zastřelen.⁵³⁰ Nový náčelník oblastní správy NKVD O. Mychajlov se v hlášení nadřízeným ze 28. února 1939 zmiňoval o nezákonných metodách bývalého vedení, k nimž patřilo např. bezdůvodné zatýkání kolchozníků, komunistů a nezletilých osob, nebo „fabrikování vyšetřovacích spisů“. Za příklad takové „fabrikace“ mu posloužila skupina zatčených Čechů, jejichž vyšetřování ještě nebylo uzavřeno:

„Takzvaná fašistická česká diverzně-špionážní organizace byla zfabrikována zatčením 12 Čechů z Plužnjanského okresu a 11 Čechů ze Slavutského okresu.

Jak zjistilo vyšetřování, 12 osob z celkového počtu 23 zatčených nejen že neprovádělo žádnou protisovětskou činnost, ale podle objektivních zjištění jde o

⁵²⁸Polityčni represiji radjanskoji doby na Chmelnyččyni. In: Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 1. Chmelnyckyj 2008, s. 65-66, 74-79.

⁵²⁹Tamtéž, s. 74-78. Je pravděpodobné, že 3 osoby souzené „dvojkou“ nebyly zastřeleny v Kamenci Podolském, ale v Žytomyru.

⁵³⁰Tamtéž, s. 80; Spravočnik po istorii, I. A. Žabrev.

sovětské lidi, čestné a aktivní kolchozníky. S použitím nezákonných metod vyšetřování bylo od vyšetřovaných získáno vynucené doznání, nejprve o příslušnosti k »polské vojenské organizaci«, a později byla doznání předělána na českou špionážně-diverzní organizaci.

K charakteristice zvláště a nepřátelské činnosti zaměřené na zničení aktivu a čestných kolchozníků mohou sloužit následující údaje.

Zatčení a propuštění byli:

1. Anderle František Karlovič, kočí kolchozu v obci Holovli České, byl delegátem I. všesvazové rady kolchozníků a svědci jej charakterizují výlučně z pozitivní strany.

2. Nocik Václav Jemeljanovič, nejlepší předák kolchozu v obci Holovli České, nejednou odměněn za práci, žádné údaje o jeho protisovětské činnosti nejsou.

3. Janča Jan Francevič, předák kolchozu. Nejednou byl odměněn, podle zjištění patřil k nejlepším předákům a aktivistům kolchozu, žádnou protisovětskou činnost neprováděl.

4. Libra Josef Josefovič, do zatčení kolchozník v obci Antonivka, aktivní komsomolec, účastnil se ochrany hranic, všichni svědkové jej charakterizují výlučně z pozitivní strany. Nehledě na zcela chybějící důkazy protisovětské činnosti proseděl ve vězení asi rok.

5. Altman Václav Karlovič, bývalý předák mechanické brigády kolchozu. Celá brigáda o něm dala jen ty nejpříznivější odezvy.

6. Venikal Václav Ivanovič, invalida, výborný včelař, úderník, nejednou odměněn za dobrou práci. V roce 1935 odpracoval v kolchoze 526 pracovních jednotek, v roce 1936 – 578 jednotek a v roce 1937, v důsledku nemoci, jen 120 jednotek.

Ostatní propuštění rovněž patří k nejlepším kolchozníkům.

Během vyšetřování se ukazuje, že fabrikace tohoto případu byla provedena pod vedením bývalého náčelníka UNKVD Žabreva, bývalého náčelníka 3. oddělení Uchmana (oba zatčení) a za bezprostřední účasti bývalého zástupce náčelníka 3. oddělení Šterenberga a bývalého náčelníka oddělení Monarcha.

Vyšetřování dále probíhá, aby viníci byli pohnáni k odpovědnosti.⁵³¹

Pracovník NKVD S. N. Severyn připomněl další výrobu obviněných – na pozemkovém oddělení prý bylo třeba vybudovat českou školu, vybudovali ji, zatkli pak asi 50 lidí, zbili je, dostali od nich přiznání, a oni to teď odvolali.⁵³²

⁵³¹Movoju dokumentiv. In: Reabilitovani istoriijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 1. Chmelnyckij 2008, s. 435-436.

⁵³²Tamtéž, s. 410.

Bili vyslýchané holemi, řemeny, lahvemi, vším, co jim přišlo pod ruku. Specialistou na bití byl náčelník 4. oddělení Jekimov, také vyšetřovatelé Levkin a Leonov. Inscenovali vynesení rozsudku – popravu oběšením, vyhrožovali, ve když se vyslýchaný nepřizná, bude znásilněn nemocným syfilitikem. V srpnu 1938 se v úřadovnách NKVD oblasti nashromáždily asi dva tisíce případů kontrarevoluční činnosti ukrajinských nacionalistů; protože zrovna probíhala kampaň zaměřená na špionážní činnost, náčelník Korablov nařídil, aby z „nacionalistů“ udělali zahraniční špiony a do 10. srpna všechny případy vyřídili k předání trojce, tedy k zastřelení. Bitím donutili i Poláky k tomu, aby se stali špiony.⁵³³

Redakční kolektiv „martyrologu“ Chmelnycké oblasti sestavil statistické údaje o obětech politických represí z pěti okresů oblasti a napočítal v Bilohirském okrese 6 Čechů, ve Viňkoveckém okrese nezjistil žádného, ve Voločyském okrese 5 Čechů a 2 Slováky, v Dunajevském okrese 2 Čechy a 2 Slováky, v Krasylivském okrese 1 Čecha a 1 Slováka.⁵³⁴ Dále v Horodockém okrese 2 Slováky, v Deražnjanském okrese 4 Čechy a 2 Slováky, v Kamenec-Podolském okrese 1 Slováka a přímo ve městě Kamenec Podolský 8 Čechů a 4 Slováky.⁵³⁵ V Izjaslavském okrese byly zjištěny represe 30 Čechů, v Novoušyckém okrese 1 Čecha, v Poloňském okrese 6 Čechů a 5 Slováků, ve Slavutském okrese 52 Čechů, jedině v Letyčivském okrese nebyl zjištěn žádný Čech ani Slovák.⁵³⁶ Zbývá zpracovat ještě 8 okresů Chmelnycké oblasti, takže zatím máme k dispozici informace o 115 Češích a 19 Slovácích.

Dosud jsme našli a verifikovali údaje o celkem 37 popravených Češích. I když z archivních zdrojů víme, že se tehdy v Kamenec-Podolské oblasti popravovalo na třech místech – v Kamenci Podolském, v Proskurivě a v Šepetivce, nedá se prozatím bohužel přesně rozlišit, na kterém z nich byl kdo popraven a kde tedy leží jeho ostatky. Oběti už většinou patřily k potomkům původních českých kolonistů, jen pět osob se narodilo v českých zemích. Mnozí pocházeli z Volyně, Haliče a jiných míst Ukrajiny, většinou však byli již spjati s Kamenec-Podolskou oblastí. Rýsují se tak česká střediska, jež byla represemi postižena nejvýrazněji – v Antonivce v Izjaslavském okrese žilo šest popravených Čechů, Didova Hora ve Slavutském okrese má pět popravených, další dvě

⁵³³Tamtéž, s. 410-414; Misinkevyč, Leonid: „Velykyj teror“ 1937–1938 rr. na Chmelnyččyni. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 133.

⁵³⁴Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 2. Chmelnyckyj 2009, s. 10.

⁵³⁵Tamtéž. Kn. 3. Chmelnyckyj 2010, s. 9.

⁵³⁶Tamtéž. Kn. 4. Chmelnyckyj 2012, s. 9.

obce ve stejném okrese – Chorovycja má tři a Nižní Holovli dva popravené, Hurščyna v Bilhorodském okrese také dva popravené. Své oběti mají i další české obce – Vilšanka, Michajlivka, Stanislavivka aj.

Přehled českých obětí

Rozčlenili jsme oběti do dvou skupin podle orgánu, který rozhodl o jejich zastřelení.

Celkem dvacet Čechů bylo souzeno „trojkou“ správy NKVD Kamenec-Podolské oblasti. Většinou jim kladli za vinu „kontrarevoluční činnost“ nebo přímo „členství v kontrarevoluční organizaci“, jež ale nebyla nijak konkrétně určena. Zatímco u všech obětí známe datum jejich zatčení i datum zasedání „trojky“, údaje o datu vykonání rozsudku (tedy o jejich zastřelení) známe bohužel jen u dvou z oněch dvaceti popravených (docházelo k tomu obvykle do několika dnů, někdy však i týdnů po jednání „trojky“). Seřadili jsme oběti chronologicky podle data zasedání „trojky“, jež rozhodlo o jejich odsouzení:

Jako první byl 4. října 1937 odsouzen

Štěpán Janča,

narozený v roce 1903 v Michajlivce v Izjaslavském okrese, kolchozník tamtéž. Byl zatčen 7. srpna 1937 pro kontrarevoluční činnost, zastřelen 25. října 1937 (jako jeden z mála má ve spise uvedeno datum popravky). Spolu s ním byl zatčen i jeho starší bratr Karel, rovněž kolchozník v Michajlivce, ale stejné zasedání „trojky“ jej poslalo „pouze“ na osm let do gulagu. Společně pak byli rehabilitováni prezídiem Chmelnyckého oblastního soudu 1. října 1960.⁵³⁷

Dne 9. prosince 1937 byl odsouzen

František Onderka,

narozený v roce 1888 ve Lvově, uzenář v Kamenci Podolském. Byl zatčen 7. září 1937 za kontrarevoluční propagandu, zastřelen 16. prosince 1937, rehabilitován 8. května 1989 Prokuraturou Chmelnycké oblasti.⁵³⁸

Další Češi se na zasedání „trojky“ dostali až v roce 1938, 22. dubna byli odsouzeni první dva z nich:

⁵³⁷Tamtéž, s. 499-500.

⁵³⁸Tamtéž. Kn. 3. Chmelnyckyj 2010, s. 728.

Antonín Mráz,

narozený v roce 1901 v Didově Hoře, kde pracoval v kolchoze. Byl zatčen 18. března 1938 za kontrarevoluční činnost. Jeho bratr Vladimír zastřelen už 7. ledna 1938.⁵³⁹

Boris Novotný,

narozený v roce 1906 v Nižní Holovli, kde žil a pracoval jako zámečník ve Slavutském lesním závodě. Byl zatčen 15. února 1938 pro kontrarevoluční činnost.⁵⁴⁰

Dne 21. září 1938 byli odsouzeni tři Češi:

Josef Černý,

narozený v roce 1884 ve Vilšance v Čudnivském okrese Žytomyrské oblasti, byl uzenářem v městě Polonne. Zatkli ho 30. května 1938 jako agenta polské rozvědky, zastřelen byl 4. října 1938, rehabilitován 22. dubna 1990.⁵⁴¹

Josef Půlcar

se narodil v roce 1885 v obci Prysk, o. Česká Lípa, byl krejčím v Novoseljyci v Polonském okrese. Byl zatčen 30. května 1938 za špionáž⁵⁴²

Josef Řepka,

narozený v roce 1888 v Rivném, bydlel ve Slavutě, kde pracoval jako strojník v papírně. Byl zatčen 1. června 1938.⁵⁴³

Dne 24. září 1938 byli odsouzeni další tři Češi:

Gejza Binovský,

narozený v roce 1897 v nezjištěné obci v pozdějším Československu, kolchozník v Bilohorodce. Byl zatčen 18. dubna 1938 pro členství v kontrarevoluční organizaci, rehabilitován 8. 7. 1989.⁵⁴⁴

Josef Hudovský,

narozený v roce 1890 ve Veliké Borovicji (o. Bilohirja), kolchozník, bydliště není ve spise uvedeno. Byl zatčen 20. 5. 1938 pro členství v kontrarevoluční organizaci, rehabilitován 25. března 1958.⁵⁴⁵

⁵³⁹Tamtéž. Kn. 4. Chmelnyckyj 2012, s. 1030.

⁵⁴⁰Tamtéž, s. 1039.

⁵⁴¹Tamtéž, s. 875.

⁵⁴²Tamtéž, s. 835.

⁵⁴³Tamtéž, s. 947.

⁵⁴⁴Tamtéž, s. 226.

⁵⁴⁵Tamtéž. Kn. 2. Chmelnyckyj 2009, s. 340.

Zachar Janča,

narozený v roce 1884 ve Stanislavivce, kde bydlel a pracoval v kolchozu. Byl zatčen 20. května 1938 pro kontrarevoluční činnost, rehabilitován 30. 12. 1960.⁵⁴⁶

Velká skupina Čechů, celkem sedm osob, se dostala na jednání „trojky“ 26. září 1938. Bylo mezi nimi i pět obyvatel z Antonivky v Izjaslavském okrese, jednotně obviněných ze členství v kontrarevoluční organizaci. Měli i společný vyšetřovací spis (P-15982), zřejmě byli společně i popraveni (datum popravy je uvedeno pouze u F. Stručka) a společně je 20. května 1946 rehabilitoval Vojenský tribunál Příkarpatského vojenského okruhu. Skupinu tvořili:

Ondřej Andrlé,

který se na rodil v roce 1900 v Antonivce a pracoval tam v kolchoze. Byl zatčen 14. března 1938.⁵⁴⁷

Jan Doležel

se narodil v Antonivce v roce 1907 a také pracoval v kolchoze. Byl zatčen 15. května 1938.⁵⁴⁸

Ondřej Hubálek,

narozen v roce 1901 v Antonivce, byl zatčen 18. února 1938.⁵⁴⁹

Václav Hubálek,

narozen 1895 v Antonivce, kolchozník, zatčen 14. března 1938.⁵⁵⁰

František Struček,

narozen v roce 1905 v Antonivce, tajemník vesnického sovětu. Byl zatčen 7. února 1938, zastřelen 27. září 1938.⁵⁵¹

Jaroslav Struček

nepocházel z rodiny F. Stručka. Narodil se v roce 1895 v Plužném, kde také žil a pracoval jako družstevní pekař. Byl zatčen 18. února 1938 pro špionáž.⁵⁵²

⁵⁴⁶Tamtéž. Kn. 4. Chmelnyckyj 2012, s. 499.

⁵⁴⁷Tamtéž, s. 214.

⁵⁴⁸Tamtéž, s. 275.

⁵⁴⁹Tamtéž, s. 265.

⁵⁵⁰Tamtéž.

⁵⁵¹Tamtéž, s. 453.

⁵⁵²Tamtéž.

Vladimír Roubal,

narozený v roce 1896 v Borščivce v Dubenském okrese, žil v Nižní Holovli a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 7. června 1938 jako člen kontrarevoluční organizace.⁵⁵³

Dne 27. září 1938 byl odsouzen

Václav Urban

z Roudnice nad Labem, kde se v roce 1885 narodil. Žil a pracoval v obci Kvitnevo v Bilhorodském okrese. Byl zatčen 23. dubna 1938 jako údajný člen Polské vojenské organizace POW.⁵⁵⁴

Poslední dva Češi byli odsouzeni „trojkou“ 28. září 1938:

Štěpán Hrdina,

narozený v roce 1908 v městě Černivci na Ukrajině, pivovarník v Kamenci Podolském. Jako jediný z českých obětí byl od roku 1930 členem VKS(b). Byl zatčen 29. března 1938 pro členství v kontrarevoluční organizaci, rehabilitován 10. prosince 1957.⁵⁵⁵

Anton Poljuskó,

narozený v roce 1875 ve Lvově, dělník v Kamenci Podolském. Byl zatčen za členství v kontrarevoluční organizaci 24. června 1938.⁵⁵⁶

Dalších 17 Čechů soudila tzv. „nejvyšší dvojka“ Komise NKVD a Prokurátora SSSR. Na rozdíl od případů souzených u oblastní „trojky“ NKVD, kdy až na dvě výjimky byly všechny výroky týkající se Čechů vyneseny v roce 1938, byla většina osob souzených „dvojkou“ zastřelena už v roce 1937. Mnohem častějším motivem zatčení byla u této skupiny souzených špionáž (6 případů). Dalším rozdílem byla skutečnost, že skoro u všech osob souzených „dvojkou“ (až na tři výjimky) známe i přesné datum jejich smrti. Také tyto oběti jsme seřadili podle data jejich „soudu“.

Dne 28. října 1937 byl odsouzen

Vladimír Nitsch,

který se narodil v roce 1893 v Satyjiu v Dubenském okrese a pracoval jako družstevní uzenář v Izjaslavi. Zatkli ho 5. září 1937 pro špionáž. Byl zastřelen 18.

⁵⁵³Tamtéž, s. 1074; Nosek, Josef: Žili jsme na sovětské Volyni. Holoveň Česká. Karlovy Vary 2011, s. 20, 72. Ani obyvatelé Holovli o jeho popravě nevěděli, je zde jen zmínka o tom, že byl „zatčen, zmizel ve vězení“. Jeho otec byl kapelníkem obecní dechovky, v níž hrál Vladimír na bubny, jak dokládá i fotografie.

⁵⁵⁴Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 2, s. 477.

⁵⁵⁵Tamtéž. Kn. 4. Chmelnyckyj 2012, s. 652.

⁵⁵⁶Tamtéž. Kn. 3. Chmelnyckyj 2010, s. 708.

listopadu 1937, rehabilitován 29. července 1958 Vojenským tribunálem Příkarpatského vojenského okruhu.⁵⁵⁷

Dne 17. listopadu 1937 byl odsouzen

Mečislav Valčuha,

narozený v roce 1906 v Polonném, okresním centru Chmelnycké oblasti, údajně voják. Byl zatčen 29. srpna 1938 pro kontrarevoluční agitaci, rehabilitován stejným Vojenským tribunálem 3. září 1958.⁵⁵⁸

Dne 23. listopadu 1937 byl odsouzen

Ondřej Hajnovský,

narozený v roce 1896 v Antonivce, kde žil a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 12. září 1937 pro ilegální přechod státní hranice a působení v ozbrojené bandě. K vykonání rozsudku došlo 13. prosince 1937, rehabilitován byl 21. července 1989 Prokuraturou Chmelnycké oblasti.⁵⁵⁹

Tři Češi byli odsouzeni zasedáním „dvojky“ 4. prosince 1937:

Jaroslav Martinovský

pocházel z Didovy Hory, kde se narodil v roce 1906, byl předákem místního kolchozu. Zatkli ho 17. října 1937 pro podvracení státní ekonomiky, zastřelen byl 27. prosince 1937. K jeho rehabilitaci došlo až 16. března 1989.⁵⁶⁰

Pavel Průšek

se narodil v roce 1885 v Podhradí v Československu, měl střední vzdělání a pracoval jako vedoucí skladu družstva Sojuzutil v Polonném. Byl zatčen za špionáž 16. října 1937, zastřelen 25. prosince 1937. Rehabilitován byl 8. ledna 1960.⁵⁶¹

Jan Tydlačka

pocházel z Oznice v okrese Vsetín, kde se v roce 1892 narodil. Bydlel obci Malyj Pravutyn ve Slavutském okrese a pracoval v kolchoze. Zatčen byl 16. října 1937 za kontrarevoluční činnost, zastřelen 27. prosince 1937. Rehabilitován byl 16. května 1989.⁵⁶²

⁵⁵⁷Tamtéž. Kn. 4. Chmelnyckyj 2012, s. 386.

⁵⁵⁸Tamtéž, s. 742. Ukrajinský přepis příjmení v podobě Vlačiho.

⁵⁵⁹Tamtéž, s. 471.

⁵⁶⁰Tamtéž, s. 1013.

⁵⁶¹Tamtéž, s. 835. Nepodařilo se zjistit, o kterou z celkem 11 obcí či jejich částí téhož jména, existujících v dnešní ČR, se jedná.

⁵⁶²Tamtéž, s. 1109.

Dne 9. prosince 1937 byl odsouzen

Josef Tlustý,

který se narodil v obci Ploske v Ostrozkém okrese Rivnenské oblasti. Žil v Didově Hoře a pracoval v kolchoze jako kovář. Zatčen byl 8. září 1937 pro špionáž. K jeho rehabilitaci došlo 30. června 1989.⁵⁶³

Dne 10. prosince 1937 byl odsouzen

Josef Vondráček,

který se narodil v roce 1900 v Radošyvc v Izjaslavském okrese, žil v obci Nadyšeň v Bilohorském okrese a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 17. října 1937 za kontrarevoluční činnost, zastřelen 3. ledna 1938. Rehabilitován byl 9. října 1975 Nejvyšším soudem USSR.⁵⁶⁴

Dne 12. prosince 1937 byl odsouzen

Fedor Drbohlav.

Žil a pracoval v kolchoze v Didově Hoře, ale narodil se v roce 1895 v okrese Dubno, v té jeho části, jež později připadla Polsku. To již samo o sobě vzbuzovalo podezření ze špionáže, pro niž byl 27. února 1937 zatčen. Patrně v prosinci 1937 byl zastřelen, 11. května 1989 byl rehabilitován.⁵⁶⁵

Dne 16. prosince 1937 byl odsouzen

Karel Pavlíček,

narozený v roce 1883 v Záblatí v Československu. Pracoval jako kolchozník v obci Brajlivka v Novoušyckém okrese. Byl zatčen 15. října 1937 pro špionáž, zastřelen 17. ledna 1938, rehabilitován 20. června 1989.⁵⁶⁶

Dne 19. prosince 1937 byl odsouzen

Vladimír Mráz,

který se narodil v roce 1891 v obci Semiduby v okrese Dubno, ale žil v Didově Hoře a pracoval v kolchoze. Pro špionáž byl zatčen 25. října 1937, dne 7. ledna 1938 byl zastřelen, 29. srpna 1984 byl rehabilitován.⁵⁶⁷

Dne 8. ledna 1938 byl odsouzen

Josef Zeman.

⁵⁶³Tamtéž, s. 1111.

⁵⁶⁴Tamtéž. Kn. 2. Chmelnyckyj 2009, s. 329.

⁵⁶⁵Tamtéž. Kn. 4. Chmelnyckyj 2012, s. 941.

⁵⁶⁶Tamtéž, s. 677. Bohužel není specifikováno, ve které ze sedmi obcí téhož jména v dnešní ČR se narodil.

⁵⁶⁷Tamtéž, s. 1030.

Narodil se v roce 1880 v obci Novosilka v Izjaslavském okrese, žil v obci Chorovycja ve Slavutském okrese a byl soukromým rolníkem. To mohlo být považováno za kontrarevoluční činnost, pro niž byl 16. prosince 1937 zatčen a 29. ledna 1938 zastřelen. Rehabilitován byl 6. května 1989.⁵⁶⁸

Dva Češi byli odsouzeni na zasedání „dvojky“ 12. ledna 1938:

Ignác Bláha,

narozený v roce 1901 v obci Chorovycja ve Slavutském okrese, pracoval jako kočí v tamním kolchoze. Byl zatčen 17. prosince 1937 pro špionáž a 3. února 1938 byl zastřelen. K rehabilitaci došlo 10. července 1989.⁵⁶⁹

Vladimír Bláha

nebyl Ignácovým bratrem, i když se narodil v roce 1897 rovněž v Chorovycji a pracoval v tamním kolchoze. Byl zatčen 18. prosince 1937 za kontrarevoluční propagandu a zastřelen 3. února 1938 spolu s Ignácem. Rehabilitován byl 6. července 1989.⁵⁷⁰

Dne 2. února 1938 byl odsouzen

Josef Švéda,

který se narodil v roce 1889 v Kamjance, kde žil a pracoval v kolchoze. Byl zatčen 27. prosince 1937 pro členství v kontrarevoluční organizaci, 23. února 1938 byl zastřelen. K rehabilitaci došlo 2. srpna 1989.⁵⁷¹

Poslední dva Češi byli souzeni „dvojkou“ 8. února 1938:

Antonín Kovařík

se narodil v roce 1879 v Novosilce v Izjaslavském okrese, žil v obci Hurščyna v Bilohirském okrese a byl soukromým rolníkem. Za kontrarevoluční činnost byl 2. ledna 1938 zatčen, 2. března 1938 byl zastřelen. Nevíme, co bylo příčinou zatčení, jeho rehabilitaci provedlo Kolegium pro kriminální záležitosti Nejvyššího soudu USSR 6. listopadu 1959.⁵⁷²

⁵⁶⁸Tamtéž, s. 953.

⁵⁶⁹Tamtéž, s. 897.

⁵⁷⁰Tamtéž.

⁵⁷¹Tamtéž, s. 484. Bohužel nebylo zjištěno, o kterou obec se jedná, protože jen ve Chmelnycké oblasti jsou 4 Kamjanky (jedna i v Kamenec-Podolském okrese) a na Ukrajině je celkem 54 obcí téhož jména.

⁵⁷²Tamtéž. Kn. 2. Chmelnyckyj 2009, s. 373.

Stanislav Kovařík

byl patrně Antonínův syn, narodil se v roce 1912 v Huršcyně a pracoval tam v kolchoze. Byl zatčen téhož dne jako jeho otec a spolu s ním byl souzen i zastřelen. Jen jeho rehabilitaci provedla Prokuratura Chmelnycké oblasti až 19. prosince 1989.⁵⁷³

V roce 1989 správa KGB Chmelnycké oblasti spolu se zástupci veřejnosti podle dokumentárních materiálů svědků a pamětníků stanovila tři místa ve Chmelnycké oblasti, kde jsou pochovány oběti politických represí. Dvě jsou v Kamenci Podolském: jedno se nachází vedle hrobů na městském hřbitově, tím druhým je hromadný hrob na území bývalé samoty Zahalského (dnes pozemek konzervářenského závodu), asi 5 km východně od Kamence Podolského. Třetí takové místo je na vojenském hřbitově v městě Chmelnyckyj. Místa byla úředně uznána za pohřebiště obětí masových represí a byly tam postaveny pomníky, v okolí Kamence Podolského též memoriál Věčné paměti. V městě Chmelnyckyj nedaleko budovy, v níž bývalo Prokurivské okružní oddělení NKVD a poblíž oblastní prokuratury, byl zbudován památník obětem politických represí – Anděl zármutku, bronzový symbol smíření od sochařů M. a B. Mazurových, odhalený v srpnu 1988. Výroční den podpisu prvního protokolu zasedání chmelnycké „trojky“, 19. říjen, se v oblasti slaví jako Den památky obětí politických represí.⁵⁷⁴

⁵⁷³Tamtéž.

⁵⁷⁴Uvičnennja pamjati žertv deržavnoho teroru. In: Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 1. Chmelnyckyj 2008, s. 864.

8. Češi a českoslovenští občané popravení v ostatních oblastech Ukrajiny (1937–1938)

Jestliže jsme ke znázornění tragického osudu Čechů na Ukrajině v období Velkého teroru vybrali alespoň část sovětské Volyně a Podolí, musíme bohužel ostatní oblasti rozlehlé Ukrajiny pojednat už jenom v letmém přehledu. Až na pár výjimek jsme totiž neprovedli výzkum v příslušných oblastních archivech, takže si musíme vystačit se stručnými životopisnými údaji obětí, jak jsme je našli v různých databázích, martyrologích a ukrajinské odborné literatuře. I tak bude ten přehled poměrně rozsáhlý, neboť počty tehdy zastřelených osob jsou nečekaně vysoké.

Nejprve pojednáme o Kyjevské oblasti, jež byla s Volyní úzce propojena. Kyjev byl též od poloviny třicátých let řídicím centrem celé země a to se projevilo i ve specifice politických represí. Další kapitoly jsou pak věnovány represím Čechů ve zbytku Centrální Ukrajiny a v oblastech Východní Ukrajiny včetně Krymu. Jakýmsi přídatkem je pokus o zmapování obětí, jež z Ukrajiny sice pocházely, ale byly zastřeleny na jiných místech Sovětského svazu.

Kyjev a Bykovnja – centrum politických represí a poprav

První „trojku“ NKVD pro Kyjevskou oblast tvořili náčelník oblastní správy NKVD major státní bezpečnosti Šarov, první tajemník oblastního výboru KP(b)U Kudrjavcev a oblastní prokurátor Ginzburg. Složení tohoto orgánu se po dobu jeho působení (od 3. 8. 1937 do 5. 11. 1938) často měnilo, v jejím čele stáli postupně též zástupce náčelníka kyjevské UNKVD major Babyč, nový náčelník UNKVD kombrig Fedorov, zástupce náčelníka UNKVD poručík Šapiro, a nakonec náčelník UNKVD kapitán Dolgušev. Za 16 měsíců své existence „trojka“ přikázala zastřelit 12 461 osob, dalších 6 542 osoby poslala do gulagů. Občany Kyjevské oblasti posílala na smrt podle podkladů dodaných v podobě „alb“ z Kyjeva, také známá „dvojka“, Komise NKVD a Prokurátora SSSR, v jejímž čele stál lidový komisař vnitra Ježov a Prokurátor SSSR Vyšinskij (rozsudky někdy podepisovali též M. Frinovskij a G. Leplevskij). Za dobu svého působení (od 13. 9. 1937 do 16. 2. 1938) dala zastřelit 7 261 osob.⁵⁷⁵

⁵⁷⁵Amons, Andrij I.: Pozasudovi orhany NKVD na Kyjivščyni pid čas represij 1937–1938 rokiv. In: Amons, A. (ukl.): Bykivnjanski žertvy abo Jak pracjuvala „Vyšča dvijka“ na Kyjivščyni. Dokumenty ta

Až po mnoha letech bylo nalezeno celkem šest hlavních míst, na kterých byly oběti represí v Kyjevské oblasti „pohřbeny“, tedy zakopány do hromadných hrobů. V Žytomyru to bylo poblíž židovského hřbitova, ale Žytomyr se od 1. 10. 1937 stal samostatnou oblastí a měl pak svou vlastní „trojku“ NKVD; s polu s ním odešel z Kyjevské oblasti i Berdyčiv. Také v městě Čerkasy bylo úložiště mrtvých na židovském hřbitově. V Umani dávali mrtvé do jam na dvoře bývalého městského oddělení NKVD a v jeho okolí, a také na městský hřbitov. V Bílé Cerkvi bylo pohřebiště přímo v centru města v místech, kde dnes stojí obytné domy.⁵⁷⁶

V Kyjevě byla dvě nejvýznamnější pohřebiště obětí, Lukjanivský hřbitov a lesní areál v Bykivnji. Kromě nich se v různých dobách využívaly i pozemky podél Žytomyrského šosé a poblíž Rybného, městský Bajkovy hřbitov; na Šuljavském hřbitově mělo být podle ústní tradice dokonce tajné krematorium NKVD, ale není to archivně prokázáno.⁵⁷⁷ Lukjanivský hřbitov patří k nejstarším kyjevským hřbitovům, vznikl už v roce 1878, úředně byl pro pohřby uzavřen v roce 1962 a dnes je státní historickou památkou. Je na něm i hodně hrobů kyjevských Čechů. Hroby obětí však na něm označeny nejsou, chybí i pomník na jejich paměť. Historici se dodnes snaží zjistit, ve kterých letech hřbitov sloužil jako úložiště obětí povražděných příslušníky NKVD a kde jejich těla leží. Traduje se, že do roku 1934, kdy bylo hlavní město Ukrajiny přeneseno z Charkova do Kyjeva, byly oběti represí zakopávány převážně na tomto hřbitově. Bývalý primátor Kyjeva z doby německé okupace Leontij Forostivskyj dokonce tvrdil, že tam leží 25 až 30 tisíc občanů povražděných sovětskou bezpečností. To je snad poněkud zveličené číslo, i kdybychom do něj zahrnuli početné oběti bolševiků z roku 1919, které zde také leží. Podle svědků museli pracovníci hřbitovní správy na příkaz NKVD vždy večer vykopat jámy na poměrně širokých cestách vedoucích hřbitovem, po půlnoci tam příslušníci NKVD přivezli mrtvé, zakopali je a urovnali terén tak, že ráno nebylo nic poznat. Návštěvníci hřbitova dodnes nemají tušení, že vlastně šlapou po mrtvých. Nebylo prý snad jedné hřbitovní cestičky, která by takto nebyla využita, hodily se i volné mýtiny na okrajích hřbitova. Nejvyužívanější byl ale hřbitovní úsek č. 45 a cesty na konci hřbitova. Správa hřbitova nesměla mrtvé registrovat. Podle výpovědí svědků si příslušníci NKVD dělali nákresy umístění hrobů, ale v archivech se dosud nenašly. Není

materyaly. Kyjiv 2007, s. 68-70.

⁵⁷⁶Tamtéž, s. 72-73.

⁵⁷⁷Šuljavskoje kladbišče v Kijeve, http://www.kiewtown.net/rus/sights/shulavskoe_cemeterie.html; Bilokiň, S.: Ščo hovorila pamjať, s. 60.

zcela jasné, jak dlouho byl hřbitov pro potřeby NKVD používán. Obvykle se uvádí, že vše skončilo na jaře roku 1937, kdy bylo zřízeno speciální pohřebiště v Bykinji. Uvádí se rovněž květen 1938, kdy byli údajně postřeleni skoro všichni pracovníci hřbitovní správy, kteří o tajných akcích NKVD věděli. Známe tedy výroky kyjevských mimosoudních orgánů z doby Velkého teroru a máme i doklady o vykonání „rozsudku“, ale nevíme s jistotou, zda zastřelená osoba leží v Bykovniji nebo ještě na Lukjanivském hřbitově. Není proto vyloučeno, že kontrabasista Kyjevské opery Václav Špergl, syn kyjevského hudebníka Otakara Špergla, který skupinu kontrabastů v Kyjevské opeře vedl, může ležet pod některou ze hřbitovních cest jen nedaleko od rodinné hrobky, v níž odpočívají jeho rodiče. Byl totiž zastřelen už v roce 1937. A mohlo se to týkat třeba i Antonína Zedníka, zastřeleného 13. 2. 1938, jehož jmenovec Alexandr Zedník, kyjevský mistr hodinář, má rodinný hrob přímo v pověstném sektoru č. 45.⁵⁷⁸

Lukjanivský hřbitov je dnes hezky upravený, cestičky mezi hroby jsou dobře vyasfaltované a denně zametané, jak se na historickou památku sluší. Žádné exhumace obětí represí ani sondy k odkrytí jejich ostatků se zde neprováděly, nic je tu nepřipomíná. Zastřelení zmizeli beze stop hned toho dne, kdy sem dovezli jejich mrtvá těla. Jenom dva kříže, v ústřední aleji a u kostela svaté Kateřiny, jež patří památce církevních hodnostářů zastřelených v roce 1937 v nedaleké Lukjanivské věznici, zastupují aspoň symbolicky ostatní oběti a slušelo by se položit květy aspoň k nim.

V lese u obce Bykovnja na východním okraji Kyjeva, v místech, kde dálnice na Brovary opouští zrovna opouští území města, se nachází největší pohřebiště obětí politických represí na Ukrajině. Stránky Národního historického památníku „Bykivnjanské hroby“ oficiálně uvádějí, že v lese bylo zakopáno přes sto tisíc obětí teroru sovětského režimu, jiné odhady hovoří o 50 až 150 tisících obětí. Asi třicet tisíc jejich jmen se již podařilo určit a jsou napsána na vysokých kamenných stěnách, jež procházejí sosnovým lesem kolem dnešního Památníku obětem totalitarismu z let 1937–1941. Ten byl ve své nové podobě odhalen 21. září 2012 a skládá se z ukrajinské části, jíž dominuje vysoký monument s věčným ohněm a ona zeď ze žulových desek se jmény obětí, a z polského vojenského hřbitova, kde jsou kolem kamenného polního oltáře položeny v dlouhé řadě desky se jmény polských zajatců, postřelených příslušníky NKVD na jaře roku 1941 na západní Ukrajině. Mezi oběma částmi areálu je mohutná kamenná

⁵⁷⁸Procenko, L. – Kostěnk, Ju.: Lukjanivske cyvilne kladovyšče. Putivnyk. 2. vyd. Kyjiv 2001, s. 3-5, 63, 93; Bilokiň, Serhij: Ščo hovorila pamjat', s. 39, 62; Lysenko, Mykola: Bykivnja: Zločyn bez kajattja. Brovari 1996, s. 23-24.

pyramida hromadného hrobu s ostatky exhumovaných obětí, z níž vyrůstají kamenné kříže. U silnice při vstupu do lesa stojí emotivně ztvárněná socha vězně gulagu, v brýlích a s uzlíkem v ruce.⁵⁷⁹ Celý areál památníku je pietně upraven a působí důstojně, i když jistého pocitu tísně se v zákoutích sosnového lesa návštěvník nezbaví. Po mnoho let tento les budil strach, protože se v něm hrozné věci opravdu děly. Dnes už je připomíná snad jen replika tramvajového přepravního vagonu, na jakém vozili z Kyjeva v noci, kdy normální linky moc nejezdí, zastřelené osoby k uložení do Bykovnji. Kolem totiž tehdy vedla tramvajová linka z Kyjeva do Brovarů, postavená ještě před revolucí. Většinou ale používali krytých nákladních aut. Jen výjimečně se střílelo přímo v lese.

První mrtvé k uložení do vykopaných jam sem přiváželi na selských povozech ze dvora Lukjanivské věznice už v roce 1929, ale ve velkém se les začal k tomuto účelu používat až koncem třicátých let, když kyjevské hřbitovy už nestačily zvládat přísun těl. Tato etapa začala 22. října 1936, kdy sem přivezli 36 osob zastřelených v Kyjevě, většinou profesorů z kyjevských univerzit. V březnu 1937 získalo vedení NKVD do své správy několik dílů lesa v Darnickém polesí, nedaleko od zmíněné Černihovské silnice. Postavili tam malý domek pro strážce, kus lesa obehnali dřevěnou ohradou, nabarvili ji nazeleno a kolem natáhli ostnatý drát. Za Velkého teroru už sem zajížděla krytá auta skoro každou noc, někdy přijela i celá kolona v doprovodu vojáků. Ale teprve po příchodu německých okupantů se veřejnost mohla dovědět, jaká tajemství les ukrývá. Na podzim roku 1941 a na jaře roku 1942 tu byly provedeny exhumace některých hrobů a psal o tom i místní tisk.⁵⁸⁰

Po válce tu působily celkem čtyři vyšetřovací komise, první tři ovšem se zadáním prokázat, že mrtvé zabili němečtí okupanti, jak to sovětské úřady tvrdily světu i o zločinech v Katyni a ve Vinnycji. První komise z let 1944–1945 oznámila, že v lese leží sovětsští vojáci a důstojníci z nedalekého Darnického tábora válečných zajatců, kterých tam mělo být umučeno na 75 tisíc. Po ukončení její činnosti srovnaly terén buldozery a nasadili tam nové stromy. To ale nezabránilo vzniku „zlaté horečky“, kdy les po mnoho let systematicky prokopávali hledači zlatých zubů, prstýnků a jiných cenností. Les byl záhy plný jam, lidských kostí, bot a zbytků oděvu. Veřejnost si stěžovala, milice honila kopáče. Situaci přišla posoudit druhá úřední komise v roce 1971. Podle očekávání

⁵⁷⁹Bilokiň, S.: Ščo hovorila pamjat', s. 51; Nacionalnyj istoryko-memorialnyj zapovidnyk Bykivnjanski mohyly, http://ua.bykivnya.org/page/storichniy_oglyad

⁵⁸⁰Lysenko, M.: Bykivnja: Zločyn bez kajattja. Brovari 1996. s. 23-26; Bilokiň, S.: Ščo hovorila pamjat', s. 39; Roženko, Mykola: Sosny Bykivni svidčat': zločyny proty ljudstva. Kn. 6. Kyjiv 2005, s. 134.

potvrdila vše dosud zjištěné, dokonce ústy tehdejšího ministra vnitra, který jí předsedal. Les prokopávaly jednotky vojáků, kteří za nalezené cennosti dostávali dovolenku. Z odkrytých hrobů byly tehdy přemístěny přes čtyři tisíce ostatků. Nalezené papírové doklady, potvrzení, dopisy a další věci byly v šesti pytlích spáleny v jedné z kotelen v Darnici. Prostor byl opět zarovnan buldozerem, na ostatky obětí byl nahrnut hromadný hrob obehnaný tyčkovým plotem. Pak „zlatá horečka“ ještě 15 let pokračovala. Třetí komise působila už v době gorbačovské „perestrojky“ v roce 1987, ale její závěry se od předchůdců moc nelišily. Přijela sem na základě stížnosti, kterou skupina spisovatelů po návštěvě lesa poslala na ústřední výbor komunistické strany Ukrajiny. Opět jí předsedal nový ministr vnitra a během prací byly „přemístěny“ další dva tisíce ostatků. U nového hromadného hrobu byl zřízen pomník s nápisem, že tam je „pochováno 6 329 sovětských vojáků, partyzánů, odbojářů, pokojných občanů, umučených fašistickými okupanty v letech 1941–1945“. ⁵⁸¹

Tehdy už se ale vytvářely občanské iniciativy, které hodlaly zabránit plánu na výstavbu metra se stanicí na místě Bykivnjanských hrobů a na mítincích požadovaly vyšetření zločinů stalinismu. Rada ministrů vyšla tomuto tlaku vstříc a zřídila v prosinci 1988 čtvrtou vyšetřovací komisi, v níž byli i zástupci prokuratury a členové sdružení Memorial. Podařilo se vyslechnout asi 250 svědků a shromáždit přesvědčivý důkazní materiál. V tisku se objevily první pravdivé články o skutečných pachatelích zločinu. Také závěry šetření expertů soudního lékařství umožnily učinit závěr, že v lese jsou ostatky obětí stalinských represí, sovětských občanů, zastřelení příslušníky NKVD v letech 1936–1941. V červenci 1989 byla z pomníku obětí odstraněna slova o fašistické okupaci a byl tam ponechán pouze nápis „Na věčnou památku“. Po získání nezávislosti Ukrajiny úpravy v Bykivnjanském lese pokračovaly, až byl v roce 1995 odhalen již zmíněný památník sovětského nevolníka – vězně gulagu, dílo sochaře Volodymyra Čepelyka a architekta Mykoly Kyslého. ⁵⁸² Historická spravedlnost konečně našla cestu až do Bykivnji.

Mezi oběťmi represí, jež velmi pravděpodobně leží v Bykivnji, jsme prozatím našli tyto Čechy a československé občany:

⁵⁸¹Bilokiň, S.: Ščo hovorila pamjat', s. 40-42; Lysenko, M.: Bykivnja: Zločyn bez kajattja, s. 26-28.

⁵⁸²Bilokiň, S.: Ščo hovorila pamjat', s. 42-53; Lysenko, M.: Zločyn bez kajattja, s. 28-36.

Jan Barka,

narozen v roce 1890 v obci Verbivci v ČSR. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 21. 10. 1938 k trestu smrti. Zastřelen 23. 10. 1938 v Kyjevě.⁵⁸³

Jan Bednář,

narozen v roce 1892 v Malynu v Žytomyrské oblasti, žil v obci Piskivka v Borodjanském okrese a pracoval jako dělník v místní sklárně. Odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 26. 11. 1937 k trestu smrti a téhož dne v Kyjevě zastřelen. Rehabilitován v roce 1959.⁵⁸⁴

František Blažek,

narozen v roce 1893 v obci Plašavec v ČSR. Zatčen 2. 7. 1937 a trojkou UNKVD Kyjevské oblasti odsouzen 28. 8. 1937 k trestu smrti a téhož dne zastřelen v Kyjevě.⁵⁸⁵

Vladimír Bohdan,

narozen v roce 1891 v městě Slavuta ve Chmelnycké oblasti. Žil v městě Poliske v Poliském okrese. Pracoval jako předák v chmelařském sovchozu Chabne. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 17. 10. 1937 k trestu smrti a 28. 10. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁵⁸⁶

Vojtěch Böhm,

narozen v roce 1896 na nezjištěném místě v ČSR, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 25. 9. 1938 k trestu smrti a 3. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁵⁸⁷

Josef Bureš,

narozen v roce 1893 v ČSR, žil v obci Bočkiv v Poliském okrese, pracoval jako rolník v kolchoze. Byl odsouzen 29. 10. 1937 k trestu smrti a 10. 11. 1937 v Kyjevě zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁵⁸⁸

František Culeka,

narozen v roce 1889 v Dolní Lhotě v ČSR, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 29. 10. 1938 k trestu smrti a 1. 11. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁵⁸⁹

⁵⁸³Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni.

⁵⁸⁴Reabilitovani istorijeju. Kijivska oblast'. Kn. 2. Kijiv 2006, s. 189.

⁵⁸⁵Amons, A. I. : Bykivnjanska trahedija. Dokumenty i materialy. Kyjiv 2006, s. 189.

⁵⁸⁶Reabilitovani istorijeju. Kijivska oblast'. Kn. 2, s. 691.

⁵⁸⁷Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni.

⁵⁸⁸Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 692.

⁵⁸⁹Amons, A. I. : Bykivnjanska trahedija, s. 498.

Josef Čapek,

narozen v roce 1895 v Břeclavi, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 25. 9. 1938 k trestu smrti a 3. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁵⁹⁰

Petr Dvořák,

narozen v roce 1892 v obci Varavony ? v ČSR, zatčen 24. 5. 1938, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 3. 10. 1938 k trestu smrti a 1. 11. 1938 v Kyjevě zastřelen.⁵⁹¹

Ivan Galanek,

narozen v roce 1898 v Antonivce v Izjaslavském okrese, kde pracoval v kolchoze. Zatčen 1. 8. 1937 pro členství v kontrarevoluční organizaci, Komisi NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 28. 9. 1937 k trestu smrti a 15. 10. 1937 v Kyjevě zastřelen. Rehabilitován Vojenským tribunálem Příkarpatského vojenského okruhu 12. 7. 1966.⁵⁹²

Vladimír Gross,

narozen v roce 1893 v Polsku, žil v obci Nova Petrivka ve Vyšhorodském okrese Kyjevské oblasti a pracoval jako dělník v cihelně. Byl zatčen 3. 11. 1937, Komisi NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 10. 11. 1937 k trestu smrti a 19. 11. 1937 v Kyjevě zastřelen. Rehabilitován v roce 1959.⁵⁹³

Jaroslav Halama,

narozen v roce 1896 v ČSR, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 21. 9. 1938 k trestu smrti a 3. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁵⁹⁴

Karel Hofmeister,

narozen v roce 1894 v Přešticích u Plzně, žil v Kyjevě a pracoval jako technik v místním závodě na opravu lodí. Zatčen 29. 4. 1937, trojkou UNKVD Kyjevské oblasti odsouzen 26. 8. 1937 k trestu smrti a 7. 9. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁵⁹⁵

Josef Huf,

narozen v roce 1892 v obci Cotnile v ČSR, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 28. 9. 1938 k trestu smrti a 2. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁵⁹⁶

⁵⁹⁰Databáze Memoriálu Kijev, pochovaní v Bykovni.

⁵⁹¹Amons, A. I. : Bykivnjanska trahedija, s. 249.

⁵⁹²Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 4, s. 254.

⁵⁹³Reabilitovani istorijeju. Kijivska oblast'. Kn. 2, s. 306.

⁵⁹⁴Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni.

⁵⁹⁵Amons, A. I. : Bykivnjanska trahedija, s. 240.

⁵⁹⁶Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni,

Andrej Ištok,

narozen v roce 1892 v ČSR, slovenské národnosti. Byl zatčen 28. 10. 1937 a Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 26. 11. 1937 k trestu smrti. Zastřelen 7. 12. 1937 v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁵⁹⁷

Bohdan Kobierski,

narozen v roce 1913 v Praze polské národnosti, bydlel v obci Kašperivka v Tetjivském okrese a pracoval jako normovač v cukrovaru. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR byl 12. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a téhož dne zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1958.⁵⁹⁸

Bohuslav Kohl,

narozen v roce 1888 v Černihově, bydlel v Kyjevě a pracoval jako účetní v družství Nová cesta. Zatčen 27. 12. 1937. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 25. 1. 1938 k trestu smrti a 4. 3. 1938 v Kyjevě zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁵⁹⁹

Jan Konvalinka,

narozen v roce 1872 v ČSR, žil v obci Makovyšče v Makarivském okrese. Živil se jako soukromý rolník. Trojkou UNKVD Kyjevské oblasti odsouzen 3. 8. 1937 k trestu smrti a téhož dne v Kyjevě zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁶⁰⁰

Jan Korbel,

narozen v roce 1890 v obci Slavkiny v Upolském okrese. Bydlel v městě Fastiv, kde pracoval jako dělník v pekárně na železniční stanici. Odsouzen trojkou NKVD Kyjevské oblasti 6. 10. 1938 a 13. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1961.⁶⁰¹

Josef Kropp,

narozen v roce 1897 v ČSR, bydlel v obci Poliske v Poliském okrese, kde pracoval jako vedoucí bufetu okresního potravinářského družstva. Zatčen 10. 8. 1937 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR, odsouzen 23. 10. 1937 k trestu smrti a 1. 11. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶⁰²

⁵⁹⁷Amons, A. I. : Bykivnjanska traghdiya. 283; Reabilitovani istorijeju. Kijivska oblast'. Kn. 2, s. 196 (uvádí českou národnost).

⁵⁹⁸Reabilitovani istorijeju. Kijivska oblast'. Kn. 2, s. 857.

⁵⁹⁹Bažan, A. (red): Pamiat' Bykivni. Kyjiv 2000.

⁶⁰⁰Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 529.

⁶⁰¹Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 985. (zde datum úmrtí 1. 11. 1938).

⁶⁰²Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 703; Amons, A. I.: Bykivnjanska trahediya, s. 324 (zde datum smrti 22. 10. 1937).

Georgij Krutij,

narozen v roce 1898 v Przemysłu, vystudoval politechniku v Brně a pracoval jako docent chemie na učitelském ústavu v Kremenčuku. Poprvé zatčen v roce 1931 a pro ukrajinský nacionalismus odsouzen na 8 let gulagu. V roce 1938 zastřelen v Kyjevě.⁶⁰³

Karel Křivský,

narozen v roce 1876 ve Velimi v ČSR, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 7. 10. 1938 a 14. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁶⁰⁴

František Kusák,

narozen v roce 1896 v ČSR, zatčen 17. 3. 1938, trojkou UNKVD Kyjevské oblasti odsouzen 30. 9. 1938 k trestu smrti a 8. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁶⁰⁵

Hana Lozinská – Byková,

narozena v roce 1899 v obci Džuchnov (?) v ČSR. Odsouzena Komisí NKVD a Prokurátora 4. 11. 1937 k trestu smrti a téhož dne zastřelena v Kyjevě.⁶⁰⁶

František Ondřej Mašek,

narozen v roce 1889 v obci Dorostoč v Mlynivském okrese Rivnenské oblasti. Žil v města Fastiv, kde pracoval jako dělník v družstvu Kirova. Odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 26. 11. 1937 k trestu smrti a 7. 12. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1958.⁶⁰⁷

Jemeljan Mejstřík,

narozen v roce 1906 ve Vyšehradu na Ukrajině. Žil v Kyjevě a byl hudebníkem v Kyjevské opeře. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 6. 12. 1937 k trestu smrti, 11. 12. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶⁰⁸

Marie Mejstříková,

narozena v roce 1902 v Popovicích v ČSR. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzena 27. 3. 1938 k trestu smrti a 10. 4. 1938 zastřelena v Kyjevě.⁶⁰⁹

Josef Mičan,

narozen v roce 1895 v ČSR, žil v městě Tetjiv v Kyjevské oblasti, kde pracoval jako instruktor truhlářských prací na střední škole. Byl zatčen 16. 12. 1937. Komisí NKVD a

⁶⁰³Sosni Bykivni svidčat. Zločyn proti ljudstva. Kyjiv 1999, s. 242.

⁶⁰⁴Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 451.

⁶⁰⁵Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 330.

⁶⁰⁶Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 348.

⁶⁰⁷Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 988.

⁶⁰⁸Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 3, s. 535,

⁶⁰⁹Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni.

Prokurátora SSSR 7. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a 19. 2. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1958.⁶¹⁰

František Mudrák,

narozen v roce 1895 v obci Kornačajivka ve Volynské gubernii. Byl zatčen 10. 3. 1938 a trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 3. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Kyjevě.⁶¹¹

Cyril Mytnický,

narozen v roce 1896 na Slovensku, patrně slovenské národnosti, žil v obci Hermanivka v Obuchinském okrese, kde pracoval jako kovář v kolchoze. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 19. 12. 1937 k trestu smrti a 26. 12. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶¹²

Georg Parker,

narozen v roce 1894 v Bohumíně, německé národnosti. Žil v městě Jahotyn, kde pracoval jako zámečník a mechanik v másličárně. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 12. 1. 1938 k trestu smrti a 25. 1. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶¹³

Michal Pavlov,

narozen v roce 1890 v ČSR, odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 28. 9. 1938 k trestu smrti a 2. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁶¹⁴

František Plajer,

narozen v roce 1886 v ČSR, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 7. 2. 1938 k trestu smrti a 20. 2. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁶¹⁵

Ludvík Procházka,

narozen v roce 1892 v městě Seredin ? v Maďarsku, odsouzen Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR 28. 12. 1937 k trestu smrti a téhož dne zastřelen v Kyjevě.⁶¹⁶

⁶¹⁰Rehabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 866.

⁶¹¹Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 378.

⁶¹²Rehabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 618 (zde rakouská národnost).

⁶¹³Rehabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 3, s. 1010.

⁶¹⁴Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni.

⁶¹⁵Tamtéž.

⁶¹⁶Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 420.

Tomáš Prokeš,

narozen v roce 1884 v ČSR, bydlel v obci Mala Ofirna ve Fastivském okrese, kde pracoval v kolchoze. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 1. 10. 1938 k trestu smrti a 13. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1958.⁶¹⁷

Jan Punčochář,

narozen v roce 1875 v obci Komena (?) v ČSR, zatčen 23. 4. 1938 trojkou NKVD Kyjevské oblasti odsouzen 25. 9. 1938 k trestu smrti a téhož dne v Kyjevě zastřelen.⁶¹⁸

Johann Schneider,

narozen v roce 1890 v Bohumíně, německé národnosti. Žil v obci Hryhorivka v Obuchinském okrese, kde pracoval jako učitel v místní škole. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 18. 12. 1937 k trestu smrti a 25. 12. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶¹⁹

Jan Sikora,

narozen v roce 1895 v Dolní Lomné u Jablunkova, žil v obci Hrebinky ve Vasylykivském okrese. Byl zatčen 5. 2. 1938 a trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 3. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 14. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶²⁰

Jan Slunský,

narozen v roce 1885 v ČSR, žil v obci Novosilky na Dněpru ve Vyšhorodském okrese, pracoval jako ředitel střední školy. Trojkou UNKVD Kyjevské oblasti byl 20. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 21. 9. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1961.⁶²¹

Alois Struček,

narozen v roce 1895 v městě Ovst ? v tehdejším Rakousku, žil v městě Mežyliska, kde pracoval jako listonoš. Byl zatčen 1. 8. 1937 a pro členství v kontrarevoluční organizaci odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 28. 9. 1937 k trestu smrti, 15. 10. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován 12. 7. 1966 Vojenským tribunálem Příkarpatského vojenského okruhu.⁶²²

⁶¹⁷Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 967.

⁶¹⁸Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 422.

⁶¹⁹Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 637.

⁶²⁰Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 456; Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 281.

⁶²¹Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 329 (zde národnosti chorvatská).

⁶²²Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 4, s. 453.

Jan Ševčík,

narozen v roce 1894 v ČSR, žil v městě Černobyl a pracoval jako vedoucí pekárny Potravinář (Charčovyk). Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 10. 11. 1937 k trestu smrti a 19. 11. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶²³

Martin Šimro,

narozen 1. 5. 1900 v Predmieru, okres Žilina, slovenské národnosti. Žil v Kyjevě, kde pracoval jako technik a vedoucí závodu na výrobu lékařských chirurgických nástrojů. Zatčen 25. 9. 1938 za špionáž pro Československo a trojkou UNKVD 21. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 25. 9. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován 14. 12. 1988 Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu.⁶²⁴

Václav Špergl,

narozen v Kyjevě, kde žil a pracoval jako kontrabasista v Kyjevské opeře. V roce 1937 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Kyjevě.⁶²⁵

Vladimír Šperlin,

narozen v roce 1914 v obci Žurba v Ovruckém okrese Žytomyrské oblasti, žil v obci Radynka v Poliském okrese, kde pracoval jako účetní v kolchoze. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 14. 4. 1938 k trestu smrti a 28. 4. 1938 zastřelen v Kyjově. Rehabilitován v roce 1956.⁶²⁶

Adolf Štítkovec,

narozen v roce 1884 v obci Mišovice ? v ČSR. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 21. 9. 1938 k trestu smrti a 22. 9. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁶²⁷

František Šturma,

narozen v roce 1885 v Umyslovicích ? v ČSR, žil v obci Hajvoron ve Volodarském okrese, kde pracoval v kolchoze. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 30. 9. 1938 k trestu smrti a 8. 10. 1938 zastřelen v Kyjově. Rehabilitován v roce 1959.⁶²⁸

Pavel Šuška,

narozen 25. 10. 1895 v obci Horní Terany v okrese Krupina v Banskobystrickom kraji, slovenské národnosti. Žil v obci Parchonivka ve Volodavském okrese v Bělorusku.

⁶²³Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 934.

⁶²⁴Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Memoriál Moskva, f. 1, op. 3, d. 5708.

⁶²⁵Procenko, L. – Kostenko, Ju.: Lukjanivske cyvilne kladovyšče, s. 63 (zde chybně uveden jako Špregl).

⁶²⁶Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 723.

⁶²⁷Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni.

⁶²⁸Tamtéž; Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 355.

Pracoval jako předák družstva na opravu obuvi v Parchonivce. Zatčen již v roce 1933 orgány GPU v Bychově v Bělorusku, podruhé v 1938 v Kyjevě, kde byl trojkou UNKVD 11. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 1. 11. 1938 zastřelen.⁶²⁹

Vasil Tumak,

narozen v roce 1904 v obci Soroki v Kolomyjském okrese Stanislavské oblasti. Žil v Kyjevě, kde byl náčelníkem administrativy *Ukrkomunergobut*. Byl zatčen 10. 9. 1937 jako údajný český špión, odsouzen k trestu smrti a 4. 10. 1937 zastřelen v Kyjevě.⁶³⁰

Josef Veselý,

narozen v roce 1872 v tehdejším Rakousko-Uhersku. Žil v obci Nova Markivka v Poliském okrese, v době zatčení bez zaměstnání. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 9. 10. 1937 k trestu smrti a 16. 10. 1937 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶³¹

Vladimír Vrbata,

narozen v roce 1893 v Ozerjanech v Olevském okrese Žytomyrské oblasti. Žil v obci Myronivka v Myronivském okrese, kde pracoval jako dělník na železniční stanici. Odsouzen trojkou NKVD Kyjevské oblasti 19. 3. 1938 k trestu smrti a 10. 4. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1958.⁶³²

Jan Zámostný,

narozen v roce 1884 v Kounicích v ČSR, žil v obci Stare v Borispilském okrese. Pracoval jako hlídač ve skladu obilnin. Odsouzen trojkou UNKVD Kyjevské oblasti 28. 9. 1938 k trestu smrti a 2. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován v roce 1989.⁶³³

Antonín Zedník,

narozen v roce 1899 v obci Pavlivka v Kalinovském okrese Vinnycké oblasti. Odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 15. 12. 1937 k trestu smrti a 13. 2. 1938 zastřelen v Kyjevě.⁶³⁴

Michal Zelenka,

narozen v roce 1889 v Tišnově v ČSR, bydlel v městě Zlatopol (Novomyrhorod) v Kyjevské oblasti, pracoval v uzenářské dílně okresního spotřebního svazu. Zatčen 23.

⁶²⁹Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 355.

⁶³⁰Sosni Bykivni svidčat. Zločyn proti ludstva. Kyjiv 1999.

⁶³¹Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 693.

⁶³²Tamtéž, s. 568.

⁶³³Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 2, s. 165.

⁶³⁴Amons, A. I.: Bykivnjanska trahedija, s. 276.

5. 1938 jako člen polské kontrarevoluční vojensko-povstalecké organizace, trojkou UNKVD Kyjevské oblasti odsouzen 3. 10. 1938 k trestu smrti a 14. 10. 1938 zastřelen v Kyjevě. Rehabilitován Kyjevským oblastním soudem 17. 2. 1962.⁶³⁵

Andrij Marčenko,

narozen v roce 1900 v Boryspilu v Kyjevské oblasti, žil v ČSR, kde vystudoval Ukrajinskou zemědělskou akademii v Poděbradech. Pracoval pak jako vedoucí laboratoří lihovaru v Kujbyševě. Zatčen 14. 3. 1937 za špionáž pro ČSR Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu, byl odsouzen 13. 7. 1937 k trestu smrti, který byl 11. 9. 1937 potvrzen Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR. Zastřelen v září 1937 v Kyjevě. Rehabilitován Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu 24. 2. 1959.⁶³⁶

Další oběti z Centrální Ukrajiny

Kromě již popsaných oblastí Žytomyrské, Vinnycké, Chmelnycké a Kyjevské je do Centrální Ukrajiny zahrnováno ještě pět dalších oblastí. Ve třech z nich jsme našli české oběti – v Černihovské byly tři, v Poltavské jich bylo osm a v Kirovohradské jedna. Ve zbývajících dvou oblastech, Čerkaské a Sumské, jsme žádnou českou oběť nezjistili. Naše informace však pocházejí převážně jen z ukrajinské národní databáze perzekvovaných, která je dosud značně neúplná. Další studium proto může seznam českých obětí v těchto oblastech ještě doplnit.

Černihov

Emil Bryk,

narozen v roce 1893 v obci Prymitka v Čechách. Žil v obci Vroniž v Šostkyňském okrese v Sumské oblasti, pracoval jako teplotník v cukrovaru. Byl zatčen 2. 10. 1937 za špionáž pro Polsko a kontrarevoluční agitaci, odsouzen 3. 2. 1938 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, zastřelen 3. 2. 1938 v Černihově. Rehabilitován Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu 21. 2. 1958.⁶³⁷

⁶³⁵Databáze Memoriálu Kyjev, pochovaní v Bykovni; Reabilitovani istorijeju. Kirovohradska oblast'. Kn. 3. Kirovohrad 2005, s. 316.

⁶³⁶Nacionalnyj bank represovanyh Nr. 206172.

⁶³⁷Tamtéž, Nr. 205306.

Josef Kačer,

narozen v roce 1890 v Moravské Ostravě, vystudoval Hornickou akademii v Příbrami a pracoval jako hlavní inženýr kolářského závodu v táboře v Nalčiku v Kabardino-Balkarské republice v Rusku. Byl zatčen 7. 8. 1937, 11. 11. 1938 odsouzen 435. Vojenským tribunálem Kyjevského zvláštního vojenského okruhu k trestu smrti za špionáž. Vojenské kolegium Nejvyššího soudu SSSR 5. 3. 1939 trest smrti potvrdilo a 11. 5. 1939 byl v Černihově zastřelen. Rehabilitován Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR 10. 11. 1956.⁶³⁸

Boris Polák,

narozen v roce 1912 v Starokostjantynivu v Chmelnycke oblasti. Bydlel v městě Korovynci, kde byl učitelem na neúplné střední škole. Byl zatčen 9. 3. 1938 a obviněn ze členství v antisovětské ukrajinské nacionalistické kontrarevoluční povstalecké organizaci. Trojkou UNKVD Černihovské oblasti byl 29. 4. 1938 odsouzen k trestu smrti a 21. 5. 1938 v Černihově popraven. Rehabilitován Sumským oblastním soudem 17. 12. 1958.⁶³⁹

Poltava

Ludvík Holoubek,

narozen v roce 1894 v obci Važaky ? v Čechách, žil v obci Vojnivka v Čutivském okrese Poltavské oblasti, kde pracoval v kolchoze. Zatčen 23. 9. 1937 a Zvláštní poradou NKVD SSSR 29. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti, 2. 11. 1937 zastřelen v Poltavě. Rehabilitován 19. 12. 1958 Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu.⁶⁴⁰

Bedřich Kunc,

narozen v roce 1887 v Praze, žil v Poltavě, kde pracoval jako kapelník orchestru Klubu železničářů. Zatčen 16. 7. 1937 trojkou UNKVD Charkovské oblasti 30. 9. 1937 odsouzen k trestu smrti a 26. 10. 1937 zastřelen v Poltavě. Rehabilitován 5. 9. 1989 Poltavskou oblastní prokuraturou.⁶⁴¹

⁶³⁸Tamtéž, Nr. 201687.

⁶³⁹Reabilitovani istorijeju. Sumska oblast'. Kn. 2. Sumy 2013, s. 481.

⁶⁴⁰Nacionalnyj bank represovanyh, Nr. 161975.

⁶⁴¹Tamtéž, Nr. 167293.

Josef Kunc,

narozen v roce 1905 v Praze, žil v Poltavě, kde pracoval jako normovač správy vojenských staveb. Zatčen 3. 12. 1937, odsouzen pro špionáž Zvláštní poradou NKVD SSSR 4. 1. 1938 k trestu smrti a téhož dne v Poltavě zastřelen. Rehabilitován Poltavským oblastním soudem 18. 10. 1988.⁶⁴²

Augustin Bayer,

narozen v roce 1886 v Rýmařově, žil v obci Berezotoča v Lubenském okrese Poltavské oblasti, kde pracoval jako dělník v rostlinářské stanici. Zatčen 20. 12. 1937 a Zvláštní poradou NKVD SSSR 12. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti, 25. 1. 1938 v Poltavě popraven. Rehabilitován Poltavskou oblastní prokuraturou 15. 9. 1989.⁶⁴³

Jemeljan Januševský,

narozen v roce 1896 v obci Naháč v Čechách, žil v městě Kremenčuk v Poltavské oblasti, kde pracoval jako učitel a zástupce ředitele školy. Zatčen 3. 9. 1937 a Zvláštní poradou NKVD SSSR 18. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti, 29. 10. 1937 zastřelen v Poltavě. Rehabilitován Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu 6. 11. 1959.⁶⁴⁴

Josef Mikula,

narozen v roce 1895 ve Steinbergu v Čechách, národnosti německé. Žil v obci Zinkiv v Poltavské oblasti, kde pracoval v kolchoze. Zatčen 25. 11. 1937 a Zvláštní poradou NKVD SSSR 5. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti, 13. 1. 1938 zastřelen v Poltavě. Rehabilitován 2. 8. 1989 Poltavskou oblastní prokuraturou.⁶⁴⁵

Eduard Mudroch,

narozen v roce 1889 v obci Serny ? v Čechách, žil v obci Verchnja Budakivka v Mirhorodském okrese Poltavské oblasti. Pracoval v kolchoze. Zatčen 10. 1. 1938 a trojkou UKVD Poltavské oblasti odsouzen 31. 3. 1938 k trestu smrti, 20. 5. 1938 zastřelen v Poltavě. Rehabilitován 25. 7. 1958 Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu.⁶⁴⁶

⁶⁴²Tamtéž, Nr. 167290.

⁶⁴³Tamtéž, Nr. 159167.

⁶⁴⁴Tamtéž, Nr. 171253.

⁶⁴⁵Tamtéž, Nr. 170403.

⁶⁴⁶Tamtéž, Nr. 170788.

Oswald Zergau,

narozen v roce 1889 v obci Tribens? v okrese Nově Město na Moravě. Žil v Poltavě a byl dělníkem. Zatčen 14. 12. 1937, Zvláštní poradou NKVD SSSR odsouzen 12. 1. 1938 k trestu smrti, 21. 1. 1938 zastřelen v Poltavě. Rehabilitován Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu 18. 5. 1958.⁶⁴⁷

Kirovohrad

Matyáš Bazil,

narozen v roce 1894 v Prachaticích, pobýval v Rusku jako válečný zajatec do roku 1922, kdy se vrátil do vlasti. V roce 1925 opět odjel do SSSR, usadil se v Savynivce (dnes součást Kirovohradu) a pracoval jako truhlář v kirovohradském pivovaru. Krátce však pracoval i na letišti Rudá hvězda v Kirovohradu. To se později stalo základem pro obvinění ze špionáže, měl československé rozvědce dávat zprávy o typech a počtech letadel a vojenské posádce letiště. Byl zatčen 23. 7. 1938, trojkou UNKVD Mykolajivské oblasti 30. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 25. 10. 1938 zastřelen, patrně v Kirovohradu. Rehabilitován 7. 7. 1959 Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu.⁶⁴⁸

Oběti z Východní Ukrajiny a Krymu

Východní Ukrajinu tvoří osm oblastí na pobřeží Černého moře nebo při hranici s Ruskem, což se odráží i v její historii. Za sporných okolností byla nedávno nejjižnější část území – Autonomní republika Krym – včleněna do rámce Ruské federace, ale v našem přehledu jsme ji ponechali, neboť byla historiky již dobře zpracována a žila v ní i početná česká menšina. Nová občanská válka ničivě zasáhla oblasti Luhanskou a Doněckou, s nimiž centrální úřady v Kyjevě ztratily kontakt. Omezilo to i možnosti případného archivního studia, nicméně alespoň částečné přehledy o českých obětech represí byly zpracovány.

Vzhledem k příznivému klimatu, úrodné půdě i několika významným průmyslovým aglomeracím žilo na Východní Ukrajině hodně Čechů, ale o poměrně značných represích

⁶⁴⁷Tamtéž, Nr. 170826.

⁶⁴⁸Reabilitovani istorijeju. Kirovohradska oblast'. Kn. 5, s. 255.

sovětského režimu vůči nim vůči nim v době Velkého teroru toho bohužel víme jen málo. V Charkovské oblasti jsme zjistili jen čtyři oběti, ale vydané přehledy prozatím evidují represe v Charkově jen do roku 1934. V Luhanské a v Doněcké oblasti jsme i přes potíže s kontaktem zjistili 16 a 33 českých obětí. V Oděské oblasti jsme jich napočítali 13, v Záporožské 9 a v Autonomní republice Krym 26 obětí. Nejvíce obětí vykázala Dněpropetrovská oblast (63), kam jsme zahrnuli i 12 osob zastřelených v Dněprodzežinsku, který do rámce oblasti dodnes patří. V Mykolajivské a Chersonské oblasti jsme žádnou českou oběť nezjistili, ale neměli jsme k dispozici všechny zdroje informací.

Nicméně i tyto neúplné údaje mohou být základem dalšího výzkumu a již nyní přesvědčivě ukazují význam průmyslových středisek, jakými byla města Dněpropetrovsk, Dněprodzeržinsk a Doněck, v nichž byly represe zjevně ostřejší.

Charkov

František Janyč,

narozen v roce 1881 v Nových Zámčích na Slovensku, národnosti maďarské. Povoláním zámečník, pracoval jako mistr nástrojárny v chemických závodech v Charkově, kde bydlel. Zatčen 18. 3. 1938 jako člen maďarské kontrarevoluční nacionalistické organizace, 21. 4. 1938 trojkou UNKVD Charkovské oblasti odsouzen k trestu smrti a 31. 5. 1938 v Charkově zastřelen. Rehabilitován 13. 5. 1938.⁶⁴⁹

Miroslav Kropáček,

narozen v roce 1881 v Habrech, okres Lanškroun, bydlel v Charkově, kde pracoval jako hlavní inženýr a technický ředitel závodu na výrobu jízdních kol (Charkovskij Velozavod). Byl zatčen 25. 6. 1937 pro špionáž ve prospěch ČSR a Polska, 13. 9. 1937 odsouzen Vojenským tribunálem (nebo komise NKVD) k trestu smrti, který byl vykonán 22. 9. 1937. Rehabilitován 21. 11. 1957.⁶⁵⁰

Karel Veber,

narozen v roce 1896 v obci Lípy, okres České Budějovice. Pracoval jako topič v kotelně elektrárny v Charkově. Byl zatčen 1. 9. 1937 a obviněn ze špionáže pro

⁶⁴⁹Žertvy politických repressij.

⁶⁵⁰Memoriál Moskva, f. 1, op. 3, d. 2478.

německou rozvědku, 28. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a 8. 11. 1937 v Charkově zastřelen. Rehabilitován 24. 9. 1957.⁶⁵¹

Leo Veselý,

narozen v roce 1897 v Kroměříži, normovač závodu Golovvognetriv v Doněcku. Zatčen 11. 7. 1938, odsouzen trojkou NKVD a zastřelen v Charkově. Rehabilitován v roce 1989.⁶⁵²

Dněpropetrovsk

Franz Berger,

narozen 19. 8. 1893 v obci Snajlo? v ČSR, byl německé národnosti. Žil v městě Myšurin Rih, kde působil jako učitel na střední škole. Byl zatčen v roce 1938 a odsouzen za špionáž pro Německo k trestu smrti. Zastřelen 27. 3. 1938 v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 30. 6. 1989.⁶⁵³

Josef Bílek,

narozen v roce 1897 v ČSR, žil v Dněpropetrovském okrese a pracoval jako kovář v družstvu Památka Iljiče. Byl odsouzen 9. 10. 1938 k trestu smrti za špionáž a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 9. 8. 1989.⁶⁵⁴

Christine Borosch,

narozena 13. 2. 1897 v městě Nové Zámky na Slovensku, německé národnosti. Žila v Dněpropetrovsku a pracovala jako učitelka němčiny na škole č. 6. Za špionáž pro Německo byla 16. 9. 1937 odsouzena k trestu smrti a 17. 9. 1937 zastřelena v Dněpropetrovsku. Rehabilitována 8. 4. 1997.⁶⁵⁵

Alexandr Bulíček,

narozen v roce 1906 v Holovli ve Slavutském okrese Vinnycké oblasti, žil v městě Kryvyj Rih a pracoval jako kovář závodu Komunista. Byl zatčen 27. 3. 1938 a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 30. 7. 1968.⁶⁵⁶

⁶⁵¹Memoriál Moskva, f. 1, op. 4, d. 62145; RGASPI, f. 17, op. 98, d. 10697.

⁶⁵²Reabilitovani istorijeju, Charkivska oblast'. Kn. 2. Kijiv – Charkiv 2005, s. 476

⁶⁵³Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2. Dnipropetrovsk 2008, s. 44; Nacionalnyj bank represovanych, Nr. 93021.

⁶⁵⁴Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 64.

⁶⁵⁵Tamtéž, s. 83.

⁶⁵⁶Tamtéž, s. 103.

Alexandr Cethamov,

narozen v roce 1882 v obci Toporyšče ve Volodarském okrese Žytomyrské oblasti, žil ve Vasylykivském okrese a pracoval jako rolník v kolchoze Rudý klas. Byl 10. 10. 1938 za členství v kontrarevoluční organizaci odsouzen k trestu smrti a 20. 11. 1938 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 30. 6. 1989.⁶⁵⁷

Maxim Dick,

narozen v roce 1881 v Drážďanech, hlásil se k národnosti české a pracoval jako mechanik v závodě Konservbud v Melitopolu. Byl zatčen 15. 6. 1938 za záškodnickou činnost v závodě, který patřil do resortu ministerstva obrany, odsouzen 22. 9. 1938 trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti k trestu smrti a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován v roce 1989.⁶⁵⁸

Jiří Divoký,

narozen v roce 1900 ve Lvově, žil v Dněprodzeržinsku, pracoval jako mechanik Baglijské správy Koksárenského a chemického závodu. Zatčen za špionáž pro Polsko a 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti, 31. 10. 1938 zastřelen v Dněprodzeržisku. Rehabilitován 13. 9. 1989.⁶⁵⁹

Alexandr Drendul,

narozen v roce 1894 v ČSR, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako vedoucí mechanické dílny v Dněpropetrovském koksárenském a chemickém závodě. Pro podezření ze špionáže byl v roce 1938 zatčen, odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 24. 1. 1958.⁶⁶⁰

Ondřej Duda,

narozen v roce 1882 v ČSR, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako vedoucí městského tratu *Marhanec*. Za protisovětskou činnost byl 16. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 22. 11. 1937 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 1. 7. 1958.⁶⁶¹

Jan Hans,

narozen v roce 1889 v Bavorově v okrese Strakonice, žil v obci Novodanylivka v Jalkimovském okrese Záporožské oblasti, pracoval jako prodavač SST v Danylivce. Byl zatčen 27. 1. 1938, protože se „systematicky zabýval kontrarevoluční agitací“, odsouzen

⁶⁵⁷Tamtéž, s. 1005.

⁶⁵⁸Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 3. Kyjiv–Zaporizžja 2006, s. 370.

⁶⁵⁹Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 245.

⁶⁶⁰Tamtéž, s. 257.

⁶⁶¹Tamtéž, s. 263.

11. 4. 1938 trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti k trestu smrti, zastřelen 17. 6. 1938 v Dněpropetrovsku. Rehabilitován v roce 1963.⁶⁶²

Bedřich Hlišný,

narozen v roce 1897 v Dněprodzeržinsku, kde žil a pracoval jako strojník na závodě Dzeržinského. Odsouzen 14. 10. 1938 za záškodnickou činnost k trestu smrti a zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 1. 11. 1957.⁶⁶³

Vladislav Hlišný,

narozen v roce 1889 v Kyjevě, bratr Bedřicha, v letech 1910-1911 byl členem strany eserů. Žil v Dněprodzeržinsku, kde pracoval jako předák zámečnické dílny na závodě Dzeržinského. Za protisovětskou propagandu a agitaci odsouzen 18. 10. 1937 k trestu smrti a 28. 10. 1937 zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 1. 8. 1958.⁶⁶⁴

Alexandr Hotra,

narozen v roce 1893 v ČSR, povoláním zámečník. Žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako zdravotní technik Dněpropetrovské dělnické nemocnice č. 2. Za protisovětskou činnost byl 21. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 1. 12. 1937 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 9. 5. 1959.⁶⁶⁵

Antonín Chalupník,

narozen v roce 1897 v Čechohradu v Melitopolském okrese, rolník v tamním kolchoze Průkopník. Za agitaci proti kolektivizaci zatčen už 16. 11. 1932 a odsouzen 8. 1. 1933 Zvláštní poradou GPU USSR na tři roky gulagu. Podruhé byl zatčen v roce 1938 a zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen 14. 10. 1938 k trestu smrti, zastřelen 2. 11. 1938 v Dněpropetrovsku. Rehabilitován v roce 1960.⁶⁶⁶

Heřman Jelínek,

narozen 23. 1. 1896 v obci Molaj? v okrese Kutná Hora, žil v městě Širokiv a pracoval jako pivovarník v místním pivovaru. Za špionáž pro ČSR byl 9. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a 19. 10. 1937 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 8. 9. 1989.⁶⁶⁷

⁶⁶²Rehabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 4, s. 121.

⁶⁶³Rehabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 182.

⁶⁶⁴Tamtéž, s. 182.

⁶⁶⁵Tamtéž, s. 203.

⁶⁶⁶Rehabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2. Kyjiv-Zaporizžja 2006, s. 686.

⁶⁶⁷Rehabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 278.

Adam Karlikowski,

narozen v roce 1892 v obci Nadilne v Radomské gubernii v Polsku, polské národnosti, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako litec v Dněpropetrovském družstvu Petrovského. Komisi NKVD a Perokurátora SSSR byl za špionáž pro ČSR 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 13. 6. 1958.⁶⁶⁸

Vladimír Kaska,

narozen v roce 1904 v Novorossijsku, žil v Dněprodzeržinsku, pracoval jako elektrikář v Dněprodzeržinské elektrárně. Za diverzní činnost byl 18. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 2. 1. 1939 v Dněprodzeržinsku zastřelen. Rehabilitován 22. 10. 1958.⁶⁶⁹

Václav Kellner,

narozen v roce 1889 ve Štejnu (Stonava)? v ČSR, národnosti německé, žil v obci Smolovivka v Caryčanském okrese Dněpropetrovské oblasti, pracoval na státním statku. Zatčen 16. 9. 1937 a za špionáž odsouzen 12. 12. 1937 Zvláštní poradou NKVD k trestu smrti, 19. 12. 1937 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 30. 11. 1964 Vojenským tribunálem Kyjevského vojenského okruhu.⁶⁷⁰

Stanislav Korobec,

narozen v roce 1908 v obci Auly v Dněpropetrovské oblasti, žil v Dněprodzeržinsku a pracoval jako vedoucí skupiny ocelových konstrukcí na závodě Dzeržinského. Odsouzen za členství v kontrarevoluční organizaci 8. 12. 1937 k trestu smrti a zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 14. 4. 1956.⁶⁷¹

Antonín Kratochvíl,

narozen v roce 1903 v Čechohradu (Novhorodivka) v Melitopolském okrese Záporožské oblasti, kde žil a pracoval v místním kolchoze Průkopník. Za členství v kontrarevoluční organizaci a špionáž byl 16. 6. 1938 zatčen, zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen 14. 10. 1938 k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.⁶⁷²

⁶⁶⁸Tamtéž, s. 354.

⁶⁶⁹Tamtéž, s. 358.

⁶⁷⁰Nacionalnyj bank represovanyh, Nr. 165116.

⁶⁷¹Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 428.

⁶⁷²Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2, s. 360.

Antonín Kroník,

narozen v roce 1896 ve Vyškově, žil v Dněpropetrovsku a pracoval v Dněpropetrovské montážní kanceláři. Za špionáž pro ČSR byl 20. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 1. 12. 1937 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 20. 6. 1989.⁶⁷³

Josef Kubišta,

narozen v roce 1905 v Hlinsku v Nesterovském okrese Lvovské gubernie, žil v Čechohradu v Melitopolském okrese a pracoval jako sadař v kolchoze Průkopník. Za protisovětskou agitaci byl zatčen 7. 3. 1938, odsouzen Zvláštní poradou UNKVD Dněpropetrovské oblasti 14. 10. 1938 k trestu smrti a téhož dne popraven v Dněpropetrovsku. Rehabilitován v roce 1960.⁶⁷⁴

Štěpán Lacík,

narozen v roce 1895 v Prašticích ? v Čechách, žil v Dněprodzeržinsku a pracoval jako dělník v Dněprodzeržinském dusíkárenském kombinátu. Za špionáž pro Polsko byl 18. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 8. 9. 1989.⁶⁷⁵

Antonín Lopatinský,

narozen v roce 1896 v Praze, žil v obci Krizbas v Dněpropetrovské oblasti a pracoval jako nakladač v místním rudném Dole Iljiče. Za špionáž byl 10. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 31. 11. 1938 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 13. 9. 1989.⁶⁷⁶

Klement Martinec,

narozen v roce 1907 v obci Temeš v Krymské AR USRR, žil v Dněprodzeržinsku a pracoval jako elektromontér v Dněprodzeržinské elektrárně. Pro členství ve špionážně-diverzní skupině byl 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 31. 10. 1938 zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 30. 9. 1958.⁶⁷⁷

Dmitrij Medyč,

narozen v roce 1890 v Černjatynu v Kyjevské oblasti, žil v Dněprodzeržinsku a pracoval jako mistr plynárenského oddělení závodu Petrovského. Pro špionáž odsouzen

⁶⁷³Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 462; Nacionalnyj bank represovanych, Nr. 92265.

⁶⁷⁴Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2, s. 375-376.

⁶⁷⁵Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 499.

⁶⁷⁶Tamtéž, s. 535.

⁶⁷⁷Tamtéž, s. 571

28. 9. 1938 k trestu smrti a 9. 10. 1938 zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 25. 3. 1958.⁶⁷⁸

František Mildner,

narozen v roce 1888 v obci Olševic? na Moravě, žil v Sinělnyktivském okrese Dněpropetrovské oblasti a pracoval v kolchoze Velká cesta. Za špionáž byl 15. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 26. 8. 1958.⁶⁷⁹

Martin Mockallo,

narozen v roce 1888 v obci Kurhany ve Vylkavyškyvském okrese v gubernii Kovno, litevské národnosti, žil v Dněpropetrovsku, pracoval jako litec průmyslového družstva Petrovského. Zatčen za špionáž pro ČSR a odsouzen 9. 1. 1938 Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti, zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 13. 7. 1958.⁶⁸⁰

Fedor Muzyčín,

narozen v roce 1894 v Litynji v okrese Drohobyč, ukrajinské národnosti, žil v Dněpropetrovsku, kde pracoval jako mistr válcovny Petrovského. Za špionáž pro ČSR byl 9. 10. 1938 odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 13. 6. 1958.⁶⁸¹

Vasil Najman,

narozen v roce 1884 v Kyjevě, žil v Dněprodzeržinsku a pracoval jako soustružník na závodě Dzeržinského. Za špionáž pro ČSR odsouzen 18. 10. 1937 k trestu smrti a 29. 10. 1937 zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 2. 6. 1989.⁶⁸²

Adolf Neshoda,

narozen v roce 1880 v Praze, žil v Dněpropetrovsku, kde pracoval jako vedoucí hospodář závodního klubu na závodu Kominterny. Odsouzen 19. 10. 1938 pro špionáž k trestu smrti, zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 3. 12. 1957.⁶⁸³

⁶⁷⁸Tamtéž, s. 585

⁶⁷⁹Tamtéž, s. 595.

⁶⁸⁰Tamtéž, s. 622.

⁶⁸¹Tamtéž, s. 624.

⁶⁸²Tamtéž, s. 634

⁶⁸³Tamtéž, s. 641.

Jaroslav Novotný,

narozen v roce 1909 v Dněpropetrovsku, kde žil a pracoval v oddělení výroby
čpavku v místní koksovně a chemičce. Za členství v kontrarevoluční organizaci byl 29.
10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 21. 11. 1938 v Dněpropetrovsku zastřelen.⁶⁸⁴

František Novozámský,

narozen v roce 1913 v městě Kryvyj Rih v Dněpropetrovské oblasti a pracoval jako
dělník-odhrnovač na šachtě OGPU Kuzbasu. Byl 6. 12. 1937 za kontrarevoluční agitaci
odsouzen k trestu smrti a 17. 12. 1937 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 3.
10. 1958.⁶⁸⁵

Ivan Novozámský,

narozen v roce 1909 v městě Kryvyj Rih, pracoval jako vozka na stejné šachtě OGPU
Kuzbasu jako jeho bratr František, spolu s ním byl 6. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a
17. 12. 1937 zastřelen v Dněpropetrovsku.⁶⁸⁶

Josef Pavlíček,

narozen v roce 1900 v Čechohradu, kde žil a pracoval jako ošetřovatel skotu
v kolchoze Průkopník. Za protisovětskou agitaci byl 16. 6. 1938 zatčen, 14. 10. 1938
zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen k trestu smrti a 2. 11. 1938
v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.⁶⁸⁷

Daniel Petráček,

narozen v roce 1978 v obci Časovicy? v tehdejší Rakousko-Uhersku, žil v městě
Kryvyj Rih a pracoval jako zámečník na závodě Komunista. Za kontrarevoluční agitaci
byl 15. 4. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován
v listopadu 1956.⁶⁸⁸

František Pluhovský,

narozen v roce 1884 v Hradci Králové, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako
hudebník v orchestru dechových nástrojů klubu Dněpropetrovského závodu
Komunistické internacionály. Za špionáž byl 29. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a
v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 3. 12. 1957.⁶⁸⁹

⁶⁸⁴Tamtéž, s. 659.

⁶⁸⁵Tamtéž, s. 659.

⁶⁸⁶Tamtéž, s. 659.

⁶⁸⁷Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2, s. 499-500.

⁶⁸⁸Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 713.

⁶⁸⁹Tamtéž, s. 733.

Karel Podlaha,

narozen v roce 1885 v Němčicích v okrese Prachatice, povoláním truhlářský mistr, žil v Dněpropetrovsku a pracoval v Dněpropetrovském tramvajovém parku. Za špionáž byl 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 13. 6. 1958.⁶⁹⁰

Štefan Popesko,

narozen v roce 1899 v Krnově, žil v Dněprodzeržinsku a pracoval jako zámečník na závodě Dzeržinského. Za špionáž byl 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 22. 11. 1958.⁶⁹¹

Josef Rybka,

narozen v roce 1896 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval jako mechanik a strojník ve výrobním družstvu *Utilizator*. Byl zatčen za nacionalistickou agitaci 7. 3. 1938, zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrské oblasti odsouzen 14. 10. 1938 k trestu smrti a 2. 11. 1938 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.⁶⁹²

Alois Rys,

narozen v roce 1893 v obci Krelov? v ČSR, žil v Synelnykivském okrese a pracoval jako předseda kolchozu. Odsouzen za členství v kontrarevoluční organizaci 27. 3. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 16. 10. 1959.⁶⁹³

František Samek,

narozen v roce 1905 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval jako kočárník v kolchoze Průkopník. Zatčen 16. 6. 1938 jako člen kontrarevoluční povstalecké organizace, zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen 14. 10. 1938 k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.⁶⁹⁴

Jiří Schlesinger,

narozen v roce 1905 v obci Lityn ve Vinnycké oblasti, student Dněpropetrovského institutu železniční dopravy. Za špionáž pro ČSR byl 1. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 31. 5. 1989.⁶⁹⁵

⁶⁹⁰Tamtéž. 316.

⁶⁹¹Tamtéž s. 747; Nacionalnyj bank represovanyh, Nr. 95141.

⁶⁹²Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2, s. 569.

⁶⁹³Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 789

⁶⁹⁴Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2, s. 588.

⁶⁹⁵Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 1073.

Otto Sieger,

narozen v roce 1886 v Nikopolu v Dněpropetrovské oblasti, žil v městě Kryvyj Rih a pracoval jako plánovač v Krivorožském metalurgickém kombinátu. Byl za špionáž pro Německou 27. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a 25. 5. 1938 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 22. 7. 1958.⁶⁹⁶

František Slíva,

narozen v roce 1888 v ČSR, pracoval jako zámečník rudného dolu K. Leibknechta v Kryvbasu v Dněpropetrovské oblasti. Za kontrarevoluční činnost byl 3. 9. 1937 odsouzen k trestu smrti a 12. 9. 1937 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 28. 5. 1958.⁶⁹⁷

Jaroslav Süsser,

narozený v roce 1896 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval jako zahradník v kolchoze Průkopník. Za kontrarevoluční propagandu byl 16. 6. 1938 zatčen, 14. 10. 1938 zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen k trestu smrti a záhy poté v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.⁶⁹⁸

Josef Svoboda,

narozen v roce 1898 v obci Golovnycy v Narovnjanském okrese v Bělorusku, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako normovač v oddělení hlavního mechanika Dněpropetrovského závodu Dzeržinského. Za špionáž pro ČSR byl 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 22. 11. 1957.⁶⁹⁹

Jan Szczuka,

narozen v roce 1881 ve Vendryni na Těšínsku, žil v Synelnykivském okrese Dněpropetrovské oblasti a pracoval jako zedník na státním statku Avantgarda. Za špionáž pro Polsko byl 27. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 7. 7. 1989.⁷⁰⁰

⁶⁹⁶Tamtéž, s. 316.

⁶⁹⁷Tamtéž, s. 864.

⁶⁹⁸Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2. Kyjiv-Zaporožžja 2006, s. 605.

⁶⁹⁹Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2. Dnipropetrovsk 2008, s. 832.

⁷⁰⁰Tamtéž, s. 1096; Nacionalnyj bank represovanyh, Nr. 101186.

Petro Šuvalov-Venherak,

narozen v Praze, žil ve Stalindorfském okrese Dněpropetrovské oblasti, pracoval jako rolník v družstvu Frunzeho. Za špionáž pro Polsko byl 14. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 5. 1. 1938 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 21. 6. 1989.⁷⁰¹

Jan Švarc,

narozen v roce 1879 v Praze, žil v Záporožské oblasti, v době zatčení bez stálé adresy a zaměstnání, živil se jako tesař. Byl 10. 4. 1938 zatčen pro obvinění, že je agentem československé rozvědky, zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen 9. 10. 1938 k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1996.⁷⁰²

František Švihel,

narozen v roce 1877 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval jako kočí v místním spotřebním družstvu. Za kontrarevoluční agitaci byl 16. 7. 1938 zatčen, 14. 10. 1938 zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen k trestu smrti a 2. 11. 1938 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.⁷⁰³

Josef Švihel,

narozen v roce 1874 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval jako strážný v Melitopolském parku městského komunálního hospodářství. Už 26. 1. 1931 byl za špionážní činnost zatčen a 25. 6. 1931 zvláštní trojkou GPU SSSR odsouzen na 5 let vyhnanství. Podruhé byl zatčen 16. 6. 1938 opět za špionážní činnost, zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti 14. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti, a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1960.⁷⁰⁴

Josef Teschauer,

narozen v roce 1895 v obci Mýz? na Plzeňsku, žil v Božedarivském okrese Dněpropetrovské oblasti, byl předsedou kolchozu Říjnová revoluce. Za špionáž byl 6. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 10. 5. 1959.⁷⁰⁵

⁷⁰¹Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 1088.

⁷⁰²Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 3, s. 667.

⁷⁰³Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2, s. 721.

⁷⁰⁴Tamtéž, s. 721, Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 4. Kyjiv-Zaporožžja 2008, s. 643.

⁷⁰⁵Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 919.

Josef Toman,

narozen v roce 1885 v obci Psáře v okrese Benešov, žil v Pavlohradu a byl mistrem pivovarníkem v Pavlovském pivovaru a sladovém závodě. Za špionáž byl 10. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 3. 11. 1938 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 10. 6. 1960.⁷⁰⁶

Karel Týr,

narozen v roce 1897 v Řečici, okres Plzeň, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako kontrolor kvality v závodě Rudá odborová internacionála. Za špionáž byl 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 19. 10. 1938 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 8. 9. 1989.⁷⁰⁷

Rudolf Týr,

narozen v roce 1906 v Berdyčivu v Žytomyrské oblasti, syn Karla, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako technik v tamním výrobním družstvu Petrovského. Za špionáž byl 9. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 13. 7. 1958.⁷⁰⁸

Vladimír Vavřín,

narozen v roce 1904 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval jako rolník v kolchozu Průkopník. Poprvé byl zatčen 15. 11. 1932 a obviněn, že prováděl protisovětskou propagandu zaměřenou proti výkupu obilí. Trojkou kolegia GPU USSR byl 14. 12. 1932 odsouzen k trestu smrti, který byl 29. 12. 1932 kolegiem OGPU zmírněn na 10 let gulagu, a Zvláštní poradou UNKVD 25. 7. 1936 na 4 roky gulagu. Krátce po svém propuštění byl 16. 6. 1938 zatčen znovu, obviněn ze členství v povstalecké organizaci a 14. 10. 1938 Zvláštní poradou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen k trestu smrti; .byl zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován v roce 1960.⁷⁰⁹

Alexandr Vejr,

narozen 2. 10. 1883 v pozdějším Polsku, žil v Dněpropetrovské oblasti a pracoval jako truhlář správy závodu Dzeržinského. Byl odsouzen za členství v diverzně-teroristické organizaci 14. 10. 1938 k trestu smrti a v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován.⁷¹⁰

⁷⁰⁶Tamtéž, s. 932.

⁷⁰⁷Tamtéž, s. 922.

⁷⁰⁸Tamtéž, s. 922.

⁷⁰⁹Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2, s. 93.

⁷¹⁰Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 121.

Antonín Vích,

narozen v roce 1875 v Zubivščyně v Korostenském okrese, bydlel v Melitopoli a pracoval jako vedoucí správy budov Melitopolského bytového svazu. Za špionáž pro ČSR byl 13. 1. 1938 zatčen, 9. 10. 1938 zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen k trestu smrti a v Dněpropetrovsku popraven. Rehabilitován v roce 1990.⁷¹¹

Václav Volejník,

narozen 8. 10. 1905 v obci Didova Hora ve Slavutském okrese Vinnycké oblasti. Vystudoval vysokou školu, žil v Dněprodzeržinsku a pracoval jako technik a zástupce hlavního mechanika Dněprodzeržinského koksárenského a chemického závodu. Za špionáž ve prospěch Polska byl 16. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 21. 11. 1937 zastřelen v Dněprodzeržinsku. Rehabilitován 24. 6. 1958.⁷¹²

Václav Voženílek,

narozen v roce 1903 v pozdějším Polsku, žil v Dněpropetrovské oblasti, byl rolníkem, ale v době zatčení bez stálého zaměstnání. Za špionáž byl 10. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 20. 11. 1937 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 30. 8. 1989.⁷¹³

Vilém Zapletal,

pocházel z Olomoucka, žil v obci Novodanylivka v Jakymivském okrese Záporožské oblasti, kde pracoval jako tesař v družstvu *Centralna*. Pro obvinění, že mezi kolchozníky prováděl rozvracečskou činnost, byl 21. 1. 1938 zatčen, rozhodnutím trojky UNKVD Dněpropetrovské oblasti 11. 4. 1938 odsouzen k trestu smrti a 7. 6. 1938 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1963.⁷¹⁴

Josef Žalman,

narozen 4. 3. 1903 v městě Kryvyj Rih, žil v Krivbasu v Dněpropetrovské oblasti a pracoval jako uzenář v závodní kuchyni rudného dolu Dzeržinského. Za špionáž byl 16. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a 17. 12. 1937 zastřelen v Dněpropetrovsku. Rehabilitován 23. 8. 1989.⁷¹⁵

⁷¹¹Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 3, s. 315.

⁷¹²Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 142.

⁷¹³Tamtéž, s. 133.

⁷¹⁴Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 4, s. 239.

⁷¹⁵Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 283.

Doněck

Vladimír Brož,

narozen v roce 1912 v Šepetyvce ve Vinnycké oblasti, žil v Mariupolu v Doněcké oblasti a pracoval tam jako dělník v závodech Iljiče. Byl zatčen 17. 11. 1937, trojkou UNKVD Doněcké oblasti odsouzen k trestu smrti a v Doněcku zastřelen. Rehabilitován v roce 1965.⁷¹⁶

Viktor Čapík,

narozen v roce 1890 v Jihlavě, žil v obci Konstjantynivka v Doněcké oblasti, kde pracoval jako holič na zdravotní stanici. Byl zatčen 4. 2. 1938, Zvláštní poradou NKVD SSSR odsouzen k trestu smrti a v Doněcku zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁷¹⁷

Ivan Didošák,

narozen v roce 1893 v městě Kaluš v Kalušském okrese Ivanofrankivské oblasti, žil v městě Krasnodon, kde pracoval jako účetní na bytové správě šachty č. 1. Už 26. 1. 1934 byl poprvé odsouzen kolegiem GPU USSR k vyhoštění na 3 roky, podruhé trojkou UNKVD Doněcké oblasti 3. 9. 1938 k trestu smrti, zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1989.⁷¹⁸

Michail Durava,

narozen v roce 1904 ve Staroalexandrivce v Pulynském okrese Kyjevské oblasti, žil v obci Rozkišně v Lutuhynském okrese, kde pracoval jako vedoucí skladů v kolchoze T. Ševčenka. Trojkou UNKVD Doněcké oblasti byl 26. 4. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1959.⁷¹⁹

Josef Fořt,

narozen v roce 1894 v ČSR, žil v Kramatorsku v Doněcké oblasti, kde pracoval jako zámečník v závodech Stalina. Byl zatčen 1. 11. 1937, Zvláštní poradou NKVD odsouzen 31. 1. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1989.⁷²⁰

⁷¹⁶Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 6. Kyjiv-Doněck 2009, s. 65.

⁷¹⁷Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 8. Kyjiv-Doněck 2011, s. 289.

⁷¹⁸Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 4. Luhansk 2004, s. 676.

⁷¹⁹Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 1. Luhansk 2004, s. 709.

⁷²⁰Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 8. Kyjiv-Doněck 2011, s. 82.

Jakov Halpert,

narozen v roce 1889 v Praze, žil na stanici Želanna v Artěmivském okrese Doněcké oblasti. Trojkou UNKVD Doněcké oblasti byl patrně v roce 1938 odsouzen k trestu smrti a popraven v Doněcku. Rehabilitován v roce 1989.⁷²¹

Vladimír Hlaváček,

narozen v roce 1908 v obci Moščanivka ve Slavutském okrese Koamenec-Podolské oblasti, jako vězeň nápravně.pracovní kolonie (VTK) byl 5. 6. 1938 zatčen, trojkou UNKVD Doněcké oblasti odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1989.⁷²²

František Holoch,

narozen v roce 1888 v Teplicích, žil v obci Avdijivka v Doněcké oblasti, pracoval jako inspektor kvality v Lozivském povrchovém dole. Byl zatčen 4. 1. 1938, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a v Doněcku zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁷²³

Jaroslav Holubníček,

narozen v roce 1892 v ČSR, žil v obci Kostjantynivka v Doněcké oblasti, pracoval jako montér parních zařízení v chemickém závodě. Byl zatčen 21. 1. 1938, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1958.⁷²⁴

František Jahoda,

narozen v roce 1902 v Brně, žil v Doněcku, pracoval jako inženýr v oblastní rozhlasové správě. Byl zatčen 6. 11. 1937, Vojenským tribunálem Charkovského vojenského okruhu ve Stalinu (Doněck) odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1956.⁷²⁵

František Kašiňský,

narozen v roce 1885 v Petřvaldu v okrese Karviná, žil v obci Makijivka v Doněcké oblasti a pracoval jako dělník na šachtě č. 13-b. Byl zatčen 8. 4. 1938, rozhodnutím trojky

⁷²¹Reabilitovani istorijeju. Charkivska oblast'. Kn. 2. Kyjiv-Charkiv 2005, s. 609.

⁷²²Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 3. Kyjiv-Doněck 2003, s. 113.

⁷²³Tamtéž, s. 152.

⁷²⁴Tamtéž, s. 157.

⁷²⁵Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 9. Kyjiv-Doněck 2012, s. 360.

UNKVD Doněcké oblasti odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1989.⁷²⁶

Emil Knava,

narozen v roce 1905 v Kramatorsku v Doněcké oblasti, kde žil a pracoval jako inženýr-konstruktor na závodě S. Ordžonikidzeho. Byl zatčen 12. 1. 1937, Vojenským tribunálem Charkovského vojenského okruhu v Doněcku odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1959.⁷²⁷

Vilém Kratochvíl,

narozen v roce 1908 v obci Bohemka ve Vradijevském okrese Oděské oblasti, žil v Makyjivce v Doněcké oblasti a pracoval jako dělník na závodě Kirova. Byl zatčen 7. 12. 1937, odsouzen trojkou UNKVD Doněcké oblasti k trestu smrti a 28. 1. 1938 zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1989.⁷²⁸

Franz Krause,

narozen v roce 1880 v ČSR, německé národnosti. Žil v obci Uspenka v Lutuhynském okrese Doněcké oblasti, pracoval jako mechanik na šachtě Bud'onného. Trojkou UNKVD Dobněcké oblasti byl 3. 7. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Doněcku zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁷²⁹

Ludwik Krawczuk,

narozen v roce 1906 v Moravské Ostravě, polské národnosti. Žil v městě Artěmivsk v Doněcké oblasti, pracoval jako řidič v dopravně-zdravotním oddělení Doněcké železnice. Byl zatčen 2. 8. 1937, Zvláštní poradou NKVD SSSR odsouzen k trestu smrti a v Doněcku zastřelen. Rehabilitován v roce 1962.⁷³⁰

Josef Loos-Losimfeld,

narozen v roce 1884 v Praze, žil v Artěmivsku v Doněcké oblasti a pracoval jako stavební inženýr v trustu *Budmaterial*. Byl zatčen 16. 2. 1938, Vojenským tribunálem Charkovského vojenského okruhu odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1964.⁷³¹

⁷²⁶Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 4. Kyjiv-Doněck 2008, s. 242.

⁷²⁷Tamtéž, s. 352.

⁷²⁸Tamtéž, s. 582.

⁷²⁹Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 2, s. 363.

⁷³⁰Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 4, s. 568.

⁷³¹Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 5. Kyjiv-Doněck 2008, s. 239.

František Machek,

narozen v roce 1892 v ČR, bydlel v obci Olenivski Karjery v Olgynském okrese Doněcké oblasti, pracoval jako soustružník na povrchovém dole. Byl zatčen 13. 4. 1938, Zvláštní poradou NKVD SSSR odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku, Rehabilitován v roce 1989.⁷³²

Ivan Manhal,

narozen v roce 1892 v ČSR, žil v obci Makijivka v Doněcké oblasti, pracoval jako dělník v Makijivském stavebním podniku. Zatčen 15. 11. 1937, Zvláštní poradou NKVD SSSR odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku, rehabilitován v roce 1990.⁷³³

Mikuláš Markovič,

narozen v roce 1893 v Moravské Ostravě, národnosti německé. Žil v Doněcku, pracoval jako mechanik v kovodílnách závodu Stalina. Zatčen 5. 8. 1937, Zvláštní poradou NKVD SSSR odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1958.⁷³⁴

Karl Marwitz,

narozen v roce 1891 v Teplicích, národnosti německé. Žil v Mariupolu v Doněcké oblasti, pracoval jako hlavní účetní závodu *Kovčatštam*p. Zatčen 21. 2. 1938, trojkou UNKVD Doněcké oblasti odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1989.⁷³⁵

Oskar Neubauer,

narozen v roce 1889 v ČSR, národnosti německé. Žil v Charkově, pracoval jako mistr Charkovského závodu na výrobu turbogenerátorů. Zatčen 1. 12. 1936, odsouzen 16. 4. 1937 Vojenským tribunálem Charkovského vojenského okruhu ve Stalinu (Doněck) k trestu smrti a 19. 6. 1937 zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1957.⁷³⁶

Franz Reichert,

narozen v roce 1885 v ČSR, německé národnosti. Žil na sídlišti šachty č. 4 ve Snižnjanském okrese Doněcké oblasti, kde pracoval jako vážný. Byl zatčen 1. 2. 1938,

⁷³²Tamtéž, s. 413.

⁷³³Tamtéž, s. 354.

⁷³⁴Tamtéž, s. 371.

⁷³⁵Tamtéž, s. 365.

⁷³⁶Tamtéž, s. 614.

trojkou UNKVD Doněcké oblasti odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku.

Rehabilitován v roce 1989.⁷³⁷

Otto Reinbach,

narozen v roce 1885 v Praze, estonské národnosti. Žil v obci Makijivka v Doněcké oblasti a pracoval jako mistr dílny č. 4 závodu Kirova. Zatčen 26. 1. 1938, trojkou UNKVD Doněcké oblasti odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1985.⁷³⁸

Jan Rod,

narozen v roce 1904 v ČSR, žil v Kramatorsku a pracoval jako mistr v závodech Stalina. Zatčen 22. 10. 1937, rozhodnutím trojky UNKVD Doněcké oblasti z 29. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1990.⁷³⁹

František Skácel,

narozen v roce 1900 v ČSR, žil v Doněcku a pracoval jako hlídač na šachtě č. 29. Byl zatčen 27. 2. 1938, rozhodnutím trojky UNKVD Doněcké oblasti odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1958.⁷⁴⁰

Alexandr Spála,

narozen v roce 1897 v obci Hujva v Žytomyrském okrese, žil v obci Kostjantynivka v Doněcké oblasti a pracoval jako účetní a člen závodní rady v továrně na výrobu lahví. Už 21. 6. 1935 byl zatčen, ale záhy byl propuštěn. Podruhé zatčen 14. 8. 1937 a rozhodnutím Zvláštní porady NKVD SSSR ze 20. 11. 1937 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1959.⁷⁴¹

Vladimír Šaur,

narozen v roce 1882 v obci Olšanka v Kyjevské oblasti, žil v Novo-Slavjansku v Doněcké oblasti a pracoval jako technik v místním závodě. Byl zatčen 24. 12. 1937, rozhodnutím Zvláštní porady NKVD SSSR ze 31. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1990.⁷⁴²

⁷³⁷Rehabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 6. Kyjiv-Doněck 2009, s. 517.

⁷³⁸Tamtéž, s. 515.

⁷³⁹Tamtéž, s. 567.

⁷⁴⁰Rehabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 7. Kyjiv-Doněck 2010, s. 227.

⁷⁴¹Tamtéž, s. 307.

⁷⁴²Rehabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 8. Kyjiv-Doněck 2011, s. 448.

Jan Šotola,

narozen v roce 1876 v ČSR, žil v Doněcku a pracoval jako dělník na závodě 15. výročí Komsomolu Donbasu. Byl zatčen 19. 12. 1937, na výjezdním zasedání Vojenského kolegia Nejvyššího soudu SSSR ze 29. 3. 1938 odsouzen k trestu smrti a téhož dne zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1957.⁷⁴³

František Špánek,

narozen v roce 1892 v ČSR, žil v obci Banne v Slavjanském okrese Doněcké oblasti, v době zatčení byl bez stálého zaměstnání. Byl zatčen 18. 12. 1937, rozhodnutím trojky UNKVD Doněcké oblasti ze 28. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1960.⁷⁴⁴

František Šterner,

nar. v roce 1878 v ČSR, bydlel v obci Časiv Jar v Artěmivském okrese Doněcké oblasti, vysokoškolák, v době zatčení bez stálého zaměstnání. Byl zatčen 17. 10. 1936, rozhodnutím Vojenského tribunálu Charkovského vojenského okruhu v Artěmivsku ze 28. 4. 1937 odsouzen k trestu smrti a 10. 7. 1937 zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1959.⁷⁴⁵

František Vítek,

narozen v roce 1895 v Novém Městě, žil v Kramatorsku v Doněcké oblasti, pracoval jako odpovědný zástupce závodu Kujbyševa. Zatčen 12. 10. 1936, Vojenským tribunálem Charkovského vojenského okruhu v Doněcku odsouzen 30. 5. 1937 k trestu smrti a zastřelen.⁷⁴⁶

Jan Železný,

nar. v roce 1885 v ČSR, žil v obci Rubižne v Doněcké oblasti, pracoval jako mistr uzenář v okresní výrobě uzenin. Trojkou UNKVD Doněcké oblasti ze 31. 1. 1938 byl odsouzen k trestu smrti a 14. 2. 1938 v Doněcku zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁷⁴⁷

⁷⁴³Tamtéž, s. 445.

⁷⁴⁴Tamtéž, s. 595.

⁷⁴⁵Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 9. Kyjiv-Doněck 2012, s. 273.

⁷⁴⁶Reabilitovani istorijeju, Charkivska oblast'. Kn. 2. Kijiv – Charkiv 2005, s. 511

⁷⁴⁷Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 2. Luhansk 2005, s. 71.

Vilém Žíla,

narozen v roce 1889 v ČSR, žil v Doněcku a pracoval na šachtě č. 14-8. Zatčen 28. 9. 1937, Komise NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Doněcku. Rehabilitován v roce 1957.⁷⁴⁸

Luhansk

Josef Adlov,

narozen v roce 1917 v obci Vasylivka v Červonoarmijském okrese Kyjevské oblasti, žil Nauholnoje ve svativském okrese a pracoval jako traktorista v družstvu Proletář. Komise NKVD a Prokurátora SSSR jej 24. 11. 1937 odsoudila k trestu smrti, byl zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1989.⁷⁴⁹

Jaroslav Dundar,

narozen v roce 1907 v ČSR, žil v Oleksijivce v Bilokurakinském okrese, pracoval jako předák 10. stavebního obvodu železniční magistrály Moskva–Donbas. Komise NKVD a Prokurátora SSSR jej 26. 12. 1937 odsoudila k trestu smrti, byl zastřelen 14. 1. 1938 v Luhansku. Rehabilitován v roce 1989.⁷⁵⁰

Jan Fajfr,

narozen v roce 1904 v ČSR, žil v obci Engelsov u Krasnodonu, pracoval jako mechanik na šachtě Engelse. Rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR ze 13. 12. 1937 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1959.⁷⁵¹

Alex Fruhwirt,

narozen v roce 1892 v ČSR, německé národnosti. Žil v obci Izvaryň u Krasnodonu, pracoval jako účetní ústřední komory skupiny dolů. Komise NKVD a Prokurátora SSSR byl 23. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1961.⁷⁵²

⁷⁴⁸Reabilitovani istorijeju. Doněcká oblast'. Kn. 3. Kyjiv-Doněck 2003, s. 559.

⁷⁴⁹Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 1. Luhansk 2004, s. 257.

⁷⁵⁰Tamtéž, s. 708.

⁷⁵¹Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 3. Luhansk 2008, s. 472

⁷⁵²Tamtéž, s. 503.

Bohuslav Hamáček,

narozen v roce 1884 v pozdějším Polsku, žil v Luhansku a pracoval jako mechanik na závodu č. 40. Trojkou UNKVD Luhanské oblasti byl 29. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 10. 10. 1938 zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1989.⁷⁵³

Jan Hanáček,

narozen v roce 1896 v ČSR, žil v Alčevsku a byl výkonným pracovníkem oddělení investic závodu Vorošilova. Trojkou UNKVD Luhanské oblasti byl 29. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 13. 10. 1938 zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1959.⁷⁵⁴

Ondřej Hec,

narozen v roce 1888 v ČSR, bydlel v městě Stachanov a pracoval jako půředák na dole 3-3-b. Trojkou UNKVD Luhanské oblasti byl 25. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 9. 10. 1938 zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1959.⁷⁵⁵

Vilibald Kasalický,

narozen v roce 1893 v Drážďanech, byl zámečníkem, žil v Moskvě a na Ukrajině. Za nezjištěných okolností zatčen 28. 3. 1938, zemřel ve vyšetřovací vazbě v Luhansku 28. 4. 1938. Rehabilitován v roce 1956.⁷⁵⁶

Vladimír Mikša,

narozen v roce 1911 v městě Stachanov, žil v obci Krasnyj Luč a pracoval jako radiomistr v městském průmyslovém středisku. Trojkou UNKVD Luhanské oblasti byl 29. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen 13. 10. 1938 v Luhansku. Rehabilitován v roce 1962.⁷⁵⁷

Jan Noha,

narozen v roce 1887 v ČSR, žil v obci Hirske u Pervomajsku, pracoval jako technik na šachtě Hirska. Komisí NKVD a Prokurátora SSSR byl 15. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1960.⁷⁵⁸

⁷⁵³Rehabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 1. Luhansk 2004, s. 533.

⁷⁵⁴Tamtéž, s. 534.

⁷⁵⁵Tamtéž, s. 559.

⁷⁵⁶Rehabilitovani istorijeju. Doněcká oblast'. Kn. 4. Kyjiv-Doněck 2008, s. 222.

⁷⁵⁷Rehabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 2. Luhansk 2005, s. 593.

⁷⁵⁸Tamtéž, s. 670.

Jaroslav Novotný,

narozen v roce 1893 v ČSR, žil v Luhansku a pracoval jako zámečník na závodě Artema. Zvláštní poradou NKVD SSSR ze 13. 11. 1937 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1959.⁷⁵⁹

Silvestr Říha,

narozen v roce 1890 v ČSR, žil v Luhansku a pracoval jako ředitel obchodní skupiny trustu *Donnarharč*. Poprvé byl zatčen už 15. 2. 1933 za špionáž, ale 4. 6. 1933 byl osvobozen. Podruhé byl zatčen v roce 1938 a trojka UNKVD Luhanské oblasti jej 20. 9. 1938 odsoudila k trestu smrti, 9. 10. 1938 byl zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1989 a 1999.⁷⁶⁰

Sergej Sommer,

narozen v roce 1883 v pozdějším Polsku, působil v obci Svatovo jako kněz. Zvláštní poradou NKVD SSSR byl 11. 8. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Luhansku byl zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁷⁶¹

Antonín Stanislav,

narozen v roce 1914 v Luhansku, kde také žil a působil jako školní inspektor na učilišti závodu Říjnové revoluce. Trojkou UNKVD Luhanské oblasti byl 29. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 16. 10. 1938 zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1959.⁷⁶²

František Vavruš,

narozen v roce 1910 v obci Bilohorodka v Izjaslavském okrese Vinnycké oblasti, žil v obci Horodyšče v Bilovodském okrese, kde pracoval jako kočí obecní nemocnice. Zvláštní poradou NKVD SSSR ze 13. 12. 1937 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1988.⁷⁶³

Rudolf Vavruš,

narozen v roce 1884 v Bilohorodce v Izjaslavském okrese Vinnycké oblasti, žil v obci Horodyšče v Bilovodském okrese, kde pracoval v kolchoze T. Ševčenka. Zvláštní

⁷⁵⁹Tamtéž, s. 629.

⁷⁶⁰Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 3, s. 203.

⁷⁶¹Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 2, s. 141.

⁷⁶²Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 3, s. 359.

⁷⁶³Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 1, s. 443.

poradou NKVD SSSR z 10. 11. 1937 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Luhansku. Rehabilitován v roce 1989.⁷⁶⁴

Zápороží

Tadeáš Bučinský,

narozen v roce 1904 v obci Šmyrky ve Voločyském okrese Chmelnycké oblasti, žil v Berdjansku v Zápороžské oblasti a pracoval jako sekretář Berdjanského bytového svazu. Byl 8. 10. 1937 zatčen za špionážní činnost, rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR z 15. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen patrně v Zápороží. Rehabilitován v roce 1990.⁷⁶⁵

Bohumil Libra,

narozen v roce 1911 v obci Antonivka v Izjaslavském okrese Chmelnycké oblasti, žil v obci Vasylivka v Zápороžské oblasti, a pracoval jako obuvník v družstvu Rudý způsob života (*pobut*). Byl zatčen 12. 10. 1937 pro podezření ze stryky s polskou rozvědkou, výrokem Komise NKVD a Prokurátora SSSR z 1. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen 15. 11. 1937 v Zápороží. Rehabilitován v roce 1964.⁷⁶⁶

Ignác Libra,

narozen v roce 1884 v Antonivce v Izjaslavském okrese, otec Bohumila a Otty, bydlel v obci Kušugum v Izjaslavském okrese, kde pracoval jako obuvník. Byl zatčen 1. 9. 1937 pro podezření ze špionáže ve prospěch Polska, Komise NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a 18. 10. 1937 zastřelen v Zápороží. Rehabilitován v roce 1964.⁷⁶⁷

Otto Libra,

narozen v roce 1914 v Antonivce v Izjaslavském okrese, bydlel ve Vasylivce v Zápороžské oblasti, a pracoval jako pomocník mistra uzenářské dílny Vasylivského městského potravinářského závodu. Byl zatčen 28. 11. 1937 pro podezření ze spolupráce s polskou rozvědkou, Komise NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 20. 12. 1937 k trestu smrti a 2. 1. 1938 zastřelen v Zápороží. Rehabilitován v roce 1964.⁷⁶⁸

⁷⁶⁴Tamtéž, s. 443.

⁷⁶⁵Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 3. Kyjiv-Zaporizžja 2006, s. 303.

⁷⁶⁶Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 4. Kyjiv-Zaporizžja 2008, s.356.

⁷⁶⁷Tamtéž, s.356-357.

⁷⁶⁸Tamtéž, s.357.

Václav Libra,

narozen v roce 1916 v Antonivce v Izjaslavském okrese, bydlel v obci Kušuhum v Zaáporožském okrese a prapoval jako obuvník v družstvu Koopremont. Zatčen 29. 9. 1937, za spolupráci s polskou rozvědkou odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 8. 12. 1937 k trestu smrti a 27. 12. 1937 v Záporoží zastřelen. Rehabilitován v roce 1964.⁷⁶⁹

Venor Sládek,

narozen v roce 1899 v Praze-Karlíně, bydlel v Záporoží a působil jako dirigent symfonického orchestru závodního klubu závodu *Zaporožstal*. Byl zatčen 17. 7. 1938 jako údajný člen kontrarevoluční organizace a agent polské rozvědky, 30. 9. 1938 zvláštní trojkou UNKVD Dněpropetrovské oblasti odsouzen k trestu smrti a 1. 11. 1938 v Záporoží zastřelen. Rehabilitován v roce 1957.⁷⁷⁰

Emanuel Struček,

narozen v roce 1892 v obci Antonivka v Izjaslavském okrese Chmelnycké oblasti, žil v obci Skelky ve Vasylivském okrese Záporožské oblasti, kde pracoval jako rolník v kolchoze Rudý putilovec. Byl zatčen 4. 10. 1937 za špionáž, rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR z 18. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 2. 11. 1938 zastřelen v Záporoží. Rehabilitován v roce 1990.⁷⁷¹

Josef Štefl,

narozen v roce 1886 v obci Knjahynynok v Luckém okrese Volyňské gubernie, žil v Melitopoli v Záporožské oblasti a pracoval jako vedoucí výroby a technický ředitel melitopolského podniku *BUPR*. Poprvé byl zatčen už 11. 1. 1933 pro podezření ze špionáže pro Československo, ale tehdy byl ještě propuštěn. Po druhém zatčení 3. 6. 1937 byl obviněn z kontrarevoluční činnosti a „šíření povstaleckých záměrů“, za což byl Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 20. 12. 1937 k trestu smrti a 14. 1. 1938 zastřelen v Záporoží. Rehabilitován v roce 1989 a 1991.⁷⁷²

Vladimír Žalud,

narozen v roce 1903 v Mirohošči poblíž Dubna, žil v obci Čubarivka v Polohivském okrese Záporožské oblasti, pracoval jako loupač obilí v místním mlýně. Byl zatčen 13. 9.

⁷⁶⁹Tamtéž, s. 356.

⁷⁷⁰Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 5. Kyjiv-Zaporižžja 2010, s. 450.

⁷⁷¹Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 3, s. 606.

⁷⁷²Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 2. Kyjiv-Zaporižžja 2006, s. 745; Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 4, s. 677.

1937 za kontrarevoluční agitaci, rozhodnutím Komise NKVD a Prokurátora SSSR z 10. 11. 1937 byl odsouzen k trestu smrti a 22. 11. 1937 zastřelen v Záporoží. Rehabilitován v roce 1989.⁷⁷³

Oděsa

Leo Blažek,

narozen v roce 1889 ve Stonavě, okres Karviná, žil v obci Manujlivka v Oděské oblasti, kde pracoval jako truhlář v másárně. Byl zatčen 17. 2. 1938 jako člen kontrarevoluční povstalecké organizace, trojkou UNKVD Oděské oblasti 25. 9. 1938 odsouzen k trestu smrti a 6. 10. 1938 zastřelen v Oděse. Rehabilitován 30. 4. 1989 Kirovohradskou oblastní prokuraturou.⁷⁷⁴

Matěj Brouček,

narozen v roce 1895 v ČSR, údaje o bydlišti a zaměstnání nezjištěny, odsouzen k trestu smrti 14. 11. 1937 a zastřelen v Oděse.⁷⁷⁵

Alois Coufal,

narozen v roce 1901 v obci Senožaty v okrese Humpolec, bydlel v Novogeorgijevsku a Svitlovodsku, živil se jako soukromý obuvník. Byl zatčen 16. 9. 1937 silničním a dopravním oddělením GUGB NKVD v Mykolajivu za to, že byl důstojníkem „české armády“ v letech první světové války a že v dopisech domů do Čech údajně pomlouval Sovětský svaz. Rozhodnutím trojky UNKVD Oděské oblasti ze 3. 12. 1937 byl odsouzen k trestu smrti a 22. 12. 1937 byl v Oděse zastřelen. Rehabilitován 29. 5. 1964 tribunálem Oděského vojenského okruhu.⁷⁷⁶

Andrej Černík,

narozen v roce 1888 v Považské Bystrici, Slovák. Místo bydliště a zaměstnání nezjištěno. Odsouzen 23. 4. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Oděse.⁷⁷⁷

⁷⁷³Tamtéž, s. 229.

⁷⁷⁴Reabilitovani istorijeju. Kirovohradska oblast'. Kn. 3, s. 35.

⁷⁷⁵Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 22075.

⁷⁷⁶Reabilitovani istorijeju. Kirovohradska oblast'. Kn. 5. Kirovohrad 2009, s. 60.

⁷⁷⁷Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 9953.

Václav Hofman,

narozen v roce 1895 ve Staré Boleslavi, míst působení na Ukrajině nezjištěno.

Odsouzen k trestu smrti 3. 10. 1938 a zastřelen v Oděse.⁷⁷⁸

Štěpán Kohout,

narozen v roce 1899 v ČSR, žil na Ukrajině. V roce 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Oděse.⁷⁷⁹

Max Lippe,

narozen v roce 1903 v ČSR, patrně německé národnosti, odsouzen v roce 1938 k trestu smrti a zastřelen v Oděse.⁷⁸⁰

Fritz Mautner,

narozen v roce 1898 v Praze, německé národnosti. Působení na Ukrajině nezjištěno. Odsouzen k trestu smrti 8. 10. 1937, zastřelen v Oděse.⁷⁸¹

Jan Michník,

narozen v roce 1898 v Markvartovicích v okrese Opava, žil na Ukrajině. Odsouzen 6. 11. 1937 k trestu smrti a zastřelen v Oděse.⁷⁸²

Richard Siegel,

narozen v roce 1893 v Broumově, národnost patrně německá. Odsouzen 2. 11. 1937 k trestu smrti a zastřelen v Oděse.⁷⁸³

Alexandr Sokolov,

narozen v roce 1892 v ČSR, národnost nezjištěna, bližší údaje chybí. Odsouzen k trestu smrti 26. 10. 1937 a zastřelen v Oděse.⁷⁸⁴

František Till.

narozen v roce 1896 v Krásně, okres Sokolov, národnost nezjištěna, údaje o působení na Ukrajině chybí. Odsouzen 15. 10. 1938 k trestu smrti, zastřelen v Oděse.⁷⁸⁵

⁷⁷⁸Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 12933.

⁷⁷⁹Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 9491.

⁷⁸⁰Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 5157.

⁷⁸¹Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 9558.

⁷⁸²Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 19115.

⁷⁸³Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 21029.

⁷⁸⁴Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 16588.

⁷⁸⁵Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 13151.

Jan Vogel,

narozen v roce 1892 v ČSR, národnost nezjištěna, další údaje chybí. Odsouzen k trestu smrti 26. 10. 1937, zastřelen v Oděse.⁷⁸⁶

Autonomní republika Krym

Antonín Balašov,

narozen v roce 1898 v Melitopolském okrese, žil v Larindorfském okrese a pracoval jako rolník v kolchoze 17. sjezdu strany. Zatčen 2. 9. 1937 pro členství v kontrarevoluční skupině, sabotáž a záškodnictví. Trojkou UNKVD Krymu odsouzen 5. 2. 1938 k trestu smrti a v Simferopolu zastřelen. Rehabilitován 31. 3. 1960 Krymským oblastním soudem.⁷⁸⁷

Alexandr Briedel,

narozen v roce 1892 v Telmanském okrese, kde také bydlel a pracoval v kolchozu Revoluce. Byl zatčen 10. 11. 1937 jako „člen kulacké skupiny, zabývající se záškodnictvím a protisovětskou agitací“, trojkou UNKVD Krymu 4. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 28. 5. 1960.⁷⁸⁸

František Briedel,

narozen v roce 1888 v Alexandrivce v Krasnogvardějském okrese, kde žil a pracoval jako soukromě hospodařící rolník. Byl zatčen 3. 2. 1938 telmanským okresním oddělením NKVD „jako člen kontrarevoluční organizace usilující o rozpad kolchozů“, již 8. 2. 1938 odsouzen trojkou UNKVD Krymu k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 28. 6. 1963.⁷⁸⁹

Vasil Briedel,

narozen v roce 1897 v Bijuk-Ondarském okrese, žil v obci Bohemka v Džankojském okrese a pracoval jako tajemník-statistik v bohemské Strojní traktorové stanici. Byl zatčen 23. 1. 1938 jako člen protisovětské nacionalistické skupiny, 15. 2. 1938 odsouzen

⁷⁸⁶Baza dannyh imen žyrtv repressij, Memorial 2007; Archiv USBU Oděské oblasti, d. 10102.

⁷⁸⁷Reabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 1. Simferopol 2004, s. 211.

⁷⁸⁸Tamtéž, s. 298.

⁷⁸⁹Tamtéž, s. 298-299.

trojkou UNKV Krymu k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 15. 3. 1960.⁷⁹⁰

Mikuláš Broulík,

narozen v roce 1906 v Telmanském okrese, žil v Larindorfském okrese a pracoval v kolchoze 17. sjezdu strany. Byl zatčen 4. 9. 1937 jako člen skupiny zabývající se sabotážemi a záškodnictvím, trojkou UNKVD Krymu byl 15. 2. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 31. 3. 1960.⁷⁹¹

Štěpán Bureš,

narozen v roce 1897 v Džankojském okrese, kde žil a působil jako předseda kolchozu Cesta k socialismu. Byl zatčen 23. 1. 1938 jako člen protisovětské nacionalistické skupiny, trojkou UNKVD Krymu 15. 2. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 8. 3. 1960 Vojenským tribunálem Oděského vojenského okruhu.⁷⁹²

Vasil Fendrych,

narozen v roce 1892 v Telmanském okrese, kde žil a pracoval v kolchoze 17. sjezdu strany. Zatčen 4. 9. 1937 jako člen sabotážní a záškodnické skupiny, trojkou UNKVD Krymu odsouzen 15. 2. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 31. 3. 1960.⁷⁹³

Antonín Frydrych,

narozen v roce 1909 v Simferopolském okrese, kde žil a pracoval v kolchoze Rudý pramen. Zatčen 29. 5. 1938 jako člen fašistické povstalecké organizace, trojkou UNKVD Krymu 8. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Simferopolu zastřelen. Rehabilitován 12. 3. 1960.⁷⁹⁴

Petr Frydrych,

otec Antonína, narozen v roce 1873 v Simferopolském okrese, kde žil a pracoval v kolchoze Rudý pramen. Zatčen 29. 5. 1938 jako člen fašistické povstalecké organizace, trojkou UNKVD Krymu 8. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Simferopolu zastřelen. Rehabilitován 12. 3. 1960.⁷⁹⁵

⁷⁹⁰Tamtéž, s. 298.

⁷⁹¹Tamtéž, s. 295.

⁷⁹²Tamtéž, s. 309.

⁷⁹³Reabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 6. Simferopol 2009, s. 198.

⁷⁹⁴Tamtéž, s. 228-229.

⁷⁹⁵Tamtéž, s. 229.

Pavel Hofman,

narozen v roce 1899 v Džankojském okrese, žil v městě Džankoj a pracoval ve Strojní traktorové stanici. Byl zatčen 28. 7. 1937 za protisovětskou agitaci a propagandu, trojkou UNKVD Krymu odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 20. 11. 1962.

Alexandr Horáček,

narozen v roce 1905 ve Frajdorfském okrese, žil v městě Džankoj a pracoval v místní Strojní traktorové stanici. Byl zatčen 12. 8. 1938, za protisovětskou agitaci a propagandu odsouzen trojkou UNKVD Krymu 10. 9. 1938 k trestu smrti a v Simferopolu zastřelen. Rehabilitován 20.11.1962.⁷⁹⁶

Antonín Hurych,

narozen v roce 1903 v Džankojském okrese, kde žil a pracoval v kolchozu Cesta k socialismu. Zatčen 23. 1. 1938 za členství v protisovětské nacionalistické organizaci, odsouzen 15. 2. 1938 trojkou UNKVD Krymu k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 8. 8. 1960 Vojenským tribunálem Oděského vojenského okruhu.⁷⁹⁷

Antonín Hurych,

narozen v roce 1887 v Džankojském okrese, otec Antonína. Žil v Džankojském okrese a pracoval jako tesař v kolchozu Cesta k socialismu. Zatčen 23. 1. 1938, za členství v protisovětské skupině odsouzen 15. 2. 1938 trojkou UNKVD Krymu k trestu smrti a v Simferopolu zastřelen. Rehabilitován 8. 3. 1960.⁷⁹⁸

Štěpán Kasper,

narozen v roce 1896 v Džankojském okrese, žil v městě Džankoj a pracoval jako posunovač na železniční stanici. Byl zatčen 10. 2. 1938 pro obvinění, že je agentem československé rozvědky a provádí záškodnickou a propagandistickou činnost. Rozhodnutím trojky UNKVD Krymu z 5. 10. 1938 byl odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 18. 6. 1990 Vojenskou prokuraturou Oděského vojenského okruhu.⁷⁹⁹

Antonín Kolář,

narozen v roce 1906 v Džankojském okrese, kde žil a pracoval jako strojník v kolchoze Cesta k socialismu. Zatčen 23. 1. 1938 pro členství v protisovětské

⁷⁹⁶Rehabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 2. Simferopol 2006, s. 185.

⁷⁹⁷Tamtéž, s. 215.

⁷⁹⁸Tamtéž, s. 215.

⁷⁹⁹Rehabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 3. Simferopol 2006, s. 121.

nacionalistické organizaci, trojkou UNKVD Krymu odsouzen 15. 2. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 8. 3. 1960.⁸⁰⁰

Josef Koloušek,

narozen v roce 1905 v Čechohradu v Melitopolském okrese, žil v Srtmjanském okrese a pracoval 7. úseku 3. traťové distance. Byl zatčen 7. 2. 1938 za záškodnickou činnost, již 10. 2. 1938 trojkou UNKVD Krymu odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován Krymským oblastním soudem 6. 7. 1960.⁸⁰¹

Josef Král,

narozen v roce 1899 v Telmanském okrese, kde žil a pracoval v kolchozu Revoluce. Byl zatčen 20. 11. 1937 pro členství v kulacké skupině, která se zabývala záškodnictvím a protisovětskou agitací, trojkou UNKVD Krymu byl 4. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 25. 5. 1960 Prokuraturou Autonomní republiky Krym.⁸⁰²

Josef Martinec,

narozen v roce 1896 v Telmanském okrese, žil v městě Džankoj a pracoval jako zámečník v družstvu Důvěra. Byl zatčen 5. 6. 1937 pro záškodnictví a styky s československým vyslanectvím, trojkou UNKVD Krymu byl 26. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 29. 6. 1960 Krymským oblastním soudem.⁸⁰³

Vasil Petras,

narozen v roce 1904 v Telmanském okrese, žil v Larindorfském okrese a pracoval v kolchozu 17. sjezdu strany. Zatčen 2. 9. 1937 za členství v kontrarevoluční skupině, záškodnictví a sabotážní činnost, 15. 2. 1937 odsouzen trojkou UNKVD Krymu k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 31. 3. 1960.⁸⁰⁴

Filip Procházka,

narozen v roce 1892 v Džankojském okrese, kde žil a pracoval jako skladník v kolchoze Průvodce socialismu. Zatčen 10. 11. 1937 jako člen kulacké skupiny, trojkou

⁸⁰⁰Tamtéž, s. 187.

⁸⁰¹Tamtéž, s. 194.

⁸⁰²Tamtéž, s. 242.

⁸⁰³Reabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 4. Simferopol 2007, s. 70.

⁸⁰⁴Tamtéž, s. 297.

UNKVD Krymu odsouzen 25. 11. 1937 k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu.

Rehabilitován 12. 3. 1960.⁸⁰⁵

Vladimír Smrček,

narozen v roce 1878 v bývalém Rakousko-Uhersku, žil v Simferopolu a pracoval jako sadař v městské botanické zahradě. Poprvé zatčen za záškodnictví 26. 1. 1936, ale Prokuraturou Krymu byl 24. 6. 1936 osvobozen. Podruhé zatčen 4. 1. 1938 jako agent polské rozvědky a protisovětský agitátor, trojkou UNKVD Krymu odsouzen 21. 2. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 18. 6. 1990 Vojenskou prokuraturou Oděského vojenského okruhu.⁸⁰⁶

Vojtěch Suchánek,

narozen v roce 1902 v Džankojském okrese, kde žil a pracoval v kolchoze Cesta k socialismu. Zatčen 23. 1. 1938 jako člen protisovětské nacionalistické organizace, trojkou UNKVD Krymu odsouzen 15. 2. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 8. 3. 1960.⁸⁰⁷

Antonín Urbanec,

narozen v roce 1909 v Džankojském okrese, žil v obci Nová Vasylivka v Bachčisarajském okrese a pracoval jako učitel v místní škole. Už v roce 1931 a 1932 byl souzen jako československý špion, Zvláštní porada OGPU Krymu je odsoudila na 3 roky gulagu. Podruhé byl zatčen Bachčisarajským okresním oddělením NKVD 29. 7. 1937 a obviněn z agitace proti kolektivizaci a kolchozům. Trojkou UNKVD Krymu byl 2. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 22. 7. 1960 Krymským oblastním soudem.⁸⁰⁸

Vincenc Urbanec,

narozen v roce 1899 v Džankojském okrese, kde žil a pracoval v kolchoze Cesta k socialismu. Zatčen 23. 1. 1938 za členství nacionalistické organizaci, odsouzen 15. 2. 1938 trojkou UNKVD Krymu k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 8. 3. 1960.⁸⁰⁹

⁸⁰⁵Tamtéž, s. 375.

⁸⁰⁶Reabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 5. Simferopol 2008, s. 211.

⁸⁰⁷Tamtéž, s. 269.

⁸⁰⁸Reabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 6. Simferopol 2009, s. 167.

⁸⁰⁹Tamtéž.

Josef Vachulka,

narozen v roce 1904 v Ledči nad Sázavou, žil v městě Džankoj a pracoval jako soustružník v místní Strojní traktorové stanici. Za členství v nacionalistické organizaci byl 23. 1. 1938 zatčen, trojkou UNKV Krymu odsouzen 15. 2. 1938 k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 8. 3. 1960.⁸¹⁰

Eduard Valeský,

narozen v roce 1904 v Džanskojském okrese, kde žil a pracoval jako předák v kolchoze Lenindorf. Už v roce 1933 byl odsouzen na tři roky gulagu. Pro členství v nacionalistické organizaci byl 23. 1. 1938 zatčen, trojkou UNKVD Krymu 15. 2. 1938 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Simferopolu. Rehabilitován 8. 3. 1960.⁸¹¹

Vincenc Valeský,

narozen v roce 1890 v Džanskojském okrese, kde žil a pracoval jako kovář v sovchozu konzervářenského trastu č. 4. Také on byl za údajné členství v nacionalistické organizaci 23. 1. 1938 zatčen a 15. 2. 1938 trojkou NKVD odsouzen k trestu smrti a v Simferopolu zastřelen. Rehabilitován 8. 3. 1960.⁸¹²

Oběti z území mimo Ukrajinu

Rozhodli jsme se nakonec ve shodě s podobně koncipovanými ukrajinskými „martyrology“ zařadit do textu i podkapitolu o Češích a československých občanech, kteří nebyli zastřeleni na Ukrajině, nýbrž na některém jiném místě bývalého Sovětského svazu, ale z Ukrajiny pocházeli, tedy ve většině případů (61) se tu narodili, nebo v několika případech (4) pocházeli z Československa, ale před zatčením na Ukrajině dlouhodobě žili. Zjistili jsme jich celkem 65, a byli popraveni na 15 místech v Rusku, na dvou místech v Karélii a po jednom v Kazachstánu a Baškírii. Nejvíce jich bylo popraveno v Irkutsku (14), Sandarmochu (12) a Moskvě (11), v ostatních městech to byly jen zcela marginální počty.

Proč bylo tolik Čechů popraveno právě ve zmíněných třech místech? Irkutská oblast byla známá poměrně silným českým osídlením, Češi tu pracovali na železnici i v místních závodech. a k těm největším patřily ty dřevařské. Není asi náhoda, že celkem devět popravených pocházelo ze stejného lesního závodu, ale o příčinách jejich zatčení se

⁸¹⁰Rehabilitovani istorijeju. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 1. Simferopol 2004, s. 334.

⁸¹¹Tamtéž, s. 322.

⁸¹²Tamtéž.

můžeme něco dovědět až poté, co prostudujeme jejich spisy v Irkutském státním archivu. Co se týče Moskvy, byla řídicím centrem celého státu, a tak je vcelku logické, že k sobě přitahovala i lidi odjinud, zvláště příslušníky inteligence, kteří tvořili většinu našeho vzorku. A proč je tím třetím místem zrovna Sandarmoch v Karélii? Tady musíme připomenout některé historické souvislosti.

Sandarmoch je lokalita poblíž města Medvežjegorsku v Karélii v Ruské federaci. V roce 1997 objevili pátrači z petrohradského Memorialu na 19. kilometru dálnice z Medvežjegorsku do Povence v lese u silnice hromadné hroby, které dosud marně hledali. Našli tu 360 hrobů stěsnaných k sobě, v nichž až v pěti vrstvách leželi mrtví se svázanýma rukama a nohama a s prostřelenou lebkou. Bylo jich asi devět tisíc, z toho tři a půl tisíce obyvatel Karélie, čtyři a půl tisíce vězňů Belbaltlagu, kteří stavěli Bělomorsko-baltský kanál, a 1 111 vězňů ze speciálních táborů ze Soloveckých ostrovů, které sem přivezli a postříleli během jediného týdne, od 27. října do 4. listopadu 1937. První střílení ale začalo už 7. srpna 1937, a pokračovalo pak dva roky skoro každou noc. Mrtvé ukládali na sebe do jam vykopaných v lese, podle dochovaných záznamů pracovníci NKVD Bondarenko a Šondyž dokázali za noc zastřelit až 442 lidí. Pro Ukrajince je Sandarmoch jedním z mučednických míst, jmenovitě určili 667 Ukrajinců, kteří tu byli povražděni. Většinou to nebyli obyčejní vězni, ale výkvět ukrajinské inteligence, vědci, spisovatelé církevní honostáři. Na jejich památku tu byl v roce 2004 vztyčen vysoký kozácký kříž ze šedé žuly. České oběti byly z poloviny vězni Belbaltlagu a vězni ze Solovek, většinou odsouzení na deset let gulagu ve známých procesech na počátku třicátých let, a nyní podruhé odsouzení na smrt „trojkou“ UNKVD Leningradské oblasti, do jejíž kompetence toto území patřilo. Podobné hroby se našly i v nedalekém hlavním městě Reoubliky Karélie, Petrozavodsku, a i tam leží jeden Čech.⁸¹³

Dosud neznáme přesné informace o těch, co zemřeli mimo území Ukrajiny, a jejichž vyšetřovací spisy jsou roztroušeny v regionálních archivech podle místa posledního rozhodování o jejich životě a smrti.

Alma-Ata (Almaty v Kazachstánu)

⁸¹³Dmitrijev, Jurij A.: Mesto rasstrela Sandarmoch. Petrozavodsk 1999; Skrypnykova, L. G.: Ubijennym synam Ukrajiny. Sandarmoch. Petrozavodsk 2005; Šapoval, Jurij: Novovidnajdeni dokumenty GPU-NKVD pro Solovecku trahediju 1937 roku ta jich značennja dlja vidtvorennja polityčnoji istoriji Ukrajiny XX stolittja. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002, s. 62–69.

Alexandr Sítař,

narozen v roce 1905 v Kotovsku v Oděské oblasti. Pracoval jako dozorčí depa na železniční stanici Žarma v Žarminském okrese Východo-Kazachstánské oblasti, kde bydlel. Zatčen 20. 9. 1938, trojkou UNKVD Alma-Atinské oblasti za špionáž, diverzi a kontrarevoluční agitaci 23. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a v Alma-Atě v Kazachstánu zastřelen. Rehabilitován 15. 5. 1989.⁸¹⁴

Jan Žalman,

narozen v roce 1897 v městě Kryvyj Rih v Dněpropetrovské oblasti, pracoval jako účetní bufetu na železniční stanici Frunze (dříve Bišpek, nyní Biškeek v Kyrgyzstánu). Byl zatčen 21. 6. 1938, za špionáž odsouzen 23. 10. 1938 trojkou UNKVD Alma-Atinské oblasti k trestu smrti a téhož dne zastřelen v Alma-Atě v Kazachstánu. Rehabilitován Vojenským tribunálem Turkestánského vojenského okruhu 13. 1. 1960.⁸¹⁵

Archangelsk**Michal Zosenko,**

narozen v roce 1900 v Kyjevě, žil v obci Mykolajivka v Kozjatynském okrese a pracoval jako agronom. Už v září 1930 byl zatčen a soudní trojkou kolegia GPU USSR odsouzen na tři roky gulagu podmíněně. Podruhé jej trojka UNKVD Archangelské oblasti odsoudila 15. 3. 1938 k trestu smrti a 25. 4. 1938 byl v Archangelsku zastřelen. Rehabilitován 21. 8. 1959.⁸¹⁶

Čeljabinsk**Leonid Mikula,**

narozen 13. 12. 1914 v Mykolajivce v Kozjatynském okrese Vinnycké oblasti, žil na stanici Jihouralské železnice Kropačovo a pracoval jako pomocník strojvůdce. Trojkou UNKVD Čeljabinské oblasti byl 5. 10. 1938 za členství v polské vojenské organizaci

⁸¹⁴Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸¹⁵Memorial Moskva, f. 1, op. 3. d. 1672.

⁸¹⁶Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 3. Žytomyr 2010, s. 303.

odsouzen k trestu smrti a 22. 10. 1938 zastřelen v Čeljabinsku. Jeho vnuk žije v Žytomyru.⁸¹⁷

Vilém Mikula,

nar. 20. 1. 1890 v Mykolajivce v Kozjatynském okrese Vinnycké oblasti, otec Leonida. Žil na stanici Jihouralské železnice Kropačovo a pracoval jako účetní na stanici Berdjauš. Byl zatčen 19. 1. 1938, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 5. 3. 1938 za kontrarevoluční činnost k trestu smrti a 26. 3. 1938 zastřelen v Čeljabinsku.⁸¹⁸

Chanty-Mansijsk

Andreas Zeman,

narozen v roce 1881 v obci Novyj Karahurt na Krymu, žil v obci Gorki v Šurišcarském okrese, živil se jako prodavač. Zatčen 16. 8. 1937, trojkou UNKVD Omské oblasti 1. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a zastřelen 23. 10. 1937 v Chanty-Mansijsku (dnes v Uralském federálním okruhu). Rehabilitován 1. 4. 1966.⁸¹⁹

Irkutsk

Václav Cigroš,

narozen v roce 1899 v Černihovském okrese Kyjevské oblasti, žil v obci Sujeticha v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako předák v Birjusinském lesním závodě. Byl zatčen 6. 3. 1938, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 28. 8. 1938 k trestu smrti 16. 10. 1938 odsouzen v Irkutsku. Rehabilitován 18. 3. 1960.⁸²⁰

Emil Defler,

narozen v roce 1899 v obci Vysoké v Černjachivském okrese, pracoval v osadě Novyj put' v Tajšetském okrese Irkutské oblasti jako účetní nestatutárního družstva. Byl zatčen 18. 11. 1937, trojkou UNKVD Irkutské oblasti odsouzen 4. 3. 1938 k trestu smrti a 13. 3. 1938 zastřelen v Irkutsku. Rehabilitován Vojenským tribunálem Zabajkalského vojenského okruhu 15. 3. 1960.⁸²¹

⁸¹⁷Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 68.

⁸¹⁸Tamtéž, s. 67-68.

⁸¹⁹Kniga rasstreljanych. Martirolog pogibšich ot ruki NKVD v gody bolšogo terrora (Tjumenskaja oblast'). T. 2, Tjumeň 1999, s. 20.

⁸²⁰Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial Moskva.

⁸²¹Lutaj, M.: Čechy na Žytomyrščyni, s. 46; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn.2, s. 576.

Josef Dlouhý,

narozen v obci Vysoké v Černjachivském okrese, žil v obci Sujeticha v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako pomocný dělník v Birjusinském lesním závodě. Byl zatčen 29. 5. 1938, trojkou UNKV Irkutské oblasti odsouzen 25. 10. 1938 k trestu smrti a 11. 11. 1938 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 25. 7. 1958. Vojenským tribunálem Zabajkalského vojenského okruhu.⁸²²

Josef Franče,

narozen v roce 1900 v obci Vinohrady v Černjachivském okrese, žil v obci Sujeticha v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako dělník v Birjusinském lesním závodě. Byl zatčen 9. 6. 1938, trojkou UNKVD Irkutské oblasti odsouzen 25. 10. 1938 k trestu smrti a 1. 11. 1938 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 25. 7. 1958.⁸²³

Antonín Halpuch,

narozen v roce 1910 v obci Vysoké v Černjachivském okrese, žil v obci Sujeticha v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako nakladač v Birjusinském lesním závodě. Byl zatčen 15. 11. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 3. 2. 1938 k trestu smrti a 21. 2. 1938 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 4. 10. 1960.⁸²⁴

Konstantin Gottwald,

narozen v roce 1913 v Černjachivském okrese, žil v sovchozu 1. máje v Kirovském okrese Irkutské oblasti, kde pracoval jako traktorista. Zatčen 27. 8. 1938, trojkou UNKVD Irkutské oblasti odsouzen 7. 5. 1939 k trestu smrti a 7. 7. 1939 zastřelen v Irkutsku.⁸²⁵

Ivan Horák,

narozen v roce 1886 v obci Zubivščyna v Radomyšlském újezdu Kyjevské oblasti, žil na stanici Chudojelenskaja Východosibiřské železnice, kde pracoval jako účetní. Zatčen 25. 2. 1938, trojkou UNKVD Irkutské oblasti 11. 5. 1938 odsouzen k trestu smrti a 17. 5. 1938 zastřelen v Irkutsku. Rehabilitován 28. 9. 1963 prezídiem Irkutského oblastního soudu.⁸²⁶

Vladimír Horák,

narozen v roce 1883 v Kyjevské oblasti, žil v obci Šum v Nižněudinském okrese Irkutské oblasti, pracoval jako mechanik Šujského lesního závodu. Zatčen 9. 3. 1938,

⁸²²Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸²³Tamtéž.

⁸²⁴Baza dannyh imen žertv repressij; Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Žertvy političeskich repressij Irkutskoj oblasti. T. 2. Irkutsk 1999, s. 250.

⁸²⁵Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸²⁶Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 28. 8. 1938 k trestu smrti a 21. 9. 1938 zastřelen v Irkutsku. Rehabilitován 19. 4. 1989 Prokuraturou Irkutské oblasti.⁸²⁷

Václav Malý,

narozen v roce 1896 v obci Krošnja v Černjachivském okrese, žil v obci Sujeticha v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako dělník v Birjusinském lesním závodě. Byl zatčen 9. 6. 1938, trojkou UNKVD Irkutské oblasti odsouzen 25. 10. 1938 k trestu smrti a 1. 11. 1938 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 25. 7. 1958 Vojenským tribunálem Zabajkalského vojenského okruhu.⁸²⁸

Antonín Průša,

narozen v roce 1909 v obci Mochoviči v Černjachivském okrese, žil v obci Birjusa v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako mistr v Birjusinském dřevoobráběcím lesním závodě. Byl zatčen 23. 6. 1938, trojkou UNKVD Irkutské oblasti odsouzen 2. 7. 1938 k trestu smrti a 8. 7. 1938 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 18. 1. 1958 prezídiem Irkutského oblastního soudu.⁸²⁹

Josef Průša,

narozen v roce 1905 v obci Ivanoviči v Černjachivském okrese, žil v obci Sujeticha v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako předák ledních dělníků v Birjusinském lesním závodě. Byl zatčen 23. 6. 1938, trojkou UNKVD Irkutské oblasti odsouzen 25. 10. 1938 k trestu smrti a 1. 11. 1938 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 25. 7. 1958 Vojenským tribunálem Zabajkalského vojenského okruhu.⁸³⁰

Josef Seiler,

narozen v roce 1880 v obci Semiduby v okrese Dubno na Volyni. Žil v Irkutsku a pracoval jako účetní družstva Irkustar. Zatčen 30. 6. 1937, během vyšetřování zemřel 13. 1. 1938 v irkutské věznici. Rehabilitován 26. 8. 1959.⁸³¹

Vincenc Seiler,

narozen v roce 1888 v obci Ivaň v Dubenském újezdu Volyňské gubernie, žil v Irkutsku a v době zatčení 4. 3. 1938 byl bez stálého zaměstnání. Téhož dne zemřel ve vyšetřovací vazbě v Irkutsku. Rehabilitován 20. 1. 1958.⁸³²

Boris Tomíček,

⁸²⁷Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸²⁸Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸²⁹Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸³⁰Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸³¹Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸³²Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannyh imen žertv repressij.

narozen v roce 1894 v obci Ivanoviči v Žytomyrském okrese, žil v obci Sujeticha v Tajšetském okrese Irkutské oblasti a pracoval jako skladník v Birjusinském lesním závodě. Byl zatčen 27. 2. 1938, Komisí UNKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 28. 8. 1938 k trestu smrti a 5. 10. 1938 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 26. 6. 1959.⁸³³

Leningrad (Petrohrad)

Vasil Koníček,

narozen v roce 1911 v obci Ferma v Makarovském okrese Kyjevské oblasti, žil na stanici Kotovo Říjnové železniční dráhy, kde pracoval jako elektromontér okružního skladu hořlavin č. 46. Byl zatčen 3. 11. 1937, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 2. 12. 1937 odsouzen k trestu smrti a 8. 12. 1937 zastřelen v Leningradě.⁸³⁴

Lipeck

Vasil Štec,

narozen v roce 1910 v Mukačevu na Podkarpatské Rusi, žil v obci Davidovka ve Voroněžské oblasti, pracoval jako starší mechanik Barjatské Strojní traktorové stanice Rjazaňské oblasti, za nezjištěných okolností odsouzen v roce 1937 k trestu smrti a zastřelen patrně v Lipecku (v Lipecké oblasti ve středním Rusku).⁸³⁵

Magadan

Boris Hrnčíř,

narozen v roce 1882 ve Volyňské gubernii, žil v Moskevské oblasti. Zatčen v roce 1932 a odsouzen do gulagu, pobýval v oblasti Magadanu, trojkou UNKVD Dálného Východu byl 23. 9. 1937 odsouzen k trestu smrti a 17. 11. 1937 v Magadanu zastřelen. Rehabilitován v roce 1989.⁸³⁶

⁸³³Kniga pamjati Irkutskoj oblasti; Baza dannych imen žertv repressij.

⁸³⁴Leningradskij martirolog 1937-1938, t. 4, s. 219.

⁸³⁵Pomnit' poimanno.Kniga pamjati žertv političeskich repressij Lipeckogo kraja, T. 1. Lipeck 1997, s. 287.

⁸³⁶Kniga pamjati Magadanskoj oblasti; Baza dannych imen žertv repressij.

Jan Matal,

narozen v roce 1893 v ČSR, žil a pracoval ve Vinnycké oblasti. Byl zatčen v roce 1935 a ocitl se ve výkonu trestu v Dalstroji (Hlavní správa výstavby Dálného východu). Za kontrarevoluční agitaci byl trojkou UNKVD 8. 8. 1938 k trestu smrti a 10. 8. 1938 v Magadanu zastřelen. Rehabilitován 9. 8. 1989.⁸³⁷

Moskva

Alexandr Fiala,

narozen v obci Semiduby v Dubninském újezdě Volyňské gubernie, žil v Moskvě a pracoval jako agronom a vedoucí zemědělské výroby. Za špionáž ve prospěch Německa byl 1. 4. 1938 zatčen, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 23. 5. 1938 odsouzen k trestu smrti a 1. 7. 1938 v Moskvě zastřelen; leží na pohřebišti v Butovu. Rehabilitován 17. 9. 1957.⁸³⁸

Ivan Gendej,

narozen v roce 1895 v Huklivém na Podkarpatské Rusi, žil v Ljubercích u Moskvy, kde pracoval jako tavič ve Státním ljubereckém závodě. Za špionáž pro Německo byl 15. 3. 1938 zatčen, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 23. 5. 1938 odsouzen k trestu smrti a 10. 6. 1938 v Moskvě zastřelen; leží na pohřebišti v Butovu. Rehabilitován Vojenským tribunálem Leningradského vojenského okruhu 30. 9. 1957.⁸³⁹

Berhard Lats,

narozen v roce 1892 v Jasini na Podkarpatské Rusi, národnosti německé. Žil v Moskvě a pracoval jako mistr při obrábění plechů v závodě č. 29 Lidového komisariátu obrany. Zatčen 5. 7. 1936 za špionáž, Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SDSSR odsouzen 5. 10. 1936 k trestu smrti a 12. 11. 1936 v Moskvě zastřelen; leží na Donském hřbitově.⁸⁴⁰

⁸³⁷Baza dannyh imen žertv repressij; Meta, V. – Didenko, B.: Žertvy Kolymy. Madagan. Madagan 2000, s. 291.

⁸³⁸Baza dannyh imen žertv repressij; Butovskij poligon 1937-1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 3. Moskva 1999, s. 203; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 107.

⁸³⁹Butovskij poligon 1937-1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 1. Moskva 1998, s. 113; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 148, 149.

⁸⁴⁰Rasstrelnyje spiski. Moskva, 1935-1953. Donskoje kladbišče (Donskoj krematorij). Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Moskva 2005, s. 264; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 166.

Ondřej Michásek,

narozen v roce 1884 v Rafalovce v Luckém újezdu Volyňské gubernie, žil v Moskvě a pracoval v Moskevském naftovém závodu Gubkina jako starší preparátor. Poprvé zatčen za špionáž 12. 5. 1930 a odsouzen na 10 let gulagu, podruhé 12. 6. 1938 za špionáž, provokativní činnost a členství v kontrarevoluční organizaci, odsouzen Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 20. 2. 1939 k trestu smrti a téhož dne byl v Moskvě zastřelen. Rehabilitován 29.12.1956 Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR.⁸⁴¹

Michal Paušner,

narozen 22. 4. 1892 v Buštině, okres Tjačevo na Podkarpatské Rusi, národnosti maďarské. Žil v obci Kurovskaja v Moskevské oblasti a pracoval jako vedoucí plánovacího a výrobního oddělení továrny Rudý textilák v Serpuchovu. Zatčen 11. 1. 1938 za kontrarevoluční činnost a špionáž v zájmu Maďarska a ČSR, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 29. 7. 1938 odsouzen k trestu smrti a 13. 8. 1938 v Moskvě zastřelen. Leží na pohřebišti v Butovu. Rehabilitován 1. 6. 1959 Vojenským tribunálem Moskevské vojenské oblasti.⁸⁴²

Josef Pekárek,

narozen 4.2. 1896 ve Zdobunivu v Rivnenské oblasti, žil v Moskvě a byl zástupcem náčelníka strojně-montážní dílny závodu na výrobu požárnických automobilů. Za špionážní činnost ve prospěch polské rozvědky byl 15. 2. 1938 zatčen, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR 2. 8. 1938 odsouzen k trestu smrti a 10. 8. 1938 v Moskvě zastřelen; leží na pohřebišti v Butovu. Rehabilitován 10. 9. 1958.⁸⁴³

Stanislav Semrád,

narozen v roce 1893 v obci Michajlivka v Kyjevské gubernii, žil v městě Kujbyšev u Moskvy a byl úředníkem. Zatčen pro špionáž 24. 1. 1938, odsouzen k trestu smrti Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR 19. 3. 1938 a téhož dne v Moskvě zastřelen. Leží na patrně pohřebišti Kommunarka. Rehabilitován Nejvyšším soudem SSSR 15. 12. 1956.⁸⁴⁴

⁸⁴¹Tamtéž, s. 314; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 65.

⁸⁴²Butovskij polygon 1937-1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 3. Moskva 1999, s. 138; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 154, 155.

⁸⁴³Baza dannych imen žertv repressij; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 118, 119.

⁸⁴⁴Belaja kniga o žertvach političeskich repressij. T. 2. Samara 1997, s. 267; Drbal, A.: České osady Čechovka a Stěpanovka v RF (web MZV ČR); Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 76.

Boris Serkal,

narozen v roce 1906 v městě Kremenec v Ternopilské oblasti, žil v Moskvě a pracoval jako mistr v továrně na výrobu postelí. Byl zatčen 26. 10. 1937 za záškodnickou a špionážní činnost, 28. 11. 1937 Komisi NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a 4. 12. 1937 v Moskvě zastřelen; leží na pohřebišti v Butovu. Rehabilitován 4. 10. 1989.⁸⁴⁵

Julian Sýkora,

narozen v roce 1908 v Charkově, inženýr-mechanik, pro špionáž ve prospěch ČSR a členství v eserské organizaci byl 15. 10. 1933 zatčen a zvláštní trojkou GPU USSR odsouzen 5. 3. 1934 na 5 let gulagu. Pobýval ve výkonu trestu v Bělomorsko-baltském kombinátu NKVD, když byl za příslušnost k diverzně-teroristické organizaci 4. 5. 1938 znovu zatčen, 20. 6. 1938 Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR odsouzen k trestu smrti a téhož dne v Moskvě zastřelen; leží na pohřebišti v Kommunarce. Rehabilitován Prokuraturou SSSR 5. 7. 1991.⁸⁴⁶

František Ščepanjuk,

narozen 21. 1. 1894 v obci Zaleščyna v Ternopilské oblasti, žil v Moskvě a pracoval jako pomocný dělník v kotelně výroby uzenin č. 2. Za příslušnost k polské vojenské organizaci byl 15. 3. 1938 zatčen, 19. 5. 1938 Komisi NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen k trestu smrti a 4. 6. 1938 v Moskvě zastřelen; leží na pohřebišti v Butovu. Rehabilitován 29. 9. 1989.⁸⁴⁷

Václav Zof,

narozen v roce 1889 v Dubně na Volyni, žil v Moskvě a pracoval jako vrtač a později ředitel závodu *Kompressor*. Za členství v antisovětské teroristické organizaci byl 20. 12. 1936 zatčen, Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR 19. 6. 1937 odsouzen k trestu smrti a 20. 6. 1937 v Moskvě zastřelen; leží na Donském hřbitově. Rehabilitován 22. 2. 1956.⁸⁴⁸

⁸⁴⁵Butovskij poligon 1937-1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 1. Moskva 1998, s. 319; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 124.

⁸⁴⁶Rasstrelnyje spiski. Moskva, 1937–1941. „Kommunarka“, Butovo. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Moskva 2002, s. 372; Reabilitovani istorijeju. Charkivska oblast'. Kn. 1. Kijev-Charkiv 2008, s. 411; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 76.

⁸⁴⁷Butovskij poligon 1937-1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 3. Moskva 1999, s. s. 25; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 125, 126.

⁸⁴⁸Rasstrelnyje spiski. Moskva, 1935-1953. Donskoje kladbišče (Donskoj krematorij). Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Moskva 2005, s. 187; Borák, M.: Moskevská pohřebiště, s. 65.

Novosibirsk

Josef Mlčoch,

narozen v roce 1894 v Uljanivce v Dubinském újezdu na Volyni, žil v obci Djatkovu v Iskitinském okrese Novosibirské oblasti, pracoval jako dělník v kolchozu Vlha revoluce. Za účast v kontrarevoluční diverzně-povstalecké organizaci byl 15. 12. 1937 zatčen, Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 14. 1. 1938 k trestu smrti a 28. 1. 1938 v Novosibirsku zastřelen. Rehabilitován 8. 10. 1957.⁸⁴⁹

Omsk

Evžen Roštejnský,

narozen v roce 1899 v Kamenec-Podolské oblasti, žil v Omsku a pracoval jako náčelník 2. distance spojů. Byl zatčen 14. 8. 1937, Trojkou UNKVD Omské oblasti odsouzen 15. 9. 1937 k trestu smrti a téhož dne v Omsku zastřelen. Rehabilitován 7. 3. 1957 prezídiem Omského oblastního soudu.⁸⁵⁰

Ivan Schiller,

narozen v roce 1886 v Čechohradu v Melitopolském okrese, žil v obci Novogradka v Molotovském okrese Omské oblasti a pracoval v kolchoze. Zatčen 10. 9. 1937, trojkou UNKVD Omské oblasti 29. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a 3. 11. 1937 v Omsku zastřelen. Rehabilitován prezídiem Omského oblastního soudu 12. 8. 1966.⁸⁵¹

Perm

Antonín Kopřiva,

narozen v roce 1908 v Holovli ve Slavutském okrese Kamenec-Podolské oblasti, žil v obci Kolčim v Čerdynském okrese Permské oblasti. Byl zatčen 16. 1. 1937 a pro obvinění ze špionáže odsouzen 31. 8. 1938 k trestu smrti; 29. 10. 1938 byl v Permi zastřelen.⁸⁵²

⁸⁴⁹Baza dannyh imen žertv repressij (Kniga pamjati Novosibirskoj oblasti).

⁸⁵⁰Baza dannyh imen žertv repressij (Kniga pamjati Omskoj oblasti).

⁸⁵¹Tamtéž.

⁸⁵²Baza dannyh imen žertv repressij (Kniga pamjati Permskoj oblasti).

Josef Krtil,

narozen v roce 1905 v České Krošni v Žytomyrské oblasti, žil v Permi. Byl zatčen 25. 3. 1938, za špionáž odsouzen 31. 5. 1938 k trestu smrti a 22. 7. 1938 v Permi zastřelen.⁸⁵³

Václav Sojka,

narozen v roce 1888 ve Vyšehradu v Kyjevské oblasti. Žil v Čusovském okrese Permské oblasti. Zatčen 17. 12. 1937, za špionáž odsouzen 15. 1. 1938 k trestu smrti a 8. 2. 1938 v Permi zastřelen.⁸⁵⁴

Barbora Sojková,

narozena v roce 1889 v Marjanivce v Makarivském okrese Kyjevské oblasti, žila v obci Gromovoj v Permské oblasti. Zatčena za členství v kontrarevoluční povstalecké organizaci 25. 12. 1937, odsouzena 16. 1. 1938 k trestu smrti a 15. 2. 1938 zastřelena v Permi.⁸⁵⁵

Petrozavodsk (Republika Karélie)**Konstantin Zahradník,**

narozen v roce 1910 v Kyjevě, žil v městě Kem v Kemském okrese v Karélii, povoláním ekonom a plánovač. Byl zatčen 24. 1. 1938, trojkou UNKVD Karelské ASSR odsouzen 14. 4. 1938 k trestu smrti a 20. 4. 1938 v Petrozavodsku zastřelen. Rehabilitován 2. 9. 1958 Vojenským tribunálem Severního vojenského okruhu.⁸⁵⁶

Sandarmoch (Republika Karélie)**Alexandr Badan-Javorenko,**

narozen v roce 1894 v obci Vilky Mazovecki na Východní Haliči, národnosti ukrajinské. Od roku 1920 byl členem KSČ, později přesídlil do Charkova a stal se profesorem historie na Charkovském institutu lidového vzdělávání. Patřil k vedení redakce Ukrajinské sovětské encyklopedie. Už 19. 3. 1932 byl zatčen a obviněn ze členství v kontrarevoluční organizaci, kolegium GPU SSSR jej odsoudilo na 10 let gulagu.

⁸⁵³Tamtéž.

⁸⁵⁴Tamtéž.

⁸⁵⁵Tamtéž.

⁸⁵⁶Baza dannych imen žertv repressij (Kniga pamjati Respubliki Karelija).

Odpykával si trest v Hornouralském politickém izolátoru OGPU, a v Belbaltlagu na Solovkách, kde byl 9. 10. 1937 zvláštní trojkou UNKVD Leningradské oblasti odsouzen k trestu smrti a 3. 11. 1937 v Sandarmochu u Medvežjegorska v Karélii zastřelen. Rehabilitován 10. 2. 1959.⁸⁵⁷

Josef Balaš,

narozen v roce 1895 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde žil a pracoval jako rolník v kolchoze. Zatčen v červenci 1930 za špionáž a službu v dobrovolnickém gardovém pluku Wrangelovy armády za občanské války, na mimořádném zasedání Nejvyššího soudu USSR v Charkově byl 14. 6. 1931 poslán na 10 let do gulagu. Odpykával si trest na Solověckých ostrovech, když byl trojkou UNKVD Leningradské oblasti odsouzen 14. 10. 1937 k trestu smrti a 1. 11. 1937 zastřelen v Sandarmochu. Rehabilitován v roce 1964.⁸⁵⁸

Petr Ďatlov,

narozen v roce 1883 v obci Starodub v Černihovské gubernii, Ukrajinec. Před první světovou válkou byl jako revolucionář vězně, působil v exilu ve Švýcarsku a usadil se v Praze, kde vystudoval techniku a překládal z češtiny (mj. Jirásky a Němcovou). Za války internován v Německu, žil i ve Vídni, pomáhal organizovat repatriaci ukrajinských zajatců z ČSR. Byl členem KSČ do roku 1925, kdy odjel do Charkova. Působil jako profesor politické ekonomie na Charkovském institutu komunálního hospodářství. Byl zatčen 31. 3. 1933 za členství v kontrarevoluční organizaci a trojkou Kolegia GPU SSSR odsouzen na 5 let gulagu. Odpykával si trest v Severlagu a Belbaltlagu na Solověckých ostrovech, kde byl 9. 10. 1937 zvláštní trojkou UNKVD Leningradské oblasti odsouzen k trestu smrti a 3. 11. 1937 zastřelen v Sandarmochu. Rehabilitován 9. 5. 1958.⁸⁵⁹

Marie Dlouhá,

narozena v roce 1892 v Žytomyru, kde žila a pracovala jako učitelka na škole č. 26. V souvislosti s učitelskými procesy byla soudní trojkou při kolegiu GPU USSR 2. 8. 1931 odsouzena k trestu smrti, který byl změněn na 10 let gulagu. Trest vykonávala v Belbaltlagu, v Bělomorsko-baltském kombinátu NKVD v Medvežjegorsku, kde byla 10.

⁸⁵⁷Reabilitovani istorijeju. Charkivska oblast'. Kn. 1, s.196; Skrypnikova, L. G.: Ubijennym synam Ukrainy, s. 52.

⁸⁵⁸Memoriaľnoje kladbišče Sandarmoch. Sankt-Peterburg 1997, s. 33; Leningradskij martirolog. T. 6, Sankt-Peterburg 2007, s. 28; Reabilitovani istorijeju. Zaporis'ka obl. Kn. 4, s. 23. Filip, Z.: Příklad učitele Bezděka, s. 23-38; Týž: Proces s českými učiteli, s. 62-69.

⁸⁵⁹Reabilitovani istorijeju. Charkivska oblast'. Kn. 1, s. 434; Šujskij, Igor: Z Vidňa do Sandarmochu. Tamtéž, s. 113-121; Skrypnikova, L. G.: Ubijennym synam Ukrainy, s. 66.

11. 1937 zatčena za protisovětskou agitaci mezi spoluvězni, trojkou NKVD Karelské ASSR odsouzena 20. 11. 1937 k trestu smrti a 9. 12. 1937 zastřelena v Sandarmochu. Rehabilitována 29. 4. 1989 Prokurátorem Karélie.⁸⁶⁰

Osip Furer,

narozen v roce 1898 v obci Bovšiv ve Stanislavské gubernii. Žil po válce v ČSR, kde vystudoval přírodní vědy na Karlově univerzitě a byl i členem KSČ, v roce 1928 odjel na Ukrajinu. Žil pak ve městě Korostyšiv a vyučoval na Pedagogické škole. Pro členství v ukrajinské vojenské organizaci byl 17. 1. 1933 zatčen a soudní trojkou kolegia GPU USSR odsouzen 23. 9. 1933 na 5 let gulagu. Odpykával si trest v Karlagu, posléze pak v pobočce Belbaltlagu na Solovkách, kde byl 9. 10. 1937 zvláštní trojkou UNKVD Leningradské oblasti odsouzen k trestu smrti a 3. 11. 1937 v Sandarmochu zastřelen.⁸⁶¹

Otto Kleinert,

narozen v roce 1908 v Loučné pod Klínovcem, žil na Ukrajině, údajně měl šlechtický původ a byl důstojníkem polské armády, za což byl vězněn v Bělomorsko-baltském kombinátu NKVD. Za protisovětskou agitaci byl 20. 9. 1937 odsouzen k trestu smrti a 8. 10. 1937 v Sandarmochu zastřelen. Rehabilitován Prokurátorem Karélie 12. 4. 1989.⁸⁶²

Vladimír Krejčí,

narozen v roce 1898 v obci Hrušvica v Rivnenském okrese, působil jako požární inspektor ve volném nájmu v pracovní kolonii Pinduši v Medvežjegorském okrese v Karélii, kde byl zatčen za špionáž a trojkou při UNKVD Leningradské oblasti odsouzen k trestu smrti; zastřelen 26. 12. 1937 v Sandarmochu.⁸⁶³

Michail Lozinskij,

narozen v roce 1880 v obci Bobyn v Kodynském újezdě na Ukrajině, Ukrajinec. V letech 1918–1919 byl členem haličské vlády, pak žil v ČSR, kde byl v letech 1921–1927 profesorem mezinárodního práva na Ukrajinské svobodné univerzitě v Praze. Po odjezdu do SSSR působil jako profesor práva na Institutu sovětské výstavby a práva v Charkově. Byl zatčen 22. 3. 1933 pro členství v Ukrajinské vojenské organizaci a soudní trojkou kolegia GPU USSR 23. 9. 1937 odsouzen na 10 let gulagu. Odpykával si trest v gulagu v Kemi, později na Solovkách ve zvláštním izolátoru Savvat'jevo. Zvláštní

⁸⁶⁰Dmitrijev, Ju.A.: Mesto rasstrela Sandarmoch. Petrozavodsk 1999; Baza dannyh imen žertv repressij, Memorial 2007; Ševčuk, Ju.: Polityčnii represiji proti českojii intelihenciji, s. 246.

⁸⁶¹Baza dannyh imen žertv repressij; Skrypnikova, L. G.: Ubijennym synam Ukrajinu, s. 102.

⁸⁶²Dmitrijev, Ju.A.: Mesto rasstrela Sandarmoch. Baza dannyh imen žertv repressij.

⁸⁶³Dmitrijev, Ju.A.: Mesto rasstrela Sandarmoch. Baza dannyh imen žertv repressij.

trojkou UNKVD Leningradské oblasti byl 9. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a 3. 11. 1937 zastřelen v Sandarmochu.⁸⁶⁴

Ivan Mondok,

narozen v obci Russkyj Hrabovec (patrně v okrese Prešov), národnosti ukrajinské. Pracoval jako novinář a aspirant Institutu Rudé profesury v Charkově. Soudní trojkou při Kolegiu OGPU SSSR byl 28. 2. 1934 odsouzen k trestu 5 let gulagu, který si odpýkával v Solovecké věznici zvláštního určení. Trojkou UNKVD Leningradské oblasti byl 25. 11. 1937 odsouzen k trestu smrti a 8. 12. 1937 zastřelen, patrně v Sandarmochu. Rehabilitován v roce 1957.⁸⁶⁵

Antonín Pavlas,

narozen v roce 1895 v Čechohradu v Melitopolském okrese, kde pracoval jako pokrývač v kolchoze. Byl zatčen v červenci 1930 pro podezření ze špionáže a ve známém charkovském procesu na zvláštním zasedání Nejvyššího soudu USSR 14. 6. 1931 odsouzen na 10 let gulagu. Trest si odpýkával na Soloveckých ostrovech, 14. 10. 1937 byl trojkou UNKVD Leningradské oblasti odsouzen k trestu smrti a 1. 11. 1937 zastřelen v Sandarmochu. Rehabilitován v roce 1964.⁸⁶⁶

Josef Pícha-Petrovský,

narozen 15. 3. 1896 v Pístině u Stráže nad Nežárkou v okrese Jindřichův Hradec, povoláním zedník. Za 1. světové války se v Rusku dostal do zajetí a sloužil i v československých legiích, získal Čs. válečný kříž 1919. Později uvěřil bolševické propagandě a zůstal v Rusku, kde založil rodinu. Bydlel v Luhansku a posléze žil v obci Andrejevka v Černjachivském okrese Žytomyrské oblasti, kde pracoval jako strojvůdce parního stroje na železniční spojnici k úpravně rašeliny. V červenci 1930 byl zatčen pro podezření ze špionáže a na zvláštním zasedání Nejvyššího soudu USSR v Charkově 14. 6. 1931 odsouzen na 10 let gulagu. Trest si odpýkával na Soloveckých ostrovech v izolátoru Savvatěvo. Trojkou UNKVD Leningradské oblasti byl 14. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a 1. 11. 1937 zastřelen v Sandarmochu. Rehabilitován 28. 11. 1964.⁸⁶⁷

⁸⁶⁴Baza dannyh imen žyrtv repressij; Skrypnykova, L. G.: Ubijennym synam Ukrajinu, s. 80.

⁸⁶⁵Rehabilitovani istorijeju. Zakarpatska oblast'. Kn. 1. Užhorod 2003, s. 509.

⁸⁶⁶Memoriaľnoje kladbišče Sandarmoch, s. 50; Ostannja adresa, s. 325; Reabilitovani istorijeju. Zaporiska oblast'. Kn. 4. Kyjiv 2008, s. 442.

⁸⁶⁷Ostannja adresa., s. 325; Dvořák, J. – Hradílek, A.: Když pochopíte, s. 89-107; Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 5, s. 453.

Alexandr Vavřín,

narozen v roce 1893 v Čechohradu v Melitopolské oblasti, bydlel tamtéž a pracoval jako rolník v místním kolchozu. Byl zatčen v červenci 1930 pro podezření ze špionáže a obvinění, že za občanské války sloužil ve vojsku Děnikina a Wrangela. Nejvyšší soud USSR v Charkově jej 14. 6. 1931 odsoudil na 10 let gulagu. Trest si odpykával na Soloveckých ostrovech. Trojkou UNKVD Leningradské oblasti byl 14. 10. 1937 odsouzen k trestu smrti a 1. 11. 1937 zastřelen v Sandarmochu.⁸⁶⁸

Smolensk

Adolf Pozorek,

narozen v roce 1904 v obci Obydivka ve Vinnycké oblasti, žil ve Vjazmě ve Smolenské oblasti a pracoval jako hlavní účetní v závodě na česání lnu. Byl zatčen 29. 12. 1937 a trojkou UNKVD Smolenské oblasti 27. 1. 1938 odsouzen k trestu smrti. Zastřelen 13. 2. 1938 ve Smolensku, leží patrně na pohřebišti v Katyňském lese. Rehabilitován 17. 9. 1964 Vojenským tribunálem Moskevského vojenského okruhu.⁸⁶⁹

Jerofej Novotný,

narozen v roce 1900 v obci Zalesje ve Zdobinském okrese Volynské oblasti, žil v městě Jarševo ve Smolenské oblasti, kde pracoval jako betonář v místním mechanickém závodě. Zatčen 20. 8. 1938 a Komisí NKVD a Prokurátora SSSR odsouzen 17. 11. 1937 k trestu smrti, 25. 11. 1937 ve Smolensku zastřelen a leží patrně v Katyňském lese. Rehabilitován 3. 10. 1956 Vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR.⁸⁷⁰

Sverdlovsk

Jaroslav Dlouhý,

narozen v roce 1911 v obci Vysoké v Černihovském okrese Kyjevské oblasti, žil v Nižním Tagilu ve Sverdlovské oblasti a pracoval jako pomocný dělník ve výrobě

⁸⁶⁸Ostannja adresa, s. 325; Leningradskij martirolog 1937-1938. T. 6. Sankt-Peterburg 2007.

⁸⁶⁹Baza dannyh imen žertv repressij (Kniga pamjati Smolenskoj oblasti).

⁸⁷⁰Tamtéž.

betonu. Byl zatčen 15. 12. 1937, odsouzen 14. 1. 1938 k trestu smrti a 8. 2. 1938 ve Sverdlovsku zastřelen.⁸⁷¹

Jaroslav Holpuch,

narozen v roce 1909 v obci Čuranda v Černjachovském okrese Kyjevské oblasti, žil v městě Novyj Tagil ve Sverdlovské oblasti. Byl zatčen 16. 12. 1937, pracoval jako zámečnický v Uralské vagónce. Byl zatčen 16. 12. 1937, odsouzen 14. 1. 1938 k trestu smrti a 8. 2. ve Sverdlovsku zastřelen.⁸⁷²

Alexandr Jiránek,

narozen v roce 1896 v obci Zalesje ve Volyňské gubernii, žil v obci Krasnaja Gorka v Taborinském okrese Sverdlovské oblasti. Zatčen 9. 3. 1938, odsouzen 31. 5. 1938 k trestu smrti a 28. 7. 1938 ve Sverdlovsku zastřelen.⁸⁷³

Tambov

Marie Straček-Lysenko,

narozena v Janštýně? na Moravě, vdaná, v domácnosti. Žila v Charkově, později v Tambově v Rusku. Poprvé zatčena 11. 12. 1933 za špiomáž a členství v eserské organizaci, zvláštní poradou kolegia GPU USSR odsouzena na tři roky do vyhnanství v Uralsku v Západním Kazachstánu. Po druhém zatčení byla 29. 3. 1938 odsouzena Komisí NKVD a Prokurátora SSSR k trestu smrti a téhož dne v Tambově zastřelena. Rehabilitována 27. 12. 1965.⁸⁷⁴

Tomsk

Josef Tomáš,

narozen v roce 1892 v Kvasilově v Rovenském újezdě, žil v obci Sosnovka v Kargasokském okrese Tomské oblasti, pracoval jako lesník, předák Tymského lesního závodu. Za činnost v „kontrarevoluční nacionalistické špionážně-diverzní německé

⁸⁷¹Baza dannyh imen žertv repressij (Kniga pamjati Sverdlovskoj oblasti).

⁸⁷²Tamtéž.

⁸⁷³Tamtéž.

⁸⁷⁴Reabilitovani istorijeju. Charkivska oblast'. Kn. 1, č. 2. Kyjiv-Charkiv 2008, s. 455.

organizaci“ byl 18. 2. 1938 zatčen a 23. 4. 1938 odsouzen k trestu smrti. Zastřelen 28. 5. 1938 v Tomsku, rehabilitován v roce 1957.⁸⁷⁵

Josef Kun,

narozen v roce 1911 v obci Ivanovyči v Černjachivském okrese, žil v městě Kolpaševo v Tomské oblasti, pracoval jako účetní v městském hospodářském podniku. Za kontrarevoluční a špionážní činnost byl zatčen 7. 3. 1938, 23. 10. 1938 odsouzen k trestu smrti a 27. 10. 1938 v Tomsku zastřelen. Rehabilitován v roce 1958.⁸⁷⁶

Vladislav Peterec,

narozen v roce 1881 v Oděse, žil v městě Kolpaševo a pracoval jako účetní na pozemkové správě. Poprvé byl zatčen v roce 1932 a trojkou OGPU Dálněvýchodního kraje byl poslán do vyhnanství na tři roky. Podruhé zatčen 2. 7. 1937 za členství v „kontrarevoluční kadetsko-monarchistické eserské organizaci“ a již 7. 7. 1937 odsouzen k trestu smrti; zastřelen 27. 8. 1938 v Tomsku. Rehabilitován prezídiem Nejvyššího soudu SSSR 29. 7. 1990.⁸⁷⁷

Ufa

Pavel Jareš,

narozen v roce 1884 v Kyjevě, žil v Baškirské ASSR a pracoval jako vysokoškolský pedagog. Zatčen 6. 3. 1938 za protisovětskou agitaci, odsouzen k trestu smrti a 27. 6. 1938 v Ufě zastřelen. Rehabilitován 28. 12. 1955.⁸⁷⁸

⁸⁷⁵Baza dannyh imen žertv repressij (Kniga pamjati Tomskoj oblasti).

⁸⁷⁶Tamtéž.

⁸⁷⁷Tamtéž.

⁸⁷⁸Baza dannyh imen žertv repressij (Kniga pamjati Respubliki Baškortostan).

9. Popravy po připojení Západní Ukrajiny k SSSR (1939–1941)

Dohoda mezi Sovětským svazem a nacistickým Německem ze srpna 1939 o rozdělení zájmových sfér obou zemí ve východní Evropě se po jejich válečném útoku na Polsko v září 1939 a po rozbití polského státu stala podkladem pro připojení Západní Ukrajiny a Běloruska k Sovětskému svazu. Do června 1941, kdy německý válečný útok začal směřovat na Sovětský svaz, stačil sovětský režim na získaných územích Západní Ukrajiny uskutečnit zásadní společensko-politické změny a zavést zde sovětské zřízení se všemi charakteristikami, k nimž patřily i represe vůči všem politickým odpůrcům a nepřatelům, byť třeba jen potencionálním.

Aniž bychom zabíhali do podrobností, jaké nepochybně zpracování této problematiky vyžaduje, pokusíme se upozornit alespoň na některé příklady tehdejších „poprav“, jaké se nám podařilo zjistit. Poněkud lépe je už zpracována historie důstojníků polské armády, kteří pocházeli z českých zemí a po zajetí Rudou armádou byli na jaře roku 1940 postříleni příslušníky NKVD v Katyni, Charkově a v Bykovnji u Kyjeva. Mnohem méně toho však víme o českých politických věznicích, kteří byli zavražděni v červnu a červenci 1941 ve věznicích západní Ukrajiny těsně před evakuací sovětských úřadů. Ale i torzovité seznamy jmen, které dochovaly, mohou být v archivních výzkumech dobrou stopou.

Pacifikace Západní Ukrajiny

Na území Západní Ukrajiny se hned od počátku sovětské správy odehrávala nelítostná očista nejen od polských, ale též ukrajinských a jiných místních elit, se zdůrazněním třídního kontextu boje se všemi protisocialistickými živly, kapitalisty a kulaky, agenty rozvědek a buržoazními nacionalisty. Masové deportace do vzdálených končin SSSR postihly statisíce místních obyvatel, spolu s akcemi namířenými proti Polákům se jejich obětmi stávali i místní Češi. Stovky dalších běženců z bývalého Československa byly poslány do gulagů za ilegální překročení státní hranice.

Každá z tehdy nově připojených oblastí Západní Ukrajiny – Lucká (Volyňská), Rovninská, Lvovská, Ternopilská, Ivano-Frankivská (Stanislavská), Černovická a

Zakarpatská (Užhorodská) už vydala aspoň část svých soupisů obětí politických represí, i když některé z nich zůstávají stále příliš torzovitě. Týká se to např. Lvova a západní Volyně, kde žilo hodně místních Čechů, takže lze předpokládat, že další výzkum ještě přinese nová zjištění.

Neznáme bohužel všechny v této době popravené Čechy a Čechoslováky, prozatím se můžeme zmínit jen o třech dosud zjištěných případech. První se týká vojenského obsazování polského území Rudou armádou a zavádění sovětské správy, kdy byly trestány osoby nějak spojené s polským režimem. Mezi polskými důstojníky a policisty byli i místní Češi, jak je uvádíme v podkapitole o obětech „katyňského zločinu“. S některými ale sovětské úřady zúčtovaly hned po svém příchodu na dobyté území:

Ignác Pískovský,

narozen v roce 1888 v Drahlínu, okres Příbram, měl neúplné střední vzdělání a bydlel ve Stannislavi (dnes Ivano-Frankivsk), kde pracoval jako administrátor na jatkách. Byl zatčen již 30. září 1939 a obviněn, že jako zástupce velitele vojenského četnictva, k němuž byl zřejmě povolán do služby za mobilizace, „potlačoval revoluční hnutí“. Byl za to 6. 10. 1939 odsouzen 120. vojenským tribunálem k trestu smrti a 25. 11. 1939 ve Stanislavi zastřelen. Rehabilitován 29. 2. 1996.⁸⁷⁹

Druhý případ je ze Lvovské oblasti a známe jen útržky potřebných údajů

Mikuláš Šik,

osobní data nezjištěna, podporučík, pobýval ve Volodymyru Volyňském, údajně zastřelen ve Lvově v roce 1940.⁸⁸⁰

Třetí případ má sice své kořeny na Žytomyrsku, ale dořešen byl až mnohem později na Sibiři:

Sergej Bíma,

narozen v roce 1918 v obci Ivanoviči v Žytomyrské oblasti, žil v Irkutské oblasti na stanici Uda-11 Východosibiřské železniční dráhy, kde byl učitelem na neúplné střední škole. Zatčen NKVD Irkutsk 17. 6. 1940, vojenským tribunálem Východosibiřské železnice byl 2. 9. 1940 odsouzen k trestu smrti a 6. 11. 1940 v Irkutsku zastřelen. Rehabilitován 23. 5. 1959 vojenským kolegiem Nejvyššího soudu SSSR.⁸⁸¹

⁸⁷⁹Reabilitovani istoriijeju. Ivano-Frankivska oblast'. Kn. 2. Ivano-Frankivsk 2006, s. 331.

⁸⁸⁰Databáze obětí perzekuce České stopy v Gulagu.

⁸⁸¹Kniga pamjati Irkutskoj oblasti. Žertvy polit. represij, T. 1. Irkutsk 1998, s. 362.

Katyňský případ (1940)

O povraždění důstojníků polské armády, zajatých po vpádu sovětských vojsk do Polska v září 1939, věděl svět už od roku 1943, kdy byly v Katyni u Smolenska objeveny německými okupanty jejich hromadné hroby. Odhalení souvislostí katyňského zločinu s územím Ukrajiny však trvalo ještě půl století. O místech dalších hromadných hrobů se jen spekovalo, stejně jako o počtu obětí. Například hroby důstojníků ze zajateckého tábora v ukrajinském Starobělsku se hledaly v obcích Děrgače a Bezludovka u Charkova, nebo v okolí Starobělska a Vorošilovgradu.⁸⁸² Teprve po Gorbačovově přiznání odpovědnosti Sovětského svazu za spáchaný zločin, po letech utajování, zakrývání a falšování informací, začaly sovětské (a posléze ruské) úřady zpřístupňovat, i když nepříliš ochotně, první archivní dokumenty.

Vyplynulo z nich, že vraždy provedli příslušníci sovětské bezpečnosti NKVD na příkaz politického byra ústředního výboru sovětské komunistické strany VKS(b). Dokument z 5. března 1940 s podpisem Stalina a dalších členů politbyra ukládal NKVD „projednat ve zvláštním řízení“ případy 14 700 osob zadržovaných v táborech pro válečné zajatce a dalších 11 000 osob vězněných v západních oblastech Ukrajiny a Běloruska, „s použitím vůči nim nejvyššího trestu – zastřelení“.⁸⁸³ Jednání mělo proběhnout bez přizvání těchto „zavilých nepřátel sovětské moci“, kteří se neměli dovědět ani vznesená obvinění. V dubnu a květnu 1940 je z táborů a věznic svezli do nejbližších oblastních správ NKVD, ranou do týla zavraždili a zakopali do hromadných hrobů na pozemcích rekreačních středisek NKVD.

Další dokumenty nalezené v archivech potvrdily, že „rozsudek“ politbyra byl skutečně vykonán, a že na jeho základě bylo zastřeleno asi 22 tisíc Poláků. Tento počet obětí uvádí poznámka šéfa KGB Alexandra Šelepina ze 3. března 1959, pořizená ke zprávě pro N. S. Chruščova. Hovoří se v ní o zastřelení 21 857 osob „z bývalého buržoazního Polska“, přičemž 14 552 zastřelených tvořili zajatci tří největších zajateckých táborů v Kozelsku, Starobělsku a Ostaškově. Celkem 4 421 polských důstojníků z tábora v Kozelsku bylo zastřeleno nejen v Katyni, jak se až dosud předpokládalo, ale též v budově oblastní správy NKVD ve Smolensku; všichni jsou pohřbeni v Katyňském lese. Celkem 3 820 důstojníků z tábora ve Starobělsku bylo

⁸⁸²Viz např. A. T. Rekowski, *Czy drugi Katyń?* Paryž 1980.

⁸⁸³Faksimile dokumentu viz např. *Katyń. Dokumenty zbrodni*. T. 1, *Jeńcy nie wypowiedzianej wojny, sierpień 1939-marzec 1940*, Warszawa 1995, s. 471-474.

zastřeleno v Charkově a zakopáno v lese na charkovském předměstí „Pjatichatky“. Celkem 6 311 polských policistů z tábora v Ostaškově bylo zastřeleno ve Tveru, tehdejším Kalininu, a zakopáno v lese u osady Jamok, poblíž obce Mednoje nedaleko Tveru.

Dalších 7 305 zajatců bylo podle této zprávy zastřeleno ve vězeních Západní Ukrajiny a Běloruska. Prozatím byl nalezen soupis 3 435 polských občanů, zastřelených podle příkazu z 5. 3. 1940 na Ukrajině, a zakopaných patrně v lese u obce Bykovňa na okraji Kyjeva. Lze rovněž předpokládat, že zbývajících 3870 osob bylo zastřeleno v Bělorusku, patrně v Minsku, na jehož předměstí se nachází jedno z největších pohřebišť obětí sovětského režimu – Kuropaty. Z dalších míst se uvádí též Hlyboké ve vitebském obvodu, Volodymyr Volynskyj nebo Cherson na Krymu. Pokud jde o osud oněch necelých 4 tisíc obětí, chybějících do celkového počtu zmiňovaného „rozsudkem“ politbyra, kloní se historici k možnosti deportace polských zajatců do gulagů v okolí Vladivostoku, kam na jaře roku 1940 mělo směřovat šest až osm nejméně tisíčičlenných transportů, nebo hledají jejich hromadné hroby v souvislosti s dalšími deportacemi např. v Tomsku.⁸⁸⁴

Nedávno vydané hřbitovní knihy jmenovitě určily povražděné zajatce a přinesly i jejich stručné biogramy (většinou i s fotografií). Kniha týkající se obětí z Charkova uvádí celkem 3 812 obětí.⁸⁸⁵ Na hromadných pohřebištích v Katyni, Charkově a Medném u Tveru byly vybudovány a v roce 2000 slavnostně zpřístupněny polské vojenské hřbitovy, v nichž má každý ze zavražděných pamětní desku se svým jménem. V roce 21012 k nim přibyl ještě čtvrtý takový hřbitov Bykovni u Kyjeva.

Na hřbitovech v Charkově, v Bykovni i v Katyni najdeme i jména obětí, jejichž životní osudy nějak souvisely s územím dnešní České republiky. Až na čtyři osoby, které se hlásily k národnosti české,⁸⁸⁶ to byli Poláci, a zemřeli ve službách polského státu. Pocházeli z území dnešní České republiky, především z Těšínska (včetně osob narozených či bydlících a působících v tehdy sjednoceném Těšíně), kde dodnes žije autochtonní polské obyvatelstvo, ale i z vnitrozemí (z Ostravy, Opavy, Brna, Prahy, Vysokého Mýta, Hranic na Moravě). Kromě osob, které se v českých zemích narodily, se jednalo i o ty, které tu v době vypuknutí války v září 1939 bydlely či služebně působily.

⁸⁸⁴I. Jaźborowska, A. Jabłokow, J. Zoria, Katyń. Zbrodnia chroniona tajemnicą państwa, Warszawa 1998, s. 219-224, 351, 388, 390.

⁸⁸⁵Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego. Warszawa 2003, s. LVI.

⁸⁸⁶Byli to Kamil Rafael Sýkora, Pavel Jiří Mazák, Eduard Červenka a František Kikal.

Především šlo o rodáky z Polska, ale našli jsme i dva Čechy z Volyně. Z dochovaných hlášení NKVD sice víme, že i v zajateckém táboře pro polské policisty v Ostaškově se dva ze zajatců hlásili k národnosti české, a budou tedy ležet v hromadných hrobech v Medném u Tveru, ale nepodařilo se nám je bohužel identifikovat. U těchto „katyňských“ obětí neznáme přesné datum jejich zastřelení, proto v soupise popravených uvádíme datum zahájení jejich transportu z tábora na místo poprav (u mrtvých z Charkova a Katyně šlo většinou o začátek dubna 1940, u mrtvých z Bykovni o začátek května 1940). Celkem jsme našli 41 osob nějak spjatých s katyňským zločinem: 32 z nich leží v Charkově, sedm patrně v Bykovni a dvě v Katyni.⁸⁸⁷

Charkov

Jakub Wit Adler,

narozen 25. 1. 1903 v Moravské Ostravě, polské národnosti. Byl doktorem medicíny, vystudoval lékařskou fakultu Karlovy university v Praze, bydlel v Polsku. Byl podporučíkem v záloze. V době vypuknutí války byl jako lékař přidělen k pěšímu pluku vojenské nemocnice.⁸⁸⁸

Alfons Beseljak,

narozen 1. 6. 1895 ve Vysokém Mýtě, polské národnosti, byl vojákem z povolání. V letech 1915–1916 sloužil v rakouské armádě, po roce 1920 v polské armádě, kde dosáhl hodnosti podplukovníka. Po absolvování letecké školy sloužil od roku 1922 u

⁸⁸⁷Blíže viz K. J.: Przeżył Starobielsk. Głos Ziemi Cieszyńskiej, 1990, č. 27, s. 4; Toboła, O.: Jeńcy Starobielska, Zwrot, 1990, č. 9, s. 16-19; Táž: Lutyńskie tango i inne historie wojenne z Zaolzia. Czeski Cieszyn 2003, s. 317-322; Táž: Ich drogi wiodły do Lwowa. Głos Ludu 24. 9. 1994, s. 3; Táž: Jeńcy Starobielska. Zwrot, 1990, č. 10, s. 22-25; Zbrodnie nie ukarane. Katyń-Twer-Charków. Warszawa 1996; Katyń, Miednoje, Charków – ziemia oskarża. Warszawa 1996; Czapski, J.: Wspomnienia starobielskie. Rzym 1945; Ku cmentarzom polskim w Katyniu, Miednoje, Charkowie. Warszawa 1997; Charków. Katyń. Miednoje. Polskie cmentarze wojenne. Gdynia 2000; Lista Starobielska. Oprac. Z. Gajowniczek. Cz. I-II. Wojskowy Przegląd Historyczny, 1992, č. 4, s. 285-304, 1993, č. 1, s. 283-323; Lista Katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk zaginieli w Rosji sowieckiej. Opracował A. Moszyński. Warszawa 1989 (reprint 1. wyd. Londyn 1949); Katyń. Lista ofiar i zaginionych jeńców obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Wstęp i opracowanie A. L. Szcześniak. Warszawa 1989; Tucholski, J.: Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Lista ofiar. Warszawa 1991; Delowicz, J.: Zginęli na wschodzie. Kozielsk, Starobielsk, Ostaszków. Żory 1995; Týž: Śmierć przyszła wiosną. Mieszkańcy ziemi rybnicko-wodzisławskiej z obozów Kozielsk, Starobielsk, Ostaszków zamordowani w roku 1940 w Katyniu, Charkowie i Kalininie. Żory 2000; Žavoronkov, G.: Tajny Katyňskogo lesa. Moskovskie novosti, 1989, č. 32, s. 16; Týž: O čem molčit Katyňskij les? Tamtéž, 1990, č. 3, s. 16; Týž: Tajna čornoj dorogi. tamtéž, 1990, č. 24, s. 16; Borák, M.: Mrtví od Charkova. Občané z Těšínska v Katyni číslo 2. Těšínsko, 35, 1992, č. 1, s. 16-22; Zaworotnow, Semion M.: Charkowski Katyń. Szczecin 2004.

⁸⁸⁸Borák, Mečislav: Ofiary zbrodni katyňskiej z obszaru byłej Czechosłowacji. Opava 2011, s. 24, 73.

letectva, naposled jako velitel jednotky v Sadkowě. Při exhumacích v roce 1991 v Charkově byl nalezen dokument s jeho jménem.⁸⁸⁹

Broda Karol,

narozen 23. 9. 1907 v Ogrodzoné u Těšína, polské národnosti, vystudoval učitelský seminář, učil na obecných školách v Ustroni a Třinci. V hodnosti podporučíka v záloze byl přidělen do střeleckého pluku v Těšíně.⁸⁹⁰

Jan Budziński,

narozen 11. 5. 1905 v Smodné v kossowském okrese v Polsku, polské národnosti, vystudoval Veterinární akademii ve Lvově, pracoval jako zvěrolékař v Darkově, v bývalém okrese Fryštát. V době války byl jako podporučík v záloze přidělen k lehkému dělostřelectví. Ze zajateckého tábora ve Starobělsku byl odvezen do Charkova 18. 4. 1940.⁸⁹¹

Jerzy Wojciech Faustyn Cegielski,

narozen 15. 2. 1887 v Poznani, polské národnosti, povoláním agronom. V roce 1920 se účastnil bojů v polsko-bolševické válce. Byl instruktorem dělostřelectva v hodnosti podporučíka v záloze, sloužil v dělostřeleckém pluku Legií. Od roku 1932 pracoval v těšínském oddělení Cukrovarnické banky.⁸⁹²

Adolf Dostal,

narozen 30. 12. 1893 v Praze, polské národnosti, absolvoval právnickou fakultu Karlovy university v Praze. V roce 1914 se přihlásil do polských legií Józefa Piłsudského, v roce 1926 odešel do civilu. Dosáhl hodnosti podplukovníka ve výslužbě. V roce 1939 byl styčným důstojníkem u štábu čs. legionu gen. Prchaly. Při exhumacích v roce 1991 v Charkově byl nalezen dokument s jeho jménem.⁸⁹³

Paweł Faleński,

narozen v roce 1914, místo narození nebylo zjištěno, polské národnosti. Byl vojákem z povolání v hodnosti podporučíka, přidělen do střeleckého pluku v Těšíně. Do sovětského zajetí se dostal 19. 9. 1939 u obce Nadworna.⁸⁹⁴

⁸⁸⁹Borák, M.: Ofiary, s. 73.

⁸⁹⁰Borák, M.: Ofiary, s. 73.

⁸⁹¹Borák, M.: Ofiary, s. 74.

⁸⁹²Borák, M.: Ofiary, s. 74.

⁸⁹³Borák, M.: Ofiary, s. 74.

⁸⁹⁴Borák, M.: Ofiary, s. 74.

Leon Feber,

narozen 5. 6. 1917 ve Stonavě v bývalém okrese Fryštát, polské národnosti. Vystudoval učitelský seminář v Těšíně, učil na obecních školách v Doubravě a Petřvaldě na Těšínsku. Pod odchodu do Polska prošel leteckým školením, na vojenských cvičeních sloužil jako pozorovatel na letecké základně v Demblinu. Byl důstojnickým aspirantem. Polský červený kříž v Moskvě 4. 2. 1940 informoval rodinu o jeho pobytu v sovětském zajetí.⁸⁹⁵

Karol Błażej Franek,

narozen 30. 1. 1909 v Ropici u Těšína, polské národnosti. Vystudoval právně-ekonomickou fakultu Poznaňské university. Byl podporučíkem v záloze. Bydlel a pracoval v Katovicích.⁸⁹⁶

Paweł Gluza,

narozen 1. 11. 1913 v Ustroni na Těšínsku, polské národnosti. Povoláním učitel, vystudoval učitelský seminář v Těšíně, kde také jako podporučík v záloze sloužil ve střeleckém pluku.⁸⁹⁷

Rudolf Jan Głąb,

narozen 10. 1. 1903 v Hranicích na Moravě, polské národnosti. Absolvoval gymnázium v Krakově, bydlel a pracoval v Polsku jako inženýr. V armádě dosáhl hodnosti poručíka v záloze, sloužil v pluku polního dělostřelectví.⁸⁹⁸

Gustaw Tadeusz Stanisław Hantke,

narozen 17. 11. 1911 v Petrohradě v Rusku, polské národnosti. Vystudoval chemickou fakultu University v Nancy ve Francii. Pracoval v Polsku jako inženýr chemie, byl podporučíkem v záloze. V roce 1939 se stal vedoucím koksárny Třineckých železáren. V době války byl přidělen k spojařskému praporu.⁸⁹⁹

Albert Teodor Holan,

narozen 28. 3. 1898 v Marklovicích, bývalý okres Fryštát, polské národnosti. Byl vojákem z povolání v hodnosti kapitána. Během česko-polské války o Těšínsko byl zajat československou armádou, po propuštění pracoval v plebiscitní komisi pro rozdělení Těšínska. V roce 1920 se přestěhoval do Polska, pracoval jako školicí důstojník pěchoty

⁸⁹⁵Borák, M.: Ofiary, s. 75.

⁸⁹⁶Borák, M.: Ofiary, s. 75.

⁸⁹⁷Borák, M.: Ofiary, s. 75.

⁸⁹⁸Borák, M.: Ofiary, s. 75.

⁸⁹⁹Borák, M.: Ofiary, s. 76.

v Rembertově u Varšavy. Jeho jméno se našlo v dokumentech nalezených během exhumací v letech 1995–1996 v Charkově.⁹⁰⁰

Emil Janica,

narozen 5. 1. 1909 v Rudzici v okrese Bílsko, polské národnosti, vystudoval právo na Jagellonské universitě v Krakově, byl úředníkem státní správy v Polsku. Sloužil ve střeleckém pluku v Těšíně a do zálohy odešel jako podporučík. V roce 1939 byl raněn u Lvova.⁹⁰¹

Jan Zygmunt Kosiaty,

narozen 23. 6. 1901 v Zbyszycích, okres Nowy Sącz v Polsku, polské národnosti. Byl vojákem z povolání v hodnosti kapitána, přidělen ke střeleckému pluku v Těšíně. V roce 1920 bojoval v polsko-bolševické válce. V září 1939 se účastnil obranných bojů polské armády u Lvova.⁹⁰²

Fryderyk Walter Koźdoń,

narozen 19. 7. 1908 ve Venryni na Těšínsku, polské národnosti. Vystudoval polské gymnázium v Těšíně, kde bydlel, pracoval jako technik-mechanik. V hodnosti podporučíka v záloze byl přidělen k těšínskému střeleckému pluku.⁹⁰³

Władysław Król,

narozen 15. 7. 1909 v Dětmárovicích na Těšínsku, byl podporučíkem v záloze. Vystudoval zemědělskou školu v Czernichowě v Polsku, pracoval jako asistent ve Výzkumném středisku Zagrobela v tarnopolském vojvodství. Na jeho prosbu Mezinárodní červený kříž dopisem z 24. 2. 1940 informoval rodinu na Těšínsku o jeho pobytu v sovětském zajetí ve Starobělsku.⁹⁰⁴

Jan Lasota,

narozen 14. 7. 1897 v Třanovicích na Těšínsku, polské národnosti. Voják z povolání v hodnosti kapitána. V roce 1920 se účastnil bojů polské armády s bolševiky, dostal se do sovětského zajetí. Od roku 1934 byl okresním velitelem tělesné výchovy a vojenské přípravy v Innowrocławiu.⁹⁰⁵

⁹⁰⁰Borák, M.: Ofiary, s. 76.

⁹⁰¹Borák, M.: Ofiary, s. 76.

⁹⁰²Borák, M.: Ofiary, s. 77.

⁹⁰³Borák, M.: Ofiary, s. 77.

⁹⁰⁴Borák, M.: Ofiary, s. 77.

⁹⁰⁵Borák, M.: Ofiary, s. 77-78.

Marian Krzysztof Lukas,

narozen 10. 7. 1912 w Żydačivu, okres Lvov, polské národnosti. Studoval na gymnáziu v Těšíně a vyšší průmyslové škole v Bílsku, pracoval jako technik-mechanik v Elektrotechnických závodech Rohn-Zieliński v Těšíně a jiných místech v Polsku, a v roce 1939 také ve Třineckých železárnách. V hodnosti poručíka v záloze byl přidělen k pěchotní divizi na obranu Lvova.⁹⁰⁶

Antoni Wiktor Marcinek,

narozen 2. 4. 1910 v Těšíně, polské národnosti. Studoval veterinářství ve Varšavě. Po vypuknutí války byl jako podporučík v záloze mobilizován do Těšína, dostal se do sovětského zajateckého tábora pro důstojníky skupiny vojsk *Białystok* a *Wilno* v obci Zberozowica u Tarnopole, odkud s ohledem na kamarády odmítl útěk.⁹⁰⁷

Józef Markiel,

narozen 8. 10. 1907 v Orlové, polské národnosti. Vystudoval právní fakultu Jagellonské university v Krakově, podporučík v záloze. Byl soudcem okresního soudu v Jablunkově na Těšínsku. Během bojů v září 1939 byl u Bochně lehce raněn, odvezen na léčení do Lvova.⁹⁰⁸

Stefan Michał Mizera,

narozen 12. 9. 1906 v Bílsku, kde vystudoval vyšší průmyslovou školu, byl polské národnosti. Pracoval jako technik spojů a telegrafu. Jmenován náměstkem náčelníka Oblastního správy pošty a telegrafu v Bílsku. Jako podporučík v záloze byl přidělen k personální záloze šefa komunikace hlavního velení polské armády. Během války sloužil v rezervním středisku kavalérie.⁹⁰⁹

Jan Molin,

narozen 16. 12. 1911 v Dolním Žukově na Těšínsku, polské národnosti. Vystudoval učitelský seminář v Těšíně, přestěhoval se do Polska, učil na obecných školách v Michalkovicích na Horním Slezsku, v polské armádě přidělen k pěchotě, získal hodnost podporučíka v záloze.⁹¹⁰

Jan Karol Musiał,

⁹⁰⁶Borák, M.: Ofiary, s. 78.

⁹⁰⁷Borák, M.: Ofiary, s. 78.

⁹⁰⁸Borák, M.: Ofiary, s. 78-79.

⁹⁰⁹Borák, M.: Ofiary, s. 79.

⁹¹⁰Borák, M.: Ofiary, s. 79.

narozen 22. 10. 1898 v Michálkovicích (dnes součást Ostravy). polské národnosti. Byl učitelem na obecných školách v Polsku, řídícím učitelem na obecné škole v Suchovoli, o. Sokol. V armádě dosáhl hodnosti poručíka v záloze. Během první světové války soužil v polských legiích v rakouské armádě. V roce 1920 se účastnil bojů polsko-bolševické války. V září roku 1939 byl raněn u Lvova.⁹¹¹

Witold Rejski,

narozen 11. 7. 1889 ve Vilímově v Čechách, polské národnosti, byl rotmistrem v důchodu. Vystudoval Vojenskou akademii v Neustadtu, sloužil v rakouské, pak polské armádě, s kterou se v letech 1918-1921 účastnil bojů o východní hranice Polska. Byl majitelem statku Drzewica u Opoczna.⁹¹²

Augustyn Sabath,

narozen 4. 12. 1895 v Gutech na Těšínsku, polské národnosti, byl vojákem z povolání v hodnosti majora. S rakouskou armádou se účastnil bojů první světové války, po válce se přihlásil do polského vojska, kde si doplnil specializaci spojaře. Od 1935 sloužil v pohraniční stráží na východní hranici, v září 1939 byl jmenován velitelem spojařů pěchotní divize v záloze, byl ve vedení obrany Lvova.⁹¹³

Karol Santarius,

narozen 3. 11. 1899 v Porubě u Orlové, polské národnosti. Byl vojákem z povolání v hodnosti majora. V roce 1919 bojoval za přičlenění Těšínska k Polsku. Po rozdělení Těšínska se odstěhoval do Polska, vystudoval lékařskou fakultu na Jagellonské universitě v Krakově, získal doktorát, pracoval jako internista v Poznani. Později sloužil jako vojenský lékař při jednom z dělostřeleckých pluků a přednosta chirurgického oddělení vojenské nemocnice. V září 1939 pracoval v polní nemocnici.⁹¹⁴

Leon Schmidt,

narozen 20. 5. 1895 v Karviné, polské národnosti, byl vojákem z povolání v hodnosti kapitána. Vystudoval učitelský seminář v Těšíně. Během první světové války sloužil v ruské armádě, pak v polských legiích. Účastnil se plebiscitní kampaně na Těšínsku ve prospěch Polska a bojů v letech 1918-1921 o východní hranice. Krátce před druhou světovou válkou sloužil na Doplnovacím okresním velitelství v Těšíně.⁹¹⁵

⁹¹¹Borák, M.: Ofiary, s. 79-80.

⁹¹²Borák, M.: Ofiary, s. 80.

⁹¹³Borák, M.: Ofiary, s.80,

⁹¹⁴Borák, M.: Ofiary, s.80-81.

⁹¹⁵Borák M.: Ofiary, s. 81.

Stanisław Józef Sołtysik,

narozen 8. 5. 1907 v Nowém Żmigrodzie v okrese Jaslo v Polsku, polské národnosti. Pracoval jako zvěrolékař, byl podporučíkem v záloze. Vystudoval veterinární fakultu Lvovské university, po připojení Těšínska k Polsku získal práci zvěrolékaře v Rychvaldu v okrese Fryštát. V létě 1939 si způsobil úraz na motocyklu, po vypuknutí války byl evakuován do nemocnice v Tarnopoli, odkud se dostal do sovětského zajetí.⁹¹⁶

Tadeusz Mieczysław Szefer,

narozen 31. 3. 1914 v Doubravě na Karvinsku, polské národnosti. Absolvoval Vysokou školu obchodní ve Varšavě, kde získal doktorát, studoval rovněž právo na Jagellonské universitě v Krakově. Pracoval jako ekonom v mořském referátu Obchodně-průmyslové komory v Gdyni, byl podporučíkem v záloze.⁹¹⁷

Adolf Wöllersdorfer,

narozen 18. 6. 1885 v Mostech u Českého Těšína polské národnosti. Byl doktorem medicíny, kterou vystudoval na universitě ve Vídni. V první světové válce sloužil v rakouské armádě, kde získal titul staršího štábního lékaře. Od roku 1918 organizoval zdravotní službu v polském vojsku, pracoval ve vojenské nemocnici v Przemyśli, dosáhl hodnosti podplukovníka v záloze. Po odchodu do výslužby se odstěhoval do Skoczowa a pracoval tam jako obvodní lékař, v roce 1938 se vrátil do Mostů. Jeho syn Ing. Jan Wöllersdorfer byl od roku 1991 prvním předsedou Sdružení „Katyň“ v Československu.⁹¹⁸

Paweł Zielina,

narozen 25. 10. 1891 v Lyžbicích u Třince, polské národnosti. Vystudoval Obchodní akademii v Lipsku, pracoval jako novinář a vydavatel časopisu *Pravda* v Lodži, byl kapitánem v záloze. V první světové válce bojoval v polských legiích rakouské armády, v roce 1918 se přihlásil do polského vojska, v letech 1918–1921 se účastnil se bojů o východní hranice Polska.⁹¹⁹

⁹¹⁶Borák M.: Ofiary, s. 81.

⁹¹⁷Borák M.: Ofiary, s. 81.

⁹¹⁸Borák M.: Ofiary, s. 82.

⁹¹⁹Borák M.: Ofiary, s. 82.

Bykivnja

Eduard Červenka,

narozen v roce 1899, byl národnosti české a sloužil jako velitel četnické stanice v Mykolajivu ve Lvovské oblasti v hodnosti vrchního strážmistra.⁹²⁰

Alfons Hess,

narozen 18. 6. 1898 v obci Międzyzwieć v okrese Białsko v Polsku, polské národnosti, sloužil v hraniční stráž v Istebné v hodnosti strážmistra, ale vojensky byl přidělen ke střeleckému pluku v Těšíně. Po vypuknutí války byl vězněn v Drohobyči.⁹²¹

František Kikal,

narozen 28. 3. 1869 v Brně, hlásil se k české národnosti a bydlel ve Lvově. Nejprve sloužil v rakouské armádě, poté byl velitelem legionu ukrajinských sičových střelců, nakonec v polské armádě dosáhl hodnosti podplukovníka. Na počátku války byl již v záloze. Vězněn pravděpodobně nejprve v Charkově, později ve Lvově.⁹²²

Antoni Lewkowicz,

narozen 1. 2. 1915 v Gródku Jagellonském u Lvova, polské národnosti, byl příslušníkem polské policie, přiděleným k Policii Slezského vojvodství jako strážník na služebnu v Jablunkově na Těšínsku. V září 1939 evakuoval na východ, později byl zatčen a uvězněn ve Lvově.⁹²³

Józef Mazurek,

narozen v Rychvaldu v okrese Fryštát, polské národnosti, byl příslušníkem Policie Slezského vojvodství v hodnosti strážníka. Po evakuaci na východ byl vězněn ve Lvově.⁹²⁴

Rudolf Prich,

narozen 6. 8. 1881 v Opavě, polské národnosti. Byl důstojníkem v rakouské armádě a koncem první světové války vedoucím oddělení na ministerstvu války ve Vídni, v roce 1919 se přihlásil do polského vojska a v hodnosti podplukovníka byl přidělen k Hlavnímu velení Polské armády. Pracoval ve štábu ministerstva obrany, byl náčelníkem Výzkumného střediska školení armády v Rembertově u Varšavy, náčelníkem

⁹²⁰Listy Katyńskieji ciąg dalszy. Straceni na Ukrainie. Warszawa 1994, s. 15

⁹²¹Borák, M.: Ofiary, s. 177.

⁹²²Borák, M.: Ofiary, s. 177.

⁹²³Borák, M.: Ofiary, s. 177.

⁹²⁴Borák, M.: Ofiary, s. 177-178.

Střediska školení dělostřelectva v Toruni. Polským prezidentem byl jmenován divizním generálem. Bydlel ve Lvově, byl vyznamenán nejvyššími polskými státními vyznamenáními. Přestože byl již ve výslužbě, v září 1939 vedl spolu s brigádním generálem Władysławem Langnerem obranu Lvova.⁹²⁵

Józef Rosa,

narozen 25. 8. 1899 v Popielowě ve vojvodství opolském, polské národnosti
Povoláním rolník, účastník slezských povstání, od 22. 12. 1938 sloužil v Policii Slezského vojvodství na služebně v Hnojníku na Těšínsku v hodnosti vrchního strážmistra.⁹²⁶

Katyň

Pavel Jiří Mazák,

narozen 10. 1. 1904 v Tarnopoli, české národnosti. Byl synem člena České besedy ve Lvově, moravského rodáka Jana Mazáka, známého vojenského kapelníka a trubače, který zahynul ve válce s bolševiky v roce 1920. Vystudoval chemii na lvovské politechnice a získal titul inženýra. Jako poručík v záloze byl povolán do služby ve 12. pěším pluku polské armády.⁹²⁷

Kamil Rafael Sýkora,

narozen 9. 6. 1892 v maďarském Pětikostelí (Pécs), české národnosti. Voják z povolání v polské armádě v hodnosti kapitána. Studoval gymnázia v Nowém Sączu a v Praze, vojenské školy ve Vídni a v Brně. Za první světové války byl důstojníkem v 16. pěším pluku v rakouské armádě, v listopadu 1918 vstoupil do Polských legií. Sloužil jako proviantní důstojník, před začátkem druhé světové války ve 43. pěším pohraničním pluku.⁹²⁸

Popravy po německém útoku na SSSR (1941)

Jak se postupně zvyšovalo nebezpečí válečného konfliktu, nabírala očista území Západní Ukrajiny během let na tempu. Právě na červen 1941 připadla největší vlna

⁹²⁵Borák, M.: Ofiary, s. 178.

⁹²⁶Borák, M.: Ofiary, s. 179.

⁹²⁷Borák, M.: Ofiary, s. 51.

⁹²⁸Borák, M.: Ofiary, s. 61.

deportací, jež měla postihnout na 240 tisíc místních obyvatel. Také věznice v městech podél celé západní sovětské hranice, zčásti uvolněné po hromadném odvozu vězňů do vnitrozemí v první polovině roku 1940, byly v té době už opět přeplněné nově zatčenými nepřáteli sovětského režimu.⁹²⁹ Náhlý německý útok na Sovětský svaz byl překvapivý nejen pro moskevské vedení státu, a jeho razance nedávala ani velitelům na Západní Ukrajině moc času na rozhodování o evakuaci sil a prostředků do vnitrozemí, což se týkalo i oněch přeplněných věznic. Jejich vyprázdnění a převoz vězňů narážely na prioritní potřeby ustupujících vojsk. Zástupce lidového komisaře NKVD SSSR Černyšev sice vydal 23. června 1941 plán evakuace více než 23 tisíc vězňů z Haliče a Volyně do věznic a táborů ve vnitrozemí, ale na jeho realizaci už bylo příliš pozdě. Evakuaci z pohraničního pásu ohrožovalo systematické bombardování a rychlý postup německých vojsk. Kde chyběly směrnice z ústředí, museli se místní velitelé NKVD spolehnout na vlastní rozhodnutí. Proto začalo docházet k likvidaci vězňů už během prvního dne útoku např. v Przemyślu, Dobromyly, Lucku i ve Lvově. Celková bilance této tragické epizody z počátku války je mimořádně děsivá: orgány NKVD a vězeňské strážce na konci června a začátkem července 1941 ve věznicích na Západní Ukrajině postřílely na 22 tisíc vězňů, kteří nemohli být evakuováni. Šlo především o osoby vězněné z politických důvodů, protože právě ony byly pokládány za mnohem větší nepřátele sovětského zřízení než vězni s kriminální minulostí. Po letech utajování zločinu a svalování odpovědnosti za něj na přicházející německé okupanty se tyto události nedávno podařilo hodnověrně doložit, přestože atmosféra prvních dnů války přesnému uchování faktů rozhodně nepřála. Ještě se ale našli poslední žijící svědkové vraždění ve věznicích, nalézání a pochovávání těl v prvních dnech okupace, stejně jako úřední hlášení o evakuaci věznic a ní spojeném střelení uvězněných osob, jež bylo policejním jazykem té doby označováno jako „odsouzení k VMN“ (*vyssaja mera nakanija*, nejvyšší výměra trestu), „úbytek podle 1. kategorie“ (tj. poprava zastřelením), „zabití při pokusu o útěk“, „provedení úklidu věznice“, „smrt v souvislosti s válečnými událostmi“ atp. Seznamy obětí těchto „poprav“, nalezené v materiálech bezpečnostních archivů, většinou neúplné a mnohdy i rozporuplné, předaly dnešní orgány Bezpečnostní služby Ukrajiny (SBU) již počátkem devadesátých let zástupcům občanských sdružení, především Memoriálu, kteří se z nich pokusili sestavit celkové přehledy o obětech.⁹³⁰

⁹²⁹Bilas, Ivan: Represyyno-karalna systema v Ukrajinі 1917–1953. T. 1. Kyjiv – Lybid 1994, s. 108-157.

⁹³⁰Romaniv, Oleg – Feduščak, Inna: Zachidnoukrajinska trahedija 1941. Lviv–Ňju Jork 2001; Roženko, Mykola – Feduščak, Inna (edd.): Červen – lipen 1941 roku. Ukrajinskyj martyrolog. Kyjiv 2001.

Vraždění vězňů bylo prokazatelně zjištěno v celkem 34 věznicích v městech Západní Ukrajiny, tedy na území, jež se součástí SSSR stalo jen o dva roky dříve, v roce 1939. Především zásluhou Evžena Topinky ze Lvova, který byl jedním ze členů občanské komise, jež se mohla s materiály uvolněnými z archivů bezpečnosti seznámit, jsme se dověděli i některých českých obětech tohoto zločinu. Nalezl celkem 55 zastřelených Čechů a československých občanů v celkem osmi věznicích Západní Ukrajiny, což samozřejmě není skutečný počet obětí, jež bude nechybně vyšší. To by však mohly prokázat jen zdoluhavé výzkumy obtížně dostupných archivních materiálů, k nimž snad někdy ještě dojde. Zmíníme se prozatím jen o oněch již zjištěných osmi věznicích.

Nejvíce obětí, celkem čtyři tisíce, bylo povražděno ve Lvově, kde se přímo v centru města nacházely tři věznice. Největší komplex NKVD byl na ulici Lonckého (věznice č. 1), kde vězně stříleli ve sklepích budovy. Také věznice č. 2 se nazývala podle ulice, na níž se nacházela – Zamarstynovská, vraždilo se tu převážně na nádvoří. Věznice č. 3 byla asi 70 km za městem na zámku v Zoločevu (svázeli tam vězně, když byly věznice ve Lvově přeplněné, a to bylo v roce 1941 pořád, např. věznice Lonckého měla kapacitu 1 500 vězňů, ale v červnu 1941 tam bylo 3 638 vězňů). Lvovské věznice č. 4 se říkalo Brygidky, protože byla v místě někdejšího ženského kláštera řádu svaté Brigity, a vězně tu vraždili v bývalé kapli a ve sklepech. První válečné popravy se ve Lvově odehrály už 22. června 1941, kdy zde bylo zastřeleno 108 vězňů. Od individuálních poprav kati postupně přešli ke skupinovému vraždění s pomocí kulometů a granátů. Těla zakopávali sami vězni rovnou ve sklepeních budov a do jam na nádvořích. Po ústupu sovětských vojsk ze Lvova se ještě před příchodem německých okupantů zmocnili věznic místní obyvatelé, vyburcovaní křikem nedobitých obětí a kriminálních vězňů, kteří byli vraždění ušetřeni. Hned po příchodu Němců začalo odkrývání hrobů a identifikace mrtvých, čehož náležitě využila německá válečná propaganda.⁹³¹

Ve věznici v Samboru bylo povražděno asi 1 200 vězňů, většinou dávkami ze samopalů a granátů, jejich těla zakopali do sklepů nebo do společného hrobu na pahorku nad Dněstrem. Asi tisíc mrtvých v Drohobyči bylo zakopáno na nádvoří a ve sklepech budovy NKVD i na místních hřbitovech. Studenti Pedagogické fakulty, která se v budově později usídlila, neměli o hrozném tajemství školního dvora ani tušení, teprve exhumace provedené v devadesátých letech zjistily pravdu. Ve Stanislavi bylo zastřeleno asi 2 500

⁹³¹Ukázky viz např. dokumentární film Bílá místa na černé zemi (režie Jan Flak, scénář Mečislav Borák, Česká televize Ostrava 1994); <http://www.lonckoho.lviv.ua/arhiv/masovi-rozstrily-1941>.

vězňů. Více než polovina obětí se našla hned po příchodu Němců v jámě na nádvoří věznice a ve třech sklepních prostorách, kde byli vězni též mučeni. Další část obětí byla nalezena až v devadesátých letech v hrobech na místě Demjaniv Laz, kde nedávno vznikl památník. Tisíc mrtvých vězňů ukrývala věznice v Tarnopolu, dalších 800 vězňů z tarnopolské oblasti bylo povražděno v Čortkivu, odkud zhruba stejné množství osob odvezli k popravě do Umani. Velký masakr se odehrál v Lucku ve Volyňské oblasti, kde známe jmenovitě 2 754 obětí, určených při německých exhumacích. V literatuře je zmínka o tom, že dva volynští Češi, Václav Mesner a Josef Malínský, přežili vraždění v lucké věznici, zakryti těly zastřelených spoluvězňů.⁹³² Podobný masakr, při němž zahynulo na 1 500 obětí, se odehrál i v Rivnenské oblasti ve věznici v městě Dubno.⁹³³

Informace o českých obětech prvních dnů válečného útoku na Sovětských svaz, zatčených a povražděných z politických důvodů, jsou dosud značně neúplné, tak jak je zachytily narychlo sestavované soupisy osob určených k popravě. Uvádíme je podle zmíněných věznic:

Čortkov

Michal Beneš,

narozen v roce 1906, žil ve Stanislavi, kde vykonával funkci náměstka starosty města.⁹³⁴

František Havran,

narozen v roce 1891.⁹³⁵

Anelie Kratochvílová,

narozena v roce 1922.⁹³⁶

Josef Náhlík,

narozen v roce 1899. Příslušník polské policie, velitel stanice v Sokalu.⁹³⁷

⁹³²Dufek, Vladimír: Perzekuce Čechů na západní Volyni, s. 112.

⁹³³Romaniv, O. – Feduščak, I.: Zachidnoukrajinska trahedija, s. 55-62; Balandjuk, Miroslav: Doroha smerti: Čortkivska tjurma – Vinnyččyna – Umaň. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti. Vinnycja 2002, s. 84-88.

⁹³⁴Topinka, Evžen: Perzekuce z řad Čechů na Ukrajině, In: Perzekuce občanů..., Praha 2003, s. 319. Spis č. 42/312.

⁹³⁵Spis č. 42/371.

⁹³⁶Spis č. 41/3-208.

⁹³⁷Spis č. 41/1-78.

Evžen Poprava,

narozen v roce 1914.⁹³⁸

Adam Řezník,

narozen v roce 1901.⁹³⁹

Emanuel Slavík,

narozen v roce 1892.⁹⁴⁰

Stanislav Slíva,

narozen v roce 1893.⁹⁴¹

Stanislav Vojtášek,

narozen v roce 1912.⁹⁴²

Stanislav Vytrval,

narozen v roce 1913.⁹⁴³

Josef Zajíc,

narozen v roce 1904.⁹⁴⁴

Drohobyč

František Hlaváč,

narozen v roce 1890.⁹⁴⁵

Marian Macháček,

narozen v roce 1887, úředník v Samboru.⁹⁴⁶

Tadeáš Novotný,

narozen v roce 1912.⁹⁴⁷

Alexandr Vítek,

⁹³⁸Spis č. 42/238.

⁹³⁹Spis č. 42/105.

⁹⁴⁰Spis č. 42/282.

⁹⁴¹Spis č. 42/57.

⁹⁴²Spis č. 41/3-247.

⁹⁴³Spis č. 42/28. V jiném seznamu E. Topinka uvádí Vytrvala jako Štěpána a jako jeho obec Maximovku ve Zbáražském okrese.

⁹⁴⁴spis 41/3-163.

⁹⁴⁵Spis č. 56/3-70.

⁹⁴⁶Spis č. 56/3-42.

⁹⁴⁷Spis č. 56/3-112.

narozen v roce 1909.⁹⁴⁸

Dubno

Josef Bohuš,

data nezjištěna, žil v Dubně.⁹⁴⁹

Luck

Antonín Rybka,

narozen v roce 1894.⁹⁵⁰

Lvov

Banszel Karol,

narozen v roce 1890 v Těšíně, polské národnosti, evangelický vikář v Orlové, jako kaplan polského vojska v hodnosti majora působil od roku 1933 ve Lvově.⁹⁵¹

Ludvík Dvořák,

narozen v roce 1900, byl docentem práva na Lvovské univerzitě a soudcem okružního soudu.⁹⁵²

František Jiříček,

radní města Lvova.⁹⁵³

Stanislav Kříž,

narozen v roce 1886.⁹⁵⁴

Antonín Levák,

narozen v roce 1885.⁹⁵⁵

⁹⁴⁸Spis č. 56/3-91.

⁹⁴⁹E. Topinka, Perzekuce z řad Čechů na Ukrajině, In: Perzekuce občanů..., Praha 2003, s. 319.

⁹⁵⁰Spis č. 43/3-7.

⁹⁵¹Borák, M.: Ofiary, s. 181; Romaniv, O. – Feduščak, I.: Zachidnoukrajinska trahedija, s. 110.

⁹⁵²Spis č. 55/3-32.

⁹⁵³Databáze České stopy v Gulagu, zdroj Evžen Topinka ze Lvova.

⁹⁵⁴Spis č. 55/5-11.

⁹⁵⁵Spis č. 71/1-50.

Jan Mareček,

narozen v roce 1897.⁹⁵⁶

Ivan Matušek,

narozen v roce 1892.⁹⁵⁷

Jan Morava,

narozen v roce 1886.⁹⁵⁸

Konstantin Nováček,

narozen v roce 1890.⁹⁵⁹

Stanislav Pálka,

narozen v roce 1881.⁹⁶⁰

Leopold Prachař,

narozen v roce 1878. Podplukovník ve výslužbě.⁹⁶¹

Josef Prokop,

narozen v roce 1900.⁹⁶²

Stanislav Ptáček,

narozen v roce 1898.⁹⁶³

Antonín Řepka,

narozen v roce 1899.⁹⁶⁴

Sambor

Kazimír Doležal,

narozen v roce 1897, polské národnosti.⁹⁶⁵

⁹⁵⁶Spis č. 55/4-27.

⁹⁵⁷Spis č. 55/5-39.

⁹⁵⁸Spis č. 41/3-131.

⁹⁵⁹Spis č. 71/1-79.

⁹⁶⁰Spis č. 55/4-14.

⁹⁶¹Spis č. 55/2-100.

⁹⁶²Spis č. 71/1-84.

⁹⁶³Spis č. 56/3-10.

⁹⁶⁴Spis č. 55/3-35.

⁹⁶⁵Spis č. 65/3-91.

Václav Honzík,

narozen v roce 1896.⁹⁶⁶

Alexandr Kučera,

osobní data nezjištěna, žil v Samboru, kde byl soudcem u okružního soudu.⁹⁶⁷

Josef Marek,

narozen v roce 1889.⁹⁶⁸

Stanislav (Ivanofrankivsk)

Jan Biček,

data nezjištěna.⁹⁶⁹

Václav Fidler,

narozen v roce 1884.⁹⁷⁰

Vladimír Hamal,

narozen v roce 1885.⁹⁷¹

Tadeáš Chovanec,

narozen v roce 1897.⁹⁷²

Vladislav Jaroš,

narozen v roce 1899.⁹⁷³

Jan Pešek,

narozen v roce 1881.⁹⁷⁴

Boleslav Rožek,

narozen v roce 1913.⁹⁷⁵

⁹⁶⁶Spis č. 65-2/37.

⁹⁶⁷Databáze obětí perzekuce České stopy v Gulagu.

⁹⁶⁸Spis č. 65/3-72.

⁹⁶⁹Spis č. 67/1-70.

⁹⁷⁰Spis č. 64/1-75.

⁹⁷¹Spis č. 64/3-58.

⁹⁷²Spis č. 64/2-6.

⁹⁷³Spis č. 64/2-22.

⁹⁷⁴Spis č. 64/1-96.

⁹⁷⁵Spis č. 57/2-88.

František Slíva,

narozen v roce 1890.⁹⁷⁶

Jan Slíva,

narozen v roce 1900.⁹⁷⁷

Václav Svoboda,

narozen v roce 1903.⁹⁷⁸

Adam Urban,

narozen v roce 1877.⁹⁷⁹

Adolf Vajgel,

narozen v roce 1893.⁹⁸⁰

Tarnopol

Josef Bednář,

narozen v roce 1896.⁹⁸¹

Petr Černý,

narozen v roce 1896.⁹⁸²

Jan Drda,

narozen v roce 1890.⁹⁸³

Josef Lada,

narozen v roce 1897.⁹⁸⁴

Ludvík Novák,

narozen v roce 1912.⁹⁸⁵

⁹⁷⁶Spis č. 64/1-90.

⁹⁷⁷Spis 67/2-51.

⁹⁷⁸Spis č. 67/1-1.

⁹⁷⁹Spis č. 67/1-71.

⁹⁸⁰Spis č. 64/3-421.

⁹⁸¹Spis č. 66/2-54.

⁹⁸²Spis č. 64/2-6.

⁹⁸³Spis č. 57/1-7.

⁹⁸⁴Spis č. 57/1-42.

⁹⁸⁵Spis č. 57/2-59.

Ambrož Pavelka,

narozen v roce 1910.⁹⁸⁶

Eduard-Andrej Slíva,

narozen v roce 1889.⁹⁸⁷

Josef Zich,

narozen v roce 1900.⁹⁸⁸

Jan Žák,

narozen v roce 1912, podporučík v záloze.⁹⁸⁹

Podobné „preventivní“ popravy politických vězňů se v roce 1941 neodehrávaly jen na Západní Ukrajině, nýbrž všude tam, kam se začala blížit fronta. Nejprve se to týkalo území Centrální a Východní Ukrajiny. Na města Žytomyrské oblasti (Žytomyr, Berdyčiv, Korosteň) byly vzhledem k blízkosti státní hranice svrženy první německé letecké bomby už 22. června 1941. Začala evakuace vězňů a zatčených osob ze žytomyrské věznice. Do věznice v Dněpropetrovsku bylo ze Žytomyru přepraveno 1 543 osob, dalších 889 osob do věznice v Charkově, ale 47 osob „první kategorie“ bylo i tady zastřeleno.⁹⁹⁰

Dochovalo se zajímavé svědectví jednoho Čecha o událostech ve Vinnycké věznici. Tehdy se tam nacházel Jan Linc z Horyňhradu v Rivnenské oblasti, který žil v obci Kryžopil a živil se jako uzenářský mistr. Byl zatčen už v prosinci 1937 za protisovětské výroky a odsouzen k 10 letům gulagu. Když byl v roce 1943 podmíněně propuštěn, vyprávěl pak doma o tom, jak ho vyšetřovatel Ščuparčuk donutil podepsat přiznání mučením (lámal mu prsty ve dveřích). Vzpomínal rovněž, jak těsně před příchodem Němců v roce 1941 začali ve vinnycké věznici strážníci likvidovat politické vězně: násilím je vytáhli z cel, odvěkli za nohy a ruce do sklepa a tam je postříleli. Všude byl pláč, křik, nářek a úpění. Každého se ptali na povolání. Linc viděl, jak o jednom učiteli velitel věznice řekl: „Likvidovat“. Když se Linc hlásil jako uzenář, řekl prý velitel, že takového můžou potřebovat, a zařadili ho do evakuačního transportu na Ural. Po návratu domů zjistil, že mu mezitím zemřela žena i nejmladší dcera. Jeho trýznitel z NKVD Ščuparčuk

⁹⁸⁶Spis č. 57/2-31.

⁹⁸⁷Spis č. 57/1-28.

⁹⁸⁸Spis č. 66/2-43.

⁹⁸⁹Spis č. 57/1-67.

⁹⁹⁰Trahični storinky istoriji, s. 44.

prý za války žil nerušeně ve vesnici , ale nikdo ho neudal Němcům, „aby neměl hřích na duši“.⁹⁹¹

Nalezli jsme několik případů poprav Čechů v tomto období v Kyjevě, Kirovohradě a Dněpropetrovsku, a jednu popravu českého vězně v gulagu v Komi. Lze však důvodně předpokládat, že takových poprav se tehdy odehrálo mnohem více, ale nemáme o nich prozatím doklady.

Jan Kellner-Brinskij,

narozen 16. 12. 1912 v Hradisku v okrese Levoča na Slovensku, působil na Ukrajině jako katolický řeholník. Zatčen 9. 12. 1939 za ilegální přechod hranic do SSSR, v roce 1941 odsouzen k trestu smrti a 7. 7. 1941 zastřelen v Kyjevě.⁹⁹²

Vladimír Čížek,

narozen v roce 1899 v obci Sulymivka v Baryšivském okrese Kyjevské oblasti, povolán jako voják do Rudé armády. Z nejištěných důvodů byl 15. 7. 1941 Vojenským tribunálem 1. brigády Jihozápadního frontu odsouzen k trestu smrti a 21. 7. 1941 v Kyjevě zastřelen. Rehabilitován v roce 1957.⁹⁹³

Ferdinad Hajdyšar,

narozen v roce 1879 v Petrohradu, povoláním knihvazač, žil v Kirovohradu a pracoval v tiskárně novin Kirovohradská pravda. Byl už v roce 1919 a 1929 souzen za protisovětskou činnost, a v roce 1934 za činnost v sektě adventistů. Zvláštní porada NKVD SSSR mu 14. 1. 1935 vyměřila tři roky vyhnanství, Kirovohradský oblastní soud jej 10. 7. 1941 z nejištěných důvodů odsoudil k trestu smrti, který byl vykonán 13. 7. 1941 v Kirovohradu. Rehabilitován byl Nejvyšším soudem SSSR 13. 4. 1989.⁹⁹⁴

František Stařík,

narozený Lipové? v ČSR, žil v Dněpropetrovsku a pracoval jako zámečník v družstvu Metaloremont. Za kontrarevoluční agitaci byl 13. 8. 1941 odsouzen k trestu smrti a 5. 10. 1941 v Dněpropetrovsku zastřelen. Rehabilitován 24. 11. 1991.⁹⁹⁵

⁹⁹¹Ševčenko, B.: „Gospod' peredbačyv ščos krašče dlja nas...“ In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3. Vinnycja 2010, s. 36-38.

⁹⁹²Čaplickij, B. – Osipova I.: Kniga pamiaty. Martirolog katoličeskoj cerkvi v SSSR. Moskva 2000, s. 91; Vaško, V.: Ne vším jsem byl rád. 2. vyd. Kostelní vydří 2001, s. 173

⁹⁹³Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 3, s. 36.

⁹⁹⁴Reabilitovani istorijeju. Kirovohradská oblast'. Kn. 5, s. 284-285.

⁹⁹⁵Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 2, s. 885.

Emil Giňko,

narozen v roce 1900 v obci Helbrun v Krymské ASSR, zatčen 1. 1. 1935 a odsoune k trestu vězení v gulagu, který si odpykával v Ust'vymlagu v Komi ASSR. Zde byl Nejvyšším soudem Komi ASSR 29. 7. 1941 odsouzen k trestu smrti a zastřelen v Syktyvkaru v Komi ASSR.⁹⁹⁶

⁹⁹⁶Pokajaniye. Komi respublikanskij martirolog žertv massovyh repressij. Syktyvkar 1998.

Závěr

Dalo se vcelku logicky předpokládat, že poměrně početná česká kolonie, která žila na Ukrajině mezi světovými válkami, bude mít hodně svých zástupců i mezi oběťmi politických represí, jimiž koncem třicátých let sovětský režim těžce postihl obyvatele svého státu. Bylo však nadmíru obtížné tento předpoklad ověřit. Bránilo tomu přísné utajování poprav a úřední falšování údajů o mrtvých, ničivé zásahy válečných událostí i náhlý návrat zbývajících kolonistů do vlasti předků, odkud se po pravdě o popravách pátrat nedalo. Sovětské úřady tu pravdu vydávaly jen po kouskách a velmi neochotně, dokonce i po pádu komunistického režimu jsou mnohé dokumenty z oné doby v ruských archivech badatelům dosud nepřístupné. Nedávné politické změny na Ukrajině dávají naději, že alespoň tady se archivy konečně otevrou.

Otevření archivů je avšak jen jedním z předpokladů správné odpovědi na otázku, kolik Čechů, československých občanů a obyvatel českých zemí, kteří před druhou světovou válkou žili na Ukrajině, bylo sovětským režimem postříleno a proč, jak se jmenovali a odkud byli, a čím pozoruhodným se vyznačovaly jejich zmarněné životy. Zde může k odpovědi aspoň částečně přispět pouze důkladné využití všech možností poznání, jež nabídnou archivy, ale i knížky a vzpomínky těch nemnoha ještě žijících pamětníků či spíše už jejich potomků. A je zbytečné se ptát, zda po tolika letech nezájmu má ještě nějaký smysl to vůbec chtít vědět; myslím si totiž, že každý takový návrat zmizelých osudů zpátky do historie pomáhá udržet pevnou půdu pod nohama nejen potomkům zapomenutých, ale i všem ostatním z našeho kmene.

Výzkumy prozatím doložily přes 660 popravených, což je zhruba polovina všech Čechů a československých občanů popravených v bývalém Sovětském svazu. Ukrajina tak byla pro Čechy jednoznačně nejhorším dějištěm politických represí. Ve srovnání s Moskvou, kde bylo centrum celého státu, a tudíž i poměrně značný počet popravených Čechů a Čechoslováků (přes 120 osob), lze na Ukrajině vidět na první pohled mezi popravenými jasný rozdíl: místo moskevských elit a příslušníků inteligence převažovali na Ukrajině mezi oběťmi zcela jednoznačně prostí rolníci a dělníci, kteří podle třídních principů komunistické nauky měli být pány své země. Zahubil je zruďný společenský systém, o němž se naivně domnívali, že právě on jim dá spravedlivé místo k životu. Kéž by poučení z jejich osudů bylo přenosné alespoň na několik generací jejich následovníků.

Již první letmá analýza struktury popravených osob přinesla zajímavé výsledky. Ukázalo se, že téměř třetina z nich (200 osob) pocházela z území bývalého Československa, především z českých zemí, např. z Prahy pocházelo 18 popravených. Skutečný počet rodáků ze „staré vlasti“ může být ještě vyšší, protože u 54 osob neznáme údaje o místě narození. Politický teror těžce postihl celé české kolonie, zvláště na Volyni. Podle místa narození bylo zastřeleno 42 rodáků z České Krošnji, 12 z Vilšanky, 12 z Mykolajivky, 12 z Antonivky, 10 z Vysokého. A netýkalo se to jen Volyně, např. z Čechohradu na Záporoží pocházelo 17 českých obětí. Skutečný počet obětí z oněch obcí bude ještě vyšší, protože v nich žili též jinde narození Češi. Ze Slovenska pocházelo jen 5 osob, ale ne všechny se hlásily ke slovenské národnosti. Podle národnosti bylo mezi oběťmi vedle převažujících Čechů též nejméně 16 Němců, většinou původem z pohraničí českých zemí, 43 Poláků (z toho 39 Poláků zastřelených až v souvislosti s tzv. katyňským zločinem), dále 7 Ukrajinců, 2 Maďaři a 1 Estonec narozený v Praze.

Podle místa popravy převažují oběti zastřelené v Žytomyru, bylo jich nejméně 176. Následuje Kyjev jako správní centrum země, kde bylo zastřeleno 61 osob a 7 dalších pak přibýlo v roce 1940 v Bykovnji. Mnoho obětí bylo též ve větších městech a průmyslových střediscích, např. 65 osob v Dněpropetrosku (spolu s Dněprodzeržinskem), 39 osob v Charkově, 37 osob v Kamenci Podolském, 33 osob v Doněcku, 28 osob ve Vinnyci, 26 v Simferopolu na Krymu, 16 osob v Luhansku, 14 osob v Oděse atd. Dalších 61 Čechů původem z Ukrajiny bylo zastřeleno na jiných místech Sovětského svazu. Mezi popravenými bylo i 9 žen.

Přehled o době popravy ukazuje na význam období Velkého teroru v historii politických represí. Ponecháme-li stranou krvavé počátky sovětského státu, k nimž nemáme dostatek pramenů, můžeme konstatovat, že ve dvacátých a v první polovině třicátých let byli mezi popravenými Čechy jen jednotlivci a v některých letech jsme nezjistili vůbec žádnou popravu. Zlom nastal až v roce 1937, kdy bylo zastřeleno 181 osob, a v roce 1938 dokonce 352 osoby. V roce 1939 už bylo zastřeleno jen 5 osob, v roce 1940 celkem 45 osob (ale většinu z nich tvořili zmínění polští zajatci) a v roce 1941 celkem 63 osob, převážně politických vězňů, které úřady odmítly evakuovat před německým útokem. Celkem 533 osob, tedy 89 % všech popravených, patří k obětem Velkého teroru. Zatímco jinde v SSSR teror vrcholil už v roce 1937, na Ukrajině tomu bylo naopak. V době, kdy teror už slábl, tu bylo v roce 1938 popraveno dvakrát tolik

Čechů jako v roce 1937. I to dobře svědčí o skutečném charakteru oněch „poprav“, narychlo realizovaných na politickou objednávku.

Zjištěním konkrétních jmen obětí a okolností jejich smrti učinil výzkum jen první důležitý krok. Stále totiž ještě nejsou soupisy obětí uzavřené, publikování nových seznamů se i vzhledem k rušným politickým událostem poslední doby pořád opoždíuje, takže i některá významná města (např. Kyjev a Charkov) takový přehled dosud nemají. To se samozřejmě a tím výrazněji týká i některých dalších oblastí Ukrajiny. Lze proto důvodně předpokládat, že po doplnění soupisů obětí politických represí se i námi zjištěný počet popravených pravděpodobně zvýší, možná i o stovku dalších jmen. Ale i u těch už zjištěných nám zbývá podstatně doplnit jejich životní osudy, vytáhnout z archivů podrobnosti o jejich předem prohraném zápase o život a někdy i pojmenovat zločince, kteří se na jejich smrti podíleli. Přívětivě pootevřené dveře ukrajinských archivů, hlavně těch bezpečnostních, by mohly být dobrým podnětem i pro mladé badatele z České republiky, kteří by se takové výzvy chtěli chopit.

Domnívám se, že naše monografie, uzavírající jednu část výzkumu, může být dobrou orientační pomůckou k takovému počínu, v němž svým případným nástupcům přeji hodně vytrvalosti a zdaru, který se pak jistě dostaví.

Seznam zkratek

AMZV – Archiv Ministerstva zahraničních věcí
ASD – archivno-sledstvennoje dělo, archivní vyšetřovací spis
CAFSB – Centralnyj archiv Federalnoj služby bezopasnosti, Ústřední archiv Federální bezpečnostní služby
CAMO RF – Centralnyj archiv Ministerstva oborony Rossijskoj federacii, Ústřední archiv Ministerstva obrany Ruské federace
cit. – citace
Čeka – Črezvyčajnaja komissija, Mimořádná komise, lidové označení sovětské bezpečnosti VČK v letech 1917–1922
ČK – Črezvyčajnaja komissija, Mimořádná komise
ČSR – Československá republika
ČR – Česká republika
ČVUT – České vysoké učení technické
d. – dělo, spis
DPU – Děržavne Polityčne Upravlinnja, Státní politická správa
DTO – Dorožno-transportnyj otděl, Traťově-dopravní oddělení
ed. – editor
edd. – editoři (z latinského ediderunt, vydali, platí pro tituly ve všech řečech mimo angličtinu)
f. – fond
FSB RF – Federalnaja služba bezopasnosti Rossijskoj federacii, Federální bezpečnostní služba Ruské federace
GARF – Gosudarstvennyj archiv Rossijskoj federacii, Státní archiv Ruské federace
GUGB – Glavnoje upravlenije gosudarstvennoj bezopasnosti, Hlavní správa státní bezpečnosti
GPU – Gosudarstvennoje političeskoje upravlenije, Státní politická správa
GULAG – Glavnoje upravlenije lagerej, Hlavní správa táborů, přeneseně též gulag, vězeňský pracovní tábor
HDA SBU (Haluzevyj deržavnyj archiv Služby bezpeky Ukrajiny, Resortní státní archiv Bezpečnostní služby Ukrajiny)
ITL – ispravitělnno-trudovyj lager, nápravně-výchovný tábor
KGB – Komitět gosudarstvennoj bezopasnosti, Výbor státní bezpečnosti
Komintern – Kommunističeskij internacional, Komunistická internacionála
KP(b)U – Kommunističeskaja partija (bolševikov) Ukrainy, Komunistická strana (bolševiků) Ukrajiny
KSČ – Komunistická strana Československa
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
KUNMZ – Komunistická univerzita národnostních menšin Západu
MGB – Ministěrstvo gosudarstvennoj bezopasnosti, Ministerstvo státní bezpečnosti
MO – Moskovskaja oblast', Moskevská oblast
MV – Ministerstvo vnitra
MTS – Mašinno-traktornaja stancija, Strojní traktorová stanice
MVD – Ministerstvo vnutrennych děl, Ministerstvo vnitra
MZV – Ministerstvo zahraničních věcí
NEP – Nová ekonomická politika

NKGB – Narodnyj komissariat gosudarstvennoj bezopasnosti, Lidový komisariát státní bezpečnosti
 NKID – Narodnyj komissariat inostrannyh děl, Lidový komisariát zahraničních věcí
 NKVD – Narodnyj komissariat vnutrennyh děl, Lidový komisariát vnitřních věcí
 NKVS – Narodnyj komissariat vnutrišnich sprav, Lidový komisariát vnitřních věcí
 OGPU – Objediniŋnoje gosudarstvennoje političeskoje upravlenije, Sjednocená státní politická správa
 OO – Osobyj otděl, Zvláštní oddělení
 op. – opis, inventář
 OSO – Osoboje sověščanije, Zvláštní porada
 per. – pereulok, příčná ulice
 POW – Polska Organizacja Wojskowa, Polská vojenská organizace
 red. – redaktor
 rež. – režie
 RF – Rossijskaja federacija, Ruská federace
 RGAE – Rossijskij gosudarstvennyj archiv ekonomiky, Ruský státní archiv ekonomiky
 RGANI – Rossijskij gosudarstvennyj archiv novejšej istorii, Ruský státní archiv nejnovějších dějin
 RGASPI – Rossijskij gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii, Ruský státní archiv sociálně-politických dějin
 RGVA – Rossijskij gosudarstvennyj vojennyj archiv, Ruský státní vojenský archiv
 RSFSR – Ruská sovětská federativní socialistická republika
 s. – strana
 SNK – Sovet narodnyh komissarov, Rada lidových komisařů
 sost. – sostavil, sestavil (editor)
 SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
 spr. – sprava, spis
 sv. – svazek
 t. – tom, díl
 UGB – Upravlenije gosudarstvennoj bezopasnosti, Správa Státní bezpečnosti
 UKGB – Upravlenije Komitěta gosudarstvennoj bezopasnosti, Správa Výboru státní bezpečnosti
 UNKVD – Upravlenije Narodnogo komissariata vnutrennyh děl, Správa Lidového komisariátu vnitřních věcí
 URKM – Upravlenije raboče-krestjanskoj milicii, Správa dělnicko-rolnické milice
 URSR – Ukrajinska Radjanska Socialistyčna Respublika, Ukrajinská sovětská socialistická republika (po r. 1937)
 USA – United States of Amecica, Spojené státy americké
 USRR – Ukrajinska Socialistyčna Radjanska Respublika, Ukrajinská socialistická sovětská republika (do r. 1937)
 USSR – Ukrajinská sovětská socialistická republika
 ÚV – ústřední výbor
 VCIK – Vserossijskij Centralnyj Isponiteľnyj Komitět, Všeruský ústřední výkonný výbor
 v/č – vojenskaja čast', vojenský útvar
 VČK – Vserossijskaja črezvyšajnaja komissija po borbe s kontrrevolucijej i sabotadžem, Všeruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotážemi
 VKS(b) – Všeruská komunistická strana (bolševiků)
 VKNS – Vojenské kolegium Nejvyššího soudu SSSR
 VMN – vysšaja mera nakazanija, nejvyšší výměr trestu (poprava)

VT – vojennyj tribunal, vojenský tribunál

vyp. – vypusk, díl (knihy)

ZAGS – Zapis aktov graždanskogo sostojanija, Občanský matriční úřad

ZÚ – Zastupitelský úřad

ŽO – Žytomyrská oblast

Seznam literatury a pramenů

Archivní fondy

Ústřední státní archiv nejvyšších státních a správních orgánů Ukrajiny (Centralnyj deržavnyj archiv vyščych organiv vłady ta upravlinja Ukrajiny)
fond 263, 1 p (archivní vyšetřovací spisy rehabilitovaných)

Resortní státní archiv Bezpečnostní služby Ukrajiny (Haluzevyj deržavnyj archiv Služby bezpeky Ukrajiny)
archivní vyšetřovací spisy rehabilitovaných, materiály k činnosti NKVD

Národní knihovna Ukrajiny V. I. Vernadského (Nacionalna biblioteka Ukrajiny im. V. I. Vernadskoho)
fond Reabilitovani istorijeju

Státní archiv Žytomyrské oblasti (Deržavnyj archiv Žytomyrskoj oblasti)
fond 5013 (archivní vyšetřovací spisy rehabilitovaných)

Státní archiv Vinnycké oblasti (Deržavnyj archiv Vinnyckoji oblasti)
fond P-6023 (archivní vyšetřovací spisy rehabilitovaných)

Muzeum sovětské okupace, Kyjevský Memoriál V. Stusa (Muzej sovetskoji okupaciji, Kyjivskyj Memorial im. V. Stusa)
fond Databáze obětí politických represí na Ukrajině
fond Databáze obětí – Bykovnja

Státní archiv Ruské federace (Gosudartsvennyj archiv Rossijskoj federacii)
fond 10035, opis 1-2 (archivní vyšetřovací spisy UNKVD pro Moskvu a Moskevskou oblast)

Ruský státní archiv sociálně-politických dějin (Rossijskij gosudarstvennyj archiv socialno-političeskoj istorii)
fond 17 (Ústřední výbor KSSS), opis 98 (Komise pro převod bývalých členů komunistických stran v letech 1920-1940)
fond 495 (Výkonný výbor Kominterny), opis 71 (Komunistická strana Československa 1919–1945).

Archiv sdružení Memoriál, Moskva
fond 1, opis 1-4 (Archiv historie politických represí v SSSR 1918–1956)

Archiv Ministerstva zahraničí České republiky
fond Sibiřské archivy 1916-1929
fond Teritoriální odbor SSSR
fond Politické zpravodajství Zastupitelského úřadu v Moskvě 1918-1939
fond II. sekce MZV 1918-1939 (katalogy 1, 2 a jmenná spisovna)

Rukopisy

- Rafalska, Tetjana L.: „Velykyj teror“ na Žytomyrščyni (lipiec 1937 r. – listopad 1938 r.). Disertacija. Kyjiv, Nacionalnyj pedagogičnyj universytet M. P. Dragomanova 2010
- Moravcová, Ilona: České školství na Volyni (1968-1939). Diplomová práce. Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 1997
- Pavlenko, Ljudmyla A.: Naukovo-pedahohična ta hromadska dijalnist' Jevhena Rychlika. Disertacija. Černihiv 2007

Slovníky, bibliografie

- Babyč, Jevdokija – Patoka, Valentyna: Represiji v Ukrajině (1917–1990 rr.). Naukovo-dopomižnyj bibliohrafičnyj pokažčyk. Kyjiv 2007
- Belenkin, Boris I. – Vasiljeva, N.: Výběrová bibliografie k problematice politických represí v SSSR. In: Borák, M. (ed.): Výzkum perzekuce československých občanů v Sovětském svazu (1918–1956). Opava 2007, s. 125-266
- Gruzděv, Ju. P. – Razumov, A. Ja. (sost.): Knigi pamjati žertv političeskich repressij v SSSR. Annotirovannyj ukazatěl. Sankt-Petěrburg 2004
- Ivkin, V. I.: Gosudartvennaja vlast' v SSSR. Vysšije organy vlasti i upravljenja i ich rukovoditeli 1923-1991. Istoriko-biografičeskij spravočnik. Moskva 1999
- Jakovlev A. N (sost.): Lubjanka. VČK-OGPU-NKVD-NKGB-MGB-MVD-KGB. 1917-1960. Spravočnik. Moskva 1997
- Kalytko, S. – Rublov, O. – Podkur, R. – Ševčenko, L. (upor.): Polityčni represiji v Ukrajině. (1917–1980-ti rr.). Bibliohrafičnyj pokažčyk. Kyjiv 2007
- Kokurin, A. I. – Petrov, N. V. (sost.): GULAG: (Glavnoje upravlenije lagerej) 1917-1960. Spravočnik. Moskva 2000
- Petrov, N.V. – Skorkin, K. V.: Kto rukovodil NKVD 1934-1941. Spravočnik. Moskva 1999
- Pravidla českého pravopisu. Praha 2000
- Slovenský autobiografický slovník, III. zv., Martin 1989
- Smirnov, M. – Ochotin, N. G. – Roginski, A. B.: Sistěma ispravitělnno-trudovyh lagerej v SSSR 1923–1960. Spravočnik. Moskva 1998
- Zalesskij, K. A.: Imperija Stalina. Biografičeskij encyklopedičeskij slovar. Moskva 2000

Dobová literatura

- Glinskij, A. B.: Nacionalnyje mešinstva na Ukraine. Charkov-Kijev 1931
- Hirčak, Je.: Na dva fronty v borot'bi proty nacionalizmu. Zb. st. 1926–1931. Charkiv 1932
- Irkutov, A.: Smertnyj prigovor, b.m.r.v.
- Komu my id'om na pomošč. Moskva 1939
- Kovhan, S.: Za sucilnu kolektyvizaciju, za likvidaciju kurkula kak klasu. Charkiv 1930
- Lipov, G. P.: O podryvnoj dějatělnosti inostrannch razvedok v SSSR. Moskva 1938
- Molodi fašisty ukrajinskoj kontrrevoljuciji. Do procesu SBU. Charkiv 1930
- Mychajlyk, M.: Ukrajinška kontrrevoljucija pered proletarskim sudom. Proslova na procesi C.B.U. Charkiv 1938

O kovarných metodach i prijomach inostrannoj razvedki. Sbornik statěj. Moskva 1937
 Oleksandrovskej, S.: Interventy i škudnyky. Charkiv 1931
 Pervoj vsekrajinskoje soveščanije po rabotě sredi nacionalnych menšinstv 8–11 janvarja 1927 goda. Charkov 1927
 Prihov, S. A. – Viktorov, A. V. : Kurkulskej teror na seli. Charkiv 1930
 Ptašynskij, P.: Druhyj Internacional i ukrajinskij social-fašizm u borot'bi proty proletarskoj revoljuciji. Charkiv 1932
 Rubin, N. – Serebrov, Ja.: O podryvnoj dějatělnosti fašistskich razvedok v SSSR i zadačach borby s něju. Moskva 1937
 Špiony i diversanty za rabotoj. Moskva 1937
 Vsekrajinskoje soveščanije po rabotě sredi nacionalnych menšinstv, 2-e. Moskva–Charkov–Minsk, b.r.v.

Publikované vzpomínky

Babka, Lukáš – Bzonková, Radka (edd.): Jen jeden osud. Antologie sovětské lágrové prózy. Praha 2009, 2010
 Brunovskij, V.: V sovětských žalářích. Praha 1931
 Czapski, J.: Wspomnienia starobielskie. Rzym 1945
 Demčík, Jan: Můj útěk do gulagu. Praha 1995
 Doleček, Jiří: Popraviště aneb Zpověď volyňského Čecha. Praha 2014
 Dufek, Vladimír (ed.): Kapitoly z dějin volyňských Čechů, Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. Praha 1997
 Dvořák, Jan – Hradilek, Adam: Dneska už určitě bude doma tatínek... [vzpomínky Ziny Žantové na Antonína Vodseďálka]. Paměť a dějiny, 7, 2013, č. 4, s.109-114
 Dvořáková, Zora: Z letopisů třetího odboje. Praha 1992
 Fiala, Jindřich: Na frontu přes gulag. Praha 2007
 Hajdur, Vasil: Z gulagu přes Buzuluk do Prahy. Vzpomínky a zážitky frontového vojáka. Praha 2011
 Hostička, Vladimír: Vzpomínky volyňské Česky na život na Ukrajině a na Sibiři. In: Za svobodu a demokracii. I. díl: Odpor proti komunistické moci. Uspořádali J. Cuhra a V. Veber. Praha 1999, s. 276-290
 Jovbak, Vasil: Pravda o 1. čs. samostatné tankové brigádě v SSSR. I. kniha, Kroměříž 1999
 Klička, Josef: Krev a slzy. Osudy českých sedláků ve znamení srpů a kladiva. Praha 1942
 Klička, Josef: Žil jsem v SSSR. Praha 1942
 Kraus, Vladimír: Cesta k životu přes propast zkázy. Ostrava 2001
 Kričfaluši, Michal – Richter, Karel. Účtování s časem. Díl I. – V náručí Gulagu. Praha 2004
 Kšicová, Danuše – Vaculík, Jaroslav (edd.): Rodinná kronika volyňských Čechů. Brno 2006 (2008).
 Lanziger, Josef Střetnutí věků. Ostrava 2000
 Levora, Vladimír – Dvořáková, Zora: Ze stalinských gulagů do československého vojska. Praha 2003
 Luťanský, Štěpán: Pečorlag. Útěk do ráje (1939–1942). Praha 1999
 Martinovská, Darina: Dopisy 1923/28. J. M. – M. M. Nymburk 2011.
 Medailonky statečných. Praha 1998
 Mička, Ivo: Dva měsíce u volyňských Čechů. Rakovník 2005.
 Nosek, Josef: Žili jsme na sovětské Volyni. Holaveň Česká. Karlovy Vary 2011.
 Ornst, Jaroslav: Česká kolonie Malá Zubovščina na Ukrajině. Praha 2009.

- Pavlič Jiří: Přežil jsem Gulag. Vyprávění po padesáti letech. Kruh v Podbezdězí 2000
- Petrříček, Vladimír: Domov v cizině. Kronika Podcurkova, Rapatova a českého Ulbárova, tří spřízněných českých obcí na ukrajinské Volyni. Podbořany 2004.
- Poživši v GULAge. Sbornik vospominanij. Sost. A. I. Solženicyn. Moskva 2001
- Seleško, Michajlo: „Ja buv perekladčykom...“ In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 176-178
- Ševčenko, B.: „Gospod' peredbačyv šcos krašče dlja nas...“ In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3. Vinnycja 2010, s. 36-38
- Šimek, Václav: U nás na Volyni. Sokolov 1993.
- Šimek, Václav. Volyňáci. Sokolov 1995
- Širc, Václav. Minulost zavátá časem : kronika českých Dorohostají a přilehlých osad Libánovky a Máslenky. Louny b.r.v.
- Urban, Rudolf: Na Sibiř? Zkušenosti českých osadníků v zemi sovětů. Praha 1943
- Vilenskij, Semjon – Babka, Lukáš (sest.): Ozvěny Gulagu: povídky a vzpomínky/Echo Gulaga: rasskazy i vospominanija. Praha 2013.
- Žáková, Miloslava – Kytl, Václav – Zápotocký, Václav: Kupičov – Jak nám o něm vyprávěli. Fakta a jména. Praha 1997

Odborná literatura

- Abramenko, Leonid (ed.): Kyjiv: žertvy represij. T. 1. Kyjiv 1997, T. 2. Kyjiv 1999.
- Amons, Andrij I.: Bykivnjanska trahedija. Dokumenty i materialy. Kyjiv 2006
- Amons, Andrij I. (ukl.): Bykivnjanski žertvy abo Jak pracjuvala „Vyšča dvijka“ na Kyjivščyni. Dokumenty ta materyaly. Kyjiv 2007
- Amons, Andrij: Dijalnost' pozasudovych organiv na Vinnyččyni u period masovych polityčnych represij 1937–1938 rokiv. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 2. Vinnycja 2007, s. 7-21
- Amons, Andrij I.: Pozasudovi orhany NKVD na Kyjivščyni pid čas represij 1937–1938 rokiv. In: Amons, A. (ukl.): Bykivnjanski žertvy abo Jak pracjuvala „Vyšča dvijka“ na Kyjivščyni. Dokumenty ta materyaly. Kyjiv 2007, s. 68-70.
- Andrejev, Alexandr – Šumoc, Sergej (sost.): Banderovščina. Moskva 2005
- Andres, Evžen: Zločiny proti lidskosti spáchané komunistickou stranou Sovětského svazu na Češích a Němcích žijících na území bývalé Volyňské gubernie. In: Stálá mezinárodní konference o zločinech komunismu. Praha 1991, s. 166-170
- Applebaum, Anne: Gulag. Dějiny. Praha–Plzeň 2004
- Archivno-slidči spravy represovanych: naukovo-metodyčni aspekty vykorystannja. Zbirnik naukovych prac. Kyjiv 1996
- Auerhan, Jan: České osady ve Volyni, na Krymu a na Kavkaze. Praha 1920
- Auerhan, Jan: Československé jazykové menšiny v evropském zahraničí. Praha 1935
- Baberowski, Jörg: Rudý teror. Dějiny stalinismu. Praha 2004
- Babka, Lukáš: Solovecký koncentrační tábor – unikát sovětského Gulagu. Historický obzor, 13, 2002, č. 1-2, s. 24-32
- Balandjuk, Miroslav: Doroha smerti: Čortkivska tjurma – Vinnyččyna – Umaň. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti. Vinnycja 2002, s. 84-88.
- Bazunov, V. V.: Tjurmy NKVD-MVD SSSR v karatělnoj sisteme sovetskogo gosudarstva. Moskva 2000
- Bažan, O. G. (upor.): Pamjať Bykivni. Dokumenty ta materialy. Kyjiv 2000

- Bažan, Oleh: „Velykyj teror“ na Poltavščyni (za materialami Haluzevoho deržavneho archivu Služby bezpeky Ukrainy). . In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 109-121
- Bažan, Oleh. H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukrajinskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013
- Belaja kniga o žertvach političeskich repressij. T. 2. Samara 1997
- Bilas, Ivan: Represyvno-karalna systema v Ukraini 1917–1953. Suspilno-polityčnyj ta istoryko-pravovyj analiz. Kn. 1–2. Kyjiv – Lybid 1994
- Bilokiň, Serhij: Istoriohrafija dëržavneho teroru j terorizmu v SRSR: problemy systematyzaciji j periodyzaciji. In: Babyč, Jevdokija – Patoka, Valentyna: Represiji v Ukraini (1917–1990 rr.). Naukovo-dopomiznyj bibliohrafičnyj pokazčyk. Kyjiv 2007, s. 11-31
- Bilokiň, Serhij: „Laboratorija-2“: Poltava. Dokumentalni matërialy pro masovi represiji v Poltavskij oblasti u 1937–1938 rr. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2000, № 2/4, s. 129-178
- Bilokiň, Serhij: Masovyj tërór jak zasib dëržavneho upravlinnja v SSSR (1917–1941 rr.). Džereloznavče doslidžennja. Kyjiv 1999
- Bilokiň, Serhij: Ščo hovorila pamjať zemli, koly buly zakryti archivy (Bykivnja i Vinnycja v istoriohrafiji teroru). In: Amons, A. I.: Bykivnjanski žertvy abo Jak pracjuvala „Vyšča dvijka“ na Kyjivščyni. Dokumenty ta materyaly. Kyjiv 2007, s. 13-64
- Bohunov, S.–Zolotarov, V.–Rafalska, T.–Radzyvil, O.–Šapoval, Ju. (edd.): Ukrajina v dobu „Velykoho teroru“. 1936–1938 r.r. Kyjiv 2009.
- Borák, Mečislav: České stopy v Gulagu. Z výzkumu perzekuce Čechů a občanů ČSR v Sovětském svazu. Opava 2003
- Borák, Mečislav: Katyňský zločin a jeho oběti z Těšínského Slezska. Časopis Slezského zemského muzea, série B, r. 55, 2006, č. 3. s. 218-250
- Borák, Mečislav: Moskevská pohřebiště. Češi a českoslovenští občané popravení v Moskvě v letech 1922–1953. Opava 2013
- Borák, M.: Mrtví od Charkova. Občané z Těšínska v Katyni číslo 2. Těšínsko, 35, 1992, č. 1, s. 16-22
- Borák, Mečislav: Oběti „velkého teroru“ v Sovětském svazu v letech 1937–1938 původem z Ostravska. Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska. Sv. 24. Ostrava 2009, s. 9-40
- Borák, Mečislav: Ofiary Zbrodni Katyńskiej z obszaru byłej Czechosłowacji. Opava 2011
- Borák, Mečislav (ed.): Perzekuce československých občanů v Sovětském svazu (1918-1956). Část I. – Vězni a popravení. Část II. – Zajatci a internovaní. Opava 2007
- Borák, Mečislav a kol.: Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR. Praha 2003 [Sešity Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, sv. 38]
- Borák, Mečislav: Popravy jako součást politických represí v SSSR a dosud zjištěné oběti z řad Čechů a československých občanů. In: Borák, M. (ed.): Perzekuce československých občanů v Sovětském svazu (1918–1956). Část I. – Vězni a popravení. Opava 2007, s. 117-236
- Borák, Mečislav: (ed.): Výzkum perzekuce československých občanů v Sovětském svazu (1918–1956). Opava 2007
- Borák, Mečislav: Zločin v Katyni a jeho české a slovenské souvislosti. In: Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty. Edd. M. Šesták a E. Voráček. Praha 2000, s. 505-522
- Bordjugov, Gennadij (red.): Mezdu kanunami. Istoričeskije issledovanija v Rossii za poslednije 25 let. Moskva 2013
- Brod, Tomáš: Československo a Sovětský svaz 1939-1945. Moskva-objetí a pouto. Praha 1992
- Bugaj, N. F.: Deportacija narodov s Ukrainy (30–50-e gody). Ukrainskij istoričeskij žurnal (Kijev), 1990, № 11, s. 20-25
- Bulloc, Alan: Hitler a Stalin. Paralelní životopisy. Plzeň 1995

- Butovskij poligon 1937-1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 1. Moskva 1998, Vyp. 3. Moskva 1999
- Bystrov, Vladimír: Průvodce říší zla. Praha 2006
- Bystrov, Vladimír: Z Prahy do Gulagu aneb Překáželi. Praha 1999
- CK VKP(b) i nacionalnyj vopros. Kniga 2. 1933–1945. Sost. D. S. Gatagova, L. P. Košeleva, L. A. Rogovaja, Dž. Radio. Moskva 2009
- Conquest, Robert: Velký teror. Nové zhodnocení. Praha 2012
- Curtois, Stéphane: Zločiny komunismu. In: Černá kniha komunismu. Zločiny, teror, represe. I. díl. Praha–Litomyšl 1999, s. 13-36
- Čaplickij, Bronislav – Osipova, Irina: Kniga pamjati. Martirolog katoličeskoj cerkvi v SSSR. Moskva 2000
- Čechy na Volyni: istorija i sučasnist'. Naukovyj zbirnik „Velyka Volyň“. T. 24. Žytomyr-Malyn 2001
- Čencov, V. V.: Polityčni represiji u radjanskij Ukrajině v 20-ti roky. Ternopil 2000
- Čencov, Viktor – Archirejskij, Dmytro: Osoblivosti „velykoho terpru“ 1937–1938 rr. na Dnipropetrovščyni. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 100-108.
- „Čerez trupy vraga na blago naroda“. „Kulackaja operacija“ v Ukrainskoj SSR 1937–1941 gg. T. 1.: 1937 g. Podgotovka prikaza № 00447, pervyj etap „kulackoj operacii“. T. 2.: 1938–1941 gg. Vtoroj etap repressij. Zaveršenije Bolšogo terrora i vosstanovlenije „socialističeskoj zakonnosti“. Moskva 2010
- Černá kniha zločinů komunismu. Zločiny, teror, represe. I. díl. Praha–Litomyšl 1999
- Červoni žorna. Spohady represovanych, členiv jich rodyn, svidkiv represij. Vinnycja 1994
- Danylenko, V. M. – Kasjanov, H. V. – Kulčyckij, S. V. (upor.): Stalinizm na Ukrajině: 20–30-e roky. Kyjiv 1991
- Danylenko, Vasyl – Kokin, Serhij (upor.): Radjanski orhany deržavnoji bezpeky u 1939 – červni 1941 r. Dokumenty GDA SB Ukrajině. Kyjiv 2009
- Delowicz, J.: Śmierć przysła wiosną. Mieszkańcy ziemi rybnicko-wodzisławskiej z obozów Kozielsk, Starobielsk, Ostaszków zamordowani w roku 1940 w Katyniu, Charkowie i Kalininie. Żory 2000
- Delowicz, J.: Zginęli na wschodzie. Kozielsk, Starobielsk, Ostaszków. Żory 1995
- Dluhošová, Helena: Vystěhovalectví na Ukrajinu. Češi v cizině, sv. 9, 1996, s. 48-66
- Dmitrijev, Jurij A.: Mesto rasstrela Sandarmoch. Petrozavodsk 1999
- Dokumenty a materiály k dějinám československo-sovětských vztahů. Díl 1-5, Praha 1975-1988
- Đonninghaus, Viktor: V těni „Bolšogo Brata“. Zapadnyje nacionalnyje meňšinstva v SSSR 1917–1938 gg. Moskva 2011
- Dovbnja, Olga Anatoljevna: Repressii po partijnoj „okraske“ v ramach „kulackoj operacii“ v Doněckoj oblasti. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 421-458
- Dovidka pro zminy v administratyvno-terytorialnomu podili Žytomyrskoj oblasti. 1917–2003 rr. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1. Žytomyr 2006, s. 654-657
- Drbal, Alexandr: Češi na Ukrajině. In: Češi v cizině. Sv. 12, 2004, s. 44-68
- Drbal, Alexandr: Češi ve Lvově. Slovanský přehled, 78, 1992, č. 2. s. 171-174
- Drobčák, G.: Vinnycki Kuropaty. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 233-240
- Dudyk, Maksym: „Vinnycki jamy“ – trahična storinka ukrajinskoji istoriji. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002, s. 191-195
- Dufek, Vladimír (ed.): Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. Praha 1997

- Dufek Vladimír: Návrat volyňských Čechů do vlasti v archívních materiálech. Aktuální publikace k padesátému výročí reemigrace. Praha 1997.
- Dufek, Vladimír: Perzekuce Čechů na západní Volyni. In: Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Praha 1997, s. 111-114
- Dufek, Vladimír – Mazánek, František – Martinovský, J. A.: Mučednické obce na Volyni: Český Malín, Michna-Sergejevka, Vyhnanici na Sibiři. Praha 2002
- Dvořák, Jan: Antonín Vodsed'álek a proces s českými učiteli na Ukrajině. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, r. 7, 2013, č. 4, s. 97-108
- Dvořák, Jan – Hradílek, Adam: Když pochopíte, nebude váš osud tak bolestný. Učitel Bezděk v soukolí totalitních režimů. Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, r. 5, 2011, č. 4, s. 89-107
- Ent, Alexandr: Východní Volyň v letech 1918 – 1947. In: Dufek, V. (ed.): Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací. Praha 1997, s. 90-95
- Fedorivskij, Stepan: Šče pro hruševyj sad i park kultury im. Gorkoho u Vinnyci. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 224-226
- Filip, Zdeněk: Proces s českými učiteli na Ukrajině v roce 1931. In: Historia magistra vitae, vita magistra historiae. Praha 1998, s. 62-69.
- Filip, Zdeněk: Případ učitele Bezděka. Severomoravský příspěvek k dějinám stalinských represí. Severní Morava, 59, 1990, s. 23-38
- Filip, Zdeněk – FILIP, Jiří: Tam na východě vidí oči spásu. (Severomoravský příspěvek k dějinám Interhelpa). Severní Morava, 15, 1967, s. 9-18
- Geyer, Michael – Fitzpatricková, Sheila: Za obzor totalitarismu. Srovnání stalinismu a nacismu. Praha 2012.
- Golovkova, Lidija A.: Čechi i urožency Českoslovakii v SSSR. 1920-e – načalo 1950-ch godov. Moskva 2010. [Článek pro časopis Volja]
- Grankina, Olga: Archivno-slidči spravy druhoj polovyny 1937 roku ščodo predstavnykiv nacionalnych menšyn Ukrajiny. Džereloznavčyj analiz skladu dokumentiv. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 1998, č. 1-2, s. 174-182.
- Grund, Ladislav: Česká Volyň a Problém českých kolonií v Rusku. Naše zahraničí, r. 1, 1920, č. 1, 2, s. 41-43, 125-126
- Grupa, Małgorzata – Kaźmierczak, Ryszard: Dowody wydobyte z ziemi. Nazwiska oficerów WP odczytane na dokumentach i przedmiotach wydobytych podczas prac archeologiczno-ekshumacyjnych w Charkowie w latach 1995–1996. Warszawa 2001
- GULAG: jego stroitěli, obitatěli i geroi. Pod red. I. V. Dobrovol'skogo. T. 1: Rossija – po dorogam fanatizmu i mučeničestva. Moskva 1998. T. 2: Raskulačivanie i goněnie na Pravoslavnuju Cerkov popolniali lagerja GULAGa. Moskva 1999
- GULAG v Karelii. Sborník dokumentov i materialov 1930-1941. Petrozavodsk 1992
- Hlaváček, Rostislav: Volyňští Češi v bojích o starou vlast. In: Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Praha 1997, s. 150-159
- Hofman, Jiří: Češi na Volyni. Základní informace. Praha 2007
- Hofman, Jiří – Klicpera, Jaroslav – Pelcová, Věra: Historická mapa českého osídlení na Volyni. Kartograficky zpracoval Jaroslav Drahokoupil. Praha 1995
- Hofman, Jiří – Širc, Václav – Vaculík, Jaroslav: Volyňští Češi v 1. a 2. odboji. Praha 1999
- Hostička, Vladimír: Volyňští Češi a jejich perzekuce v SSSR. In: Střední a východní Evropa v krizi XX. století. Praha 1998, s. 47-60

- Hostička, Vladimír: Volyňští Češi a jejich perzekuce v Sovětském svazu. In: Kapitoly z dějin volyňských Čechů. Praha 1997, s. 97-110
- Chandros, Borys: Sprawy „vorohiv narodu“ u svitli Vinnyckoji trahediji. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002, s. 171-175
- Charków. Katyń. Miednoje. Polskie cmentarze wojenne, Gdynia 2000
- Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego. Warszawa 2003
- Chaustov, Vladimir – Samuelson, Lennart: Stalin, NKVD i repressii 1936–1938 gg. Moskva 201
- Chlevňuk, Oleg V.: Historie GULAGu. Od kolektivizace do „velkého teroru“. Praha 2008
- Chlevňuk, Oleg V.: Chozjain. Stalin i utveržđenje stalinskoj diktatury. Moskva 2010
- Chlevňuk, Oleg V.: Politbjuro. Mechanizm političeskoj vlasti v 1930-je gody. Moskva 1996
- Chmelnyckyj, Ivan [Konstantyn Kospiruk]: V krajini rabstva i smerti. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 204-219
- Ivanyčuk, Jevhen: Jablunivski krynyci. Chronika rozkopok žertv komunistyčnogo teroru (1990). Kolomyja 2000.
- Ivanova, Galina M.: Gulag v sisteme totalitarnogo gosudarstva. Moskva 1997
- Jakovlev, Alexandr N.: Rusko plné křížů. Od vpádu do pádu bolševismu. Brno 2008
- Janák, Dušan: Českoslovenští občané a Češi v sovětských věznicích a táborech (1918-1956). In: Borák, M. (ed.): Perzekuce československých občanů v Sovětském svazu (1918 – 1956). Část I. Vězni a popravení. Sborník studií. Opava 2007, s. 15-116
- Janák, Dušan: Sovětské vězeňství v letech 1917-1960. I. Od revolučního teroru do počátku GULAGu (1917-1929). Slezský sborník, r. 104, 2006, č. 4, s. 278-291
- Janák, Dušan: Sovětské vězeňství v letech 1917-1960. II. Vznik, rozmach a úpadek GULAGu (1929-1960). Slezský sborník, r. 105, 2007, č. 1, s. 20-44
- Janák, Dušan: Věznění Čechů a československých občanů v Sovětském svazu 1918-1939. Slezský sborník, r. 107, 2009, č. 2-3, s. 135-142
- Jazborowska, I. – Jabłokow, A. – Zoria, J.: Katyń. Zbrodnia chroniona tajemnicą państwową, Warszawa 1998
- Jovbak, Vasil: Podkarpatská Rusj – Zakarpatská Ukrajina. (Krátce o historii). Kroměříž 2001.
- Junge, Mark – Binner, Rolf: Kak terror stal „Bolšim“. Sekretnyj prikaz № 00447 i tehnologija ego ispolnjenja. Moskva 2003
- Jurok, Jiří: Češi na Volyni a Ukrajině. Vlastivědný věstník moravský, 48, 1996, č. 4, s. 403-404
- Kalakura, Jaroslav S.: Osoblyvosti džerelo-znavčoji krytyky archivno-slidčich dokumentiv . In: Archivno-slidči spravy represovanych: naukovo-metodyčni aspekty vykorystannja. Zbirnik naukovych prac. Kyjiv 1996, s. 19-23
- Kalytko, Serhij L.: Hirka dolja podilskych čechiv. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 831-838
- Kalytko, Serhij Leonidovyč: Polityčni represiji sered česko naselennja Volyno-Schidnopodilskoho porubižžja. In: Čechy na Volyni. Istorija i sučasnist'. Nauk. zb. Žytomyr – Malyn 2001. T. 24
- Kamenetzky, Ihor (ed.): The tragedy of Vinnytsia. Materials on Stalin's policy of extermination in Ukraine during the Great Purge 1936–1938. Toronto – New York 1989
- Katyń. Dokumenty zbrodni. T. 1, Jeńcy nie wypowiedzianej wojny, sierpień 1939-marzec 1940. Warszawa 1995
- Katyń. Lista ofiar i zaginionych jeńców obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Wstęp i opracowanie A. L. Szcześniak. Warszawa 1989

- Katyń, Miednoje, Charków – ziemia oskarża. Warszawa 1996
- Keler, Alexej N.: Repressirovannyje čechi. Vypusk 1. Odessa 2007
- Keler, Alexej N.: Repressirovannyje čechi po materialam otkrytych archivnych fondov. In: Česká rodina/Чеська родина. Husivski čytannja – 2010. Odesa 2010, s. 31-66
- Kirillov, V. M. (sost.): Sostojanije raboty mad Knigami pamjati žertv političeskich repressij v Rossii, Kazachstane i Ukrajinie. Sbornik materilov po projektu „Vozvraščonnyje imena“ Nižnij Tagil 2002
- Kirillov, V. M. – Kovalčuk, L. V. (sost.): Meždunarodnyj projekt sozdanija jedinogo elektronnoho banka dannych žertv političeskich repressij „Vozvraščonnyje imena“. Nižnij Tagil 2003
- Kniga pamjati Irkutskoj oblasti. Žertvy političeskich repressij. T. 1. Irkutsk 1998
- Kniga rasstreljanych. Martirolog pogibšich ot ruki NKVD v gody bolšogo terrora (Tjumenskaja oblast'). T. 2, Tjumeň 1999
- Kokin, Serhij – Junge, Mark (edd.): Velykyj teror v Ukrajinі. „Kurkulska operacija“ 1937 rr. Č. 1-2. Kyjiv 2010.
- Kokin, S. A. – Podkur, R. Ju. – Rublov, O. S. (upor.): Sprava Polskoji Organizaciji Vijskovoji v Ukrajinі. 1920–1938 rr. Zbirnyk dokumentiv ta materialiv. Kyjiv 2011
- Kopijčenko, Larysa Arsentijivna: Represiji sered českocho naselennja Žytomyrščyny. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2. Žytomyr 2008, s. 7-18
- Kosyk, Volodymyr: Perši vidomosti na Zachodi pro masovi rozstrily u Vinnyci v 1937–1938 rr. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002, s. 187-190
- Kovalenko, Serhij M.: Dijalnist' českyh hromadskyh objednaň na Podilli. In: Česká rodina/Чеська родина. Husivski čytannja – 2010. Odesa 2010, s. 102-122.
- Kovalčuk, Lidija V.: Metodičeskije rekomendacii po opisaniju archivno-sledstvennyh děl. In: Materialy k seminarom-treningam. Sbornik materialov dlja učastnikov partnerskoj seti projekta „Vozvraščonnyje imena“. Sost. V. M. Kirillov. Nižnij Tagil 2002, s. 54-88
- Kravčenko, Pavlo: Dokumenty pro arešty svidkiv rozkopok 1943 roku u Vinnyckomu parku. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002, s. 195-199
- Kropačev, Sergej A.: Od lži k pokajaniu. Otčestvennaja istoriografija o masštabach repressij i potěrjach SSSR v 1937–1945 godach. Sankt-Peterburg 2011
- Kropačev, Sergej – Krinko, Jevgenij: Potěri naselenija SSSR v 1937–1945 gg.: masštaby i formy. Otčestvennaja istoriografija. Moskva 2012.
- Ku cmentarzom polskim w Katyniu, Miednoje, Charkowie. Warszawa 1997
- Kudrjavcev, Vladimir N. – Trusov, Alexej I.: Političeskaja justicija v SSSR. Moskva 2000.
- Kulčyckyj, Stanyslav V.: Metody roboty DPU USRR ta vidobražennja jich u službovij dokumentaciji. In: Archivno-slidči spravy represovanych: naukovo-metodyčni aspekty vykorystannja. Zbirnik naukovych prac. Kyjiv 1996, s. 12-18
- Kulka, Erich: Židé v československé Svobodově armádě. Praha 1990
- Lacyba, Valerij P. – Melnyčuk, Igor P.: Formuvannja džerelnoji bazy doslidžennja polityčnych represij na Vinnyččyni. 1918–1980-ti roky. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 3. Vinnycja 2010, s. 7-12
- Lanovyk, Larysa Jaroslavivna: Pradidiv rozčyščeni džerela. Vinnycja 2004
- Leningradskij martirolog 1937-1938. T. 3. Sankt-Peterburg 1998. T. 5. Sankt-Peterburg 2002. T. 6. Sankt-Peterburg 2007
- Licholobova, Z. H.: Najbilša „čistka“ v Donbasi (Pro represiji v 1937–1938 rr. sered vsich verstv naselennja). In: Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB, 1995, № 1/2, s. 177-189

- Licholobova, Z. H.: Stalinskij totalitarnyj režym ta polityčni represiji kincja 30-ch rr. v Ukraini (perevažno na matěrialach Donbasu). Doněck 1996
- Licholobova, Z. H.: Totalitarnyj režym ta polityčni represiji v Ukraini u druhij polovyni 1930-ch rokov (perevažno na matěrialach Doněckoho rehionu). Doněck 2006
- Lista Katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk zaginieni w Rosji sowieckiej. Opracował A. Moszyński. Warszawa 1989 (reprint 1. wyd. Londyn 1949)
- Lista Starobielska. Oprac. Z. Gajowniczek. Cz. I-II. Wojskowy Przegląd Historyczny, 1992, č. 4, s. 285-304, 1993, č. 1, s. 283-323
- Listy Katyńskiej ciąg dalszy. Straceni na Ukrainie. Warszawa 1994
- Litvin, Alexej L.: Sledstvennyje děla sovetskich političeskich procesov kak istoričeskij istočnik. In: Problemy publikacii dokumentov po istorii Rossii XX veka. Materialy Vserossijskoj naučno-praktičeskoj konferencii naučnych i archivnych rabotnikov Moskva, 1–2 ijunja 1999 g. Moskva 2001, s. 332- 336
- Lorenz, Roman: Księga pamięci Ziemi Drogobyckiej 1939–1945. Legnica 1995
- Lošyckij, Olexandr: „Laboratorija“. Novi dokumenty i svidčennja pro masovi represiji 1937–1938 rokov na Vinnyčyni. In: Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB, 1998, № 1/2, s. 183-227
- Luckij, Jurij: Česki spravy (1930–1937 rr.). In: Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB, 1999, № 1/2 (10-11), s. 156-168
- Luckij, Jurij: Čechy na Ukraini (1917–1933): Trahedija hospodarja. In: Chronika-2000. Ukrajinskij kulturologičnyj almanach. R. 8, vyp. 29-30. Ukrajina–Čechija, č. II. Kyjiv 1999, s. 119-133
- Luckij, Jurij – Lutaj, Majja: Polityčni represiji ščodo českocho naselenija Žytomyrščyny (1920–1950-i rr.). In: Chronika-2000. Ukrajinskij kulturologičnyj almanach. R. 8, vyp. 29-30. Ukrajina–Čechija, č. II. Kyjiv 1999, s. 139-145
- Lutaj, Majja: Čechy na Žytomyrščyni. Istorija i sohodennja. Žytomyr 2008
- Lysenko, Mykola: Bykivnja, naš vičnyj bil. Kyjiv 2009
- Lysenko, Mykola: Bykivnja: Zločyn bez kajattja. Brovari 1996.
- Mackiewicz, Józef: Klucz do „Parku kultury i odpoczynku“. In: Katyń. Wybór publicystyki 1943-1988. London 1988, s. 114-122
- Malyhin, Anatolij: Represiji 1919–1923, 1937–1947 rokov na Podilli. In: In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti. Vinnycja 2002, s. 112-116.
- Marjina, V. V.: Čechoslovackij legion v SSSR (1939-1941 gg.). Voprosy istorii, 1998, č. 2, s. 58-73
- Marjina, V. V.: Čechoslovacko-sovetskije otnošenija v diplomatičeskich peregovorach 1931-1945 gg. Novaja i novejšaja istorija, 2000, č. 4, s. 144-151
- Martin, Terry: Imperija „položitel'noj dejatel'nosti“. Nacii i nacionalizm v SSSR, 1923–1939. Moskva 2011.
- Martinovská, Darina – Řepík, Josef (sest.): Český Malín: Lidice Volyňských Čechů. Nymburk 2010.
- Medailony statečných. Napsali K. Borský, J. a B. Kopoldovi, M. a O. Kvapilovi, S. Petras, M. Šmoldas. Praha 1998
- Memorialnoje kladbišče Sandarmoch. Sankt-Peterburg 1997
- Meta, V. – Didenko, B.: Žertvy Kolymy. Madagan. Madagan 2000
- Michajlova, A. – Budargin, D.: Kompjuternnye bazy dannyh Muzeja i centra „Mir, progress, prava čeloveka“ im. Andreja Sacharova. In: Problemy sozdaniya jedinogo elektronnoho banka dannyh žertv političeskich repressij v SSSR. Nižnij Tagil 2001, s. 58-62
- Misinkevych, Leonid: „Velykyj teror“ 1937–1938 rr. na Chmelnyččyni. In: Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB, 2007, č. 1 (28), s. 121-135.
- Mor. Dokumenty o kollektivizacii i golodě na Ukraině. Russkij archiv, 1992, č. 2, s. 209-248
- Morozov, Nikolaj A.: GULAG v Komi kraje 1929-1956. Syktyvkar 1997

- Morozov, N. A.: Mnogonacionalnyj GULAG. Žizň nacionalnostěj, 1996, č. 4, s. 36-39
- Morozov, N. A.: Osobyje lagerja MBD SSSR v Komi ASSR (1948-1954 gody). Syktyvkar 1998
- Malko, A. V. – Žilcov, S. V.: Smertnaja kazň v Rossii. Istorija. Politika. Pravo. Moskva 2003
- Moskva: rasstrelnyje spiski. Vypusk 2 – Vagaňkovskoje kladbišče. 1926-1936. Moskva 1995
- Movoju dokumentiv. Archivy pozpovidajuť. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 97-564
- Movoju dokumentiv. In: Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 1. Chmelnyckyj 2008, s. 131-616
- Movoju dokumentiv. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1. Žytomyr 2006, s. 59-144
- Movoju dokumentiv. Archivy rozpovidajuť. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 97-564
- Mozochin, Oleg B.: Borba sovetskich organov gosudarstvennoj bezopasnosti s terrorizmom. Moskva 2011
- Mozochin, Oleg B.: Pravo na repressii. Vnėsudėbnyje polnomočija organov gosudarstvennoj bezopasnosti (1918-1953). Moskva 2006
- Mozochin, Oleg Borisovič: Pravo na repressii. Vnėsudėbnyje polnomočija organov gosudarstvennoj bezopasnosti. Statističeskije svedėnija o dėjatėlnosti VČK-OGPU-NKVD-MGB SSSR (1918-1953). 2-e izd. Moskva 2011
- Nacionalna kniha pamjaty žertv holodomoru 1932–1933 rokiv v Ukrajinі. Žytomyrska oblast'. Žytomyr 2008
- Narodovbyvstvo v Ukrajinі: Oficijni materialy pro masovi vbivstva u Vinnyci. Lviv 1995
- Nikolskij, Vladimir Nikolajevič: „Kulackaja operacija“ NKVD 1937–1938 gg. v ukraïnskom Donbasse i ejo statističeskaja obrabotka. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 785-843
- Nikolskij, Volodymyr M.: Nacionalni aspekty polityčnych represij 1937 r. v Ukrajinі. Ukraïnskyj istoryčnyj žurnal, 2001, No 2, s. 74-89
- Nikolskij, V. M.: Realizacija dyrektyvy NKVS № 00447 u Donbasi (1937–1938 rr.). In: Novi storinky istoriji Donbasu. Stati. K. 7. Donėck 1999, s. 65-78.
- Nikolskij, V. M. : Represyvnaja dijalnist' organiv dėržavnoji bezpeky SRSR v Ukrajinі (kinėc 1920-ch – 1950-ti roky.). Istoryko-statystyčne doslidžennja. Donėck 2003
- Novák, M.: Bratři. In: Kapitoly z dějín volyňských Čechů. Praha 1997, s. 115-121
- O sud'be inostrannyh specialistov v SSSR. Otėčestvennyje archivy, 1992, č. 6, s. 60-70
- Ostannja adresa. Do 60-roččja soloveckoj tjurmy. Kyjiv 1997
- Papakin, Heorhij V.: Džerela z istoriji „Velykoho teroru”: problemy klasyfikacyji. In: Bažan, Oleh. H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukraïnskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013, s. 13-28
- Parsadonova, V. S.: Deportacija naselenija iz Zapadnoj Ukrainy i Zapadnoj Belorussii v 1939-1941 gg. Novaja i novejšaja istorija, 1989, č. 2, s. 26-44
- Pastušenko, L. – Savcov, V.: Zločin bez kary. In: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 241-248
- Pavlovych, Petro: Šče pro zločyn u Vinnyci. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 35-41
- Petrov, N.: „Stalinskij pitomec“ – Nikolaj Ježov. Moskva 2008
- Petrovskij, Eduard: Dokumenty archivno-slidčych sprav jak džerelo vyvčennja metodiv provadžennja slidstva orhanami NKVS na Odeščyni v period „velykoho teroru“ 1937–1938 rr. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 172-204
- Pfaff, Ivan: Česká levice proti Moskvě 1936-1938. Praha 1993
- Pichlík, Karel: Čeští krajané v Rusku a první československý odboj. Češi v cizině, sv. 8, 1995

- Pichlík, Karel – Klípa, Bohumír – Zabloudilová, Jitka: Českoslovenští legionáři (1914-1920). Praha 1996
- Podkur, Roman Ju.: Formuvannja operatyvnogo obliku „kontrrevoljucijnych elementiv“ u 1920-ch – 1939 rr. In: Bažan, Oleh. H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukrajinskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013, s. 29-41
- Podkur, Roman: „Velykyj teror“ na Vinnyččyni (1937–1938 rr.): dijalnist' terytorialnogo aparatu organiv deržavnoji bezpeky, stereotypy svitogljadu čekistiv. In: Zločyny totalitarnych režimiv v Ukrajinі: naukovyj ta osvittij pohljad. Kyjiv 2012, s. 54-76
- Podkur, Roman – Čepcov, Viktor: Dokumenty organov gosudarstvennoj bezopasnosti USSR 1920–1930-ch godov: istočnikoivedčeskij analiz. Ternopol 2010
- Podkur, R. Ju. – Rublov, O. S.: Istoriohrafija polityčnych represij v Ukrajinі (druha polovina 1980-ch – 1990-ti rr.). In: Kalytko, S. – Rublov, O. – Podkur, R. – Ševčenko, L. (upor.): Polityčni represiji v Ukrajinі. (1917–1980-ti rr.). Bibliohrafičnyj pokazčyk. Kyjiv 2007, s. 4-35
- Pokajanije. Komi respublikanskij martirolog žertv massovyh repressij. Syktyvkar 1998
- Polišenská, Milada: Čechoslováci v Gulagu a československá diplomacie 1945–1953. Praha 2006
- Političeskoje rukovodstvo Ukrainy 1938–1939. Sost V. Ju. Vasiljev, R. Ju. Podkur, Ch. Kuromija, Ju. I. Šapoval, A. Vajner. Moskva 2006
- Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (Vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002
- Polityčni represiji na Vinnyččyni. 1918–1980-ti roky. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 9-96
- Polityčni represiji radjanskoji doby na Chmelnyččyni. In: Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 1. Chmelnyckyj 2008, s. 9-130
- Polityčnyj teror i teroryzm v Ukrajinі. XIX–XX st. Istoryčni narysy. Red. V. A. Smolij. Kyjiv 2002
- Poljan, Pavel: Ně po svojej vole... Istorija i geografija prinuditel'nych migracij v SSSR. Moskva 2001
- Pomniť poimenno. Kniga pamjati žertv političeskich repressij Lipeckogo kraja, T. 1. Lipeck 1997
- Požarskij, K. (sost.): Martirolog Poljakov, graždan SSSR na Severo-Zapade Rossii. 1919 (1937–1938) 1953. Sankt-Peterburg 2012
- Procenko, L. – Kostěnkо, Ju.: Lukjanivske cyvilne kladovyšče. Putivnyk. 2. vyd. Kyjiv 2001
- Pyhir, Ruslan Ja. – Grankina, Olga V.: Archivno-slidčij spravj represovanyh jak istorične džerelo: naukovo-metodyčnij aspekty vykorystannja. In: Archivno-slidčij spravj represovanyh: naukovo-metodyčnij aspekty vykorystannja. Zbirnik naukovyh prac. Kyjiv 1996, s. 24-29
- Raskulačivali daže inostrancev. Dokumenty perioda kollektivizacii. Něizvestnaja Rossija. Kniga 2. s. 324-336
- Rasstrelnyje spiski. Moskva, 1935-1953. Donskoje kladbišče (Donskoj krematorij). Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Moskva 2005
- Rasstrelnyje spiski. Moskva, 1937–1941. „Kommunarka“, Butovo. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Moskva 2002
- Reabilitacija: kak eto bylo. Dokumenty prezidiuma CK KPSS i drugije materialy. T. 1-3, Moskva 2000-2002
- Richter, Karel: Podkarpatští Rusíni v boji za svobodu. Praha 1977
- Reabilitacija i vosstanovlenije prav žertv političeskich repressij. Sbornik zakonodatel'nych aktov i metodičeskich materialov. Sost. N. A. Olšanskij, O. N. Jegančina. Velikij Novgorod 2001
- Reabilitirovannyje istorijej. Avtonomnaja respublika Krym. Kn. 1–6. Kyjiv-Simferopol 2004–2009
- Reabilitovani istorijeju. Čerkaska oblast'. Kn. 5. Čerkasy 2006
- Reabilitovani istorijeju. Černihivska oblast'. Kn. 1-4. Černihiv 2008–2012
- Reabilitovani istorijeju. Černivecka oblast'. Kn. 1-2. Černivcy 2007–2010
- Reabilitovani istorijeju. Dnipropetrovska oblast'. Kn. 1–2. Dnipropetrovsk 2008–2009

Reabilitovani istorijeju. Doněcka oblast'. Kn. 1-9. Doněck 2004–Kyjiv-Doněck 2009

Reabilitovani istorijeju. Charkivska oblast'. Kn. 1. Kyjiv-Charkiv 2005

Reabilitovani istorijeju. Chersonska oblast'. Kn. 1. Cherson 2005

Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 1-4. Chmelnyckyj 2008–2012

Reabilitovani istorijeju. Ivano-Frankivska oblast'. Kn. 1-2. Ivano-Frankivsk 2004–2006

Reabilitovani istorijeju. Kirovohradska oblast'. Kn. 3, 5. Kyjiv-Kirovohrad 2005, 2009

Reabilitovani istorijeju. Kyjivska oblast'. Kn. 1–3. Kyjiv 2004–2011

Reabilitovani istorijeju. Luhanska oblast'. Kn. 1–4. Luhansk 2004–2013

Reabilitovani istorijeju. Lvivska oblast'. Kn. 1. Lviv 2009

Reabilitovani istorijeju. Masovi represiji na Mikolajivščyni 1920-i–50-i roky. Mykolajiv 2000

Reabilitovani istorijeju. Mykolajivska oblast'. Kn. 1–5. Kyjiv-Mykolajiv 2005–2010

Reabilitovani istorijeju. Oděska oblast'. Kn. 1. Oděsa 2010

Reabilitovani istorijeju. Poltavska oblast'. Kn. 1, 5. Kyjiv-Poltava 2007, 2009

Reabilitovani istorijeju. Rivnenska oblast'. Kn. 1, 3. Kyjiv-Rivne 2006, 2013

Reabilitovani istorijeju. Sumska oblast'. Kn. 1-2. Sumy 2005–2013

Reabilitovani istorijeju. Ternopilska oblast'. Kn. 1-2. Ternopil 2008-2012

Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1–3. Vinnycja 2006–2010

Reabilitovani istorijeju. Volynska oblast'. Kn. 1. Luck 2010.

Reabilitovani istorijeju. Zakarpatska oblast'. Kn. 1–2. Užhorod 2003–2004

Reabilitovani istorijeju. Zaporizka oblast'. Kn. 1–6. Kyjiv-Zaporizžja 2004–2013

Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1–6. Žytomyr 2006–Vinnycja 2006–2010

Reiman, Michal a kol.: Zrod velmoci. Dějiny Sovětského svazu 1917–1945. Praha 2013.

Rejchrt, Oldřich: Paprsky kalicha v letorostech Čechů z Volyně. Praha 2006

Rekulski, A. T.: Czy drugi Katyń? Paryż 1980

Richter, Karel: Přes krvavé řeky. Československý východní odboj bez cenzury a legend. Praha 2003.

Romanec, N.: Boroťba iz škidnyctvom v agrarnomu sektori Ukrajinu jak skladova „Velykoho teroru“ (1937–1938 rr.). In: Bažan, Oleh. H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukrajiniskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013, s. 188-209

Romaniv, Oleg – Feduščak, Inna: Zachidnoukrajinska tragedija 1941. Lviv–Nju Jork 2001.

Rozgin, Ivan: Vinnycja. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 195-203

Roženko, Mykola: Sosny Bykivni svidčat': zločyny proty ljudstva. Kn. 2. Kyjiv 2001. Kn. 3. Kyjov 2002. Kn. 4. Kyjiv 2003. Kn. 6. Kyjiv 2005

Roženko, Mykola – Bogacka, Edit: Sosny Bykivni svidčat': zločyny proty ljudstva. Kn. 1. Kyjiv 1991

Roženko, Mykola – Feduščak, Inna (edd.): Červen – lipen 1941 roku. Ukrajinckij martyrolog. Kyjiv 2001

Rublova, Natalija: Represiji proty „cerkovnykiv“ i „sektantiv“ v URSR, 1917–1939 rr. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 205-219

Rukkas, Andrij O.: Zbrojnyj opir polskich visk proty Červonoji Armiji u veresni 1939 roku na Volyni. Kyjiv 1997

Ruská a ukrajinská emigrace v ČSR v letech 1918-1945. Sv. 1-4, Praha 1993-1996

Savický, I.: Osudová setkání. Češi v Rusku a Rusové v Čechách. 1914-1938. Praha 1999

Sbornik normativnych aktov o repressijach i realibilitaciji žertv političeskich repressij. Moskva 1993

Seleško, Michajlo: Vinnycja – Katyń Ukrajinu. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 179-186

- Sládek, Z.: Odškodňovací akce Čechoslováků z Ruska. Slovanský přehled, 52, 1966, s. 257-263
- Sládek, Z.: Ruská emigrace v Československu (Problémy a výsledky výzkumu). Slovanský přehled, 79, 1993, č. 1, s. 1-13
- Sládek, Z. – Běloševská, L. a kol.: Dokumenty k dějinám ruské a ukrajinské emigrace v Československé republice (1918-1939). Praha 1998
- Skrypnykova, L. G.: Ubijennym synam Ukrajiny. Sandarmoch. Petrozavodsk 2005
- Smirnova, Irina Jevgenjevna: Oтраженіє „kulackoj operacij“ v dokumentach partijnych organov Doněckoj oblasti. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 673-717
- Smykalin, A. S.: Kolonii i tjurmy v Sovetskoj Rossii. Jekaterinburg 1997
- Snyder, Timothy: Krvavá země. Evropa mezi Hitlerem a Stalinem. Praha–Litomyšl 2013
- Solženicyn, Alexandr I.: Souostroví Gulag. Kompletní vydání. 1918–1956. Praha 2011
- Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009
- Stalinskije rasstrelnyje spiski. Moskva 2013
- Stecovskij, Jurij I.: Istorija sovetskich represij. T. 1-2, Moskva 1997
- Šapoval, Jurij: Novovidnadeni dokumenty GPU-NKVD pro Solovecku trahediju 1937 roku ta jich značennja dlja vidtvorenja polityčnoji istoriji Ukrajiny XX stolittja. In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti: Materialy Mižnarodnoji naukovo-praktyčnoji konferenciji (vinnycja, 23–24 listopada 2001 r.). Vinnycja 2002, s. 62-69
- Šapoval, Jurij I.: Ukrajina 20–50-ch rokov: storinky něnapisanoji istoriji. Kyjiv 1993
- Šapoval, Jurij I.: „Ukrainskije nacionalisty“ v ramkach prikaza № 00447 na primere Kijevskoj oblasti. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 386-400
- Šapoval, Ju. I. (ed.): Ukrajina v dobu „Velykoho teroru“: 1936–1938 roky. Kyjiv 2009.
- Šapoval, Jurij I. – Prystajko, Volodymyr I. – Zolotarov, Vadym A.: ČK–DPU–NKVS na Ukrajinі. Osoby, fakty, dokumenty. Kyjiv 1997
- Šedivý, Ivan: Sdružení Čechů a Slováků z Ruska a československá vláda 1919-1929. (Podpory, subvence, dotace, odškodnění). Československý časopis historický, 36, 1988, č. 2, s. 212-237.
- Šedý, Rudolf: České osady na Ukrajině a Krymu. Stav českých osad na Ukrajině a Krymu před válkou a v době přítomné. Naše zahraničí, r. 4, 1923, č. 3, s. 121-123
- Ševčuk, Jurij: Polityčni represiji proty českoji intelihehciji Žytomyrščyny na rubeži 1920–1930-ch rr. XX st. Ukrajinjskyj istoryčnyj zbirnyk. vyp. 11, 2008, s. 241-250
- Ševčuk, Jurij: Polityčni represiji proty českoji intelihehciji Žytomyrščyny v dobu „Velykoho teroru“. In: Istoryko-heohrafični doslidžennja v Ukrajinі. Instytut istoriji Ukrajiny, 2009, № 11, s. 223-237
- Ševčuk, Ju. V.: Vodsedalek Anton Antonovyč. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 2, Žytomyr 2008, s. 83-87
- Šljogel, Karl: Terror i mečta: Moskva 1937. Moskva 2011
- Šmigel', Michal: Ruská a ukrajinská politická emigrácia v Česko-Slovensku (1918–1945) a spôsoby jej likvidácie v povojnových rokoch. In: Hrodek, Dominik a kol.: Slovanství ve středoevropském prostoru. Iluze, deziluze a realita. Praha 2004, s. 326-344.
- Šnajder, Miroslav [Schneider, Miroslav]: Čechoslovackaja emigracija v SSSR v mežvojennyj period. In: Professor MGU I. M. Beljavskaja. Matěrialy konferencii posvjaščennoj 90-letiju so dņa rožděnnja professor MGU im. M. V. Lomonosova I. M. Beljavskoj. Moskva 2005, s. 204-230
- Šumov, Sergej A. – Andrejev, Alexandr R.: Machnovščina. Moskva 2005
- Šumov, Sergej A.: Petljurovščina. Moskva 2005

- Švorc, Peter: Zakliata krajina. (Podkarpatská Rus 1918-1946). Prešov 1996
- Tak eto bylo. Nacionalnyje repressii v SSSR 1919-1952 gody. Sost. S. U. Alijeva. T. 1-3. Moskva 1993
- Těpljakov, Alexej: Epocha repressij: subjekty i objekty. In: Među kanunami. Istoričeskije issledovanija v Rossii za poslednije 25 let. Pod red. Gennadija Bordjugova. Moskva 2013, s. 1135-1169
- Těpljakov, A. G.: Procedura i ispolnēnija smertnych prigovorov v 1920–1930-ch godach. Moskva 2007
- Terlecka, Iryna: „Velykyj teror“ v Ukrajiniskij RSR: istoriohrafičnyj diskurs. in: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2012, č. 2 (39), s. 372-385
- Titova, Natalija: „Sanacija“ prykordonnja USRR: poborjuvannja „polsko-ukrajinskoho fašyzmu“ na Podilli, 1930-ti roky. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 220-252
- Toboła, Otylia: Lutyńskie tango i inne historie wojenne z Zaolzia. Czeski Cieszyn 2003
- Topinka, Evžen: Některá fakta o represáliích proti Čechům v bývalém Sovětském svazu. In: Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století. Praha 2000, s. 63-66
- Topinka, Evžen: Oběti perzekuce z řad Čechů na Ukrajině. In: Borák, M. a kol.: Perzekuce občanů z území dnešní České republiky v SSSR. Sborník příspěvků. Praha 2003, s. 314-321
- Tragedija sovětskoj děrevni. Kollektivizacija i raskulačivanie. Dokumenty i materialy. T. 1-3. Moskva 1999-2001
- Trahični storinky istoriji Žytomyrščyny 1917–1980-ch rokiv. In: Reabilitovani istorijeju. Žytomyrska oblast'. Kn. 1. Žytomyr 2006, s. 10-58
- Tremboveckyj, Apolon: Zločyn u Vinnyci. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 13-34
- Troňko, Petro T.: Doslidžennja „velykoho teroru“ u nakovo-dokumentalnij seriji knih „Reabilitovani istorijeju“. In: Istoriohrafični ta džereloznavči doslidžennja deržavnoho teroru v USRR-URSR. S. 4-17.
- Tucholski, J.: Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Lista ofiar. Warszawa 1991
- Ustinkin, S. V.: Učastije čechoslovackogo korpusa v intervencii v Rossii (1918-1920 gg.). In: Russkaja, ukrainskaja i belorusskaja emigracija v Českoslovakii među dvumja mirovymi vojnami. Díl 2. Praha 1995
- Uherek, Zdeněk – Valášková, Nad'a – Bažant, Andrej – Vávra, Jiří – Klípa, Ondřej: Češi na jižní Ukrajině. Český lid, 87, 2000, č. 4, s. 320-347.
- Uvičnennja pamjati žertv džeržavnoho teroru. In: Reabilitovani istorijeju. Chmelnycka oblast'. Kn. 1. Chmelnyckyj 2008, s. 861-868
- Vaculík, Jaroslav: Archivní prameny k problematice českého vystěhovalectví do Ruska. In: Z regionální historie a archivnictví. XIX. Mikulovské sympozium, 11.-12.10.1989. Brno 1990, s. 251-254
- Vaculík, Jaroslav: Dějiny volyňských Čechů. Díl II. (1914–1945), Praha 1998
- Vaculík, Jaroslav: Hledali svou vlast. Praha 1995
- Vaculík, Jaroslav: K místu volyňských Čechů v I. a II. odboji. Češi v cizině, sv. 8, 1995, s. 67-74.
- Vaculík, Jaroslav: K postavení Čechů na Ukrajině ve dvacátých a třicátých letech (se zvláštním zaměřením na východní Volyň). In: Češi v cizině, sv. 6. Praha 1992, s. 72-84
- Vaculík, Jaroslav: Volyňští Češi v prvním a druhém odboji. 2. vyd. Praha 2004.
- Vaculík, J.: Zahraniční krajané a stará vlast (na příkladu Čechů na polské Volyň). In: Československo 1918–1938. Osudy demokracie ve střední Evropě. Díl 2. Praha 1999, s. 653-660.
- Valášková, Nad'a: Češi v Rusku. In: Češi v cizině, sv. 9, 1996, s. 26-47
- Vališ, Zdeněk, Čechoslováci v táborech a věznicích NKVD za druhé světové války. Výběr dokumentů z fondů
- Vojenského ústředního archivu a Archivu Ministerstva vnitra ČR (materiálová studie). In: Borák, M. (ed.): Perzekuce československých občanů, část II. – Zajatci a internovaní, s. 201-324

- Vasylev, Valerij: Mechanizm areštiv ta dopytiv v NKVD–MGB u 30–40-ch rokach XX st. In: In: Polityčni represiji na Podilli v XX stolitti. Vinnycja 2002, s. 88-92
- Vasylev, Valerij: Mechanizm „velykoho teroru“: miscevyj zriz (dijalnist' oblasnych UNKVS USSR u ljutomu–listopadi 1938 r. In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 135-158
- Vasylev, Valerij Jurijovyč.: Pryčyny ta mechanizmy zdijsnennja masovych polityčnych represij na terytoriji Vávra, Vlastimil: Jaroslav Štrombach. Ústí n. Labem 1981
- Vinnyckoji oblasti v 20–30 rr. In: Polityčni represiji na Podilli (20–30-i rr. XX st.). Vinnycja 1999, s. 9-23
- Vasylev, V. – Kravčenko, P. – Podkur, R.: Polityčni represiji na Vinnyččyni 1918–1980-ti roky. In: Reabilitovani istorijeju. Vinnycka oblast'. Kn. 1. Vinnycja 2006, s. 10-92.
- Vatlin, Alexandr J.: Archivno-sledstvennyje děla UNKVD Moskovskoj oblasti kak istočnik po istorii „massovych operacij“ 1937 – 1938 gg. In: Materialy k seminar-treningam. Sbornik materialov dlja učastnikov partnerskoj seti projekta „Vozvraščonnnye imena“. Sost. V. M. Kirillov. Nižnij Tagil 2002, s. 190-221
- Vatlin, Alexandr J.: „Nu i něčist“. Německaja operacija NKVD v Moskve i Moskovskoj oblasti 1936–1941 gg. Moskva 2012
- Vatlin, Alexandr J.: Sledstvennyje děla 1937–1938 gg. In: Butovskij poligon 1937 – 1938 gg. Kniga pamjati žertv političeskich repressij. Vyp. 8. Moskva 2004, s. 183-218
- Vatlin, Alexandr J.: Terror rajonnogo masštaba. „Massovyje operacii“ NKVD v Kuncjevskom rajoně Moskovskoj oblasti 1937–1938 gg. Moskva 2004
- Vert, Nikolas: Terror i besporjadok. Stalinizm kak sistema. Moskva 2010
- Vert, N. – Mironěnko, S. V. (edd.): Istorija stalinskogo Gulaga. Koněc 1920-ch – pervaja polovina 1950-ch godov: Sobranije dokumentov v 7-mi tomach. T. 1. Massovyje repressii v SSSR. Moskva 2004
- Větrovec, Jiří: Perzekuce volyňských Čechů v SSSR. Zpravodaj Konfederace politických vězňů, r. 4, 1997, č. 5.
- Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994
- Vinnyckyj martyrolog. Knyha pamjati žertv polityčnych represij na Vinnyččyni (20–50 rr. XX st.). Vinnycja 2001
- Vinogradov, O. – Lukin, E.: Bolšoj terror v Leningradě. In: Leningradskij martirolog 1937-1938. T. 1. Sankt-Peterburg 1995, s. 5-56
- Violová, Lynne: Neznámý Gulag. Ztracený svět Stalinových zvláštních osad. Praha 2012
- Vološenko, V. A. : Byvšije vojenno-službaščije – protivniki bolševikov v 1917–1920 gg. v Donbasse – kak celevaja gruppa terrora. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 363-385
- Volovyk, O. V. – Rišan, N. A.: Čechy na Vinnyččyni. In: Nacionalni menšiny Pravoberežnoji Ukrajiny: istorija i sučasnist'.. Naukovyj zbirnyk. Praci Žytomyrskoho naukovo-krajeznavčoho tovarystva doslydnykiv Volyni. T. 18. Žytomyr 1998, s. 159-160
- Vronska, T.: Mechanizm cilesprjamovanoji marginalizaciji v konteksti děržavnoho teroru v Ukrajini (1917–1953 rr.). In: Bažan, Oleh H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukrajinskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013, s. 107-127
- Vsech poimenno nazvat' (o žertvach političeskogo terrora g. Mariupolja i Priazovka. Sost. G. M. Zacharova. Mariupol 2002
- Werth, Nicolas: Opilec a květinářka. Historie jedné masové vraždy (1937–1938). Praha 2009
- Zaworotnow, Semion M.: Charkowski Katyń. Szczecin 2004
- Zbrodnia nie ukarana. Katyń-Twer-Charków. Warszawa 1996

- Zemskov, V. N.: GULAG (istoriko-sociologičeskij aspekt). Sociologičeskije issledovanija, 1991, č. 6, s. 10-27, č. 7, s. 3-16
- Zemskov, V. N.: Sud'ba „kulackoj ssylki“ (1930-1954 gg.). Otčestvennaja istorija, 1994, č. 1, s. 118-147
- Zemskov, V. N.: Zaključonnyje, specposelency, ssylkoposelency, sslynnye i vyslannyje (statistiko-geografičeskij aspekt). Sociologičeskije issledovanija, 1991, č. 5, s. 151-165
- Zemskov, V. N.: Zaključonnyje v 30-je gody (demografičeskij aspekt). Sociologičeskije issledovanija, 1996, č. 7, s. 3-14
- Zilynskij, Bohdan: Ukrajinci v Čechách a na Moravě (1894) 1917-1945 (1994). Praha 1995
- Zolotarjov, Vadim Anatolevič: Osobennosti raboty NKVD po Charkovskoj oblasti vo vremja provedenija massovoj operacii po prikazu No 00447. In: Stalinizm v sovetskoj provincii. 1937–1938 gg. Massovaja operacija na osnove prikaza № 00447. Moskva 2009, s. 572-593
- Zolotarov, V. A.: ČK–DPU–NKVS na Charkivščyni: ljudy ta doli (1919-1941). Charkiv 2003
- Zolotarov, Vadim A.: Dijalnist' organiv radjanskoj deržbezpeky zi zdijsněnnja „kurkulskoj operaciji“ u Charkivskij oblasti (1937–1938 rr.). In: Z archiviv VUČK–GPU–NKVD–KGB, 2007, č. 1 (28), s. 158-171
- Zolotarov, V.: Favoryt Ježova: storinky biografiji narkoma vnutrišnich sprav URSR O. I. Uspenskoho, In: Bažan, Oleh. H. – Podkur, Roman Ju. (edd.): Polityčni represiji v Ukrajinskij RSR 1937–1938 rr.: doslidnycki refleksiji ta interpretaciji. Do 75-riččja „Velykoho teroru“ v SSSR. Kyjiv 2013, s. 164-187
- Zolotarov, V. A.: Sekretno-polityčnyj viddil DPU USRR: spravy ta ljudy. Charkiv 2007
- Zvit nemeckoji deržavnoji komisiji u vinnyckij spravi. In: Vinnycja: Zločyn bez kary. Dokumenty, svidčennja. Kyjiv 1994, s. 53-57
- Žertvy političeskogo terrora v SSSR. Kompakt-disk. Izd. 3-e. Moskva 2004. Izd. 4-e. Moskva 2007
- Žertvy repressij. Kijev 1993
- Žuravlev, Sergej Vladimirovič: Inostrancy v sovetskom obščestve 1920 – 1930-ch godov. In: Trudy Instituta rossijskoj istorii RAN. 1999 – 2000, 3. Moskva 2002, s. 186-209

Noviny a časopisy

- Bezděk, Jiří: Ze Soloveckých ostrovů do východní Sibiře. Širým světem, 15, 1938, s. 267-273, 321-325, 379-382, 437-441, 510-514, 555-560
- Bezděk, Jiří: Domů ze sibiřského vyhnanství. Širým světem, 16, 1939, s. 664-680
- Glazunov, Gennadij: Smert' za viddanist'. Deň. Ščodenna vseukrainska gazeta, No 121, 9. 7. 2005
- K. J.: Przeżył Starobielsk. Głos Ziemi Cieszyńskiej, 1990, č. 27, s. 4
- Internationales Protokoll zu Winniza, Deutsche Allgemeine Zeitung, 20. 7. 1943
- Oběti bolševických vrahů ve Vinnici byly pochovány zaživa. Protokol nejznámějších soudních lékařů o vinnických hromadných hrobech. České slovo, 20. 7. 1943, s. 1-2
- Strašlivý nález v generálním okrese Žitomiru. Hroby několika tisíc Ukrajinců povražděných GPU. České slovo, 6. 7. 1943, s. 1
- Strejc, Přemysl: Ústav soudního lékařství a toxikologie 1. LF UK a VFN v Praze. Nemocnice. Informační bulletin VFN a 1. LF Univerzity Karlovy, 2008, č. 5, s. 17
- Šimůnek, Michal V.: Konec „nenahraditelného muže“. Dějiny věd a techniky, 2012, r. 45, č. 4, s. 238
- Šiška, Miroslav: Posmrtný příběh hrdinů z Resslovy ulice. Právo, 1. 4. 2006
- Toboła, O.: Ich drogi wiodły do Lwowa. Głos Ludu, 24. 9. 1994, s. 3
- Toboła, O.: Jeńcy Starobielska. Zwrot, 1990, č. 9, s. 16-19, č. 10, s. 22-25
- Větrovec, Jiří: Perzekuce volyňských Čechů v SSSR. Zpravodaj Konfederace politických vězňů, r. 4, 1997, č. 5

Žavoronkov, G.: Tajny Katyňského lesa. Moskovskije novosti, 1989, č. 32, s. 16
Žavoronkov, G.: O čem mlčít Katyňskij les? Moskovskije novosti, 1990, č. 3, s. 16
Žavoronkov, G.: Tajna černoj dorogi. Moskovskije novosti 1990, č. 24, s. 16

Umělecká literatura

Bulgakov, Michail: Bílá garda. Praha 1969

Internetové zdroje

Baza dannyh imen žertv repressij. Memorial Moskva, <http://lists.memo.ru>
Čechoslováci v gulagu, <http://www.ustrcr.cz/cs/cechoslovaci-v-gulagu>
České stopy v Gulagu, <http://gulag.szmo.cz/>
Databáze čs legionářů. VHA, <http://www.vuapraha.cz/Pages/DatabazeVHA/DetailLegionare.aspx?>
Drbal, Alexandr: Kazatelé Pujmanovi z Bohemky a český pobělohorský evangelický exil na jižní Ukrajině, [zv.cz. http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_sвете/historie_krajanu/historie_krajanu-index_17.html](http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_sвете/historie_krajanu/historie_krajanu-index_17.html)
Istorija političeskich repressij v SSSR, <http://www.memo.ru/s/63.html>.
Iz istorii Memoriala, <http://www.memo.ru/d/24.html>
Jerochin, Vjačeslav Viktorovič: Kontrrevoljucionnyje stati Ugolovnog Kodeksa sovkomrežima, http://samlib.ru/e/erohin_w_w/zu1235.shtml
Knihovna sdružení Memoriál v Moskvě, <http://lib.memo.ru/biblio/cat>
Lipkovskij, Konstantin: Tri kresta na Lukjanovskom kladbišče. Dostatočny li my – ukraincy – zabotimsja o sobstvennyh »sandarmochach«? In: Deň. Kyjiv, 20. 4. 2014, <http://m.day.kiev.ua/ru/article/pochta-dnya/tri-kresta-na-lukyanovskom-kladbishche>
Memorial V. Stuse v Kyjevě, [http:// www.memorial.kiev.ua](http://www.memorial.kiev.ua)
Nacionalnyj istoryko-memorialnyj zapovidnyk Bykivnjanski mohyly, http://ua.bykivnya.org/page/storichniy_oglyad
Nacionalnyj bank represovanyh, <http://www.reabit.org.ua/nbr/>
Nacionalnyj muzej – Memorial žertv okupacijnyh režymiv, <http://www.lonckoho.lviv.ua/arhiv/masovi-rozstrily-1941>
Pamjať o bespravii. Muzeum A. Sacharova, http://www.sakharov-center.ru/asfcd/martirolog_
Pamjatniki žertvam političeskich repressij na territorii byvšego SSSR. Muzeum A. Sacharova, www.sakharov-center.ru/asfcd/pam
Parlament ČR, Senát, Příloha k usnesení č. 127/06 <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/35928/30388>
Reabilitovani istorijeju, http://www.reabit.org.ua/aboutus/about_reabit/
Reznikova, A.: Knigi pamjati kak istoričeskij istočnik ,<http://www.memo.ru>
Sdružení GULAG.cz, <http://www.gulag.cz/cs>
Stalinskije rasstrelnyje spiski, Memorial Moskva, <http://stalin.memo.ru/names/index.htm>
Stus, Vasyl, http://uk.wikipedia.org/wiki/Стус_Василь_Семенович
Šuljavskoje kladbišče v Kijevě, http://www.kiewtown.net/rus/sights/shulavskoe_cemetery.html
Těla parašutistů Gabčíka a Kubiše. Fronta.cz, <http://www.fronta.cz/dotaz/tela-parasutistu-gabcika-a-kubise> [cit. 20

Valka.cz, <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/t/15899>

Vospominanija o GULAGe i ich autory. Muzeum A. Sacharova,
<http://www.sakharov-center.ru/asfcd/auth/?t=author&i=398>

Vozvraščonnyje imena, <http://visz.nlr.ru/links.html>

Vozvraščonnyje imena. Otkrytyj archiv, <http://old.mospravda.ru/returned/>

Žertvy političeskogo terrora v SSSR. Izd. 4-e. Moskva 2007, <http://lists.memo.ru>

Židé v gulagu. Českoslovenští židé v sovětských pracovních táborech v období II. světové války,
<http://www.ustrcr.cz/cs/zide-v-gulagu>

Žurnal „Z archiviv VUČK-GPU-NKVD-KGB“, <http://www.reabit.org.ua/magazine/>

Jiné zdroje

Dokumentární filmy České televize

Bílá místa na černé zemi (rež. Jan Flak, 1994)

Zločin jménem Katyň (rež. Petra Všelichová, 2007)

Zatajené popravky (rež. Petra Všelichová, 2008)

Rodinné sbírky pozůstalých po Ladislavu Gavandovi, Alexandru Novotném, Josefu Novotném, Evženu Topinkovi, Oldřichu Weinfurterovi, Vladimíru Zachovi,

Příloha: Češi, českoslovenští občané a obyvatelé českých zemí zastřelení na Ukrajině v letech 1919–1941

Č.	Příjmení a jméno	Narození	Úmrtí
1	Adler Jakub Wit	1903 Moravská Ostrava	po 5.4.1940 Charkov
2	Adlov Josef	1917 Vasylivka, o. Červonoarmijs	po 24.11.1937 Luhansk
3	Andrle Ondřej	1900 Antonivka, o. Izjaslav	po 26.9.1938 Kamenec P.?
4	Antoš Václav	1893 Mežyliska, o. Bazarsk	23.4.1938 Žytomyr
5	Badan-Javorenko Alex.	1894 Vilky Mazovecki, Halič	3.11.1937 Sandarmoch
6	Balaš Josef	1906 Mariková, o. Pov. Bystrica	16.12.1937 Žytomyr
7	Balaš Josef	1895 Čechohrad, o. Melitopol	1.11.1937 Sandarmoch
8	Balašov Antonín	1898 o. Melitopol	po 5.2.1938 Simferopol
9	Balcer Svatoslav	1911 Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937 Vinnycja
10	Banszel Karol	1890 Těšín	po 22.6.1941 Lvov
11	Barka Jan	1890 Verbivce, ČSR	23.10.1938 Kyjev
12	Bayer Augustin	1886 Rýmařov	25.1.1938 Poltava
13	Bazil Matyáš	1894 Prachatice	po 25.10.1938 Kirovohrad
14	Bednář Jan	1892 Malyn, o. Žytomyrska	26.11.1937 Kyjev
15	Bednář Josef	1896	po 22.6.1941 Tarnopol
16	Bělohoubek Alexandr	1907 Vilšanka, o. Čudniv	2.10.1938 Žytomyr
17	Beneš Josef	1893 Mežyliska, o. Bazarsk	23.4.1938 Žytomyr
18	Beneš Michal	1906	po 22.6.1941 Čortkov
19	Berger Franz	1893 Znojmo	19.4.1938 Vinnycja
20	Berger Franz	1893 Snajlo? ČSR	27.3.1938 Dněpropetrovsk
21	Beseljak Alfons	1895 Vysoké Mýto	po 5.4.1940 Charkov
22	Biček Jan		po 22.6.1941 Stanislav
23	Bílek Josef	1897 ČSR	po 9.10.1938 Dněpropetrovsk
24	Bíma Sergej	1918 Ivanovyči, o. Černjachiv	6.11.1940 Irkutsk
25	Binovský Gejza	1897 ČSR?	po 24.9.1938 Kamenec P.?
26	Bláha Ignác	1901 Chorovycja, o. Slavuta	3.2.1938 Kamenec P.?
27	Bláha Vladimír	1897 Chorovycja, o. Slavuta	3.2.1938 Kamenec P.?
28	Blažek František	1893 Plašavec, ČSR	28.8.1937 Kyjev
29	Blažek Leo	1889 Stonava, o. Karviná	6.10.1938 Oděsa
30	Blocký Vladimír	1908 Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938 Žytomyr
31	Bohanský Josef	1902 Iževsk, Vjatská gub.	28.9.1938 Žytomyr
32	Bohdan Vladimír	1891 Slavuta, o. Chmelnycka	28.10.1937 Kyjev
33	Böhm Vojtěch	1896 ČSR?	3.10.1938 Kyjev
34	Bohuš Josef		po 22.6.1941 Dubno
35	Bomský Ferdynand	1883 Těšín	14.12.1937 Vinnycja
36	Borosch Christine	1897 Nové Zámky, Slovensko	17.9.1937 Dněpropetrovsk
37	Borovský Vladimír	1909 Volkovyj, o. Dubno	5.1.1938 Žytomyr
38	Borůvka Antonín	1894 Ivanovyči, o. Černjachiv	28.9.1938 Žytomyr
39	Böse Mikuláš	1903 Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937 Vinnycja
40	Braun Alexandr	1884 Praha	4.10.1938 Žytomyr
41	Brázda Václav	1894 Novostav, o. Luck	4.10.1938 Žytomyr
42	Briedel Alexandr	1892 o. Telmansk	po 4.12.1937 Simferopol
		Alexandrivka, o.	
43	Briedel František	1888 Krasnogvard	po 8.2.1938 Simferopol
44	Briedel Vasil	1897 o. Bijuk-Ondarsk	po 15.2.1938 Simferopol
45	Broda Karol	1907 Ogrodzona, Polsko	po 5.4.1940 Charkov

46	Brouček Matěj	1895	ČSR	po 14.11.1937	Oděsa
47	Broulík Mikuláš	1906	o. Telmansk	po 15.2.1938	Simferopol
48	Brož Vladimír	1912	Šepetyvka, obl.Vinnycka	po 17.11.1937	Doněck
49	Bryk Emil	1893	Prymitka, ČSR	3.2.1938	Černihov
50	Bučinský Tadeáš	1904	Šmyrky, o. Voločyska	po 15.12.1937	Zápороží
51	Budziński Jan	1905	Smodna, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
52	Bulíček Alexandr	1906	Holovla, o. Slavuta	po 27.3.1938	Dněpropetrovsk
53	Bureš František	1905	Malynivka, o. Malyn	28.9.1938	Žytomyr
54	Bureš Josef	1893	ČSR?	10.11.1937	Kyjev
55	Bureš Štěpán	1897	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
56	Buzek Jan	1886	Smilovice?, ČSR	21.10.1937	Žytomyr
	Cegielski Jerzy				
57	Wojciech	1887	Poznań, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
58	Cethamov Alexandr	1882	Toporyšče, o. Volodarsk	20.11.1938	Dněpropetrovsk
59	Cigroš Václav	1899	o.Černihov	16.10.1938	Irkutsk
60	Coufal Alois	1901	Senožaty, o. Humpolec	22.12.1937	Oděsa
61	Culeka František	1889	Dolní Lhota	1.11.1938	Kyjev
62	Čapek Josef	1895	Břeclav	3.10.1938	Kyjev
63	Čapík Viktor	1890	Jihlava	po 4.2.1938	Doněck
64	Čep Stanislav	1899	Hošča, Rivnenská obl.	1.10.1938	Žytomyr
65	Černík Andrej	1888	Považská Bystrica	po 23.4.1938	Oděsa
66	Černohouz Antonín	1888	Malynivka, o. Malyn	1.10.1938	Žytomyr
67	Černý Fedor	1883	Vilšanka, o. Čudniv	1938	Žytomyr
68	Černý Jan (Ivan)	1898	Zubivščyna, o. Korosten	28.9.1938	Žytomyr
69	Černý Josef	1884	Vilšanka, o. Čudniv	4.10.1937	Kamenec P.?
70	Černý Petr	1896		po 22.6.1941	Tarnopol
71	Černý Václav	1888	Stremihorod, Kyjevská gub.	28.9.1938	Žytomyr
72	Červenka Eduard	1899	Mykolajiv, obl. Lvov	po 5.5.1940	Bykovnja
73	Čížek Alexandr	1899	Berezaň, Poltavská gub.	15.10.1937	Žytomyr
74	Čížek Vladimír	1899	Sulymivka, o. Baryšiv	21.7.1941	Ukrajina
75	Čurda Václav	1900	Ivanovyči, o. Černjachiv	20.11.1937	Žytomyr
76	Ďatlov Petr	1883	Starodub, gub.Černihov	3.11.1937	Sandarmoch
77	Defler Emil	1899	Vysoké, o. Černjachiv	13.3.1938	Irkutsk
78	Defler Josef	1897	České Vysoké, o. Černjachiv	17.8.1937	Žytomyr
79	Defler Vladimír	1889	České Vysoké, o. Černjachiv	28.9.1938	Žytomyr
80	Dick Maxim	1881	Dražďany	po 22.9.1938	Dněpropetrovsk
81	Didošák Ivan	1893	Kuluš, o. Kalušký	po 3.9.1938	Doněck
					Dněprodzeržinsk
82	Divoký Jiří	1900	Lvov	31.10.1938	k
83	Dlouhá Marie	1892	Žytomyr	9.12.1937	Sandarmoch
84	Dlouhý František	1899	Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
85	Dlouhý Jaroslav	1911	Vysoké, o. Černjachiv	8.2.1938	Sverdlovsk
86	Dlouhý Josef		Vysoké, o. Černjachiv	11.11.1938	Irkutsk
87	Dočkal Karel	1882	Berdyčiv	4.10.1938	Žytomyr
88	Doležal Jan	1907	Antonivka, o. Izjaslav	po 26.9.1938	Kamenec P.?
89	Doležal Kazimír	1897		po 22.6.1941	Sambor
90	Doležal Vladimír	1912	Vilšanka, o. Čudniv	8.8.1937	Vinnycja
91	Dostál Antonín	1897	Ivanovyči, o. Černjachiv	28.9.1938	Žytomyr
92	Dostal Paweł	1873	Praha	po 5.4.1940	Charkov
93	Drahokoupil Josef	1900	Romanivka, o. Dzeržinsk	10.2.1938	Žytomyr
94	Drahoš Ignác	1891	Malynivka, o. Malyn	15.1.1938	Žytomyr
95	Drbohlav Fedor	1895	o. Dubno	po 12.12.1937	Kamenec P.?
96	Drda Jan	1890		po 22.6.1941	Tarnopol

97	Drendul Alexandr	1894	ČSR	???.1938	Dněpropetrovsk
98	Duda Ondřej	1882	ČSR	22.11.1937	Dněpropetrovsk
99	Dundar Jaroslav	1907	ČSR	14.1.1938	Luhansk
100	Durava Michail	1904	Staroalexandrivka, o Pulyn	po 26.4.1938	Doněck
101	Duršpek Konstantin	1895	Jadvynyn, o. Ostroh	21.10.1937	Vinnycja
102	Dvořák Leo	1891	Fleryn, o. Beršad'	5.3.1938	Vinnycja
103	Dvořák Ludvík	1900		po 22.6.1941	Lvov
104	Dvořák Oleg (Oldřich)	1892	Cherson	???.1920	Kyjev
105	Dvořák Petr	1892	Varavony?, ČSR	1.11.1938	Kyjev
106	Dvořák Václav	1888	Ustja, o. Beršad'	11.4.1938	Vinnycja
107	Dvořák Vladimír	1886	Ustja, o. Beršad'	11.4.1938	Vinnycja
108	Dziuba-Heuer Georg	1898	Kopec (Brtníky), o. Most	25.12.1937	Vinnycja
109	Fajfr Jan	1904	ČSR	po 13.12.1937	Luhansk
110	Faleński Paweł	1914	Polsko	po 5.4.1940	Charkov
111	Faltus Dominik	1891	Mykolajivka, o. Kozjatyn	po 17.12.1937	Žytomyr
112	Feber Leon	1917	Stonava, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
113	Fendrych Vasil	1892	o. Telmansk	po 15.2.1938	Simferopol
114	Fiala Alexandr		Semiduby, o. Dubno	1.7.1938	Moskva
115	Fidler Václav	1884		po 22.6.1941	Stanislav
116	Fischer Antonín	1906	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
117	Fischer Václav	1899	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
118	Fortelka Václav	1892	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
119	Fortelka Vladimír	1897	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
120	Fořt Josef	1894	ČSR	po 31.1.1938	Doněck
121	Franče Josef	1900	Vinohrady, o. Černjachiv	1.11.1938	Irkutsk
122	Franek Karol Błażej	1909	Ropice, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
123	Frieber František	1895	Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937	Vinnycja
124	Froněk František	1895	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
125	Fruhwirt Alex	1892	ČSR	po 23.11.1937	Luhansk
126	Frydrych Antonín	1909	o. Simferopol	po 8.10.1938	Simferopol
127	Frydrych Petr	1873	o. Simferopol	po 8.10.1938	Simferopol
128	Furer Osip	1898	Bovšiv, gub. Stanislav	3.11.1937	Sandarmoch
129	Galanek Ivan	1898	Antonivka, o. Izjaslav	15.10.1937	Kyjev
130	Gavanda Ladislav	1898	Uherské Hradiště	7.2.1938	Žytomyr
131	Gendej Ivan	1895	Huklivé, Podkarpat. Rus	10.6.1938	Moskva
132	Giňko Emil	1900	Helbrun na Krymu	po 29.7.1941	Sykytyvkar
133	Głąb Rudolf Jan	1903	Hranice n. Moravě	po 5.4.1940	Charkov
134	Gluza Paweł	1913	Ustroń, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
135	Gottwald Konstantin	1913	o. Černjachiv	7.7.1939	Irkutsk
136	Gross Vladimír	1893	Polsko	19.11.1937	Kyjev
137	Hajdyšar Ferdinand	1879	Petrohrad	13.7.1941	Kirovohrad
138	Hájek Rudolf	1892	Brandýs nad Labem	1.10.1938	Žytomyr
139	Hajnovský Ondřej	1896	Antonivka, o. Izjaslav	13.12.1937	Kamenec P.?
140	Halama Jaroslav	1896	ČSR?	3.10.1938	Kyjev
141	Halpert Jakov	1889	Praha	1938	Doněck
142	Halpuch Antonín	1910	Vysoké, o. Černjachiv	21.2.1938	Irkutsk
143	Hamáček Bohuslav	1884	pozdější Polsko	10.10.1938	Luhansk
144	Hamal Vladimír	1885		po 22.6.1941	Stanislav
145	Hanáček Jan	1896	ČSR	13.10.1938	Luhansk
146	Hans Jan	1889	Bavorov, o. Strakonice	17.6.1938	Dněpropetrovsk
	Hantke Gustaw				
147	Tadeusz	1911	Petersburg	po 5.4.1940	Charkov
148	Hanuš František	1892	ČSR?	?5.1934	Charkov

149	Havran František	1891		po 22.6.1941	Čortkov
150	Hec Ondřej	1888	ČSR	9.10.1938	Luhansk
151	Hepfel Alexandr	1897	Reja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
152	Hepfel Josef	1904	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
153	Hepfel Mikuláš	1894	Zozulynec, o. Pohrebyšče	28.9.1938	Žytomyr
154	Hess Alfons	1898	Międzyzwieć, Polsko	po 5.5.1940	Bykovnja
155	Hlaváč František	1890		po 22.6.1941	Drohobyč
156	Hlaváček Vladimír	1908	Moščanivka, o. Slavuta	po 5.6.1938	Doněck
					Dněprodzeržinsk
157	Hliňaný Bedřich	1897	Dněprodzeržinsk	po 14.10.1938	k
					Dněprodzeržinsk
158	Hliňaný Vladislav	1889	Kyjev	28.10.1937	k
159	Hofman Pavel	1899	o. Džankoj	po 28.7.1937	Simferopol
160	Hofman Václav	1895	Stará Boleslav	po 3.10.1938	Oděsa
161	Hofmeister Karel	1894	Přeštice u Plzně	7.9.1937	Kyjev
162	Holan Albert Teodor	1898	Marklovice, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
163	Holan Josef	1897	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
164	Holan Václav	1898	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
165	Holoch František	1888	Teplice	po 4.1.1938	Doněck
166	Holoubek Ludvík	1894	Važaky, ČSR	2.11.1937	Poltava
167	Holpuch Jaroslav	1909	Čuranda, o. Černjachiv	8.2.1938	Sverdlovsk
168	Holubníček Jaroslav	1892	ČSR	po 21.1.1938	Doněck
169	Homolka Boleslav		Čechy	2.9.1921	Oděsa
170	Honzík Václav	1896		po 22.6.1941	Sambor
171	Horáček Alexandr	1905	o. Frajdorf	po 10.9.1938	Simferopol
172	Horáček Vladimír	1905	Alynivka, o. Žytomyr;;	31.8.1937	Žytomyr
173	Horák Alexandr	1909	Ufa, Baškírie	28.9.1938	Žytomyr
174	Horák Ivan	1886	Zubivščyna, o. Korosten	17.5.1938	Irkutsk
175	Horák Vladimír	1883	Zubivščyna, o. Korosten	21.9.1938	Irkutsk
176	Horhula Emil	1891	Korotyšče, o. Žytomyr	3.1.1938	Žytomyr
177	Horhula Josef	1895	Korotyšče, o. Žytomyr	3.1.1938	Žytomyr
178	Hostýn Vasil	1903	Malynivka, o. Malyn	po 23.12.1937	Žytomyr
179	Hotra Alexandr	1893	ČSR	1.12.1937	Dněpropetrovsk
180	Hrdina Štěpán	1908	Černivci	po 28.9.1938	Kamenec P.?
181	Hrnčír Boris	1882	Volynská gubernie	17.11.1937	Magadan
182	Hřeblík Alexandr	1890	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
183	Hříbský Jindřich	1891	Lvov	po 21.3.1922	Kyjev
184	Hubáček Stanislav	1884	Baku, Ázerbajdžán	4.10.1938	Žytomyr
185	Hubálek Ondřej	1901	Antonivka, o. Izjaslav	po 26.9.1938	Kamenec P.?
186	Hubálek Václav	1895	Antonivka, o. Izjaslav	po 26.9.1938	Kamenec P.?
187	Hudovský Josef	1890	Vel. Borovicja,o.Bilohirja	po 24.9.1938	Kamenec P.?
188	Huf Josef	1892	Cotnile, ČSR	2.10.1938	Kyjev
189	Hurych Antonín	1903	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
190	Hurych Antonín	1887	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
191	Hütter František	1894	Olomouc	28.9.1938	Žytomyr
192	Chalupník Antonín	1897	Čechohrad, o. Melitopol	2.11.1938	Dněpropetrovsk
193	Chorvat Řehoř		Vinnnycká oblast	???.1920	Kyjev
194	Chovanec Tadeáš	1897		po 22.6.1941	Stanislav
195	Ihlan Vasil	1903	Ivanovyči, o. Černjachiv	11.10.1937	Žytomyr
196	Ištok Andrej	1892	ČSR?	7.12.1937	Kyjev
197	Jahoda František	1902	Brno	po 6.11.1937	Doněck
198	Jahoda Josef	1897	Martynivka, o. Rivne	28.9.1938	Žytomyr
199	Janča Štěpán	1903	Michajlivka, o. Izjaslav	25.10.1937	Kamenec P.?

200	Janča Zachar	1884	Stanislavivka, o. Izjaslav	po 24.9.1938	Kamenec P.?
201	Jandura Josef	1903	Ivankiv, o. Pulyn	28.9.1938	Žytomyr
202	Janica Emil	1909	Rudzica, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
203	Januševský Jemeljan	1896	Naháč, ČSR	29.10.1937	Poltava
204	Janyč František	1881	Nové Zámky	31.5.1938	Charkov
205	Jareš Pavel	1884	Kyjev	27.6.1938	Ufa
206	Jaroš Vladislav	1899		po 22.6.1941	Stanislav
207	Jasanský Vladimír	1909	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
208	Javůrek Václav	1889	Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937	Vinnycja
209	Jelínek Heřman	1896	Molaj, o. Kutná Hora	19.10.1937	Dněpropetrovsk
210	Jiránek Alexandr	1896	Zalesje, o. Zdolbinov	28.7.1938	Sverdlovsk
211	Jiříček František			po 22.6.1941	Lvov
212	Kačer Emanuel	1901	Tarakaniv, o. Dubno	28.2.1938	Vinnycja
213	Kačer Josef	1890	Moravská Ostrava	11.5.1939	Černihov
214	Kadeřávek Antonín	1890	Kvasilov, o. Rivne	15.11.1937	Žytomyr
215	Karlikowski Adam	1892	Nadilne, Radom, Polsko	po 9.10.1938	Dněpropetrovsk
216	Kasalický Vilibald	1893	Dražďany	28.4.1938	Luhansk Dněprodzeržinsk
217	Kaska Vladimír	1904	Novorossijsk	22.1.1939	k
218	Kasper Štěpán	1896	o. Džankoj	po 5.10.1938	Simferopol
219	Kašínský František	1885	Petřvald, o. Karviná	po 8.4.1938	Doněck
220	Kellner Václav	1889	Štejnau, Stonava? ČSR	19.12.1937	Dněpropetrovsk
221	Kellner-Brinskij Jan	1912	Hradisko, o. Levoča	7.7.1941	Kyjev
222	Kikal Franciszek	1869	Brno	po 5.5.1940	Bykovnja
223	Klein Alexandr	1908	Plechiv, o. Žytomyr	19.6.1938	Žytomyr
224	Kleinert Otto	1908	Loučná pod Klínovcem	po 22.6.1941	Sandarmoch
225	Klimek František	1893	Osičkov, ČSR	7.3.1938	Vinnycja
226	Knava Emil	1905	Kramatorsk, obl. Doněck	po 12.1.1938	Doněck
227	Knobloch Václav	1902	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
228	Knytl Josef	1897	Okilok, o. Černjachiv	2.9.1937	Žytomyr
229	Kobierski Bohdan	1913	Praha	12.10.1937	Kyjev
230	Kocian Antonín	1904	Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
231	Kohl Bohuslav	1888	Černihov	4.3.1938	Kyjev
232	Kohlmorgen Antonín	1890	Luck	28.9.1938	Žytomyr
233	Kohout Štěpán	1899	ČSR	1938	Oděsa
234	Kolář Antonín	1906	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
235	Koloušek Josef	1905	Čechohrad, o. Melitopol	po 10.2.1938	Simferopol
236	Komenda Karel	1892	Suché Lazce, o. Opava	po 27.12.1937	Žytomyr
237	Koníček Vasil	1911	Ferma, o. Makarov	8.12.1937	Leningrad
238	Konvalinka Jan	1872	ČSR?	3.8.1937	Kyjev
239	Kopecký Josef	1884	Okilok, o. Černjachiv	28.9.1938	Žytomyr
240	Kopecký Josef	1889	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
241	Kopecký Josef	1896	Malynivka, o. Malyn	14.1.1938	Žytomyr
242	Kopřiva Antonín	1908	Holovla, o. Slavuta	29.10.1938	Perm
243	Korbel Jan	1890	Slavkiny, o. Upolský	13.10.1938	Kyjev Dněprodzeržinsk
244	Korobec Stanislav	1908	Auly, obl. Dněprodzeržinsk.	po 8.12.1937	k
245	Kosiaty Jan Zygmunt	1901	Zbyszyce, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
246	Kostka Antonín	1876	ČSR?	2.9.1937	Žytomyr
247	Koutný Fedor	1905	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	10.11.1937	Žytomyr
248	Koutný Jan	1896	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	10.11.1937	Žytomyr
249	Koutný Jan	1898	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	10.11.1937	Žytomyr
250	Kovařík Antonín	1879	Novodilka, o. Izjaslav	2.3.1938	Kamenec P.?

251	Kovařík Stanislav	1912	Hurščyna, o. Bilohirja	2.3.1938	Kamenec P.?
252	Kovbla Josef	1888	Molodava, o. Rivne	10.9.1937	Vinnycja
253	Kozakov Ivan Koźdoń Walter	1902	Bilokurovyči, o. Ovruck	6.1.1938	Žytomyr
254	Fryderyk	1908	Vendryně, o. Frýdek Místek	po 5.4.1940	Charkov
255	Král Josef	1899	o. Telmansk	po 4.12.1937	Simferopol
256	Kratochvíl Antonín	1903	Čechohrad, o. Melitopol	po 14.10.1938	Dněpropetrovsk
257	Kratochvíl Jan	1896	Praha	???.1920	Kyjev
258	Kratochvíl Vilém	1908	Bohemka, o. Vradijivka	28.1.1938	Doněck
259	Kratochvílová Anelie	1922		po 22.6.1941	Čortkov
260	Krause Franz	1880	ČSR	po 3.7.1938	Doněck
261	Krawczuk Ludwik	1906	Moravská Ostrava	po 2.8.1937	Doněck
262	Krejčí Dimitrij	1907	Olexijevka, o. Novohrad Vol.	24.11.1937	Žytomyr
263	Krejčí Vladimír	1904	Polonne, Chmelnycká obl.	25.11.1937	Vinnycja
264	Krejčí Vladimír	1898	Hrušvyca, o. Rivno	26.12.1937	Sandarmoch
265	Kreuzinger Vladimír	1905	České Vysoké, o. Černjachiv	29.9.1938	Žytomyr
266	Krist Jan	1893	Malynivka, o. Malyn	17.12.1937	Žytomyr
267	Król Władysław	1909	Dětmarovice, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
268	Kroník Antonín	1896	Výškov	1.12.1937	Dněpropetrovsk
269	Kropáček Miroslav	1881	Habry, o. Lanškrun	22.9.1937	Charkov
270	Kropp Josef	1897	ČSR?	1.11.1937	Kyjev
271	Krtíl Jan	1906	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
272	Krtíl Josef	1894	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
273	Krtíl Josef	1905	Česká Krošnja, o. Žytomyr	22.7.1938	Perm
274	Krupp Antonín	1898	Buderaž, o. Dubno	4.10.1938	Žytomyr
275	Krutij Georg	1898	Przemysł, Polsko	???. 1938	Kyjev
276	Krymlov Michal	1896	Volodymyr Volynský	29.8.1938	Vinnycja
277	Kryvický Václav	1887	Vachnivka, o. Lypovec	11.2.1938	Vinnycja
278	Křivánek Josef	1906	Ivanivka, o. Mohylevo	28.9.1938	Žytomyr
279	Křivský Karel	1876	Vilim, ČSR	14.10.1938	Kyjev
280	Kříž Stanislav	1886		po 22.6.1941	Lvov
281	Kubert Jan	1891	Malyn, o. Malyn	30.12.1937	Žytomyr
282	Kubišta Josef	1905	Hlinsko, o. Nesterovsk	14.10.1938	Dněpropetrovsk
283	Kučera Alexandr			po 22.6.1941	Sambor
284	Kučera Boris	1902	Malyn, o. Malyn	26.2.1938	Moskva
285	Kučera Jaroslav	1903	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
286	Kučera Vladimír	1893	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
287	Kulhánek František	1915	Malyn, o. Malyn	20.12.1937	Žytomyr
288	Kun Josef	1911	Ivanovyči, o. Černjachiv	27.10.1938	Tomsk
289	Kunc Bedřich	1887	Praha	26.10.1937	Poltava
290	Kunc Josef	1905	Praha	4.1.1938	Poltava
291	Kusák František	1896	ČSR?	8.10.1938	Kyjev
292	Kvasnička Antonín	1897	Žytomyr	7.9.1937	Žytomyr Dněprodzeržinsk
293	Lacík Štěpán	1895	Praštice, ČSR	po 18.12.1937	k
294	Lada Josef	1897		po 22.6.1941	Tarnopol
295	Lasota Jan	1897	Třanovice, o. Frýdek Místek	po 5.4.1940	Charkov
296	Lats Bernhard	1892	Jasiňa, Podkarpát. Rus	12.11.1936	Moskva
297	Ledvinka Josef	1909	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
298	Ledvinka Vladimír	1879	Smokivka, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
299	Levák Antonín	1885		po 22.6.1941	Lvov
300	Levíček František	1887	Habrivka, o. Žytomyr	2.2.1938	Žytomyr
301	Lewkowicz Antoni	1915	Gródek Jagielloński, Polsko	po 5.5.1940	Bykovnja

302	Lhoták František	1895	Častolovice, o. Rychnov	25.2.1937	Vinnycja
303	Libra Bohumil	1911	Antonivka, o. Izjaslav	15.11.1937	Zápороží
304	Libra Ignác	1884	Antonivka, o. Izjaslav	18.10.1937	Zápороží
305	Libra Otto	1914	Antonivka, o. Izjaslav	2.1.1938	Zápороží
306	Libra Václav	1916	Antonivka, o. Izjaslav	27.12.1937	Zápороží?
307	Lippe Max	1903	ČSR	1938	Oděsa
308	Loos-Losimfeld Josef	1884	Praha	po 16.2.1938	Doněck
309	Lopatinský Antonín	1896	Praha	31.11.1938	Dněpropetrovsk
310	Loziňská-Byková Hana	1899	Džuchnov, ČSR	4.11.1937	Kyjev
311	Loziňskij Michail	1880	Bobyn, Ukrajina	3.11.1937	Sandarmoch
312	Lukas Marian Krzysztof	1912	Żydaczów, o. Lvov	po 5.4.1940	Charkov
313	Lulák Emanuel	1869	Račice, ČSR	28.9.1938	Žytomyr
314	Lulák Josef	1897	Račice, ČSR	28.9.1938	Žytomyr
315	Macháček Marian	1887		po 22.6.1941	Drohobyč
316	Machek František	1892	ČSR	po 13.4.1938	Doněck
317	Maleček Jaropluk	1880	Rožd'alovice, o. Jičín	26.2.1938	Žytomyr
318	Malečková Olga	1882	Žytomyr	po 3.11.1938	Žytomyr
319	Malý Jaroslav	1909	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
320	Malý Václav	1896	Krošnja, o. Černjachiv	1.11.1938	Irkutsk
321	Manhal Ivan	1892	ČSR	po 15.11.1937	Doněck
	Marcinek Antoni				
322	Wiktor	1910	Těšín	po 5.4.1940	Charkov
323	Marčenko Andrij	1900	Boryspil, ob.Kyjovská	?9.1937	Kyjev
324	Mareček Jan	1897		po 22.6.1941	Lvov
325	Marek Josef	1889		po 22.6.1941	Sambor
326	Markiel Józef	1907	Orlová, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
327	Markovič Mikuláš	1893	Moravská Ostrava	po 5.8.1937	Doněck
328	Markup Antonín	1887	České Vysoké, o. Černjachiv	27.9.1937	Žytomyr
329	Martinec Josef	1896	o. Telmansk	po 26.11.1937	Simferopol
					Dněprodzeržinsk
330	Martinec Klement	1907	Temeš, Krym	31.10.1938	k
331	Martinovský Jaroslav	1906	Didova Hora, o. Slavuta	27.12.1937	Kamenec P.?
332	Marwitz Karl	1891	Teplíce	po 21.2.1938	Doněck
333	Mašek František Ondřej	1889	Dorostoč, o. Mlynivský	7.12.1937	Kyjev
334	Mašek Josef	1895	ČSR?	11.6.1919	Kyjev
335	Matal Jan	1893	ČSR	8.10.1938	Magadan
336	Matušek Jan	1892		po 22.6.1941	Lvov
337	Mautner Fritz	1898	Praha	po 8.10.1937	Oděsa
338	Mazák Pavel Jiří	1904	Tarnopol	po 17.4.1940	Katyň
339	Mazurek Józef	1895	Rychvald, o. Karviná	po 5.5.1940	Bykovnja
					Dněprodzeržinsk
340	Medyč Dmitrij	1890	Černjatyn, obl.Kyjevská	9.10.1938	k
341	Mejstřík Jemeljan	1906	Vyšehrad, Ukrajina	11.12.1937	Kyjev
342	Mejstříková Marie	1902	Popovice, ČSR	10.4.1938	Kyjev
343	Mičan Josef	1895	ČSR?	19.2.1938	Kyjev
344	Michalec Štěpán	1893	ČSR?	27.12.1937	Žytomyr
345	Michásek Ondřej	1884	Rafalovka v Luckém újezdu	20.2.1939	Moskva
346	Michník Jan	1898	Markvartovice, o. Opava	po 6.11.1937	Oděsa
347	Mikša Vladimír	1911	Stachanov	13.10.1938	Luhansk
348	Mikula Josef	1895	ČSR	13.1.1938	Poltava
349	Mikula Leonid	1914	Mykolajivka, o. Kozjatyn	22.10.1938	Čeljabinsk
350	Mikula Vilém	1890	Mykolajivka, o. Kozjatyn	26.3.1938	Čeljabinsk
351	Mildner František	1888	Olševic? Morava	po 15.10.1938	Dněpropetrovsk

352	Mizera Stefan Michal	1906	Bielsko, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
353	Mlčoch Josef	1894	Uljanivka na Volyni	28.1.1938	Novosibirsk
354	Mockallo Martin	1888	Kurhany, o. Vylkavyškyvsk	po 9.1.1938	Dněpropetrovsk
355	Mol Václav	1886	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
356	Molin Jan	1911	Dolní Žukov, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
357	Mondok Jan	1893	ČSR	8.12.1937	Sandarmoch
358	Morava Jan	1886		po 22.6.1941	Lvov
359	Mozolewski Adolf	1895	ČSR?	21.10.1937	Žytomyr
360	Mráz Antonín	1901	Didova Hora, o. Slavuta	po 22.4.1938	Kamenec P.?
361	Mráz Vladimír	1891	Semiduby, o. Dubno	7.1.1938	Kamenec P.?
362	Mudrák František	1895	Kornačajivka, Volynská gub.	po 3.10.1938	Kyjev
363	Mudroch Eduard	1889	Serny? ČSR	po 20.5.1938	Poltava
364	Musiał Jan Karol	1899	Michalkovice, o. Ostrava	po 5.4.1940	Charkov
365	Musil Adam	1897	Voronovycja, o. Vinnycja	2.12.1937	Vinnycja
366	Muzyčín Fedor	1894	Litynj, o. Drohobyč	po 9.10.1938	Dněpropetrovsk
367	Mytnický Cyril	1896	Slovensko	26.12.1937	Kyjev
368	Náhlík Josef	1899		po 22.6.1941	Čortkov
					Dněprodzeržinsk
369	Najman Vasil	1884	Kyjev	29.10.1937	k
370	Neshoda Adolf	1880	Praha	po 19.10.1938	Dněpropetrovsk
371	Neubauer Oskar	1889	ČSR	19.6.1937	Doněck
372	Neverkl Pavel	1898	Sokoliv, o. Červonoarmijsk.	10.11.1937	Žytomyr
373	Neverkl Petr	1903	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	10.11.1937	Žytomyr
374	Neverkl Petr	1895	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	10.11.1937	Žytomyr
375	Nitsch Vladimír	1893	Satyjiv, o. Dubno	18.11.1938	Kamenec P.?
376	Noha Jan	1887	ČSR	po 15.1.1938	Luhansk
377	Nováček Konstantin	1890		po 22.6.1941	Lvov
378	Novák Antonín	1897	Zorokiv, o. Černjachiv	28.9.1938	Žytomyr
379	Novák Josef	1897	Nova Buda, o. Radomysl	28.9.1938	Žytomyr
380	Novák Ludvík	1912		po 22.6.1941	Tarnopol
381	Novák Vladimír	1898	Zubivščyna, o. Korosten	28.9.1938	Žytomyr
382	Novotný Alexandr	1895	Holovli, Volynská gub.	po 17.11.1937	Žytomyr
383	Novotný Boris	1906	Nižní Holovli, Slavuta	po 22.4.1938	Kamenec P.?
384	Novotný František	1896	Malynivka, o. Malyn	28.9.1938	Žytomyr
385	Novotný František	1872	Nekoř, o. Hradec Králové	18.12.1937	Žytomyr
386	Novotný Jaroslav	1909	Dněpropetrovsk	21.11.1938	Dněpropetrovsk
387	Novotný Jaroslav	1893	ČSR	po 13.11.1937	Luhansk
388	Novotný Jerofej	1900	Zalesje, o. Zdolbinov	25.11.1937	Smolensk
389	Novotný Josef	1892	Malynivka, o. Malyn	1.10.1938	Žytomyr
390	Novotný Tadeáš	1912		po 22.6.1941	Drohobyč
391	Novotný Vladimír	1896	Ozirko, o. Dubno	1.12.1937	Berdyčiv
392	Novozámský František	1913	Kryvyj Rih	17.12.1937	Dněpropetrovsk
393	Novozámský Ivan	1909	Kryvyj Rih	17.12.1937	Dněpropetrovsk
394	Onderka František	1888	Lvov	16.12.1937	Kamenec P.?
395	Orlický Vladimír	1904	o. Dubno	29.10.1937	Žytomyr
396	Oříšek Josef	1892	Bazar, o. Ovruck	14.11.1937	Žytomyr
397	Oříšek Marcel	1895	Verby, o. Barašiv	30.11.1937	Žytomyr
398	Oříšek Stanislav	1888	Verby, o. Barašiv	14.11.1937	Žytomyr
399	Pálka Stanislav	1881		po 22.6.1941	Lvov
400	Parker Georg	1894	Bohumín	25.1.1938	Kyjev
401	Paušner Michail	1892	Buština, o. Tjačevo	13.8.1938	Moskva
402	Pavelka Ambrož	1910		po 22.6.1941	Tarnopol
403	Pavlas Antonín	1895	Čechohrad, o. Melitopol	1.11.1937	Sandarmoch

404	Pavlíček Josef	1900	Čechohrad, o. Melitopol	2.11.1938	Dněpropetrovsk
405	Pavlíček Karel	1883	Záblatí?, ČSR	17.1.1938	Kamenec P.?
406	Pavlov Michal	1890	ČSR?	2.10.1938	Kyjev
407	Pekárek Josef	1896	Zdolbuniv, o. Rivno	10.8.1938	Moskva
408	Pertl Václav	1910	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
409	Pešek Jan	1881		po 22.6.1941	Stanislav
410	Peták Oldřich	1897	Praha	10.10.1938	Vinnycja
411	Peterec Vladislav	1881	Oděsa	27.8.1938	Tomsk
412	Petráček Daniel	1878	Česovicy? Rak-Uhersko	po 15.4.1938	Dněpropetrovsk
413	Petras Vasil	1904	o. Telmansk	po 15.2.1937	Simferopol
414	Petrželka Josef	1885	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	12.11.1937	Žytomyr
415	Píč Josef	1891	Kuniv, o. Ostroh	5.10.1937	Žytomyr
416	Pícha-Petrovský Josef	1896	Pístina, o. Jindř.Hradec	1.11.1937	Sandarmoch
417	Pilař Václav	1887	Charkov	27.5.1930	Moskva
418	Pilař Vladimír	1905	Zubivščyna, o. Korosteň	28.9.1938	Žytomyr
419	Pirkl Vladimír	1894	Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937	Vinnycja
420	Pískovský Ignác	1883	Drahlín, o. Příbram	25.11.1939	Stanislav
421	Pišl Václav	1896	Zubivščyna, o. Korosteň	28.9.1938	Žytomyr
422	Plajer František	1886	ČSR?	20.2.1938	Kyjev
423	Pluhovský František	1884	Hradec Králové Němčice, o.	po 29.10.1938	Dněpropetrovsk
424	Podlaha Karel	1885	Prachatice+D505	po 9.10.1938	Dněpropetrovsk
425	Pokorný Josef	1909	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
426	Pokorný Pavel	1877	ČSR?	28.9.1938	Žytomyr
427	Pokorný Václav	1897	Ivanovyči, o. Černjachiv	28.9.1938	Žytomyr
428	Polák Boris	1912	Starokostjantyniv, Chmelnic	21.5.1938	Černihov
429	Poljuskó Anton	1875	Lvov	po 28.9.1938	Kamenec P.? Dněprodzeržinsk
430	Popesko Štefan	1899	Krnov	po 9.10.1938	k
431	Poprava Evžen	1914		po 22.6.1941	Čortkov
432	Pozorek Adolf	1904	Obydivka, ob. Vinnycja	13.2.1938	Smolensk
433	Prachař Leopold	1878		po 22.6.1941	Lvov
434	Prich Rudolf	1881	Opava	po 5.5.1940	Bykovnja
435	Procházka Filip	1892	o. Džankoj	po 25.11.1937	Simferopol
436	Procházka Jaroslav	1909	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
437	Procházka Josef	1887	Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
438	Procházka Josef	1905	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
439	Procházka Ludvík	1892	Seredin, Maďarsko	28.12.1937	Kyjev
440	Prokeš Tomáš	1884	ČSR?	13.10.1938	Kyjev
441	Prokop Josef	1900		po 22.6.1941	Lvov
442	Protiva Jan	1890	Praha	13.9.1920	Žytomyr
443	Průša Antonín	1909	Mochoviči, o. Černjachiv	8.7.1938	Irkutsk
444	Průša Josef	1905	Ivanovyči, o. Černjachiv	1.11.1938	Irkutsk
445	Průšek Pavel	1885	Podhradí?, ČSR	25.12.1937	Kamenec P.?
446	Pšenička Vladimír	1884	Velké Čakovice (Praha)	28.9.1938	Žytomyr
447	Ptáček Stanislav	1898		po 22.6.1941	Lvov
448	Půlcar Josef	1885	Prysk, o. Česká Lípa	po 21.9.1938	Kamenec P.?
449	Punčochář Jan	1875	Komena, ČSR	25.9.1938	Kyjev
450	Raabe Eugeniusz Edw.	1900	Walentynów, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
451	Rajm Václav	1891	Strakov, Polsko	28.9.1938	Žytomyr
452	Reichert Franz	1885	ČSR	po 1.2.1938	Doněck
453	Reinbach Otto	1885	Praha	po 26.1.1938	Doněck
454	Reiz (Reinz) Heinrich	1893	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr

455	Rejski Witold	1889	Vilímov	po 5.4.1940	Charkov
456	Richter Antonín	1877	Terešno, o. Luck, Volyň	19.12.1937	Uman?
457	Richter Jan	1907	Derhanivka, o. Luck	10.10.1938	Žytomyr
458	Richter Václav	1909	Derhanivce, o. Berdyčiv	19.12.1937	Uman?
459	Rod Jan	1904	ČSR	po 29.10.1937	Doněck
460	Rohlena František	1895	Krakov	21.8.1925	Moskva
461	Rosa Józef	1899	Popielów, Polsko	po 20.4.1940	Bykovnja
462	Roštejnský Evžen	1899	ob. Kamenec-Podolski	15.9.1937	Omsk
463	Roubal Vladimír	1896	Borščivka, o. Dubno	po 26.9.1938	Kamenec P.?
464	Roušal Václav	1882	Vilšanka, o. Čudniv	27.1.1938	Žytomyr
465	Rožek Boleslav	1913		po 22.6.1941	Stanislav
466	Rybka Antonín	1894		po 22.6.1941	Luck
467	Rybka Josef	1896	Čechohrad, o. Melitopol	2.11.1938	Dněpropetrovsk Dněprodzeržinsk
468	Rys Alois	1893	Krelov, ČSR	po 27.3.1938	k
469	Řehák Vladimír	1899	Poljaň, o. Ostroh	16.1.1938	Žytomyr
470	Řepka Antonín	1899		po 22.6.1941	Lvov
471	Řepka Josef	1888	Rivne	po 21.9.1938	Kamenec P.?
472	Řezník Adam	1901		po 22.6.1941	Čortkov
473	Říha Silvestr	1890	ČSR	9.10.1938	Luhansk
474	Sabath Augustyn	1895	Guty, o. Frýdek Místek	po 5.4.1940	Charkov
475	Sádlo Antonín	1894	Rivne	5.1.1938	Žytomyr
476	Samek František	1905	Čechohrad, o. Melitopol	po 14.10.1938	Dněpropetrovsk
477	Santarius Karol	1899	Poruba, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
478	Seiler Josef	1880	Semiduby, o. Dubno	13.1.1938	Irkutsk
479	Seiler Vincenc	1888	Ivaň v Dubenském újezdu	4.3.1938	Irkutsk
480	Semrád Stanislav	1893	Michajlivka, o. Izjaslav	19.3.1938	Moskva
481	Serkal Boris	1906	Kremenec, ob. Ternopil	4.12.1937	Moskva
482	Seříněk Mikoláš	902	Okilok, o. Černjachiv	28.9.1938	Žytomyr
483	Schiller Ivan	1886	Čechohrad, o. Melitopol	3.11.1937	Omsk
484	Schlesinger Jiří	1905	Lityn, obl. Vinnycka	po 1.10.1937	Dněpropetrovsk
485	Schmidt Leon	1895	Karviná	po 5.4.1940	Charkov
486	Schneider Johann	1890	Bohumín	25.12.1937	Kyjev
487	Schulz Robert	1907	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
488	Siegel Richard	1893	Broumov Nikopol,	po 2.11.1937	Oděsa
489	Sieger Otto	1886	ob. Dněpropetrovsk	25.5.1938	Dněpropetrovsk
490	Sikora Jan	1895	Dolní Lomná u Jablunkova	14.10.1938	Kyjev
491	Sítař Alexandr	1905	Kotovsk, o. Oděsa	po 23.10.1938	Alma-Ata
492	Skácel František	1900	ČSR	po 27.2.1938	Doněck
493	Skeřík Jan	1883	ČSR?	28.9.1938	Žytomyr
494	Skeřík Václav-Miloslav	1909	Chrát?, ČSR	28.9.1938	Žytomyr
495	Skořepa Josef	1892	Vilšanka, o. Čudniv	4.10.1938	Žytomyr
496	Skořepa Vladimír	1902	Vilšanka, o. Čudniv	2.10.1938	Žytomyr
497	Skořepa Vladimír	1884	Okilok, o. Černjachiv	7.12.1937	Žytomyr
498	Sládek Venor	1899	Praha-Karlín	1.11.1938	Záporoží
499	Slavík Emanuel	1892		po 22.6.1941	Čortkov
500	Slíva Eduard Andrej	1889		po 22.6.1941	Tarnopol
501	Slíva František	1888	ČSR	12.9.1937	Dněpropetrovsk
502	Slíva František	1890		po 22.6.1941	Stanislav
503	Slíva Jan	1900		po 22.6.1941	Stanislav
504	Slíva Stanislav	1893		po 22.6.1941	Čortkov
505	Slovák Ondřej	1888	ČSR?	26.2.1938	Žytomyr

506	Slunský Jan	1885	ČSR?	21.9.1938	Kyjev
507	Smrček Vladimír	1878	byv. Rakousko-Uhersko	po 21.2.1938	Simferopol
508	Smutný František	1892	Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937	Vinnycja
509	Smutný Václav	1891	Vilšanka, o. Čudniv	4.10.1938	Žytomyr
510	Sojka Václav	1888	Vyšehrad, Ukrajina	8.2.1938	Perm
511	Sojková Barbora	1889	Marjanivka, o. Makariv	15.2.1938	Perm
512	Sokolov Alexandr	1892	ČSR	po 26.10.1937	Oděsa
513	Sołtysik Stanisław Józef	1907	Żmigród Nowy, Polsko	po 5.4.1940	Charkov
514	Sommer Sergej	1883	pozdější Polsko	po 11.8.1938	Luhansk
515	Spála Alexandr	1897	Hujva, o. Žytomyr	po 20.11.1937	Doněck
516	Spála Antonín	1903	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
517	Srdínko Josef	1892	Vilšanka, o. Čudniv	13.7.1938	Žytomyr
518	Sršeň František		Čechohrad, o. Melitopol	po 12.1.1933	Zápороží?
519	Stanislav Antonín	1914	Luhansk	16.10.1938	Luhansk
520	Stařík František		Lipová, ČSR	5.10.1941	Dněpropetrovsk
521	Stračevská Emilie	1903	Nejborn, o. Žytomyr	10.6.1938	Žytomyr
522	Stračevský Boris	1898	Seljanščyna, o. Žytomyr	10.6.1938	Žytomyr
523	Strašek-Lysenko Marie	1902	ČSR	29.3.1938	Tambov
524	Struček Alois	1895	Ovst, tehd. Rakousko	15.10.1937	Kyjev
525	Struček Emanuel	1892	Antonivka, o. Izjaslav	2.11.1938	Zápороží
526	Struček František	1905	Antonivka, o. Izjaslav	27.9.1938	Kamenec P.?
527	Struček Jaroslav	1895	Plužné, o. Izjaslav	po 26.9.1938	Kamenec P.?
528	Středa Emil	1901	Vilšanka, o. Čudniv	12.1.1938	Žytomyr
529	Suchánek Vojtěch	1902	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
530	Suchý Václav	1896	Romaniv, o. Novohrad Vol.	16.1.1938	Žytomyr
531	Süsser Jaroslav	1896	Čechohrad, o. Melitopol	po 14.10.1938	Dněpropetrovsk
532	Svěrák Jan	1911	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	12.11.1937	Žytomyr
533	Svěrák Josef	1900	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	16.11.1937	Žytomyr
534	Svěrák Stanislav	1915	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	7.5.1937	Žytomyr
535	Svoboda Josef	1898	Golovnycy, Bělorusko	po 9.10.1938	Dněpropetrovsk
536	Svoboda Václav	1903		po 22.6.1941	Stanislav
537	Sýkora Julian	1908	Charkov	20.6.1938	Moskva
538	Sýkora Kamil Rafael	1892	Pětikostelí, Maďarsko	po 9.4.1940	Katyň
539	Szczuka Jan	1881	Vendryně na Těšínsku	po 27.1.1938	Dněpropetrovsk
540	Szefer Tadeusz M.	1914	Doubrava, o. Karviná	po 5.4.1940	Charkov
541	Šaur Vladimír	1882	Olšanka, obl. Kyjev	po 31.1.1938	Doněck
542	Ščepanjuk František	1894	Zaleščyna, ob. Ternopil	4.6.1938	Moskva
543	Ševčík Jan	1894	ČSR?	19.11.1937	Kyjev
544	Šik Mikuláš			1940	Lvov
545	Šimro Martin	1900	Predmier, o. Žilina	25.9.1938	Kyjev
546	Šipl Václav	1899	Sokoliv, o. Pulyn	28.9.1938	Žytomyr
547	Šišman Ferdinand	1894	Olomouc	29.12.1937	Žytomyr
548	Šnidl, Josef	1893	Polsko	28.9.1938	Žytomyr
549	Šotola Jan	1876	ČSR	29.3.1938	Doněck
550	Špánek František	1892	ČSR	po 28.12.1937	Doněck
551	Špergl Václav		Kyjev	?.?.1937	Kyjev
552	Šperlin Vladimír	1914	Žubra, o. Ovrucký	28.4.1938	Kyjev
553	Šťastný František	1884	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
554	Štec Vasil	1910	Mukačevo, Podkarpát. Rus	1937	Lipeck
555	Štefl Josef	1886	Knjahynynok, o. Luck	14.1.1938	Zápороží
556	Štěp Alois (Alexej)	1899	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
557	Štěp Josef	1888	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
558	Štěp Václav	1893	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr

559	Šterner František	1878	ČSR	10.7.1937	Doněck
560	Štítkovec Adolf	1884	Mišovice, ČSR	22.9.1938	Kyjev
561	Štolc Jan	1896	Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937	Vinnycja
562	Štolc Josef	1898	Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937	Vinnycja
563	Štrombach Jaroslav	1894	Louny	27.5.1931	Charkov
564	Šturma František	1885	Umyslovice, ČSR	8.10.1938	Kyjev
565	Šulc Václav	1893	České Vysoké, o. Černjachiv	28.9.1938	Žytomyr
566	Šuška Pavel	1895	Horní Terany, Banská Bystr	1.11.1938	Kyjev
567	Šuvalov-Venherak Petro		Praha	5.1.1938	Dněpropetrovsk
568	Švarc Jan	1879	Praha	po 9.10.1938	Dněpropetrovsk
569	Švéda Josef	1889	Kamjanka?, Ukrajina	23.2.1938	Kamenec P.?
570	Švihel František	1877	Čechohrad, o. Melitopol	2.11.1938	Dněpropetrovsk
571	Švihel Josef	1874	Čechohrad, o. Melitopol 1888 Merklovice u	po 14.10.1938	Dněpropetrovsk
572	Tejkl (Tejkal) Josef	1883	Vamberku	28.9.1938	Žytomyr
573	Teschauer Josef	1895	Mýz, Plzeňsko	po 6.10.1938	Dněpropetrovsk
574	Tichý Jaroslav	1910	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
575	Tichý Josef	1896	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
576	Till František	1896	Krásno, o. Sokolov	po 15.10.1938	Oděsa
577	Tlustý Josef	1890	Ploske, o. Ostroh	po 9.12.1937	Kamenec P.?
578	Tolárek Jan	1901	Česká Krošnja, o. Žytomyr	14.1.1938	Žytomyr
579	Tolman Václav	1886	ČSR?	10.11.1937	Žytomyr
580	Toman František	1897	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
581	Toman Josef	1885	Psáře, o. Benešov	po 3.11.1938	Dněpropetrovsk
582	Toman Štěpán	1895	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
583	Toman Vladimír	1901	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
584	Tomáš Josef	1892	Kvasilov, o. Rivne	28.5.1938	Tomsk
585	Tomášek Václav	1901	Vilšanka, o. Čudniv	4.10.1938	Žytomyr
586	Tomíček Boris	1894	Ivanovyči, o. Černjachiv	5.10.1938	Irkutsk
587	Tomíček Konstantin	1898	Marjatyn, o. Ovruck	10.11.1937	Žytomyr
588	Toniševský		Čechohrad, o. Melitopol	po 12.1.1933	Zápороží?
589	Truksa Alexandr	1881	Rozsudiv, Černihivská gub.	13.6.1938	Žytomyr
590	Tumak Vasil	1904	Soroki, o. Kolomyjský	4.10.1937	Kyjev
591	Tydlačka Jan	1892	Oznice, o. Vsetín	27.12.1937	Kamenec P.?
592	Týr Karel	1897	Řečice, o. Plzeň	19.10.1938	Dněpropetrovsk
593	Týr Rudolf	1906	Berdyčiv, ob. Žytomyr	po 9.10.1938	Dněpropetrovsk
594	Urban Adam	1877		po 22.6.1941	Stanislav
595	Urban Václav	1885	Roudnice nad Labem	po 27.9.1938	Kamenec P.?
596	Urbanec Antonín	1909	o. Džankoj	po 2.12.1937	Simferopol
597	Urbanec Vincenc	1899	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
598	Vacek Dmitrij	1901	Biszcz, Lublinské voj.	9.10.1937	Žytomyr
599	Vachulka Josef	1904	Ledče n. Sázavou	po 15.2.1938	Simferopol
600	Vajgel Adolf	1893		po 22.6.1941	Stanislav
601	Valčuha Mečislav	1906	Polonne, Chmelnycká obl.	po 17.11.1938	Kamenec P.?
602	Valeský Eduard	1904	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
603	Valeský Vincenc	1890	o. Džankoj	po 15.2.1938	Simferopol
604	Valla František	1891	Sokoliv, o. Červonoarmijsk	10.11.1937	Žytomyr
605	Valla Vladimír	1903	Sokoliv, gub. Volyňská	27.11.1937	Žytomyr
606	Vanhrovský Vilém	1895	Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
607	Vasický Vladimír	1898	Marjatyn, o. Ovruck	8.5.1938	Žytomyr
608	Vašírovský Vladimír	1880	Hlynsk, o. Rivne	8.10.1937	Vinnycja
609	Vavruš František	1910	Bilohorodka, o. Izjaslavsk	po 13.12.1937	Luhansk

610	Vavruš Rudolf	1884	Bilohorodka, o. Izjaslavsk	po 10.11.1937	Luhansk
611	Vavřín Alexandr	1893	Čechohrad, o. Melitopol	1.11.1937	Sandarmoch
612	Vavřín František	1899	Čechohrad, o. Melitopol	po 12.1.1933	Záporoží?
613	Vavřín Vladimír	1904	Čechohrad, o. Melitopol	po 14.10.1938	Dněpropetrovsk
614	Veber Karel	1896	Lípy, o.Č Budějovice	8.11.1937	Charkov
615	Vejr Alexandr	1883	pozdější Polsko	po 14.10.1938	Dněpropetrovsk
616	Velich Josef	1904	Vilšanka, o. Čudniv	4.10.1938	Žytomyr
617	Veselý Josef	1872	teh.Rakousko-Uhersko	16.10.1937	Kyjev
618	Veselý Leo	1897	Kroměříž	po 11.7.1938	Charkov
619	Vích Antonín	1875	Zubivščyna, o. Korosteň	po 9.10.1938	Dněpropetrovsk
620	Višněvský-Chudoba Jar.	1912	Zubivščyna, o. Korosteň	30.12.1937	Žytomyr
621	Vítek Alexandr	1909		po 22.6.1941	Drohobyč
622	Vítek František	1895	Nové Město	po 30.5.1937	Doněck?
623	Vlasák Václav	1900	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
624	Vogel Jan	1892	ČSR	po 26.10.1937	Oděsa
625	Vogel Vladimír	1892	Mykolajivka, o. Kozjatyn	8.8.1937	Vinnycja
626	Vojtášek Stanislav	1912		po 22.6.1941	Čortkov Dněprodzeržinsk
627	Volejník Václav	1905	Didova Hora, o. Slavuta	21.11.1937	k
628	Volf Jan			???.1919	Kyjev
629	Volf Pavel	1890	Zubivščyna, o. Korosteň	4.11.1937	Žytomyr
630	Vondráček Josef	1900	Radošyvk, o. Izjaslav	3.1.1938	Kamenec P.?
631	Voženílek Václav	1903	pozdější Polsko	po 20.11.1937	Dněpropetrovsk
632	Vrbata Vladimír	1893	Ozerjany, o. Olevský	10.4.1938	Kyjev
633	Vytrval Stanislav	1913		po 22.6.1941	Čortkov
634	Weinfurter Oldřich	1906	České Vysoké, o. Černjachiv	4.10.1938	Žytomyr
635	Wöllersdorfer Adolf	1885	Mosty u Těšina	po 5.4.1940	Charkov
636	Zahradník Konstantin	1910	Kyjev	20.4.1938	Petrozavodsk
637	Zach Vladimír	1900	Krivyj Rih	4.1.1938	Žytomyr
638	Zajíc Josef	1904		po 22.6.1941	Čortkov
639	Zámostný Jan	1884	Kounice	2.10.1938	Kyjev
640	Zapletal Antonín	1888	Javoříčko, o. Olomouc	28.11.1937	Vinnycja
641	Zapletal Vilém		Olomoucko	7.6.1938	Dněpropetrovsk
642	Zárecký Josef	1897	Konopa, o. Malyn	28.9.1938	Žytomyr
643	Zedník Antonín	1899	Pavlivka, o. Kalinovský	13.2.1938	Kyjev
644	Zelenka Michal	1889	Tišnov	14.10.1938	Kyjev
645	Zeman Andreas	1881	Novyj Karahurt na Krymu	23.10.1937	Chanty-Mansijsk
646	Zeman Josef	1880	Novosilka, o. Izjaslav	29.1.1938	Kamenec P.?
647	Zeman Josef	1895	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
648	Zemek Fulgentius	1881	Lodž, Polsko	4.10.1938	Žytomyr
649	Zergau Oswald	1889	Tribens, ČSR	21.1.1938	Poltava
650	Zielina Paweł	1891	Lyžbice, o. Frýdek Místek	po 5.4.1940	Charkov
651	Zich Josef	1900		po 22.6.1941	Tarnopol
652	Zikmund Josef	1908	Česká Krošnja, o. Žytomyr	28.9.1938	Žytomyr
653	Zof Václav	1889	Dubno na Volyni	20.6.1937	Moskva
654	Zosenko Leonid	1900	Kyjev	25.4.1938	Archangelsk
655	Zvonař Ludvík	1886	Brusilov, o. Radomysl	14.10.1937	Žytomyr
656	Žák Jan	1912		po 22.6.1941	Tarnopol
657	Žalman Jan	1897	Kryvyj Rih	23.10.1938	Alma-Ata
658	Žalman Josef	1903	Kryvyj Rih	po 17.12.1937	Dněpropetrovsk
659	Žalud Vladimír	1903	Mirohošč, u Dubna	22.11.1937	Záporoží
660	Železný Josef	1885	ČSR	14.2.1938	Doněck
661	Žíla Vilém	1889	ČSR	po 28.9.1937	Doněck

